

Eindevaluatie Vervolgaanpak Laaggeletterdheid 2020-2024

Tel mee met Taal

Colofon

Titel Eindevaluatie Vervolgaanpak Laaggeletterdheid 2020-2024
Auteur(s) Annemarie Groot, Bert-Jan Buiskool en Marlies Elderenbosch
Versie 1
Datum 30-5-2025
Project Beleidsmonitor Tel mee met Taal 2020-2024

ECBO is het expertisecentrum voor onderzoek en kennisvraagstukken rondom bijvoorbeeld professionalisering van docenten, aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt, basisvaardigheden en in-, door- en uitstroom van studenten. ECBO doet wetenschappelijk verantwoord beleids- en praktijkgericht onderzoek in het onderwijs en op het snijvlak van onderwijs en arbeidsmarkt, en verspreidt deze kennis. Onze expertise: onderzoek met impact.

ECBO

Postbus 1585
5200 BP 's-Hertogenbosch
Tel: 073-6872500
www.ecbo.nl

© ECBO 2022

Overname van teksten, ideeën en illustraties uit deze publicatie is vrijelijk toegestaan, mits met bronvermelding.

Samenvatting

Het Tel mee met Taal-programma 'Vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024' bestaat uit tien maatregelen die ieder op hun beurt aan een of meerdere hoofddoelstellingen van het programma bijdragen. Het programma kent de volgende drie doelstellingen:

- Doelstelling 1: Meer mensen bereiken met een aanpak op maat
- Doelstelling 2: Weten wat werkt: meer inzicht in kwaliteit en effectiviteit
- Doelstelling 3: Samen aan de slag: méér gemeenten, werkgevers en maatschappelijke organisaties actief: voor kinderen én volwassenen

Onderzoeksaanpak

Het programmateam Tel mee met Taal heeft ECBO en Ockham IPS gevraagd de uitvoering van alle maatregelen uit de Vervolgaanpak Laaggeletterdheid 2020-2024 te monitoren. Het onderzoek loopt van 2021 tot eind 2024. Het doel van deze rapportage is de eindevaluatie weer te geven van de opbrengsten van het programma. Per maatregel hebben we onderzoeksvragen opgesteld en een daarbij passende onderzoeksopzet gekozen.

De gebruikte onderzoeksmethoden zijn:

1. deskresearch
2. interviews
3. enquêtes

Samenvatting per maatregel

Maatregel 1

Landelijke investering in het ontwikkelen en uitproberen van nieuwe methoden om (meer) mensen te bereiken, specifiek onder de NT1-doelgroep

Maatregel 1 had werving van deelnemers als doel, door middel van het opleiden van 200 nieuwe taalambassadeurs en de inzet van een landelijke publiekscampagne gericht op de doelgroep Nt1, 20-49 jaar. Op basis van de kwantitatieve en kwalitatieve analyse voor maatregel 1 kunnen we concluderen dat zowel de inzet van taalambassadeurs als de landelijke communicatiecampagne worden gewaardeerd. Met betrekking tot de geformuleerde subdoelstellingen van maatregel 1, kunnen we het volgende concluderen:

Er zijn nu ongeveer 200 opgeleide extra taalambassadeurs, om deelnemers te werven en organisaties bewust te maken van het belang van toegankelijke dienstverlening. Door het ontbreken van structurele monitoring van het aantal opgeleide taalambassadeurs bij zowel Stichting ABC, Stichting Lezen en Schrijven en diverse mbo's is niet met zekerheid vast te stellen dat de 200 daadwerkelijk zijn behaald. Dit komt doordat er dubbelingen zitten in de aantallen, wel kunnen we met zekerheid stellen dat we in de buurt van de 200 komen.

Het beoogde aantal van 1.000.000 mensen met lage basisvaardigheden via directe communicatie is bereikt middels de publiekscampagnes Doe meer met Taal die in twee periodes van de programmaperiode hebben gelopen.

Uit de reacties van geïnterviewden komt het beeld naar voren dat er waarde gehecht wordt aan de stem van de deelnemer, die vooralsnog vooral gehoord wordt bij het testen van materialen voor overheden en organisaties en het zorgen voor bewustwording van overheden en organisaties van laaggeletterdheid. Werving via taalambassadeurs vindt plaats, maar ook aan het einde van de programmaperiode is onduidelijk in hoeverre er een direct verband is tussen de taalambassadeur die als werver optreedt en deelnemers die de stap naar leeraanbod zetten. Deze gegevens zijn niet bekend. Inspraak wordt gezien en gewaardeerd, maar vindt in beperkte mate plaats.

Wat betreft de landelijke campagne is het gestelde doel op het gebied van bereik relatief eenvoudig gehaald wanneer je alleen naar de aantallen kijkt. Voor een eventueel vervolg op deze campagne is het zinvol om een kenniscomponent toe te voegen aan de communicatiedoelstellingen. Kennis over de mogelijkheden van gratis oefenen of een cursus volgen is bij een groot deel van de doelgroep namelijk niet bekend.

Maatregel 2

Bestuursafspraken basisvaardigheden

Maatregel 2 had als doel dat gemeenten eind 2024 zelf de regie voeren over de aanpak van basisvaardigheden. Doordat de regierol niet nader was gedefinieerd, bestond onduidelijkheid over de invulling ervan. Een werkgroep van gemeenten heeft uitgewerkt hoe gemeenten zelf hun regierol idealiter zouden invullen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen de regierol van individuele gemeenten (zoals bedoeld in de WEB) en de coördinerende rol van de contactgemeente.

Uit de evaluatie komt het beeld naar voren dat contactgemeenten de voorbeelden die betrekking hebben op zachte vormen van regie minder vaak op hen van toepassing vinden, dan de voorbeelden die gaan over harde vorm van regie. Bij regiogemeenten zien we dat zij zich vaker herkennen in voorbeelden van zachte vormen van regie dan in harde vormen van regie, al liggen de resultaten dichtbij elkaar.

Een grote meerderheid van de contactgemeenten en vrijwel iedereen van de regiogemeenten geeft aan (heel) tevreden te zijn over de manier waarop de contactgemeenten invulling geven aan hun regierol. Daarnaast geeft ook een ruime meerderheid van de regiogemeenten aan (heel) tevreden te zijn over hoe zij invulling kunnen geven aan de lokale regierol. Gemeenten noemen dat de samenwerking goed gaat en de rolverdeling duidelijk is. Toch zijn ook de (heel) tevreden contactgemeenten kritisch en wordt er bijvoorbeeld genoemd dat er veel onzekerheid is over de (financiering in de) toekomst en dat er veel personele wisselingen zijn, die het invullen van de regierol bemoeilijken. Ontevreden contactgemeenten geven aan dat zij te weinig tijd hebben om de regierol naar tevredenheid uit te voeren.

Maatregel 3

Extra budget voor gemeenten

Maatregel 3 heeft tot doel dat er meer mogelijkheden zijn om te investeren in de regionale aanpak, waardoor er uiteindelijk meer deelnemers worden bereikt, er een aantoonbaar evenwichtiger bereik is onder verschillende doelgroepen en er formeel en non-formeel aanbod is in elke regio.

In hoeverre er daadwerkelijk meer deelnemers zijn bereikt is onduidelijk, doordat er lang niet altijd duidelijk meetbare doelen zijn opgenomen of deze niet bekend zijn bij betrokkenen. De gestelde doelen worden beïnvloed door de hoeveelheid beschikbare tijd die beleidsmedewerkers hebben om aan de doelen te werken. Veel beleidsmedewerkers geven aan onvoldoende tijd te hebben om de aanpak basisvaardigheden in hun regio goed op te zetten en uit te voeren. Ten opzichte van de tussentijdse evaluatie zien we wel een verschuiving in de mate van tevredenheid over de opbrengsten van wervingsactiviteiten: meer respondenten zijn tevreden over het aantal deelnemers dat zij bereiken. Het sturen op meer deelnemersaantallen lijkt een minder evenwichtig bereik in de hand te werken, doordat er keuzes gemaakt worden waarmee zoveel mogelijk deelnemers in een klas bediend kunnen worden.

Succesfactoren die het behalen van doelen bevorderen, zijn onder meer samenwerking, taalambassadeurs en structurele overleggen. Belemmeringen zijn vooral capaciteitstekort, personeelsverloop en onvoldoende inzicht onder organisaties in het belang van samenwerking.

Maatregel 4

Nieuw landelijk ondersteuningsprogramma laaggeletterdheid

Binnen maatregel 4 ondersteunt Stichting Lezen en Schrijven (LES) gemeenten bij het duurzaam vormgeven van het laaggeletterdheidsbeleid. LES voldoet aan de door haar zelf gestelde kaders en doelstellingen (KPI's). Gemeenten zijn over het algemeen tevreden over het ondersteuningsprogramma, dat volgens hen een belangrijke toegevoegde waarde heeft voor de aanpak van laaggeletterdheid. Een grote groep gemeenten geeft aan dat zij zonder het ondersteuningsprogramma niet hetzelfde resultaat in de regio zouden hebben bereikt.

Desondanks is de kwaliteit van de dienstverlening sterk afhankelijk van de kennis en kunde van de regionale adviseurs. In regio's waar veel personeelwisselingen hebben plaatsgevonden onder deze adviseurs, zijn gemeenten kritischer over de geboden ondersteuning. Er blijft onder gemeenten behoefte bestaan aan ondersteuning bij het vertalen van beleid naar uitvoering op strategisch en tactisch niveau. Veel gemeenten zijn hiermee pas in 2022 begonnen. Het ontbreekt bij veel gemeenten aan capaciteit om regievoering vorm te geven, waardoor gemeenten in een vicieuze cirkel terechtkomen met een blijvende behoefte aan capaciteitsopbouw. Hierbij speelt ook de vraag hoe het thema basisvaardigheden verbonden kan worden met andere beleidsterreinen. Hoewel er belangrijke stappen zijn gezet, bevindt dit proces zich in veel gemeenten nog in de beginfase. Gemeenten spreken bovendien de beleidswens uit om meer integraal te werken, maar ervaren in de praktijk de nodige uitdagingen bij de realisatie daarvan.

Daarnaast ziet een groep gemeenten graag meer flexibiliteit in de manier waarop zij het ondersteuningsbudget kunnen inzetten, waaronder de keuze voor de inzet van LES. Deze vraag is mede afhankelijk van hoever gemeenten zijn in de regievoering over de lokale en regionale aanpak en daardoor verschillen in hun ondersteuningsbehoefte. Sommige gemeenten hebben behoefte aan meer overzicht van de aangeboden diensten binnen het ondersteuningsprogramma, zodat zij bewuster keuzes kunnen maken over waar zij het programma op willen inzetten.

Maatregel 5

Extra investering in taalscholing/basisvaardigheden op de werkvloer

Maatregel 5 heeft tot doel dat er meer werkgevers zijn die scholing aanbieden aan hun werknemers op het gebied van basisvaardigheden, en deze scholing structureel inbedden.

Op basis van de resultaten kunnen we de volgende conclusies trekken met betrekking tot de geformuleerde subdoelstellingen van maatregel 5:

- Het beoogde aantal deelnemers van 30.000 werknemers is niet gehaald. Hoewel het aantal halverwege het programma op koers lag zijn er in totaal maximaal 22.409 werknemers bereikt¹. Eén mogelijke verklaring voor het lager uitgevallen bereik kan liggen in de bekendheid van de maatregel. Een tweede verklaring kan zijn dat werknemers hun scholingsbehoefte niet kenbaar maakten of dat werkgevers de mogelijkheid tot doorontwikkeling niet kenbaar maakten. Een derde verklaring kan zijn dat werkgevers aangaven dat zij met name bij NT1'ers lastig hun leerbehoefte in beeld kregen. De regeling was met name gericht was op NT1'ers, maar de bereikte doelgroep bestond vooral uit NT2'ers. Dit laat wellicht een mismatch zien tussen aanpak en bereik.
- Het beoogde aantal werkgevers dat gebruikmaakte van de subsidieregeling is wel gehaald (1.122 werkgevers hebben gebruikgemaakt van de subsidieregeling).

De meest genoemde opbrengsten die werkgevers in de periode 2019-2024 ervaren hebben als hun werknemers aan een opleidingstraject deelnamen, zijn de persoonlijke ontwikkeling van werknemers en de integratie op de werkvloer.

Met de subsidieregeling zijn voornamelijk werknemers met een NT2-achtergrond bereikt. Hoewel de regeling ook mogelijkheden bood om NT1'ers te ondersteunen, geven werkgevers aan dit lastig te vinden vanwege de individuele leerwensen binnen deze groep. Daarnaast zijn vooral taaltrajecten opgezet, terwijl minder aandacht was voor rekenen en digitale vaardigheden. Dit kan te maken hebben met een beperkter aanbod (of bekendheid) van dergelijke trajecten op de werkvloer.

¹ De vraagstelling is door Dus-I aangepast, waardoor enkel nog aantallen in categorieën werden gemeten (zoals tussen de 50-100 werknemers) en er daardoor minder zekerheid is over het daadwerkelijk bereikte aantal deelnemers.

Maatregel 6

Landelijk ondersteuningsprogramma leesbevordering voor laagtaalvaardige gezinnen en preventie van achterstanden

Doelstelling van maatregel 6 is met een preventieve aanpak bijdragen aan leesbevordering in het algemeen en meer specifiek onder de laagtaalvaardige doelgroep. Uit het onderzoek blijkt dat de doelstellingen van de preventieve aanpak van laaggeletterdheid grotendeels zijn gerealiseerd. Alle openbare bibliotheekorganisaties richten zich op ouders met jonge kinderen via een educatieve gezinsaanpak, waarbij ruim 75% expliciet aandacht besteedt aan laagtaalvaardige gezinnen. De invulling van deze aanpak varieert: sommige bibliotheken bieden basisprogramma's zoals BoekStart of de VoorleesExpress aan, terwijl anderen samenwerken met externe partners binnen een meer geïntegreerde aanpak.

De samenwerking met het onderwijs is stevig verankerd. Alle bibliotheken werken samen met basisscholen aan educatieve (digitale) dienstverlening; ruim 61% van de basisscholen participeert in programma's zoals de Bibliotheek op school, waarmee meer dan de helft van de leerlingpopulatie wordt bereikt. In het voortgezet onderwijs werkt 92% van de bibliotheekorganisaties samen met scholen. Daarnaast werkt 95,4% van de bibliotheken samen met kinderopvanginstellingen, mede gestimuleerd door het Masterplan basisvaardigheden.

De doelstelling om 25.000 laagtaalvaardige ouders te bereiken tussen 2020 en 2024 is naar verwachting behaald, vooral via de inzet van BoekStartcoaches. Concrete cijfers ontbreken echter, wat inzicht in de daadwerkelijke impact bemoeilijkt. Wel geven bibliotheken aan dat ouders het aanbod waarderen, blijven terugkomen en er groei in vaardigheden zichtbaar is.

Subsidieprogramma's als de Kwaliteitsimpuls Laagtaalvaardige Ouders (KLO) en de Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid (GGG) hebben gezorgd voor meer samenwerking, inhoudelijke versterking van het aanbod en bredere bewustwording bij gemeenten. Toch is de borging van deze inzet kwetsbaar. De betrokkenheid van het ministerie van VWS is afgenomen en met het beëindigen van Tel mee met Taal dreigt een terugval in de preventieve aanpak.

Aanbevolen wordt om sterker te sturen op monitoring van zowel het bereik als de impact van interventies. Niet alleen het aantal bereikte ouders is van belang, maar ook de kwaliteit en effectiviteit van de ondersteuning. Daarnaast is continuïteit essentieel om de opgebouwde infrastructuur en samenwerkingen duurzaam te verankeren.

Maatregel 7

Certificeren van taalhuizen en inzichtelijk maken van de kwaliteit van de educatieve dienstverlening

Met maatregel 7 zet het programma in op de kwaliteit van taalhuizen, door taalhuizen te certificeren, ter verbetering van het kwaliteitszorgsysteem en de werking ervan in de praktijk.

De doelstelling van 200 gecertificeerde taalhuizen is met 124 certificeringen binnen 'Zicht op Ontwikkeling I' (2020-2023) niet behaald. Dit is te verklaren door verschillende factoren, waaronder

de vertraagde start van de certificering door corona en het ontbreken van een overzicht van taalhuizen. Daarnaast ervaren taalhuizen vooral praktische belemmeringen, zoals het gebrek aan capaciteit, middelen en structuren bij de dagelijkse uitvoering, wat de keuze voor vrijwillige certificering bemoeilijkt.

De certificering is belegd op een goede plek. Een ervaren en professionele organisatie met uitgebreide kennis en kunde op het gebied van certificering van bibliotheken en cultuurorganisaties is verantwoordelijk voor het proces. De organisatie staat stevig en de procedures en werkprocessen zijn duidelijk beschreven voor aanvragers. Waar nodig worden processen aangepast, zoals de harmonisatie van vragen voor normering in de White papers en het (gebruik van het) normenkader. Ervaring met de eerste certificeringsronde en verschillende onderzoeken hebben input geleverd voor de doorontwikkeling van het kwaliteitskader 'Zicht op Ontwikkeling I' (2020-2023) naar 'Zicht op Ontwikkeling II' (2024-2027). Hiermee laat CBCT zien dat zij continu werkt aan verbetering en aanpassing van het kader.

Een grote meerderheid van de gecertificeerde taalhuizen ziet meerwaarde in het certificeringsproces, vooral voor de kwaliteitsborging en verbetering van de dienstverlening. Taalhuizen zijn tevreden over verschillende deelaspecten van het certificeringsproces, met name over de auditoren, de rapportage en de voorgestelde verbeterpunten. Kritiek is er vooral op de administratieve lasten en de online applicatie Zenya. Certificering heeft een positieve uitwerking op de kwaliteit en organisatie van taalhuizen. In de enquête geven taalhuizen aan dat certificering vooral leidt tot meer duidelijkheid over taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden, verbeterde samenwerking met lokale partners en meer inzicht in de output- en outcome-resultaten van het taalhuis. Daarnaast zien taalhuizen dat certificering een positieve impact heeft op de kwaliteit en dienstverlening van hun aanbod. De dienstverlening wordt beter afgestemd op de behoeften van de doelgroep en de begeleiding van deelnemers is professioneler geworden. Ook biedt certificering taalhuizen meer inzicht in welke activiteiten en diensten mogelijk zijn met beperkte middelen.

Ondanks deze professionaliseringsslag, variëren taalhuizen sterk in vorm, scope en omvang, mede afhankelijk van de regievoering en financiering door de gemeente. Er is een gebrek aan standaardisering en kennisdeling, waardoor veel organisaties het wiel opnieuw moeten uitvinden.

Slechts een minderheid van de respondenten is bereid om de hercertificering over vier jaar zelf te bekostigen. Hoewel gemeenten mogelijk de kosten op zich kunnen nemen, zullen taalhuizen nog steeds interne capaciteit nodig hebben voor de voorbereiding en procesbegeleiding. In dit licht hebben gecertificeerde taalhuizen behoefte aan een gerichte focus op de voorgestelde verbeterpunten in de nieuwe certificeringsronde na vier jaar, in plaats van een volledige herhaling van het proces. Ook wordt gepleit voor maatwerk en vereenvoudiging om de administratieve lasten voor kleinere taalhuizen te verminderen.

Maatregel 8

Nieuw landelijk expertisepunt basisvaardigheden

Het Expertisepunt Basisvaardigheden is een samenwerkingsverband tussen Movisie en Stichting Lezen en Schrijven. Het beoogt kennis te delen en de samenwerking te versterken tussen gemeenten, organisaties, professionals en vrijwilligers.

LES en Movisie behalen hun zelf geformuleerde outputdoelstellingen, zoals vastgelegd in de jaarlijkse werkplannen. Geïnterviewde stakeholders zien duidelijk de meerwaarde van een centrale plek voor kennis en informatie over basisvaardigheden, evenals een platform voor kennisuitwisseling voor organisaties en professionals die werkzaam zijn in de volwasseneneducatie.

In de loop der jaren heeft een grote verscheidenheid aan activiteiten plaatsgevonden en het aantal gebruikers van het Expertisepunt blijft groeien. Ook is de naamsbekendheid van het Expertisepunt sinds 2022 toegenomen. Gebruikers die de enquête hebben ingevuld, zijn over het algemeen tevreden over de diensten van het Expertisepunt. Desondanks vindt één op de vijf respondenten dat de dienstverlening onvoldoende aansluit bij hun behoeften. Dit betreft met name de groep die meer verdieping wenst in de aangeboden diensten. Deze groep geeft bovendien vaker aan dat de informatie op het Expertisepunt niet uniek is.

Deze uitkomst sluit aan bij de eerdere conclusie in de tussenevaluatie dat er twee ‘kampen’ bestaan met een verschillend oordeel over het Expertisepunt. Dit oordeel hangt mede samen met het kennisniveau van het onderwerp en de mate waarin men gebruikmaakt van andere netwerken voor kennisdeling.

De tussenevaluatie concludeerde dat het voor het succes van het Expertisepunt van belang is om verschillende segmenten binnen het werkveld beter aan zich te binden, en tegelijkertijd meer focus aan te brengen in de activiteiten. In de afgelopen jaren is hierin vooruitgang geboekt: het Expertisepunt heeft meer focus gelegd op thema's en doelgroepen. Toch voelen niet alle stakeholders zich gehoord en is er nog steeds een groep die onbekend is met het Expertisepunt.

Maatregel 9

Nieuwe landelijke monitor basisvaardigheden

Het specifieke doel van maatregel 9 is dat in alle arbeidsmarktregio's het bereik en effect van de aanpak van laaggeletterdheid op vergelijkbare wijze periodiek in kaart gebracht, met oog voor de grote diversiteit aan deelnemers en ondersteuningsaanbod. Rijk en gemeenten hebben besloten hier stapsgewijs (gedeeltelijk) uitvoering aan te geven, waaronder de uitvoering van een pilot die werd uitgevoerd door het CBS, met als doel te inventariseren welke gegevens over deelnemers beschikbaar zijn bij gemeenten en bij aanbieders van cursussen en de onderlinge vergelijkbaarheid daarvan. Ook moet de pilot inzicht bieden in de beperkingen die gemeenten en aanbieders ondervinden bij het aanleveren van de gegevens en antwoord geven op de vraag wat er ingericht moet worden om de gegevenslevering zo goed mogelijk te laten aansluiten bij de praktijk van gemeenten en aanbieders.

De monitor is inmiddels een structureel proces geworden en wordt steeds beter geïntegreerd bij gemeenten en aanbieders. De aanlevering van data verloopt soepeler doordat gemeenten en

aanbieders beter weten hoe ze data moeten aanleveren. Toch zijn er nog uitdagingen. Zo zijn er nog enkele regio's die geen of incomplete data aanleveren, wat uitdagingen oplevert voor een volledig beeld. Daarnaast is de monitor niet verplicht, waardoor deelname en volledigheid wisselen per regio. Uit de enquête onder gemeenten blijkt dat sommige aanbieders en gemeenten moeite hebben om de volledigheid van hun eigen data te garanderen. Er zijn nog steeds verschillen in de manier waarop regio's data verzamelen en aanleveren. En met namen het non-formeel aanbod wordt mogelijk ondervertegenwoordigd in de data. Een ander aandachtspunt is dat gemeenten zelf aangeven dat de monitor hen minder waardevolle nieuwe inzichten biedt, omdat zij hun eigen data al kennen. Benchmarking gegevens zou volgens hen een toegevoegde waarde hebben, maar is tegelijkertijd lastig vanwege verschillen in dataverzameling en volledigheid van data.

Er is een wens om meer over de outcome (effecten van deelname) te weten in vergelijkend perspectief, maar dit wordt niet systematisch gemeten. Een mogelijkheid hiervoor is het gebruik van BSN-nummers, waarmee een koppeling gemaakt kan worden met andere relevante gegevens. Een juridische basis hiervoor ontbreekt in de WEB en gemeenten zien daarin ook praktische bezwaren, zeker voor het informele aanbod.

Maatregel 10

Lerende aanpak: ruimte voor experimenten

Het doel van een subsidieregeling voor praktijkgerichte experimenten was om niet alleen meer kennis en inzicht te krijgen in wat werkt maar ook succesvolle voorbeelden en nieuwe inzichten snel te kunnen verspreiden en opschalen. Er zijn uiteindelijk veertien projecten gesubsidieerd via de subsidieregeling. Hiermee is het doel gehaald om jaarlijks minstens twee experimenten te financieren.

Op basis van de bevindingen kan geconcludeerd worden dat de experimenten elk op een heel eigen manier bijgedragen te hebben aan het vergroten van de kwaliteit van het aanbod. Daarnaast komt het beeld naar voren dat alle experimenten ruim voldoende tot veel kennis en inzicht hebben opgeleverd in wat werkt in de aanpak van basisvaardigheden. Van negen experimenten is aangegeven dat de kennis uit het experiment verder is verspreid, bijvoorbeeld door samenwerking met anderen in de regio of het online presenteren/beschikbaar stellen van het materiaal. Wat betreft het opschalen is van drie experimenten bekend dat deze op andere plekken zijn uitgevoerd. Hiervan lijkt minder sprake te zijn, al geven zes experimenten wel aan dat opschaling vrij makkelijk zou kunnen met de juiste kennis van het lokale (werk)veld, structurele aandacht voor basisvaardigheden in (lokaal) beleid en borging van de dienstverlening in reguliere, lokale activiteiten en interventies.

Gevraagd naar de geschiktheid van een subsidieregeling voor experimenten met als doel meer inzicht te krijgen in wat werkt, schetsen de aanvragers een diffuus beeld. Enerzijds vinden aanvragers een dergelijke regeling positief vanwege de mogelijkheid om ideeën uit te kunnen werken en door te ontwikkelen. Anderzijds wordt genoemd dat dergelijke subsidies niet de oplossing zijn, omdat projecten vaak weer stoppen als de subsidie eindigt. Een andere opzet (bijvoorbeeld meer structurele financiering) is nodig om van experimenten die succes hebben opgeleverd tijdens het experiment, ook daarna daadwerkelijk een duurzaam succes te maken.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inhoudsopgave	11
1. Inleiding	14
1.1 Tel mee met Taal-programma	14
1.2 Onderzoeksopzet en methoden beleidsmonitor van het Tel mee met Taal-programma	15
1.3 Leeswijzer	19
2. Verschillende initiatieven om meer NT1-cursisten te bereiken	20
2.1 Inleiding	20
2.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet	21
2.3 Resultaten	22
2.3.1 Doelstelling A: Opleiden van 200 extra taalambassadeurs	22
2.3.2 Doelstelling B: landelijke publiekscampagne	25
2.4 Conclusie en aanbevelingen	31
3. Bestuursakkoord en extra budget voor de regionale aanpak	33
3.1 Inleiding	33
3.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet	34
3.3 Resultaten	34
3.3.1 Betrokkenheid en beschikbaarheid bij regionale programma	34
3.3.2 Status regionale programma laaggeletterdheid	37
3.3.3 Belangrijkste opbrengsten regionale programma laaggeletterdheid	44
3.4 Conclusie en aanbevelingen	53
4. Landelijk ondersteuningsprogramma voor gemeenten door Stichting Lezen en Schrijven	56
4.1 Inleiding	56
4.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet	57
4.3 Resultaten	57
4.3.1 Veranderende rol	64
4.3.2 Ervaren toegevoegde waarde	66
4.3.3 Gebruikte ondersteuning en mate van tevredenheid daarover	67
4.3.4 Impact	74
4.3.5 Toekomstige ondersteuning	75
4.6 Conclusie en aanbevelingen	76

5. Extra investering in (taal)scholing op de werkvloer	78
5.1 Inleiding	78
5.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet	79
5.3 Resultaten	80
5.3.1 Wie hebben subsidie aangevraagd?	80
5.3.2 Wat is bekend over de werknemers die zijn bereikt met de subsidieregeling?	85
5.3.3 Opbrengsten van de subsidieregeling	86
5.3.4 Tevredenheid over de subsidieregeling	89
5.4 Conclusie en aanbevelingen	91
6. Leesbevordering voor laagtaalkundige gezinnen en preventie van achterstanden	94
6.1 Inleiding	94
6.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet	95
6.3 Resultaten	96
6.3.1 Ontwikkeling educatieve dienstverlening laagtaalkundige gezinnen	96
6.3.2 Bereik van laagtaalkundige ouders	100
6.3.3 Kwaliteitsimpuls Laagtaalkundige Ouders	109
6.3.4 Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid	110
6.4 Conclusie en aanbevelingen	114
7. Certificeren van taalhuizen en inzichtelijk maken van de kwaliteit van de educatieve dienstverlening	118
7.1 Inleiding	118
7.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet	119
7.3 Resultaten	120
7.4 Conclusie en aanbevelingen	130
8. Landelijk expertisepunt basisvaardigheden	133
8.1 Inleiding	133
8.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet	135
8.3 Resultaten	136
8.3.1 Hoe heeft het Expertisepunt invulling gegeven aan de taakomschrijving?	136
8.3.2 Focusgebied Vraagbaak	139
8.3.3 Focusgebied Netwerken	140
8.3.4 Focusgebied Wat werkt?	141
8.3.5 Focusgebied Onderzoek	142
8.3.6 Gebruik van website, nieuwsbrief en LinkedIn	142
8.3.7 Gebruik van het Expertisepunt Basisvaardigheden en mate van tevredenheid	143
8.3.8 Impact	145
8.3.9 Toekomstige rol Expertisepunt en aandachtspunten	146
8.4 Conclusie en aanbevelingen	148

9. Landelijke monitor basisvaardigheden	150
9.1 Inleiding	150
9.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet	151
9.3 Resultaten	151
9.4 Conclusie en aanbevelingen	155
10. Lerende aanpak: ruimte voor experimenten en overige projecten	157
10.1 Inleiding	157
10.3 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet	158
10.3.1 Gehonoreerde aanvragen	158
10.4 Resultaten	160
10.4.1 Achtergrond van aanvragers	160
10.4.2 Opbrengsten van de experimenten	166
10.4.3 De experimenten in relatie tot de doelstellingen van het Tel mee met Taal-programma	168
10.5 Conclusie en aanbevelingen	168
11. Conclusies en aanbevelingen	170
11.1 Conclusies per doelstelling en aanbevelingen	170
11.2 Overstijgende conclusies	176
Bijlage 1 – Conclusies per maatregel	179
Bijlage 2 – Aanbevelingen per maatregel	182

1. Inleiding

1.1 Tel mee met Taal-programma

Op 18 maart 2019 werd de Kamerbrief Samen aan de slag voor een vaardig Nederland, vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020 – 2024² naar de Tweede Kamer verstuurd. De ministers van OCW en VWS en de staatssecretarissen van SZW en BZK geven in deze brief aan de urgentie te voelen om gezamenlijk nog steviger in te zetten op een vaardiger Nederland. Het aangekondigde programma bouwt voort op de reeds opgedane kennis en ervaringen en moet leiden tot het behalen van drie hoofddoelstellingen:

Doelstelling 1: Meer mensen bereiken met een aanbod op maat, vooral de groep met Nederlands als moedertaal.

Doelstelling 2: Weten wat werkt: investeren in kwaliteit.

Doelstelling 3: Samen aan de slag onder regie van gemeenten.

Er zit een zekere hiërarchie in deze doelstellingen: het draait uiteindelijk om de eerste doelstelling, namelijk zorgen dat volwassenen, zowel Nederlandssprekenden³ als anderstaligen, bereikt worden om hun basisvaardigheden te verbeteren en daarmee hun maatschappelijke participatie en zelfredzaamheid. De andere twee doelstellingen dragen bij aan het creëren van de juiste condities (zoals ‘meer inzicht in wat werkt’ en ‘verbeterde samenwerking’). Die doelstellingen richten zich op het versterken van de verschillende organisaties in het veld (gemeenten, werkgevers, maatschappelijke organisaties en educatieaanbieders) om zich structureel voor een groter bereik in te zetten met activiteiten van hoge kwaliteit.

Om deze doelstellingen te realiseren zijn 10 maatregelen gedefinieerd:

Maatregel 1	Landelijke investering in het ontwikkelen en uitproberen van nieuwe methoden om (meer) mensen te bereiken, specifiek onder de NT1-doelgroep
Maatregel 2	Bestuursafspraken basisvaardigheden
Maatregel 3	Extra budget voor gemeenten
Maatregel 4	Nieuw landelijk ondersteuningsprogramma laaggeletterdheid
Maatregel 5	Extra investering in taalscholing/basisvaardigheden op de werkvloer
Maatregel 6	Landelijk ondersteuningsprogramma leesbevordering voor laagtaalvaardige gezinnen en preventie van achterstanden

² Van Engelshoven, I., De Jonge, H., Knops, R., & Van Ark, T. (2019, 18 maart). Samen aan de slag voor een vaardig Nederland: vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020 – 2024 [Kamerbrief]. Geraadpleegd via [Rijksoverheid.nl \(sitearchief.nl\)](https://rijksoverheid.nl/sitearchief.nl)

³ Wij spreken liever over Nederlandssprekenden dan ‘de groep met Nederlands als moedertaal’, omdat het lastig te definiëren is wanneer iemand een moedertaalspreker van het Nederlands is. Nederlandssprekenden zijn volwassenen die het Nederlands mondeling op niveau 2F/B1 beheersen. Een andere definitie die in praktijk gebruikt wordt is ‘volwassenen met het Nederlands als voorkeurstaal’.

Maatregel 7	Certificeren van taalhuizen en inzichtelijk maken van de kwaliteit van de educatieve dienstverlening
Maatregel 8	Nieuw landelijk expertisepunt basisvaardigheden
Maatregel 9	Nieuwe landelijke monitor basisvaardigheden
Maatregel 10	Lerende aanpak: ruimte voor experimenten

De maatregelen moeten de omslag faciliteren van de centrale regie van het Rijk naar een regierol bij gemeenten en WEB-regio's.⁴ In de Kamerbrief zijn bij elk van deze maatregelen ook subdoelstellingen geformuleerd.

1.2 Onderzoeksopzet en methoden beleidsmonitor van het Tel mee met Taal-programma

Het programmateam Tel mee met Taal heeft ECBO (Expertisecentrum beroepsonderwijs) en Ockham IPS gevraagd om de uitvoering van alle maatregelen uit de Vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024 te monitoren. Het onderzoek loopt van 2021 tot eind 2024. Deze eindrapportage heeft als doel om de opbrengsten voor alle maatregelen weer te geven. Per maatregel hebben we onderzoeksvragen opgesteld en een daarbij passende onderzoeksopzet gekozen.

De gebruikte onderzoeksmethoden zijn:

1. deskresearch;
2. interviews;
3. enquêtes.

Deskresearch

Voor de deskresearch van de resultaten zijn diverse plannen, data en documenten opgevraagd en geanalyseerd. Het betreft onder meer onderzoek naar het effect van de landelijke campagne (maatregel 1), regionale programma's en aanvullende documenten ten behoeve van de diepte-interviews (maatregel 2 en 3), voortgangsrapportages (maatregel 4), data over subsidieaanvragen (maatregel 5, 6 en 10), tevredenheidsonderzoek (maatregel 8), documenten geproduceerd in het kader van de CBS-pilot en het advies van de ICTU en de overheid (maatregel 9) en documenten over uitgevoerde experimenten (maatregel 10).

Interviews

Er zijn interviews gevoerd met ongeveer 100 betrokkenen vanuit diverse organisaties, functies en regio's, onder meer om input te verzamelen over de regionale aanpak, het ondersteuningsprogramma, leesbevordering voor laagtaalaardige gezinnen, het Expertisepunt Basisvaardigheden, de landelijke monitor en een uitgevoerd experiment.

⁴ De 35 WEB-regio's zijn de regio's zoals vastgesteld is in de ministeriële regeling die onder de WEB hangt. Elke regio bestaat uit een contactgemeente en meerdere regiogemeenten, zie Bijlage 1. Vaststelling regio's, behorend bij artikel 1 van de Regeling regio's en contactgemeenten educatie. Regeling regio's en contactgemeenten educatie. (2020, 30 januari). [Ministeriële regeling BWBR0035618] Geraadpleegd via: wetten.overheid.nl

Enquêtes

Er zijn verschillende enquêtes uitgezet. Eind 2024 is een enquête uitgezet onder de roc's die educatie aanbieden en betrokken zijn bij het Netwerk Educatie gecoördineerd vanuit de MBO Raad. In dezelfde periode is een enquête uitgezet onder alle werkgevers die gebruik hebben gemaakt van de subsidieregeling voor scholing op de werkvloer (maatregel 5). Hetzelfde geldt voor de organisaties die een projectsubsidie hebben ontvangen vanuit de regeling uit maatregel 6, leesbevordering bij laagtaalvaardige gezinnen en versterking van het educatief thuismilieu en de experimenten die zijn uitgevoerd onder de subsidiemaatregel vanuit maatregel 10.

Ook is er een enquête uitgezet onder taalhuizen (maatregel 7). Op basis van een door CBCT aangeleverde lijst zijn 121 unieke contactpersonen van Taalhuizen benaderd.

Daarnaast is een tweede (herhalings)enquête uitgezet in de periode van 10 oktober 2024 tot 10 januari 2025, onder regionale stakeholders. Gezien de overlap tussen betrokkenen hebben we er evenals bij de tussentijdse evaluatie voor gekozen om verschillende maatregelen (namelijk: 1, 2, 3, 4, 6, 8 en 9) te bundelen tot één enquête. De enquête bestond uit vijf blokken met vragen. De enquête is gericht aan alle relevante stakeholders in de regio, waarvan ten minste: beleidsmedewerkers van contact- en regiogemeenten, betrokkenen vanuit de bibliotheek, het (digi-)taalhuis, een onderwijsinstelling (zoals een roc) en welzijnsorganisaties. Afhankelijk van hun betrokkenheid werden meer of minder vragen aan betrokkenen voorgelegd. De enquête is verspreid via de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Zij hebben de uitnodiging voor het invullen van de enquête gestuurd aan alle contactpersonen van de contactgemeenten. Aan hen is gevraagd om de enquête door te sturen naar alle betrokkenen in hun regio.

Respons naar organisatie en WEB-regio

De enquête voor maatregel 1 t/m 4, 6, 8 en 9 stond open tussen 10 oktober 2024 en 10 februari 2025. Dit heeft ertoe geleid dat in totaal 135 personen de vragenlijst volledig hebben ingevuld en 83 een gedeelte van de vragenlijst hebben beantwoord. Er zijn 22 vragenlijsten volledig niet ingevuld, deze zijn weggelaten uit de analyses. De verdeling naar stakeholders is weergegeven in tabel 1.1.

Tabel 1.1 - Respons per organisatie

Organisatie ⁵	Volledig	Gedeeltelijk	Totaal	% van alle respondenten
Contactgemeenten	22	15	37	17%
Regiogemeenten	34	25	59	27%
Bibliotheek	18	12	30	14%
(Digi-)taalhuis	16	11	27	12%
Onderwijsinstelling	18	7	25	11%
Welzijnsorganisatie	14	6	20	9%
Anders ⁶	13	7	20	9%
Niet ingevuld			22	
Totaal	135	83	218	

Uit tabel 1.1 is op te maken dat de meeste respondenten werkzaam zijn bij een contact- of regiogemeente (44%). Daarna zijn het met name medewerkers van onderwijsinstellingen (11%), bibliotheken (14%) en (digi-)taalhuizen (12%). Welzijnsorganisaties zijn het minst vertegenwoordigd. De verdeling naar stakeholders is vergelijkbaar met de verdeling bij de tussentijdse evaluatie in 2022.

Hoewel minder respondenten de digitale enquête hebben beantwoord dan in 2022, is er een betere vertegenwoordiging vanuit de WEB-regio's. Als we de respondenten splitsen naar WEB-regio (tabel 1.2) komt naar voren dat er 2 regio's (6%) zijn waar geen enkele vertegenwoordiging van een organisatie die betrokken is bij de aanpak van laaggeletterdheid de vragenlijst heeft ingevuld (bij de tussentijdse evaluatie waren dat er nog zeven), en 2 regio's maar met 1 organisatie vertegenwoordigd (6%). Ook zijn er twee regio's waarbij alle organisaties vertegenwoordigd zijn en de vragenlijsten hebben ingevuld (6%). Verder zien we dat vanuit 28 regio's een of meerdere vertegenwoordigers van de contactgemeente de vragenlijst (gedeeltelijk) heeft/hebben ingevuld en dat vanuit 7 regio's niemand van de contactgemeente de vragenlijst heeft ingevuld.⁷ Voor de vertegenwoordigers van regiogemeenten komt een vergelijkbaar beeld naar voren: ook van hen ontbreken vanuit 7 WEB-regio's vertegenwoordigers die de vragenlijst hebben ingevuld. Voor de overige 18 regio's hebben 1 tot 5 vertegenwoordigers van regiogemeenten de vragenlijst (gedeeltelijk) ingevuld. Van de bibliotheken hebben er vertegenwoordigers uit 20 regio's gereageerd, bij onderwijsinstellingen 16 regio's en bij welzijnsorganisaties gaat het om vertegenwoordigers uit 14 regio's. Van 1 regio heeft. De respons is hoog genoeg om een goed beeld te schetsen van de tussentijdse resultaten.

⁵ Respondenten is gevraagd om in het geval zij bij meerdere organisaties werkzaam zijn, een keuze te maken voor welke organisatie zij werkzaam zijn. Bijvoorbeeld: een (digi-)taalhuis is soms ondergebracht bij een bibliotheek, onderwijsinstelling of welzijnsorganisatie. In dat geval is gevraagd of de respondent namens het (digi-)taalhuis de vragenlijst invult of namens de bibliotheek/onderwijsinstelling/welzijnsorganisatie.

⁶ Onder de categorie anders worden uiteenlopende organisaties genoemd waaronder Vluchtelingenwerk, sportclubs, en kleine lokale organisaties.

⁷ Dit betreffen op 1 na andere regio's dan de ontbrekende regio's in de tussentijdse evaluatie uit 2022.

Tabel 1.2 – Respondenten verdeeld per regio en organisatie

WEB-regio	Contact-gemeente	Regio-gemeente	Bibliotheek	Instelling	Welzijns-organisatie	(Digi)-taalhuis	Anders
1	1	0	0	0	0	0	1
2	1	3	0	0	0	1	0
3	1	0	1	2	0	0	2
4	2	1	3	2	1	3	3
5	1	2	1	0	0	0	0
6	0	1	1	1	0	5	1
7	1	3	2	0	1	0	1
8	0	1	0	0	0	0	0
9	0	0	0	0	0	0	0
10	1	5	2	0	0	3	1
11	1	2	1	2	0	0	0
12	1	1	0	1	0	0	0
13	1	2	0	1	3	0	0
14	2	0	0	0	0	0	0
15	2	3	0	1	1	1	3
16	1	1	2	0	1	1	2
17	1	1	1	2	3	6	1
18	1	2	0	0	0	2	1
19	1	3	1	1	2	0	0
20	1	2	1	3	0	1	1
21	1	1	3	0	1	1	0
22	1	0	0	0	1	0	0
23	1	0	0	0	0	1	0
24	1	0	1	0	1	0	2
25	2	5	0	3	0	0	1
26	0	2	1	1	0	0	1
27	2	3	2	1	0	0	1
28	2	3	1	0	2	1	1
29	0	2	0	0	0	1	0
30	0	0	0	0	0	0	0
31	0	3	3	3	0	0	1
32	2	0	1	1	1	0	0
33	1	0	0	0	0	0	0
34	2	2	2	0	2	0	3
35	2	5	1	1	1	1	0
Totaal*	37	59	31	26	21	28	27

* Sommige respondenten werkten bij meerdere organisaties, meerdere antwoorden waren mogelijk.

1.3 Leeswijzer

In de volgende hoofdstukken beschrijven we de bevindingen van alle maatregelen. In elk hoofdstuk staat een maatregel centraal; vanwege de sterke verbinding hebben we maatregel 2 en 3 samen genomen.

Hoofdstuk 2	Maatregel 1: Verschillende initiatieven om méér NT1-cursisten te bereiken
Hoofdstuk 3	Maatregel 2 en 3: Beschrijving van de twee maatregelen die expliciet gericht zijn op het verduurzamen en uitbouwen van de regierol van gemeenten
Hoofdstuk 4	Maatregel 4: Het ondersteuningsprogramma
Hoofdstuk 5	Maatregel 5: De subsidieregeling voor werkgevers
Hoofdstuk 6	Maatregel 6: Leesbevordering voor laagtaalvaardige gezinnen
Hoofdstuk 7	Maatregel 7: Certificering van taalhuizen
Hoofdstuk 8	Maatregel 8: Landelijk expertisepunt basisvaardigheden
Hoofdstuk 9	Maatregel 9: Bevindingen landelijke monitor
Hoofdstuk 10	Maatregel 10: Experimenten
Hoofdstuk 11	Conclusies en aanbevelingen

Per maatregel gaan we eerst in op de achtergrond van de maatregel en de geformuleerde doelstellingen uit de Kamerbrief. Vervolgens beschrijven we de onderzoeksvragen en gekozen onderzoeksopzet. Daarna gaan we in op de resultaten, conclusies en aanbevelingen met betrekking tot die maatregel. Tot slot bespreken we aan het eind van dit rapport de algemene eindconclusies over het Tel mee met Taal-programma *Vervolgaanpak Laaggeletterdheid 2020-2024*.

2. Verschillende initiatieven om meer NT1-cursisten te bereiken

2.1 Inleiding

Het is niet gemakkelijk om de NT1-doelgroep te bereiken en naar passend aanbod te leiden. Onderzoek laat zien dat onder de NT1-doelgroep de psychologische barrières het meest hardnekkig zijn.⁸ Psychosociale aspecten als schaamte, gebrek aan motivatie en zelfvertrouwen, negatieve beelden over zichzelf en over leren, spelen een grote rol in het niet kunnen bereiken van deze doelgroep. Daarbij ervaren veel mensen met een leerwens het als stigmatiserend wanneer ze door deelname worden geassocieerd met mensen met complexe problematiek op het gebied van gezondheid, financiën, werk of opvoeding.

Er is steeds meer aandacht voor een positieve, op maatwerk gerichte benadering en begeleiding van mensen die moeite hebben met basisvaardigheden. Onder andere het opleiden van ervaringsdeskundigen als taalambassadeur draagt hieraan bij. Vanuit diverse organisaties worden taalambassadeurs opgeleid dan wel ingezet. Dit zijn Stichting ABC, belangenbehartiger van laaggeletterde volwassenen in Nederland, Stichting Lezen en Schrijven en enkele roc's, verbonden met het Netwerk Educatie van de MBO Raad. Tot 2015 hadden roc's een centrale rol in de aanpak laaggeletterdheid. Via deelnemers aan educatietrajecten werden nieuwe ambassadeurs geworven. Door de decentralisatie en marktwerking kregen de roc's een minder centrale rol in de aanpak laaggeletterdheid waardoor de werving van nieuwe taalambassadeurs via deze route opdroogde. Er moesten andere manieren gevonden worden om taalambassadeurs te werven en op te leiden. Stichting ABC heeft daarin een aanjagende rol gespeeld met onder meer het project *Innovatie Inzet Ervaringsdeskundigen Laaggeletterdheid bij Gemeenten* (2020).

Met een landelijke voorlichtingscampagne wil het Rijk daarnaast mensen met lage basisvaardigheden informeren over de mogelijkheden om zelf aan de slag te gaan om hun vaardigheden te verbeteren.

Deze twee interventies gericht op enerzijds de rol van taalambassadeurs en anderzijds een brede communicatiecampagne, zijn direct te koppelen aan de eerste beleidsambitie van het huidige Tel mee met Taal-programma: *het bereiken van meer laaggeletterden met een aanpak op maat*. Hiervoor zijn de volgende twee kwantitatieve doelstellingen geformuleerd:

- A. **200 extra taalambassadeurs** opleiden om deelnemers te werven en organisaties bewust te maken van het belang van toegankelijke dienstverlening;
- B. **1.000.000 mensen** met lage basisvaardigheden bereiken via directe communicatie (= landelijke communicatiecampagne).

⁸ Broek, S. D., & Buiskool, B. (2012). Mapping and comparing mobilization strategies throughout Europe: Towards making lifelong learning a reality. *JACE* 2012, 18(1), 4-26.

Daarnaast wordt onderzocht hoe de landelijke campagne en de inzet van taalambassadeurs worden gewaardeerd.

2.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet

Binnen de context van maatregel 1 spelen de volgende onderzoeksvragen een rol:

1. Hoeveel extra taalambassadeurs zijn er gedurende de periode 2020-2024 opgeleid om deelnemers te werven en organisaties bewust te maken van het belang van toegankelijke dienstverlening? En hoeveel zijn er opgeleid om de overige twee rollen, namelijk die van tester van materiaal en betrokkene bij inspraak, te vervullen?
2. Hoeveel mensen die de basisvaardigheden onvoldoende beheersen, zijn er bereikt via de landelijke communicatiecampagne? Wat zijn hun achtergrondkenmerken en werk- en leefcontext?
3. Welke invloed heeft de communicatiecampagne volgens stakeholders (belanghebbenden) op het bereiken van mensen met lage basisvaardigheden, met name op de bewustwording van organisaties en toeleiding naar scholing? Welke andere veranderingen hebben de stakeholders/belanghebbenden waargenomen?
4. Wat zijn de ervaringen van stakeholders met de communicatiecampagne en het werken met taalambassadeurs; wat gaat goed en wat kan beter?
5. Wat is de meerwaarde van de landelijke campagne en de inzet van taalambassadeurs? Wat is het effect van het opleiden van extra taalambassadeurs en de landelijke communicatiecampagne op het bereiken van mensen met lage basisvaardigheden?

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, is een kwantitatieve analyse uitgevoerd. Ten aanzien van doelstelling A, het opleiden van taalambassadeurs, is deze analyse gedaan op basis van bestaande data, die zijn aangeleverd door Stichting ABC, Stichting Lezen en Schrijven en de MBO Raad. Ten aanzien van doelstelling B, het bereiken van mensen met lage basisvaardigheden, is een kwantitatieve analyse uitgevoerd door Tel mee met Taal Onderzoeksbureau DVJ Insights voerde een effectmeting uit naar de communicatiecampagne in opdracht van Tel mee met Taal.

Ook zijn in het onderzoek kwalitatieve analyses uitgevoerd op basis van verdiepende interviews en rapportages die zijn aangeleverd door genoemde partijen. De gesprekken zijn gevoerd met de communicatiemedewerker van het Tel mee met Taal-programmateam, Stichting Lezen en Schrijven en Stichting ABC. Bij het analyseren van rapportages zijn verschillende documenten gebruikt, onder andere jaarverslagen en een enquête onder het Netwerk Educatie van de MBO Raad.

Verder is voor het onderzoek zowel de kwantitatieve als kwalitatieve respons meegenomen die is verzameld in de online-enquête (eind oktober 2024) van deze beleidsmonitor.

2.3 Resultaten

2.3.1 Doelstelling A: Opleiden van 200 extra taalambassadeurs

In 2023 zijn vanuit Stichting ABC in 52 nieuwe ambassadeurs opgeleid. In 2024 zijn er ongeveer 22 nieuwe ambassadeurs opgeleid, wat het totaal brengt op 74 ambassadeurs voor de tweede helft van de programmaperiode.

In de tweede helft van het programma Tel mee met Taal 2020-2024 is er in diverse ordes van grootte aandacht geweest voor de inzet van ervaringsdeskundigheid en de rol van taalambassadeurs. Sprekende voorbeelden daarvan zijn de documentaires *Leven zonder Letters* met Frans Bauer (AVROTROS⁹) en *Duidelijke Taal* met Loes Luca (HUMAN¹⁰)

Arjan Beune, voorzitter van Stichting ABC, juicht deze initiatieven van harte toe volgens hem illustreert de aandacht op nationale televisie dat taalambassadeurs steeds meer een stem hebben in de aanpak van basisvaardigheden en het bespreekbaar maken van laaggeletterdheid. Hij ziet toenemende aandacht voor ervaringsdeskundigheid bij beleidsmakers, werkgevers en maatschappelijke organisaties. De inzet van taalambassadeurs heeft duidelijke meerwaarde, zowel voor beleidsontwikkeling als voor het bereiken van de volwassenen die moeite hebben met basisvaardigheden. Er zijn positieve ontwikkelingen gaande, zoals een groeiende erkenning en betere samenwerking. Tegelijkertijd is er nog werk aan de winkel op het gebied van structurele ondersteuning, beleidsmatige inspraak en effectievere campagnes. De meest voorkomende rollen van ambassadeurs zijn nog altijd die van tester en voorlichter, gevolgd door werver en inspraak. Dat is in de afgelopen twee jaar van het programma niet verandert.

‘Hoewel taalambassadeurs steeds serieuzer worden genomen, blijft hun rol nog vaak beperkt tot agendering en voorlichting (bewustwording). Er zou meer structurele inspraak moeten zijn in beleidsbeslissingen of het aanbod basisvaardigheden. Op dit moment is er nog te weinig structurele ondersteuning en financiering voor taalambassadeurs, wat de verdere professionalisering en continuïteit van hun inzet belemmert.’

Netwerk Educatie – MBO Raad

De MBO Raad organiseert het Netwerk Educatie. Een netwerk waar de educatie-afdelingen van roc's elkaar vinden voor uitwisseling en kennisdeling. Voor de eindevaluatie is net als voor de tussentijdse evaluatie een korte online-enquête uitgezet om zicht te krijgen op de aard en omvang van de werving en opleiding van taalambassadeurs door de roc's binnen dit netwerk.

In een enkel geval werken de taalambassadeurs uitsluitend voor het roc, maar in de meeste gevallen is er een samenwerking met de lokale vertegenwoordiging van Stichting ABC en worden er taalambassadeurs via hen ingezet. De enquête is uitgezet bij 31 roc's en hun contactpersonen

⁹ Bron: <https://www.avrotros.nl/program/leven-zonder-letters~184/>

¹⁰ Bron: <https://www.human.nl/duidelijke-taal.html>

voor educatie en inburgering. Niet elke roc biedt educatie. In totaal hebben 10 roc's de enquête beantwoordt. Een roc gaf aan zelf geen taalambassadeurs in te zetten en daardoor de vragenlijst niet kon beantwoorden.

De taalambassadeurs die samenwerken met een roc kunnen op nagenoeg alle onderscheiden rollen van ambassadeurs worden ingezet. Hoofdzakelijk gaat het om de rol van voorlichter en werver, gevolgd door tester. Het minst wordt aangegeven dat een taalambassadeur de rol van inspraak vervult.

Tabel 2.2 – Aantal instellingen dat ambassadeurs inzet per rol

	Voorlichter	Tester	Werver	Inspraak
2021 (N=9)	6	4	4	1
2022 (N=7)	4	5	5	4
2024 (N=10)	7	6	6	6

Wanneer we kijken naar de aantallen ambassadeurs die vanuit de roc's ingezet kunnen worden, dan zien we een toename in de aantallen vergeleken met eind 2022. Dit wordt grotendeels verklaard doordat meer roc's de enquête hebben beantwoord. Hoewel de ambassadeurs voor alle mogelijke rollen kunnen worden ingezet, geven de instellingen aan dat het voornamelijk gaat om de rol van voorlichter en tester, gevolgd door werver op een derde plek. De rol van inspraak wordt nog het minste ingezet. Ook worden ambassadeurs (nog) niet voor een specifieke rol opgeleid.

Tabel 2.3 – Aantal ambassadeurs ingezet door roc's.

Aantal ambassadeurs in 2020	Aantal ambassadeurs in 2022	Aantal ambassadeurs in 2024
36	44	58

Wanneer we over de jaren heen kijken zien we een toename in het aantal ambassadeurs dat ingezet kan worden vanuit een roc (+/- 32%). Deze stijging komt overeen met de ervaring van de instellingen met betrekking tot de inzet en samenwerking met taalambassadeurs. De volgende opmerking illustreert deze ervaring mooi:

De roc's merken op dat er de afgelopen jaren het een en ander veranderd is in de manier van opleiden van ambassadeurs. Zo wordt opgemerkt dat er meer ingezet wordt op structurele begeleiding van de ambassadeurs en dat deze begeleiding ook professioneler is geworden. Ook de samenwerking met andere organisaties is toegenomen.

'De taalambassadeurs horen nu bij een meer lokaal georganiseerde innovatiekamer. Deze innovatiekamer wordt betaald, er wordt niet alleen gewerkt met vrijwilligers wat een hele goede ontwikkeling is.'

‘Meer instanties en bedrijven vragen ook om de inzet van taalambassadeurs.’

‘In samenwerking met bibliotheek spannen we ons in om taalambassadeurs te werven omdat we het belangrijk vinden.’

‘Er wordt beter gekeken naar welke ambassadeur voor welke taak (n.a.v. de vraag) ingezet wordt.’

Verbeterpunten die genoemd worden ten aanzien van de inzet van taalambassadeurs zijn:

‘Taalambassadeurs zouden structureler ingezet kunnen worden. Nu is het vaak voor een “losse” bijeenkomst of eenmalige vraag om te testen. Dit kan structureler. Ook zouden ze meer ingezet kunnen worden bij het maken van beleid.’

‘Ons ambassadeurs zijn ook een onderdeel van Stichting ABC. Wellicht dat we daarmee meer afstemming zouden kunnen realiseren.’

‘Ze moeten meer worden ingezet door meer organisaties en ze moeten beter betaald worden.’

De grote meerwaarde van taalambassadeurs wordt door de roc's gezien in hun ervaringsdeskundigheid, waarmee zij een authentiek inzicht geven in de uitdagingen van beperkte basisvaardigheden. Hun persoonlijke en eerlijke verhalen vergroten begrip en bewustwording bij professionals en de samenleving, waardoor stigma's en taboes worden doorbroken. Ze brengen de boodschap overtuigend over en bereiken doelgroepen die anders moeilijk te bereiken zijn. Daarnaast dragen ze bij aan het signaleren en doorverwijzen, voorlichting en consultatie, en het betrekken van mensen bij initiatieven. Hun insiderperspectief helpt niet alleen om de problematiek beter te begrijpen, maar ook om gerichte en effectieve oplossingen te vinden.

Ambassadeurs en Stichting Lezen en Schrijven

Naast Stichting ABC werkt Stichting Lezen en Schrijven (LES) samen met taalambassadeurs. Er is geen sprake van een formele samenwerking op landelijk niveau tussen beide organisaties, maar regionaal is er over het algemeen een goede samenwerking en intensief contact. Voor de eindevaluatie is gesproken met drie medewerkers die nauw samenwerken met taalambassadeurs in de regio Zuid-Holland, regio Rijnmond en Flevoland. De ambassadeurs waarmee LES werkt, zijn soms ook verbonden aan Stichting ABC. Het is onduidelijk hoeveel taalambassadeurs zijn opgeleid door LES in de laatste twee jaar van de Tel mee met Taal-programmaperiode.

De betrokkenen vanuit LES merken op dat de fase van het aanjagen en promoten van de rol van ambassadeurs nog altijd heel belangrijk is, maar dat er een beweging op te merken is dat de inzet van ambassadeurs in regio's steeds meer onderdeel worden van het beleid volwasseneneducatie.

Dat geldt voor enkele regio's, de beweging is nog niet in alle delen van het land even sterk op gang gekomen. Rotterdam is een regio waar dit wel succesvol is en er vanuit de gemeente sterk wordt gestuurd op de samenwerking met ambassadeurs. In Friesland heeft het aanjagen nog wel echt de primaire focus van de samenwerking met en de inzet van taalambassadeurs. Wel begint de inzet van ervaringsdeskundigheid van taalambassadeurs steeds meer te leven, doordat taalambassadeurs meer podium krijgen, aldus LES.

Ambassadeurs worden in bijna alle rollen ingezet vanuit LES, met een focus op voorlichting, tester en werving. Inspraak blijft wat achter. Mooie voorbeeld van de inzet van ambassadeurs is dat er vragen binnenkomen vanuit onderzoek, ziekenhuizen en hogescholen om ambassadeurs deel te laten nemen aan denktanks of testpanels. Daarin denken ambassadeurs mee met de inhoud van de vakopleidingen door bijvoorbeeld gast-/inspiratielessen te verzorgen. Essentieel voor een goede samenwerking met taalambassadeurs en succesvolle inzet van hen in welke rol dan ook is dat je werkt met betaalde krachten die de begeleiding van ambassadeurs op zich neemt, om ook de continuïteit te kunnen waarborgen, aldus LES.

Ook voor LES geldt dat de unieke meerwaarde van ambassadeurs hun persoonlijke verhaal is dat impact heeft en dat dit verhaal door geen ander zo goed verteld kan worden als door ervaringsdeskundigen zelf. Deze verhalen kunnen echter meer benut worden, door hen niet alleen voor groepen neer te zetten in het kader van voorlichting, maar juist ook binnen de doelgroep zelf en meer te focussen op werving. Door hen bijvoorbeeld hun persoonlijke verhaal te vertellen tijdens de lunchpauze van de medewerkers in de groenvoorziening. Een ideaalbeeld voor hen zou ook zijn als elke gemeente een eigen team met ervaringsdeskundigen heeft om hen voor alle rollen in te kunnen zetten. Wat daar dan nog wel voor geregeld zou moeten worden is een structurele financiële vergoeding voor de inzet van ambassadeurs.

2.3.2 Doelstelling B: landelijke publiekscampagne

Inhoud van de campagne

Eind 2021 startte een eerste serie van de landelijke publiekscampagne Doe meer met Taal. In 2023 werd een tweede reeks van deze campagne uitgevoerd. Centrale beleidsdoelstelling van de campagne was: *Meer mensen helpen met vaardigheden die ze moeilijk vinden, met extra aandacht voor mensen die Nederlands als moedertaal hebben (NT1'ers)*. Communicatiedoelstelling van deze campagne was: *De doelgroep wil zich graag verbeteren op het gebied van (digi)tale vaardigheden, en zet de eerste stap/onderneemt de eerste (online) actie hiertoe*. De doelgroep van de campagne bestond uit mensen met sociaaleconomische klasse C of D¹¹ in de leeftijd van 20-49 jaar met een opleidingsniveau lager onderwijs, VMBO-bl-kl/MB01 of VMBO-gl/tl¹ en NT1.

¹¹ Sociale klassen verwijzen naar middenklasse of lagere middenklasse (C) of lager sociaaleconomisch segment (D).

In de campagne staan alledaagse situaties centraal, waarin betere taalvaardigheden goed van pas komen. Daarbij richt de campagne zich op:

- *Vinden*: er wordt een toename gerealiseerd in het aantal volwassenen binnen de doelgroep die zich graag wil verbeteren op het gebied van basisvaardigheden.
- *Doen*: de doelgroep zet een eerste stap om zich te verbeteren op het gebied van basisvaardigheden.

Het campagneconcept gaat uit van het idee *taal als middel, niet als doel*. Dit komt tot uiting doordat wordt aangehaakt bij persoonlijke leerwensen van de doelgroep en het laten zien wat taal je kan opleveren, onder andere door die leerwensen te realiseren. Deze insteek is gekozen na consultatie bij zowel de doelgroep zelf als NT1-experts. Er is gekozen voor vier thema's: *werk, online, gezondheid en gezin*. In de campagne staan alledaagse situaties centraal, waarin betere basisvaardigheden goed van pas komen.

De tweede campagne liep van oktober tot en met november 2023 (week 40 t/m 46) en is via televisie, radio, online kanalen, sociale media en postermaterialen verspreid. In tegenstelling tot de eerste campagnereeks werd de campagne nu ook via televisiespotjes verspreid. De materialen waren via een toolkit verkrijgbaar voor organisaties, vanaf 1 september 2023. De materialen zijn ditmaal gericht verspreid en gepromoot onder stakeholders. De strategie daarbij was het verspreiden van de materialen onder stakeholders waar de doelgroep al komt.

Bereik van de campagne

De doelstelling voor de tweede campagne wat betreft bereik is als volgt geformuleerd: 89.461 kwalitatieve bezoekers naar de campagnewebsite www.doemeermettaal.nl trekken. Kwalitatief bezoek is gedefinieerd als bezoek dat doorklikt naar het oefenaanbod om aan de slag te gaan en/of minimaal 10 seconden op een pagina blijft, wat voldoende zou moeten zijn om de informatie te kunnen bekijken. Er zijn in de campagneweeken in totaal 335.581 bezoeksessies geweest waarvan er 138.349 kwalitatief zijn. Dat aantal komt ruimschoots uit boven de doelstelling van 89.461 kwalitatieve bezoekers. Van het aantal kwalitatieve bezoeksessies klikten de meesten door naar online oefenprogramma's. Het totaal aantal kwalitatieve doorkliks naar websites van partners waren 22.180. Veruit de meeste kliks gingen naar naaroveroefenen.nl (9.708 kliks) en oefenen.nl (7.865 kliks) gevolgd door lezenenschrijven.nl (1.304 kliks)¹². *Solliciteren* en *Helpen met huiswerk* waren de meest bezochte thema's.

Er is geen informatie verzameld over de kenmerken van de bereikte mensen van de campagne. Vanwege de AVG-wetgeving omtrent privacy hanteert de Rijksoverheid strenge richtlijnen voor zichzelf wat ze wel en niet online meten van mensen. De werving van respondenten voor het effectonderzoek is gedaan door onderzoeksbureau DVJ Insights. In totaal zijn er 310 respondenten in de voormeting (123 in de groep '(groot)ouders' en 187 in de groep 'iedereen') en 348 respondenten in de nameting (147 in de groep '(groot)ouders' en 202 in de groep 'iedereen') bevraagd.

¹² DVJ Insights (2023). Campagne-effectonderzoek Doe meer met Taal.

De campagne is via diverse communicatiekanalen verspreid. Onderstaande tabel X laat zien wat het bereik is per ingezet medium. Opmerking die bij onderstaande cijfers wel gemaakt moet worden is dat de dubbelingen niet uit de bereikcijfers zijn gehaald. Het is echter wel aannemelijk dat er dubbelingen zitten in de aantallen van bereikte personen per ingezet medium.

Medium	Aantal bereikte personen
Televisie	9.841.000
Radio	9.410.000
Postermateriaal	16.476.622
Sociale media	9.769.463

De campagne heeft succesvol meer verkeer naar de website gegenereerd en zorgde voor veel kwalitatieve bezoeken en interacties met het online oefenaanbod. Echter, het doel om meer mensen te motiveren hun (digitale) vaardigheden te verbeteren, is niet behaald. Iets meer dan de helft van de doelgroep voelt nog geen urgentie om hiermee aan de slag te gaan. Daarnaast was er geen meetbare stijging in het aantal mensen dat daadwerkelijk hun vaardigheden verbeterde. Qua waardering scoorde de campagne gemiddeld, maar de boodschap werd minder goed onthouden door de doelgroep. Aanbeveling die door DVJ Insights wordt gedaan om de effectiviteit van de campagne te verhogen, is om de opvallendheid en duidelijkheid van de campagne te verbeteren.

Uit de kwantitatieve resultaten blijkt dat de campagne succesvol was in het bereiken van de beoogde aantallen. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat moeilijk te meten is wat het daadwerkelijke effect was op gedragsverandering van de volwassenen die zijn bereikt met de campagne. Daarnaast blijkt uit de effectrapportage dat de doelgroep (NT1 20-49 jaar) aangaf een sterke voorkeur te hebben voor online leren. Daar waar de focus vanuit Tel mee met Taal vaak meer ligt op fysieke cursussen terwijl die nauwelijks gekozen werden. Hoewel de campagne veel verkeer naar de website genereerde, is het de vraag of de doelgroep hierdoor echt structureel verder is geholpen. Kijkend naar de doelstelling van de campagne kunnen we concluderen dat die zich heeft gericht op gedragsverandering. Een kennisdoelstelling ontbreekt. In het onderzoek van DVJ is ook gevraagd in hoeverre men wist van de mogelijkheden om gratis online te oefenen of een cursus te doen. Ongeveer de helft van de mensen gaf aan niet op de hoogte te zijn van gratis aanbod ten aanzien van basisvaardigheden. De kennis hierover is ook niet toegenomen na de campagne. Wel zeggen méér mensen dat nu zij dit weten, dit een reden voor hen kan zijn om hiermee aan de slag te gaan.

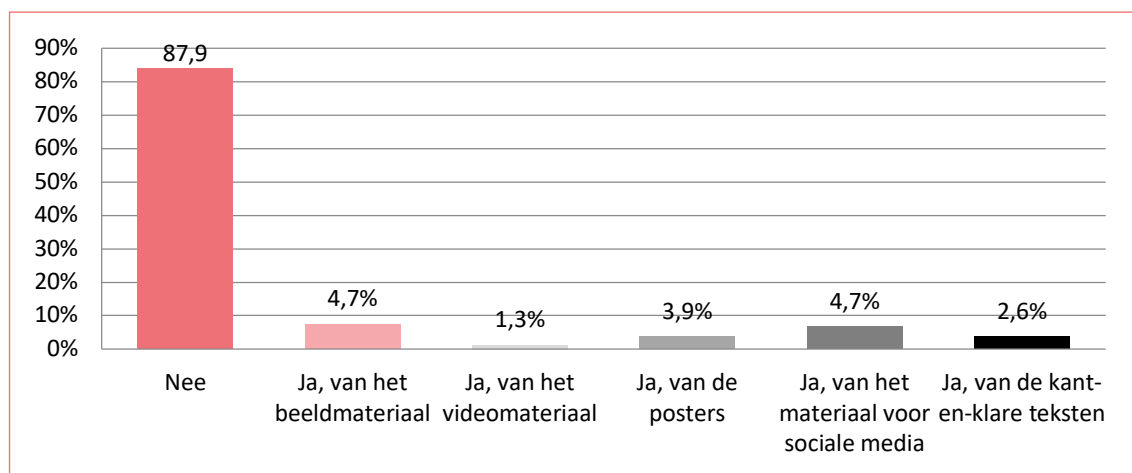
‘Voor een vervolg zou een campagne met een kennisdoelstelling gericht op bekendheid met de mogelijkheden zinvol kunnen zijn. Juist ook omdat het zetten van een stap naar een cursus iets is van de lange adem, deze doelgroep doet dat niet met een klik op een knop. Voor een vervolgcampagne zou dat heel interessant zijn.’

Bereik campagne volgens enquête

Hoewel de respondenten (beleidsmedewerkers van contactgemeenten, regiogemeenten, taalhuizen, taalaanbieders/roc's, bibliotheken en welzijnsorganisaties) uit de beleidsmonitor niet tot de primaire doelgroep behoorden van de landelijke campagne, is hen wel gevraagd of zij op de hoogte waren van de campagne of deze voorbij hebben zien komen op diverse plekken. Uit de enquête kwam naar voren dat 47% van de respondenten die campagne niet heeft gezien (N=232). Dit kan verklaard worden doordat zij niet tot de doelgroep behoorden van de campagne (NT1, 20-49 jaar). Uit de enquête komt verder naar voren dat 30% van de ondervraagden de campagne online heeft gezien, 8% heeft de campagne via de radio voorbij horen komen en 15% heeft de campagne zowel via de radio als online opgemerkt. Deze percentages zijn grotendeels gelijk aan de respons van de tussentijdse evaluatie.

Op de vraag *Heeft u gebruikgemaakt van de toolkit Doe meer met Taal om deelnemers in uw regio te werven?* geeft 87,9% aan geen gebruik te hebben gemaakt van de toolkit. 4,7% geeft aan gebruik te hebben gemaakt van beeldmateriaal; 1,3% heeft videomateriaal gebruikt. 3,9% geeft aan posters te hebben gebruikt. 4,7% heeft gebruikgemaakt van materiaal voor sociale media en 2,6% heeft gebruikgemaakt van kant-en-klare teksten. Deze percentages zijn grotendeels gelijk gebleven vergeleken met de eerste campagne

Figuur 2.1 – Heeft u gebruikgemaakt van de toolkit Doe meer met Taal om deelnemers in uw regio te werven? (N=232)

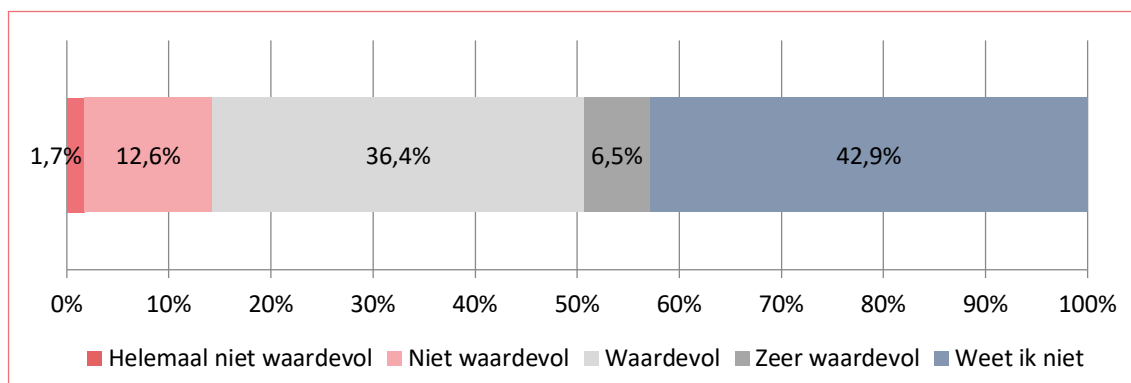
Echter, anders dan bij de eerste campagne is bij de tweede campagne bewust gekozen voor een andere strategie ten aanzien van de verspreiding van de toolkit. De toolkit is met name verspreid bij organisaties waar de doelgroep al komt. Bijvoorbeeld werkgevers en uitzendbureaus (toolkit materialen, sollicitatiebrief schrijven), banken (toolkit materiaal hoe maak ik een Tikkie aan), apotheken (toolkit bijsluiter begrijpen). Deze doelgroepen zijn niet meegenomen in de enquête en dus niet bevraagd naar hun gebruik van de materialen uit de toolkit.

Waardering van de campagne volgens enquête

Onderzoeksbureau DVJ Insights concludeert dat de landelijke campagne redelijk goed wordt gewaardeerd en herkend, maar slaagt er nog niet in de doelgroep effectief aan te zetten tot actie. Dit komt deels doordat de uitingen duidelijker en opvallender kunnen worden gemaakt, zodat de boodschap beter beklijft. Daarnaast ontbreekt er een gevoel van urgentie bij de doelgroep, wat hun motivatie om vaardigheden te verbeteren belemmert. Ook is er onvoldoende bekendheid over gratis online lesmateriaal, terwijl dit een stimulans kan zijn om in actie te komen.

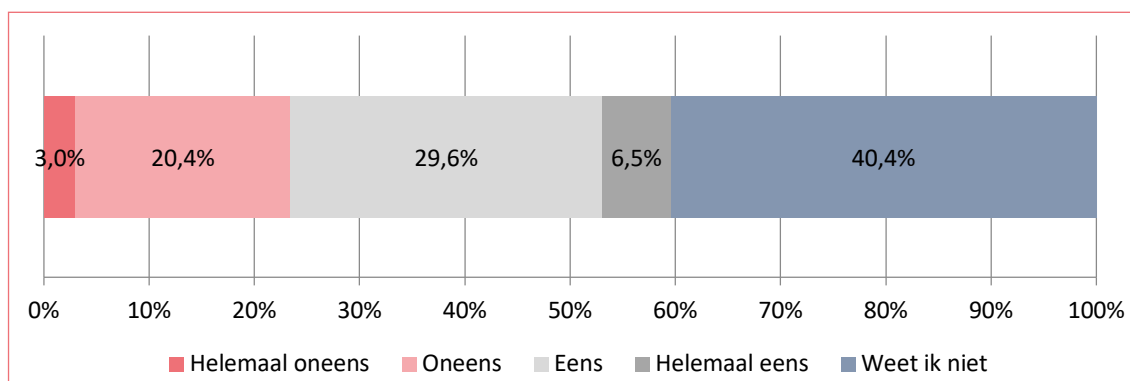
Wanneer we respondenten van de beleidsmonitorenquête vragen naar de waardering van de landelijke campagne met betrekking tot het kunnen behalen van de eigen doelstellingen op het gebied van werving (Figuur 2.2), geeft 42,9% (N=231) aan hier geen antwoord op te kunnen geven. 36,4% van de respondenten geeft aan de campagne als *waardevol* te waarderen, 6,5% waardeert de campagne als *zeer waardevol*, 12,6% als *niet waardevol* en 1,7% als *helemaal niet waardevol*.

Figuur 2.2 – Hoe waardeert u de landelijke campagne ter ondersteuning van uw doelstellingen op het gebied van werving van deelnemers? (N=231)

Ook kregen respondenten de volgende stelling voorgelegd: *De landelijke campagne draagt bij aan het behalen van onze doelstellingen op het gebied van werving van deelnemers*. 40,4% geeft aan niet te weten of landelijke campagne bijdraagt aan hun doelstellingen op het gebied van werving van deelnemers. 26,9% is het eens met de voorgelegde stelling, 6,5% geeft aan het helemaal eens te zijn. Daar tegenover staat dat 3% aangeeft het helemaal oneens te zijn en 20,4% is het oneens met de stelling.

Figuur 2.3 – De landelijke campagne draagt bij aan het behalen van onze doelstellingen op het gebied van werving van deelnemers. (N=230)

Opvallend is dat gelijk aan de tussentijdse evaluatie een groot deel van de respondenten aangeeft niet te weten hoe zij de landelijke campagne waarderen (40,4%) en niet te weten of de landelijke campagne bijdraagt aan het behalen van de doelstellingen op het gebied van werving van deelnemers.

Over het algemeen is de houding tegenover de landelijke campagne gemengd tot overwegend kritisch. De campagne wordt door sommige respondenten gewaardeerd als een middel om bewustwording te vergroten, maar niet als effectief instrument om deelnemers daadwerkelijk te bereiken. De voorkeur gaat uit naar een regionale en persoonlijke aanpak, omdat deze directer inspeelt op de behoeften en drempels van de doelgroep. Daarnaast is er frustratie over de geringe zichtbaarheid en het gebrek aan meetbare impact. Een veelgehoorde suggestie is om landelijke en lokale initiatieven beter op elkaar aan te laten sluiten en om meer persoonlijke wervingsstrategieën te hanteren. Onderstaande citaten uit de enquête kleuren de houding vanuit het veld ten opzichte van de landelijke campagne.

'Ik heb de campagne alleen online voorbij zien komen maar we hebben geen gebruik gemaakt van het materiaal. Over het algemeen wil je meer lokaal zaken inzetten en zichtbaar zijn en werkt een landelijke campagne alleen voor de bewustwording maar niet voor werving.'

'Ik denk dat als we echt de doelgroep willen bereiken, dat we dan regionale/lokale campagne en landelijke campagne op elkaar moeten aansluiten en niet apart moeten worden opgezet. zowel qua tijdsplanning als qua uitstraling en boodschap.'

'Campagnes hebben naar mijn mening niet zoveel effect. Wel de tv-programma's van Loes Luca en Frans Bauer, die hebben veel los gemaakt!'

De campagnes als zodanig waren niet gericht op de respondenten van de enquête. Voor de tweede campagne zijn de toolkitmiddelen ook niet gericht onder hen verspreid. Neemt niet weg dat de algehele tendens van de respondenten, die belangrijke stakeholders zijn ten aanzien van het bereiken van de doelgroep, het gevoel hebben gehad dat de campagnes aan hen voorbij zijn gegaan. Daar waar zij het effect van de campagne wellicht hadden kunnen versterken door erop te wijzen of dit bespreekbaar te maken.

2.4 Conclusie en aanbevelingen

Conclusie

Op basis van de resultaten kunnen we de volgende conclusies trekken met betrekking tot de geformuleerde subdoelstellingen van maatregel 1:

- A. Er zijn nu ongeveer 200 opgeleide extra taalambassadeurs, om deelnemers te werven en organisaties bewust te maken van het belang van toegankelijke dienstverlening. Door het ontbreken van structurele monitoring van het aantal opgeleide taalambassadeurs bij zowel Stichting ABC, Stichting Lezen en Schrijven en diverse mbo's is niet met zekerheid vast te stellen dat de 200 daadwerkelijk zijn behaald. Dit komt doordat er dubbelingen zitten in de aantallen, wel kunnen we met zekerheid stellen dat we in de buurt van de 200 komen.
- B. Het beoogde aantal van 1.000.000 mensen met lage basisvaardigheden via directe communicatie is bereikt middels de publiekscampagnes *Doe meer met Taal* die in twee periodes van de programmaperiode hebben gelopen.

Op basis van de kwantitatieve en kwalitatieve analyse voor maatregel 1 kunnen we concluderen dat zowel de inzet van taalambassadeurs als de landelijke communicatiecampagne worden gewaardeerd. Het idee van landelijke aandacht voor leren en ontwikkelen van basisvaardigheden wordt aangemoedigd. Zo wordt ook meer en meer waarde gehecht aan de stem van de deelnemer. De stem van de deelnemer wordt vooralsnog vooral gehoord bij het testen van materialen voor overheden en organisaties en het zorgen voor bewustwording van overheden en organisaties van laaggeletterdheid. Werving via taalambassadeurs vindt plaats, maar onduidelijk is in hoeverre er een direct verband is tussen de taalambassadeur die als werver optreedt en deelnemers die de stap naar leeraanbod zetten. Deze gegevens zijn niet bekend. Inspraak wordt gezien en gewaardeerd, maar vindt nog altijd in beperkte mate plaats, ondanks dat de behoefte en meerwaarde wel worden gemerkt en gezien.

Voor zowel de inzet van en samenwerking met taalambassadeurs als de landelijke campagne zien we geen opmerkelijke verschuivingen ten opzichte van de tussentijdse evaluatie. Beiden worden gewaardeerd en de meerwaarde van zowel ambassadeurs als een landelijke campagne worden gezien. Een gerichtere focus van de inzet van taalambassadeurs dan wel de landelijke campagne wordt aanbevolen.

Aanbevelingen

De resultaten en conclusies leiden tot een aantal aanbevelingen voor de inzet van taalambassadeurs en een landelijke publiekscampagne.

Inzet van en samenwerking met taalambassadeurs

Terugkijkend op de programmaperiode zijn er enkele aanbevelingen die meegenomen kunnen worden in een vervolg van beleid gericht op het versterken van basisvaardigheden van volwassenen wanneer er wederom ingezet gaat worden op de samenwerking met taalambassadeurs.

- **Versterk beleidsmatige inspraak.** Creëer structurele mogelijkheden voor ambassadeurs om mee te denken en invloed uit te oefenen op het beleid rondom basisvaardigheden.
- **Zorg voor structurele financiering:** wil je de continuïteit en professionalisering van taalambassadeurs waarborgen, dan is duurzame financiering aan te raden.
- **Gerichter opleiden per rol:** door taalambassadeurs voor specifieke rollen in te kunnen zetten is het aan te bevelen daarvoor ook gerichte training voor te bieden, zoals voor de inspraakrol.
- **Monitoring van effecten:** Het is aan te bevelen gerichter te monitoren wat het effect is van de inzet van taalambassadeurs voor de diverse rollen. Met name voor werving kan dit interessant zijn, gezien de blijvende behoefte en noodzaak om laaggeletterde volwassenen te bereiken. Een taalambassadeur in de rol van werver kan hierin een bijdrage leveren.

Landelijke campagne

Ondanks dat de waardering ten aanzien van de landelijke campagne wisselend van aard was, werden de kwantitatieve doelstellingen wel behaald. Ook werden er nog mogelijkheden voor verbetering gezien. Mocht een landelijke campagne wederom onderdeel zijn van vervolgbeleid, dan is het raadzaam onderstaande aanbevelingen daarin te overwegen.

- **Voeg een kenniscomponent toe** aan de landelijke campagne. Richt een mogelijk volgende campagne op het vergroten van kennis van de doelgroep over mogelijkheden waar er geleerd kan worden, hoe en waar je voor vragen terecht kunt.
- **Verhoog de herkenbaarheid.** Zorg voor een duidelijke en consistente boodschap die beter blijft hangen bij de doelgroep. En overweeg stakeholders betrokken bij de werving van de doelgroep (nog) meer te betrekken bij verspreiding.
- **Pas het aanbod aan op de leerbehoefte.** Meer focus op online leren en digitale hulpmiddelen, aangezien de doelgroep daar een voorkeur voor lijkt te hebben.

3. Bestuursakkoord en extra budget voor de regionale aanpak

3.1 Inleiding

Gemeenten dragen steeds meer verantwoordelijkheid voor de aanpak van basisvaardigheden op lokaal en regionaal niveau. Zij kiezen zelf beleidsprioriteiten en maken keuzes over de besteding van het budget dat het Rijk ter beschikking heeft gesteld. Het Tel mee met Taal-programma 2020-2024 is erop gericht om de 'regierol' van de gemeenten verder te verduurzamen en uit te bouwen zodat er uiteindelijk geen generieke landelijke ondersteuning meer nodig is vanaf 2025. Maatregel 2 en maatregel 3 uit het programma zijn expliciet gericht op de rol van de gemeenten:

Maatregel 2 – We sluiten een bestuursakkoord met gemeenten

In september 2019 is een bestuursakkoord gesloten tussen het Rijk en de gemeenten, waarvan de ontwikkeling van een regionaal programma een onderdeel is. Het doel van deze maatregel is dat er aanvullende afspraken worden gemaakt over de verdere (concretere en gedetailleerde) uitwerking van maatregelen over de samenwerking tussen het Rijk en gemeenten op het terrein van laaggeletterdheid. Een tweede doel is dat gemeenten vanaf 2025 in staat zijn zelf de regie te voeren op de aanpak van laaggeletterdheid.

In 2020 heeft de VNG het bestuursakkoord echter opgezegd. Hierdoor is voor het Rijk de basis vervallen om te sturen op tijdige oplevering en afronding van de regionale programma's. Uit een eerdere inventarisatie bleek dat desondanks alle gemeenten een regionaal programma ontwikkeld hebben of daarmee bezig waren.¹³

Maatregel 3 – Gemeenten krijgen extra budget voor bijvoorbeeld regionale samenwerking, werving, monitoring en kwaliteitsbevordering.

Het extra budget dat gemeenten krijgen, geeft ze meer mogelijkheden te investeren in hun regionale aanpak. Het doel is dat alle regio's door die extra investering:

- meer deelnemers bereiken; het beoogde resultaat is dat het aantal deelnemers jaarlijks groeit na een nulmeting in 2020;
- een aantoonbaar evenwichtiger bereik hebben onder verschillende doelgroepen; het beoogde resultaat is dat er met name meer inwoners met Nederlands als moedertaal bereikt worden;
- een aanbod van formele en non-formele opleidingen aanbieden in hun regio; het gaat om aanbod gericht op taal, rekenen en digitale vaardigheden.

¹³ Groot, A., Elderenbosch, M., Van Drie, E., Van Delft, A., Den Hollander, I., & Buiskool, B. (2021). *Regionale programma's laaggeletterdheid. Een vergelijkende beschrijving*. Expertisecentrum beroepsonderwijs.

3.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet

Dit leidt tot de volgende onderzoeksvragen:

1. Hoe worden de regionale programma's in de 35 WEB-regio's vormgegeven?
2. Wat zijn de belangrijkste opbrengsten van de regionale programma's?
3. Wat zijn de belangrijkste factoren die de opbrengsten van de regionale programma's hebben beïnvloed?

Onderzoeksvraag 1 is in 2021 beantwoord door middel van deskresearch van alle regionale programma's die beschikbaar waren op dat moment en interviews met de beleidsmedewerkers.¹⁴ Uit die inventarisatie van regionale programma's kwam een sterk gevarieerd beeld naar voren, waarbij regio's een veelvoud aan activiteiten inzetten die bijdragen aan de drie landelijke doelstellingen (namelijk meer deelnemers bereiken, meer inzicht in wat werkt en met meer organisaties samenwerken).

Om onderzoeksvragen 2 en 3 te beantwoorden zijn verdiepende interviews gehouden in vijf WEB-regio's en is een online-enquête uitgezet (zie paragraaf 1.2).

3.3 Resultaten

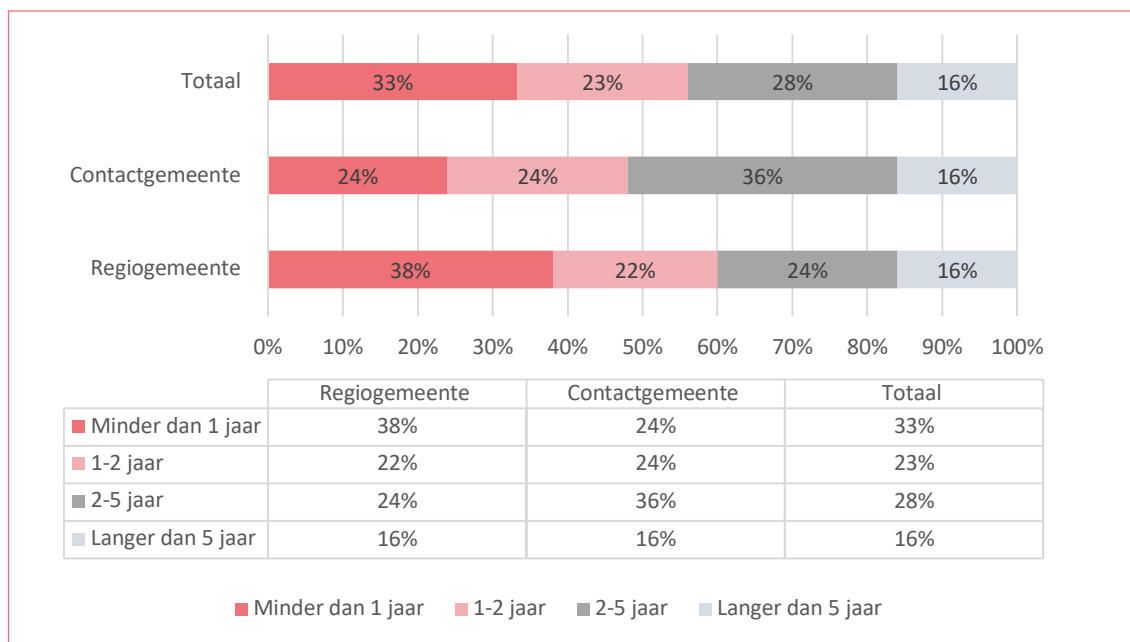
Maatregel 2 en 3 zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Om die reden presenteren we de opbrengsten van deze maatregelen gezamenlijk. Voordat we ingaan op de resultaten van de regionale aanpak van basisvaardigheden, bespreken we eerst de mate van betrokkenheid van stakeholders bij het regionale programma (paragraaf 3.3.1) en de status van het regionale programma (paragraaf 3.3.2).

3.3.1 Betrokkenheid en beschikbaarheid bij regionale programma

Aan de respondenten van de contact- en regiogemeenten is gevraagd hoe lang zij al betrokken zijn bij de aanpak van laaggeletterdheid in hun regio. Dit is weergegeven in figuur 3.1.

¹⁴ Groot, A., Elderenbosch, M., Van Drie, E., Van Delft, A., Den Hollander, I., & Buiskool, B. (2021). *Regionale programma's laaggeletterdheid. Een vergelijkende beschrijving*. ECBO.

Figuur 3.1 – Aantal jaren betrokken bij regionale programma

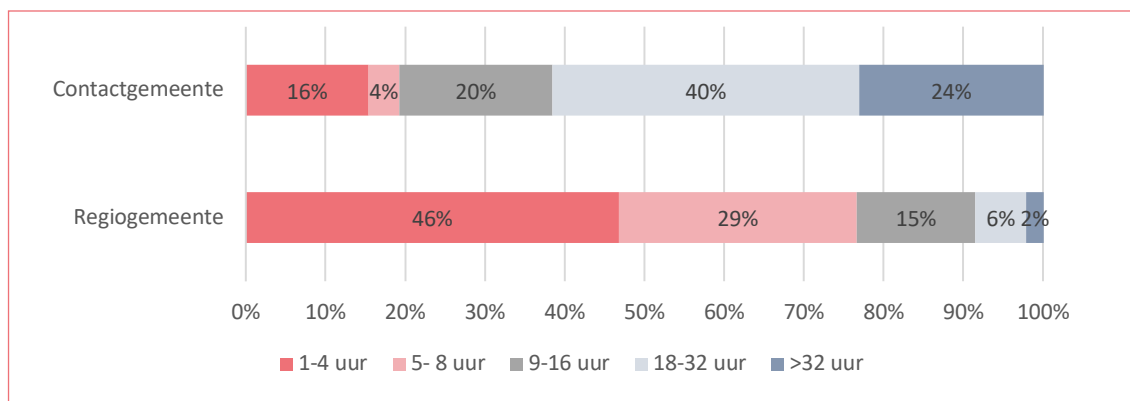

Wat opvalt in figuur 3.1 is dat er nog steeds veel beleidsmedewerkers zijn, die korter dan twee jaar in dienst zijn.¹⁵ Er lijken net iets minder respondenten dan in 2022 langer dan vijf jaar betrokken bij het regionale programma voor de aanpak van basisvaardigheden, maar de verschillen met twee jaar terug zijn klein. Het beeld blijft daarmee onveranderd dat er veel verloop is.

Aanvullend op de vraag hoe lang respondenten betrokken zijn bij de aanpak van basisvaardigheden in hun regio, is gevraagd hoeveel tijd de beleidsmedewerkers kunnen besteden aan hun werkzaamheden voor het regionale programma (zie figuur 3.2). Voor de contactgemeenten geldt dat een ruime meerderheid van hen (80%) gemiddeld meer dan 1 dag per week besteedt aan de aanpak van laaggeletterdheid. 16% van hen geeft aan hier niet meer dan 4 uur per week aan te kunnen besteden. Voor regiogemeenten is de beschikbare tijd aanzienlijk minder dan voor beleidsmedewerkers van contactgemeenten. Een ruime meerderheid van de regiogemeenten (75%) besteedt minder dan een dag aan de aanpak van laaggeletterdheid, waarvan 46% zelfs niet meer dan 4 uur de tijd heeft.

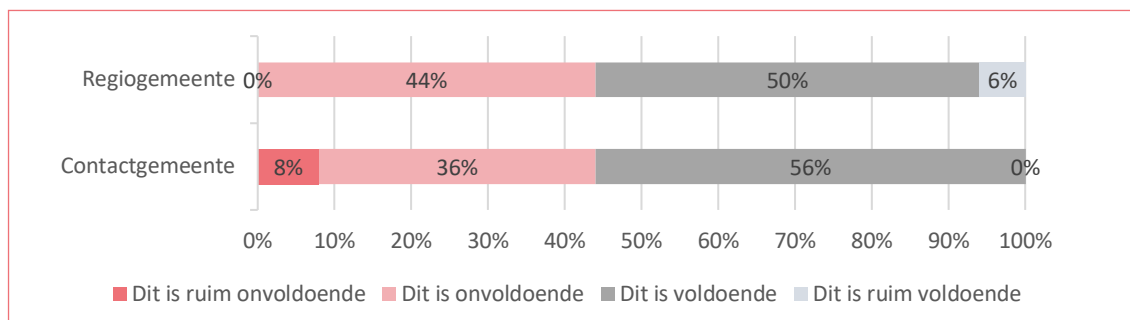
¹⁵ Van de contactgemeenten gaat het om 48% van de beleidsmedewerkers en bij de regiogemeenten om 60%. Dat was in 2022 respectievelijk 54% en 65%.

Figuur 3.2 – Aantal uren beschikbaar per week

Ten aanzien van de tussentijdse evaluatie zien we weinig verandering in de mate van tevredenheid van de contactgemeenten en regiogemeenten over hun beschikbare tijd voor dit dossier per week: een meerderheid van zowel contact- als regiogemeenten vond dat zij (ruim) voldoende tijd hadden om de doelstellingen uit het regionale programma te bereiken (zie figuur 3.3). Ruim een derde van de contactgemeenten en bijna de helft van de regiogemeenten vindt echter dat zij onvoldoende tijd hebben om aan het regionale programma te besteden. Daarnaast is 8% van de contactgemeenten van mening dat het aantal uren ruim onvoldoende is. Ten opzichte van de tussentijdse meting geven nu meer respondenten aan dat zij onvoldoende tijd hebben om aan het regionale programma te werken. Uit de toelichting die gegeven wordt, is op te maken dat de mate van tevredenheid over de beschikbare tijd afhankelijk is van hoe ambitieus de doelstellingen zijn: ambities lijken afgestemd te worden op de beschikbare uren die beleidsmedewerkers hebben.

Figuur 3.3 – Mate van tevredenheid over beschikbare tijd per week

“Ik zou er meer tijd voor willen hebben, maar omdat we een kleine gemeente zijn en de lintjes kort, loopt het goed.”

“Partners willen, zien het nut en willen zich inzetten.”

“Tevreden, maar ik zou zelf meer tijd en ruimte willen hebben (daarbij hoort structureel geld hiervoor) om dit nog beter tot stand te brengen.”

*“Er is te weinig capaciteit in de subregio’s in de AMR.
Dit zorgt ervoor dat je blijft uitleggen aan beleidsmedewerkers hoe zaken
afgesproken zijn en werken in de AMR.”*

*“Het is voldoende als de ambities in het regionaal en lokaal plan
ook niet al te hoog zijn. De ambities zijn dus ook
afgestemd op de beschikbare uren.”*

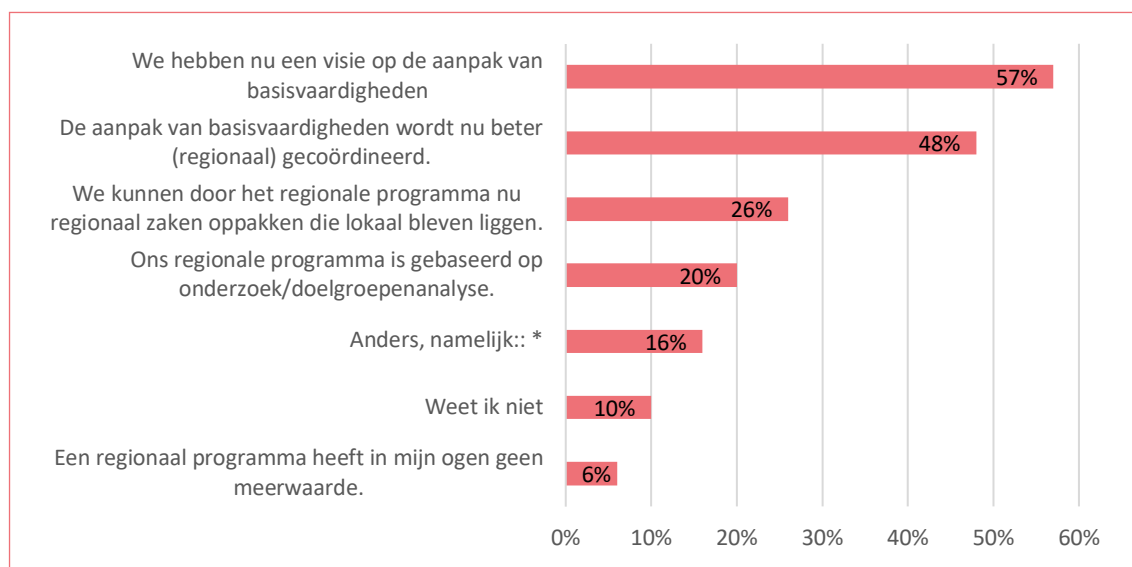
3.3.2 Status regionale programma laaggeletterdheid

Als onderdeel van maatregel 2 hebben regio’s een regionaal programma laaggeletterdheid ontwikkeld. In dit hoofdstuk gaan we nader in op de status van het regionale programma. Wat is de meerwaarde geweest van het programma op de aanpak in de regio? Wordt er in de ogen van de respondenten voldoende prioriteit gegeven aan de aanpak van laaggeletterdheid en de doelstellingen die de regio’s zelf hebben geformuleerd? We gaan ook nader in op de regierol van de contactgemeenten: hoe geven zij invulling aan de regierol en hoe tevreden zijn betrokkenen daarover? En hoe worden de middelen die beschikbaar zijn besteed aan de uitvoering van het regionale programma laaggeletterdheid?

Meerwaarde regionale programma op regionale aanpak van laaggeletterdheid

We hebben alle betrokkenen gevraagd wat in hun ogen de meerwaarde is geweest van het regionale programma voor de aanpak van basisvaardigheden in de regio. Respondenten kregen de mogelijkheid te kiezen uit een of meerdere antwoordmogelijkheden of zelf aan te geven wat in hun ogen de meerwaarde was. Ze konden ook aangeven dat een regionaal programma in hun ogen geen meerwaarde heeft.

Figuur 3.4 – Meerwaarde regionaal programma

Een meerderheid van de respondenten geeft aan dat zij door het regionale programma een visie hebben in hun regio op de aanpak van basisvaardigheden en een plan wat zij in hun regio willen bereiken (57%). Ook geeft bijna de helft (48%) van de respondenten aan dat de aanpak van basisvaardigheden nu beter gecoördineerd wordt dan in de periode voor het regionale programma. Een kwart van de respondenten geeft aan dat zij door het regionale programma zaken op kunnen pakken die lokaal bleven liggen. Een klein aantal respondenten (6%) is van mening dat het regionale programma geen meerwaarde heeft gehad en 10% geeft aan hier geen zicht op te hebben.

De meerwaarde van het regionale programma blijkt ook uit de reacties op de vraag of gemeenten voor de periode na 2025 een nieuw programma hebben uitgewerkt of geüpdatet: vrijwel alle respondenten geven aan het programma al te hebben vernieuwd of dit nog te gaan doen. Zij noemen dat zij behoefte hebben aan een regionaal programma om focus aan te kunnen brengen en afspraken met elkaar vast te kunnen leggen. Een enkele regio noemt hier nog geen plannen voor te hebben, vanwege de onduidelijkheid over de continuïteit van het rijk:

“Behoeftte aan een nieuw programma op hoofdlijnen dat helpt om een focus aan te brengen in de aanpak laaggeletterdheid, zeker in tijden van teruglopende middelen.”

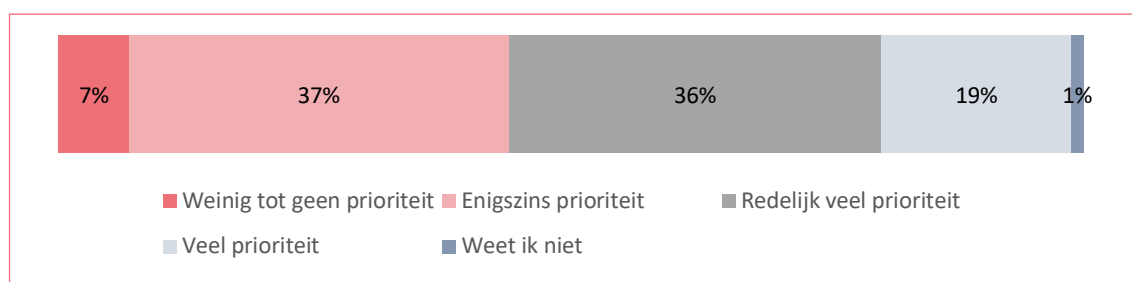
“Het regionale plan is voor ons de basis wat wij doen. Zonder deze basis, is er geen regionale samenwerking. Juist met alle veranderingen die eraan komen is het goed om aan de voorkant afspraken te maken met elkaar.”

“Omdat er onduidelijkheid blijft over de continuïteit vanuit het Rijk op middelen en ambitie. Hoe kunnen wij een regionaal programma maken als de kaders vanuit het Rijk bekend zijn.”

Prioriteit voor de aanpak van laaggeletterdheid in de regio

Er is gevraagd in hoeverre de aanpak van laaggeletterdheid politieke prioriteit heeft in de regio's. Een meerderheid van alle stakeholders (55%) vindt dat er redelijk veel tot veel prioriteit gegeven wordt aan dit dossier (figuur 3.5). Slechts een klein deel (7%) is van mening dat er weinig tot geen prioriteit gegeven wordt. Dit is precies evenveel als tijdens de tussentijdse meting in 2022.

Figuur 3.5 – Prioriteit voor de aanpak van laaggeletterdheid in de regio

Invulling van de regierol door contactgemeenten

Het Tel mee met Taal-programma was erop gericht dat gemeenten na 2024 de regie konden voeren op de aanpak van basisvaardigheden. Er was echter niet gedefinieerd wat dat precies inhoudt. Om die reden is ten tijde van de verkenning (OCW, 2024) een werkgroep van gemeenten aan de slag gegaan met de vraag hoe gemeenten zelf hun regierol idealiter zouden invullen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen de regierol van individuele gemeenten (zoals bedoeld in de WEB) en de coördinerende rol van de contactgemeente.

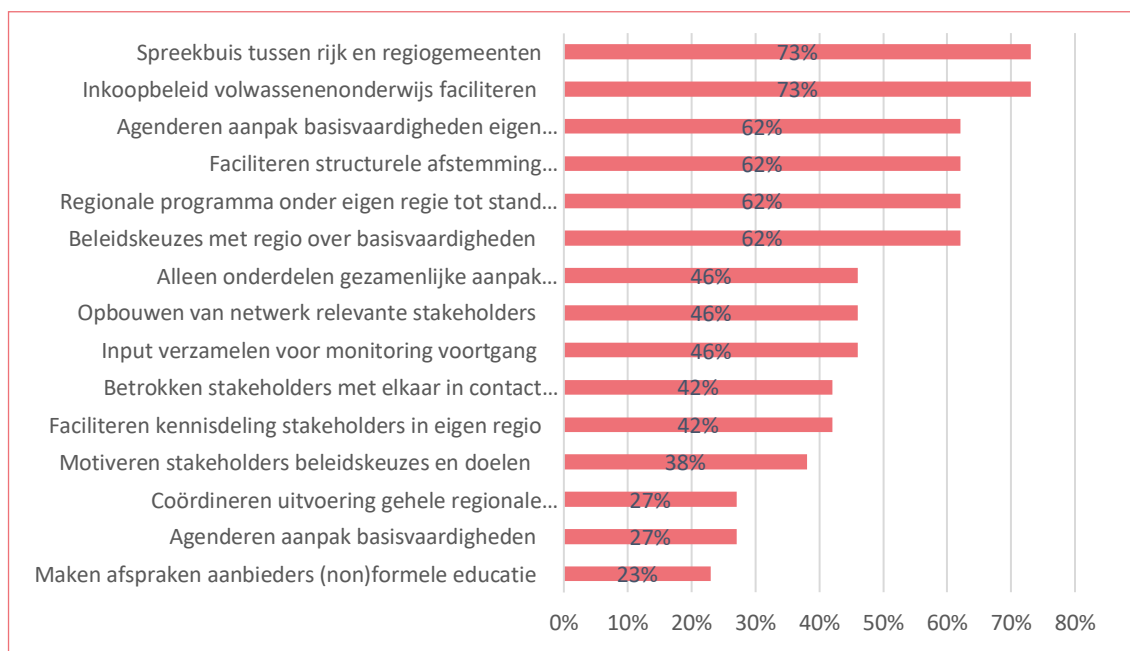
Op basis van doelen van de regionale samenwerking en doelen van de regierol op lokaal niveau zijn voorbeelden genoemd van taken die gemeenten op zich kunnen nemen en zijn onderdelen genoemd die in ieder geval terug zouden moeten komen in een regioplan. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen zachte vormen van regie (aspecten die met name gaan over communicatie en marktsturing) en harde vormen van regie (financiële en juridische aspecten).

Die voorbeelden kwamen terug in de vragenlijst, waarin aan de contactgemeenten is gevraagd welke situaties op hen van toepassing zijn, dat wil zeggen: hoe zij op dit moment invulling geven aan die regierol. De aspecten waarvan door contactgemeenten het vaakst gezegd wordt dat die op hen van toepassing is, zijn:

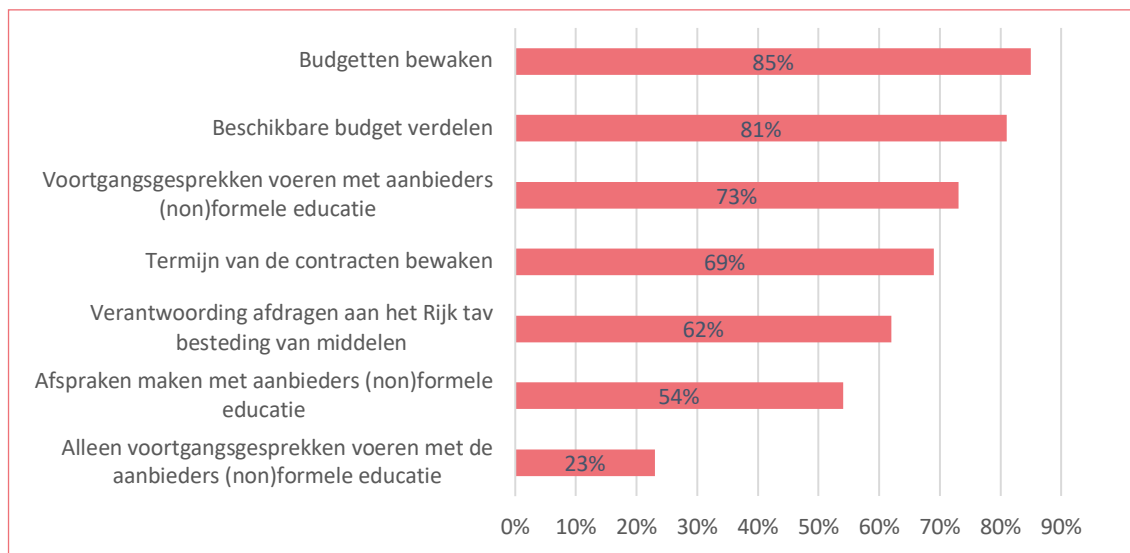
- Budgetbewaking (85%)
- Budgetverdeling (81%)
- Kwaliteitsgesprekken met aanbieders (73)
- Het faciliteren en aanjagen van het regioplan basisvaardigheden en volwassenenonderwijs (73%)
- Het faciliteren en aansturen van het inkoopbeleid volwassenenonderwijs (73%)
- Het zijn van een spreekbuis tussen rijk en regiogemeenten (73%)

De eerste drie aspecten hebben betrekking op harde vormen van regie; de andere drie gaan over zachte vormen van regie zoals genoemd in de verkenning (OCW, 2024). Uit de resultaten komt naar voren dat contactgemeenten de situaties die betrekking hebben op zachte vormen van regie minder vaak op hen van toepassing vinden, dan de voorbeelden die gaan over harde vorm van regie (zie Figuur 3.6A-3.6B).

Figuur 3.6A – Zachte vorm van regie: Op welke manier geeft u als contactgemeente invulling aan de regierol? (meerdere antwoorden mogelijk).

Figuur 3.6B – Harde vorm van regie: Op welke manier geeft u als contactgemeente invulling aan de regierol? (meerdere antwoorden mogelijk)

Het minst genoemd door contactgemeenten is dat zij stakeholders stimuleren en motiveren om in lijn met de beleidskeuzes te handelen en doelen te halen (38%) en dat zij input verzamelen t.b.v. de monitoring van de voortgang van het regionale programma (46%).

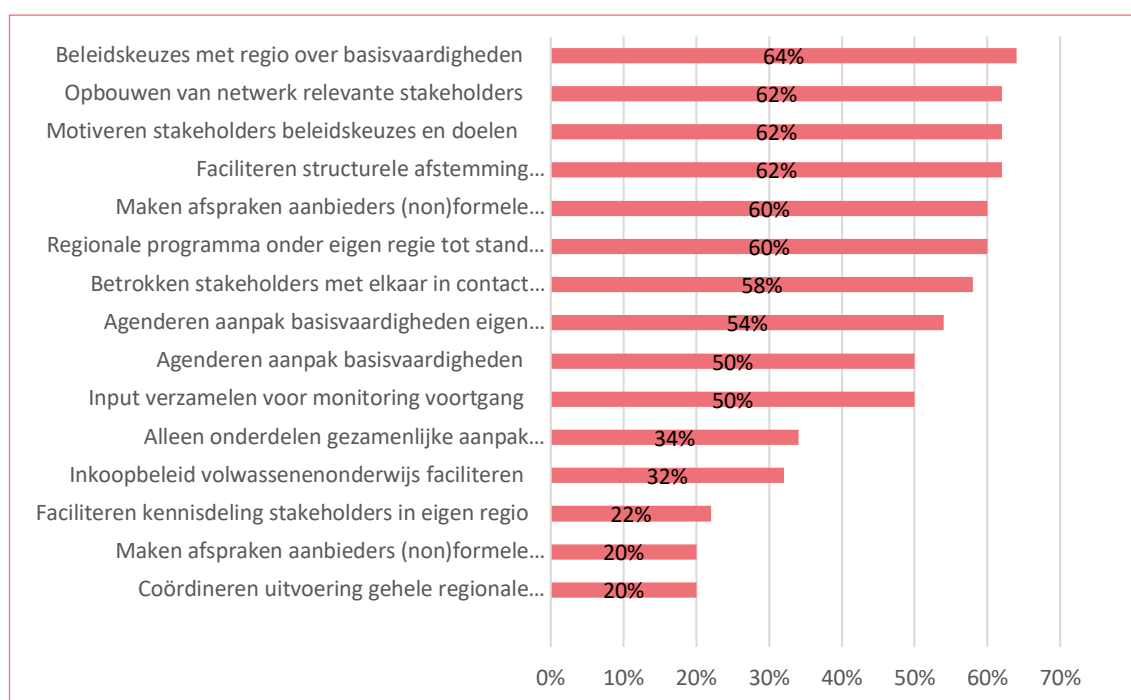
Dezelfde vragen zijn voorgelegd aan de regiogemeenten, waarbij voor hen geldt dat zij de regierol lokaal uitvoeren. Ook aan hen is gevraagd om aan te geven welke situaties op hen van toepassing zijn.

De situaties die het vaakst door regiogemeenten genoemd worden, zijn:

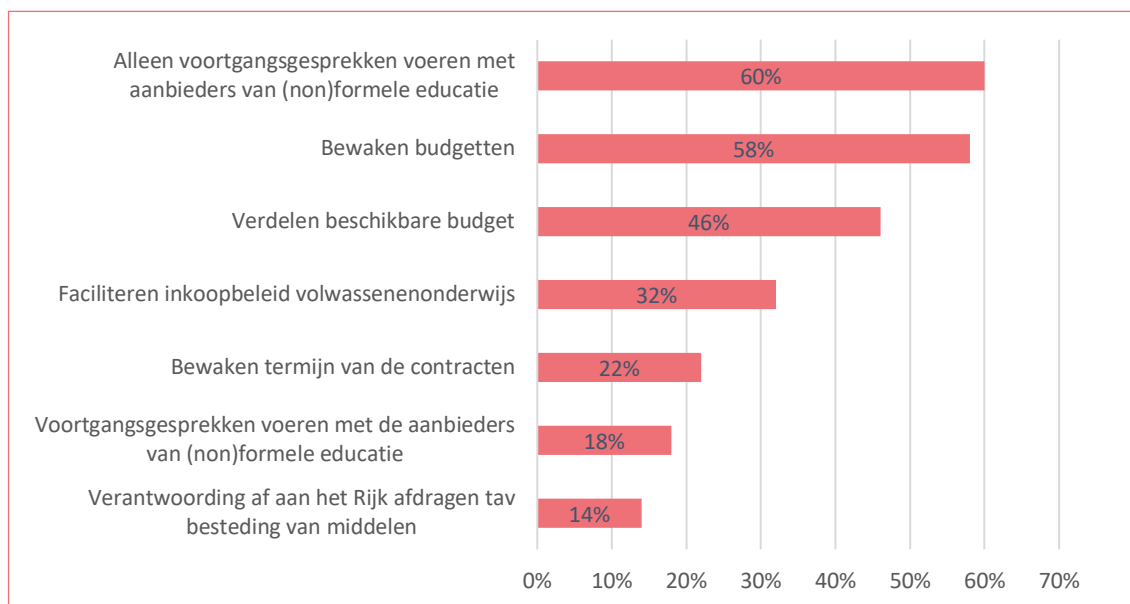
- Beleidskeuzes maken met lokale partners in mijn gemeente (64%).
- Het stimuleren en motiveren van stakeholders om in lijn met de beleidskeuzes te handelen en doelen te halen (62%).
- Het faciliteren van structurele afstemming tussen gemeente en stakeholders over de voortgang van het lokale programma (62%).
- Het opbouwen van een netwerk van relevante stakeholders in de gemeente (62%).

Deze aspecten hebben allemaal betrekking op zachte vormen van regie zoals genoemd in de verkenning (OCW, 2024). Dat betekent echter niet dat regiogemeenten zich niet herkennen in voorbeelden van harde vormen van regie: 60% van de regiogemeenten herkent zich ook in de situaties die betrekking hebben op harde vormen van regie (zie Tabel 3.6C-3.6D).

Figuur 3.6C – Zachte vorm van regie: Op welke manier geeft u als regiogemeente invulling aan de regierol

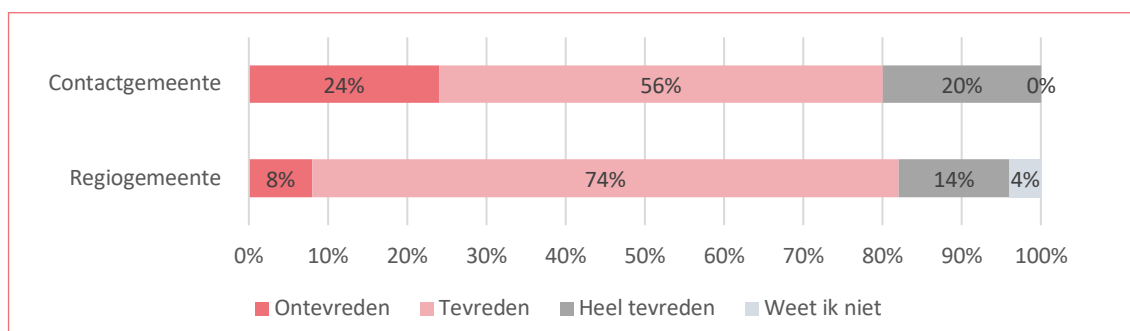

Figuur 3.6D – Harde vorm van regie: Op welke manier geeft u als regiogemeente invulling aan de regierol

Een grote meerderheid van de contactgemeenten (76%) geeft aan (heel) tevreden te zijn over de manier waarop zij invulling geven aan hun regierol. Dat is minder dan tijdens de tussentijdse meting, toen gaf 86% van de contactgemeenten aan (heel) tevreden te zijn. (Heel) tevreden contactgemeenten noemen bijvoorbeeld dat de samenwerking goed gaat en de rolverdeling duidelijk is. Toch zijn ook de (heel) tevreden contactgemeenten kritisch en wordt er bijvoorbeeld genoemd dat er veel onzekerheid is over de (financiering in de) toekomst en dat er veel personele wisselingen zijn, die het invullen van de regierol bemoeilijken. Enkele gemeenten (24%) zijn ontevreden. Ontevreden contactgemeenten geven aan dat dit voornamelijk komt vanwege de beperkte hoeveelheid tijd. Dat komt op verschillende manieren terug: contactgemeenten die noemen dat er te weinig tijd is om zowel de coördinatie in de regio als de lokale coördinatie in de contactgemeente uit te voeren, en ook dat er te weinig tijd is in de regiogemeenten om aan een gezamenlijke aanpak te werken. Deze redenen werden in de tussentijdse evaluatie ook genoemd.

Figuur 3.7 – Tevredenheid over eigen invulling regierol

Op de vraag of gemeenten behoefte hebben aan ondersteuning om hun regierol goed vorm te geven, antwoord 41% van de regio- en contactgemeenten bevestigend. Iets minder gemeenten hebben hier geen behoefte aan en bijna een kwart van de gemeenten weet niet of zij behoefte hebben aan ondersteuning. Gemeenten noemen verschillende voorbeelden van ondersteuning, die vooral gaan over capaciteit, financiële ondersteuning en kennisdeling:

“Makkelijk te vinden informatie voor de regiogemeenten om hun kennis op peil te houden.”

“Een stukje inhoudelijke ondersteuning vanuit kennisorganisaties, zoals de stichting Lezen en Schrijven. Daarnaast heb ik behoefte aan een stukje financiële ondersteuning, omdat we niet voldoende vrij inzetbare middelen hebben voor de aanpak laaggeletterdheid (WEB middelen zijn vooralsnog voldoende, maar ik zie hier wel een uitdaging).”

“Kennisuitdeling met andere regio's. Elkaars kennis en kunde benutten om te bouwen aan ontwikkelsporen en meer gezamenlijk naar externe partners (o.a. EB, LES, Movisie etc.) toe acteren om daarop aan te sluiten.”

“Zekerheid over middelen die we vanuit het Rijk krijgen en betere/duidelijke kaders over onze gemeentelijke opdracht.”

“Op het gebied van visie en beleidsontwikkeling t.a.v. de ontwikkelingen op het gebied van basisvaardigheden. Adviesfunctie, kwaliteitsontwikkeling.”

Tevredenheid van regiogemeenten over invulling van de regierol door contactgemeenten

Regiogemeenten is eveneens gevraagd hoe tevreden zij zijn over hoe hun contactgemeente invulling geeft aan de regierol. Ook daaruit komt naar voren dat bijna iedereen (94%) (heel) tevreden is over hoe contactgemeenten hun rol invullen. De tevredenheid van regiogemeenten over hoe de contactgemeente regie voert, komt voornamelijk doordat er in die regio's regelmatig en goed contact is, de regiogemeenten om ondersteuning kunnen vragen bij hun contactgemeenten en dat er volgens de regiogemeenten ook aandacht is voor de belangen van de regio.

Tevredenheid van regiogemeenten over invulling van hun eigen regierol in hun gemeente

Regiogemeenten is niet alleen gevraagd naar de tevredenheid over hoe hun contactgemeente invulling geeft aan de regierol. Zelf hebben regiogemeenten ook de taak om de regie te voeren over de aanpak van basisvaardigheden in hun gemeente. Een ruime meerderheid van 88% (figuur 3.6) is tevreden over hoe zij zelf invulling geven aan die rol. Uit de toelichting van respondenten die (heel) tevreden zijn, komt naar voren dat de lokale samenwerking goed loopt en er structurele afstemming is. Tegelijkertijd geven de tevreden regiogemeenten ook aan dat ze graag meer tijd zouden willen besteden aan de aanpak van basisvaardigheden om de regie goed te kunnen voeren en dat zij nog kansen voor verbetering zien. Voorbeelden van redenen die regiogemeenten noemen die ontevreden zijn, zijn ook dat zij tijd te kort komen om alles goed te kunnen doen. Daarnaast wordt ook

genoemd dat zij ontevreden zijn over de rolverdeling in hun gemeente en de rollen anders verdeeld worden en dat de budgetten (en waar die aan besteed kunnen worden) hun belemmeren om goed regie te kunnen voeren.

Besteding van middelen

Gemeenten hebben naast het bestaande WEB-budget extra budget ter beschikking gekregen voor de regionale aanpak van laaggeletterdheid, de zogenoemde decentralisatie-uitkering.¹⁶ Aan de contactgemeenten en regiogemeenten is gevraagd hoe de aanpak van basisvaardigheden gefinancierd is en of zij naast de WEB-middelen en middelen uit de decentrale uitkering nog andere financiële middelen hebben om hun aanpak te financieren (zie Kader 3.1).

Kader 3.1 – Hoe is de aanpak van basisvaardigheden gefinancierd?

Financiële middelen	Contactgemeente	Regiogemeente
WEB-middelen	96%	94%
Middelen uit de decentrale uitkering	83%	67%
Lokale middelen	54%	58%
Provinciale middelen	4%	6%
Andere middelen	8%	15%
Weet ik niet	0%	0%

Zoals duidelijk wordt in figuur 3.7 wordt de aanpak van basisvaardigheden voornamelijk gefinancierd met behulp van WEB-middelen (94-96%) en middelen uit de decentralisatie-uitkering (67-83%). Daarnaast heeft meer dan de helft van de gemeenten de mogelijkheid om lokale middelen te benutten voor de aanpak van basisvaardigheden (54-58%).

3.3.3 Belangrijkste opbrengsten regionale programma laaggeletterdheid

Uit een eerdere inventarisatie van de regionale programma's van laaggeletterdheid bleek dat regio's inzetten op activiteiten die bijdragen aan de drie landelijke doelstellingen: meer deelnemers bereiken, meer inzicht in wat werkt en met meer organisaties samenwerken.¹⁷ We brengen de opbrengsten in beeld per landelijke doelstelling. We gaan in op de ervaringen tot nu toe, de tevredenheid over de opbrengsten en op succesfactoren en belemmeringen in de aanpak om de doelstellingen te bereiken.

Doelstelling 1 – Het bereiken van meer deelnemers

We hebben aan de respondenten gevraagd welke activiteiten zij hebben ondernomen om meer deelnemers te bereiken. De activiteiten voor de werving van deelnemers kunnen ingedeeld worden in acht fases (zie kader 3.1). Het kan gaan om activiteiten gericht op het in kaart brengen van de potentiële deelnemers in de regio (en op wie de aanpak gericht is) (fase 1). Een tweede stap is het

¹⁶ Ministerie van BZK en OCW (2020). Decentralisatie-uitkering aanpak laaggeletterdheid 2020 t/m 2024. Geraadpleegd via: vngq.nl

¹⁷ Groot, A., Elderenbosch, M., Van Drie, E., Van Delft, A., Den Hollander, I., & Buiskool, B. (2021). Regionale programma's laaggeletterdheid. Een vergelijkende beschrijving. ECBO.

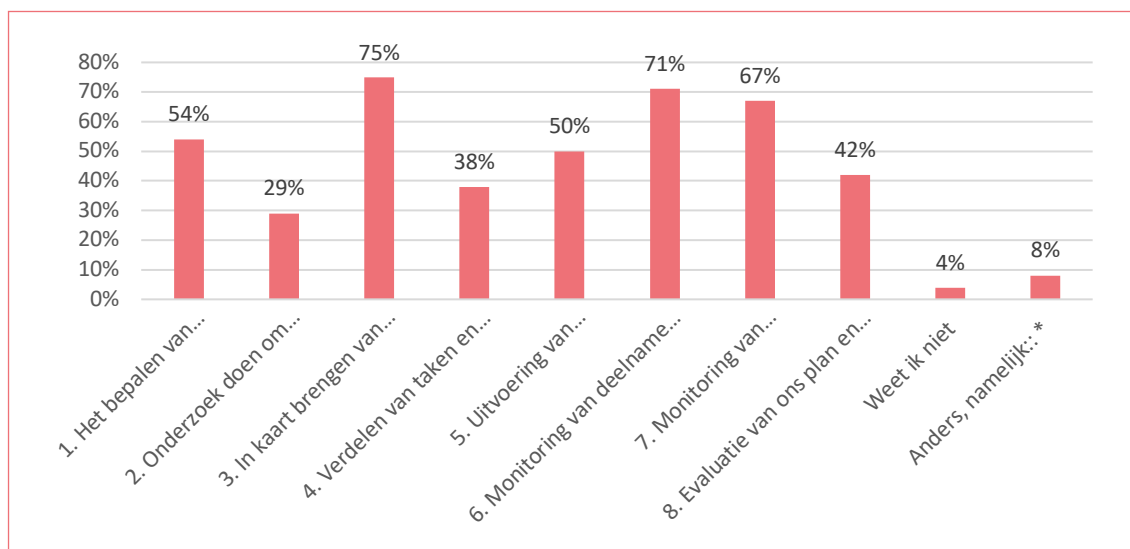
ontwikkelen van een plan op welke manier die deelnemers het beste bereikt en benaderd kunnen worden (fase 2). Activiteiten kunnen er ook op gericht zijn om (partner)organisaties in kaart te brengen die bij de werving het beste betrokken kunnen worden (fase 3) en af te stemmen van de onderlinge rol- en taakverdeling (fase 4). Fase 5 gaat over het uitvoeren van de wervingsactiviteiten. Activiteiten kunnen ook gericht zijn op monitoren van de deelname aan het aanbod (fase 6) of de resultaten van het aanbod (sloot het aanbod daadwerkelijk aan bij de geworven deelnemers?) (fase 7). Tot slot kunnen activiteiten te maken hebben met het evalueren en opstellen van een vervolgplan. Respondenten konden activiteiten uit meerdere fases aanvinken.

Kader 3.2 – Wervingsproces verdeeld in acht fases

Fase	Beschrijving
1	We zijn bezig met het bepalen van doelstellingen op basis van een doelgroepenanalyse in onze regio.
2	We zijn bezig met een onderzoek om input te verzamelen voor een plan van aanpak om meer deelnemers te bereiken.
3	We zijn bezig met het in kaart brengen van partners en het vormen van een netwerk voor de uitvoering van het plan.
4	Op basis van het plan zijn we bezig met het verdelen van taken en verantwoordelijkheden, zodat we met de uitvoering kunnen gaan starten.
5	Op dit moment zijn we bezig met de uitvoering van (meerdere) wervingsactiviteiten.
6	We zijn bezig met het monitoren van deelname aan het aanbod
7	We zijn bezig met het monitoren van resultaten van het aanbod.
8	We zijn bezig met de evaluatie van ons plan en bezig met het opstellen van een vervolgplan.

Ten tijde van de tussentijdse evaluatie waren gemeenten met name bezig met het uitvoeren van wervingsactiviteiten. We zien nu een verschuiving van de activiteiten (zie figuur 3.8): een ruime meerderheid van de contactgemeenten geeft aan bezig te zijn met het in kaart brengen van partners en het vormen van een netwerk voor de uitvoering van het plan (75%). Daarnaast zijn veel gemeenten bezig met de monitoring van deelname (71%) en van resultaten (67%). Tegelijkertijd is 50% van de contactgemeenten bezig met het bepalen van doelstellingen op basis van een doelgroepenanalyse. Dit kan wellicht verklaard worden doordat de regionale programma's zijn afgelopen en regio's zich heroriënteren op hun doelen. Het minst vaak noemen gemeenten dat zij bezig zijn om input te verzamelen voor een plan van aanpak.

Figuur 3.8 – Fasering in bereik doelgroep laaggeletterden

Tevredenheid over de opbrengsten van de werving

Respondenten van contact- en regiogemeenten en van bibliotheken en (digi-)taalhuizen is gevraagd of de doelstellingen zijn behaald op het gebied van werving. Hieruit komt een diffuus beeld naar voren: een derde van de contactgemeenten geeft aan dat dit gelukt is, terwijl ook een derde noemt dat de doelstellingen niet zijn bereikt en een derde weet het niet of de doelstellingen zijn gehaald. Uit de gegeven toelichtingen blijkt dat contactgemeenten niet altijd (duidelijk) meetbare doelen hebben gesteld, waardoor ze niet weten of hun doelen zijn gehaald. Anderen noemen dat zij moeite hebben met de werving van Nederlandssprekende cursisten:

*“We hadden in het regionale programma geen streefaantallen opgenomen.
Daarnaast is elke subregio zelf aan zet op de lokale doelstellingen.”*

*“Wij hebben al jaren te maken met wachtlijsten voor NT2-ers.
Het werven van NT1-ers heeft wel onze constante aandacht.”*

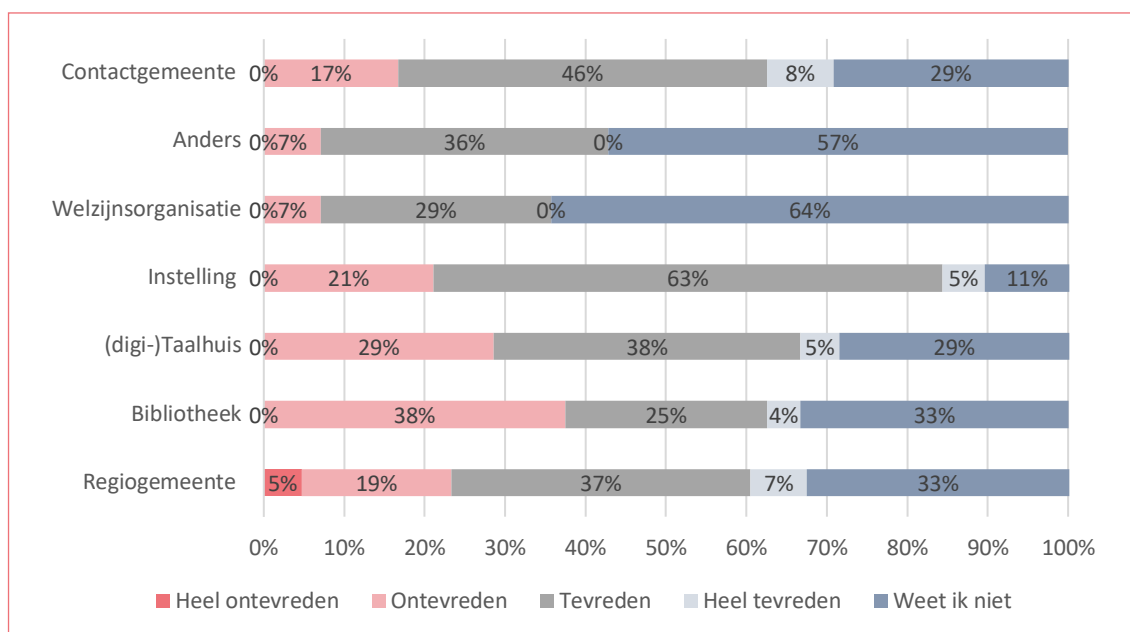
“Meerdere redenen. - Samenwerking wordt ‘top down’ ingevuld. - Bereik stagneert op fase ‘herkennen en signaleren’, onvoldoende inzet van bijv. screeningsinstrumenten. - Er is te weinig NT1aanbod (functioneel aanbod) in hapklare brokjes die aansluiten bij de motivatie en niveau van deze doelgroep. - Aanpak wordt uitgevoerd in de breedte, niet in de diepte. - Verantwoordelijkheid voor werving is vooralsnog met name belegd bij de taalhuizen in onze regio. Daar zijn veel wisselingen. Daarnaast wordt er vaak aanbodgericht gewerkt en te weinig in co-creatie.”

We hebben aan de respondenten ook gevraagd in hoeverre zij tevreden zijn over de opbrengsten van de wervingsactiviteiten (zie figuur 3.9). We zien een verschuiving ten aanzien van de tussentijdse evaluatie: een ruime meerderheid van 58% was in 2022 nog (heel) ontevreden, in 2024 is dat

percentage gedaald en zien we dat 22% van de respondenten (heel) ontevreden is over de opbrengsten van de werving. Met andere woorden: meer respondenten zijn tevreden over de opbrengsten van de wervingsactiviteiten.

Wat opvalt zijn de verschillen tussen de organisaties: we zien dat vooral bibliotheken (38%) en (digi) taalhuismedewerkers (29%) ontevreden zijn, terwijl betrokkenen van welzijnsorganisaties (7%) veel minder ontevreden zijn. Van de instellingen is 63% tevreden en de respondenten vanuit de bibliotheken is maar 25% tevreden. Wat ook opvalt, zijn de hoge percentages van respondenten die aangeven niet te weten of ze tevreden of ontevreden zijn. Vermoedelijk komt dit door de onduidelijkheid over de (meetbare) doelen.

Figuur 3.9 – Mate van tevredenheid over de bijdrage van het regionale programma aan het bereiken van deelnemers

De toelichtingen van respondenten maken iets meer duidelijk waar de (on)tevredenheid op gebaseerd is. Tevreden respondenten benoemen dat er meer aandacht voor het onderwerp is, zowel lokaal als landelijk, waardoor meer deelnemers een stap durven zetten. Ook geven zij aan dat het helpt om hierin samen op te trekken met organisaties in de regio, waardoor de slagkracht wordt vergroot. Tegelijkertijd geven tevreden respondenten aan dat ze nog meer zouden kunnen of willen bereiken maar daar onvoldoende middelen voor hebben. Ook komt naar voren dat respondenten het lastig vinden om passend aanbod te organiseren voor de Nederlandssprekende doelgroep:

“Beetje kort door de bocht: de NT2’er komt zelf wel. We hebben van doen met flinke wachtlijsten, dus het prioriteren van doelgroepen (zoals werkend, in P-wet, kwetsbaar, ouders van jonge kinderen) helpt enorm. Hiermee bereiken we de mensen die het hardst nodig hebben en/of er het meest baat bij hebben en geen alternatief hebben.

Vooraf de overkoepelende focus op de doelgroep NT1 (of breder getrokken: Nederland sprekend) is een enorme meerwaarde, want deze groep komt niet uit zichzelf en is vaak zeer kwetsbaar op meerdere leefdoeinen.

“De vraag is groter dan de WEB-middelen die ervoor beschikbaar zijn. We bereiken veel meer deelnemers maar we moeten helaas een wachtlijst hanteren vooral in de kleine gemeenten die alleen WEB middelen ter beschikking stellen. “

“In het regionale programma zijn o.a. de taalambassadeurs opgenomen. Ik geloof dat hun verhaal zeker helpt in het bereiken van de deelnemers. Daarnaast hebben we de aanjager werkgeversaanpak. Zij heeft goed contact met veel werkgevers. Ik vermoed dat dat doorsijpelt naar de werknemers.”

“Netwerkpartners komen op grond van het taalakkoord regelmatig bij elkaar waardoor er aandacht is voor laaggeletterdheid en dus ook meer inwoners bereikt worden.”

“Wij bereiken zeer veel inwoners maar hebben onvoldoende geld om iedereen ook les aan te kunnen bieden.”

Respondenten die ontevreden zijn over de opbrengsten van de wervingsactiviteiten noemen dat ze er nog niet in slagen om meer of genoeg NT1-deelnemers te bereiken. Ook wordt genoemd dat men weliswaar tevreden is over de activiteiten die zijn uitgevoerd maar nog weinig resultaat zien in het aantal deelnemers dat bereikt is.

“Een belangrijk onderdeel is herkennen en doorverwijzen. Maar wie precies moet herkennen en doorverwijzen, en in hoeverre je deze partijen kunt motiveren, is nog niet goed te zeggen. Met 2u per week heb ik hier te weinig tijd voor.”

“Ik vind dit lastig. |Want ik ben tevreden over de initiatieven die de regio mee initieert en financiert. (Week van Lezen en Schrijven, campagnes, training hoger bereik NT1) Echter het zijn nog “losse” initiatieven die nog weinig resultaat hebben als het gaat om bereik (als in daadwerkelijk starten met les).”

“Omdat we te maken hebben met kleine gemeenten en kleine budgetten, is er te weinig tijd voor de coördinatoren om echt actief naar de doelgroep en/of vindplaatsen toe te gaan. De focus ligt nu meer op het operationeel houden van de lokale aanpak (via het Taalhuis). Met name NT1 deelnemers worden maar af en toe bereikt.”

Successen en belemmeringen in de aanpak van de werving van deelnemers

Als succes in de aanpak van de werving van deelnemers komen verschillende aspecten vaker terug: de onderlinge samenwerking en uitwisseling, het inzetten van taalambassadeurs en een actieve benadering om deelnemers op te zoeken op plekken en bijeenkomsten waar zij naartoe gaan.

Als belemmering wordt vaak genoemd dat er onvoldoende capaciteit en middelen zijn. Ook komt naar voren dat niet alle organisaties het nut en de noodzaak ervan inzien om samen te werken.

Doelstelling 2 – Meer inzicht in wat werkt in de aanpak van basisvaardigheden

Contactgemeenten is gevraagd te reflecteren op de doelstellingen met betrekking tot het inzicht in wat werkt en of deze doelstellingen bereikt zijn. Van de respondenten die hier zicht op hebben, geeft 39% aan dat de doelstellingen gehaald zijn, terwijl 17% aangeeft dat dit niet het geval is. Voorbeelden die genoemd worden die hebben bijgedragen aan het verbeteren van het inzicht in wat werkt, zijn dat er meer kennis wordt gedeeld bijvoorbeeld over successen, en dat er beter gemonitord wordt:

“Ik denk van wel. Het regionaal programma stimuleert interactie tussen de verschillende gemeenten en stakeholders. Door elkaar onderling te informeren, krijg je een beter beeld van wat wel werkt en wat niet.”

“Doordat we met meerdere gemeenten samenwerken konden we onze inzichten en successen met elkaar delen. Ook hebben we een verschillende aanpak per gemeente geprobeerd, en zo geëxperimenteerd met wat wel en niet werkt.”

Respondenten die noemen dat het regionale programma niet heeft bijgedragen aan meer inzicht in wat werkt, geven aan dat het samenwerkingsverband al bestond voor het regionale programma, dat de uitwisseling niet werkte of dat het programma daar niet op in heeft gezet.

“We hebben geen voorbeelden van succes die kopieerbaar zijn voor verschillende gemeenten. Effect van inzet is ook lastig meetbaar: er is goede scholing geweest van GGD-medewerkers, maar effect op mate laaggeletterdheid is (nog) niet meetbaar.”

“Ik heb door het programma niet meer kennis opgedaan over dit onderwerp.”

“We hebben ons hier ook niet in verdiept.”

Op de vraag of het doel is bereikt dat het regionale programma meer inzicht heeft gegeven in wat werkt antwoordt 38% dat dit het geval is. Een kwart van de respondenten is van mening dat het programma niet meer inzicht heeft gegeven in wat werkt en 38% weet dit niet.

Successen en belemmeringen op het gebied van kwaliteit/meer inzicht in wat werkt

Respondenten vinden het lastig om te benoemen wat in hun ogen het meest succesvol was op het gebied van kwaliteit en het krijgen van meer inzicht in wat werkt. Respondenten noemen diverse manieren van monitoring die hebben bijgedragen aan meer inzicht, zoals de impactmonitor. Anderen noemen de uitwisseling over wat werkt en het delen van goede voorbeelden het grootste succes op dit terrein.

Als belemmering wordt opnieuw het ontbreken van capaciteit genoemd. Ook komt naar voren dat de continuïteit en het verloop van personeel de kwaliteit beïnvloed van de aanpak. Een derde belemmering die vaker genoemd wordt, is het ontbreken van tijd en middelen.

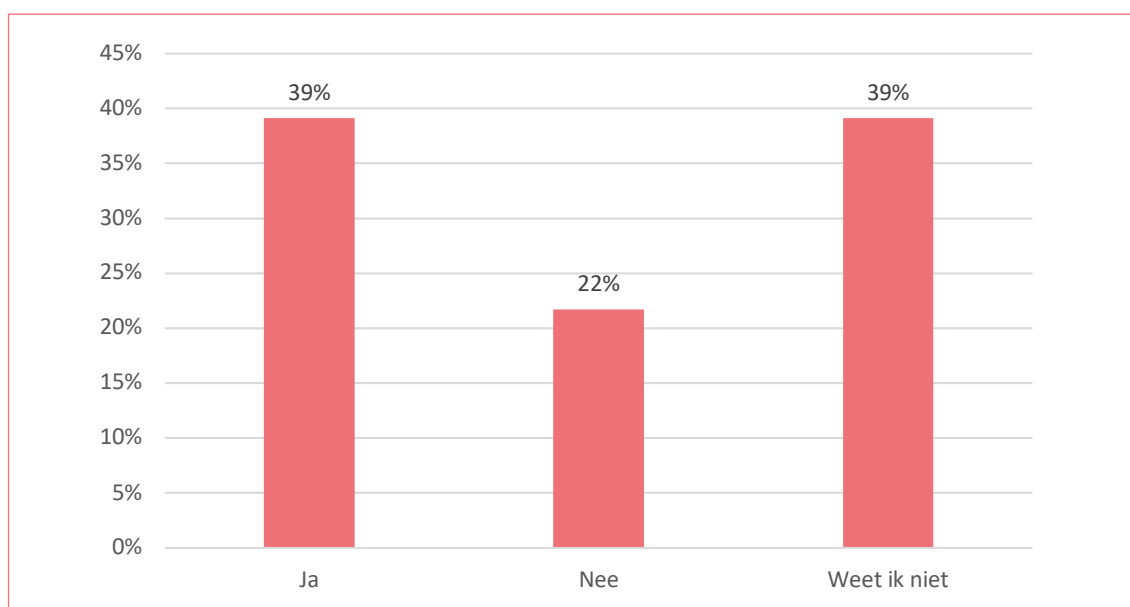
“Op het gebied van monitoring hebben we een goede slag geslagen in standaardisering en uitwisseling.”

“We hebben met alle stakeholders goed samengewerkt aan het opstellen van een gezamenlijk kwaliteitskader. Dit leverde veel inzichten op over hoe we nog beter kunnen doorverwijzen en innovatie mogelijk kunnen maken in het aanbod.”

“De doorontwikkeling van het aanbod is in sommige gemeenten onvoldoende vanwege personele wijzigingen of onvoldoende middelen.”

“De kwetsbare structuur van de professionals, wisselingen van personeel bij gemeenten en organisaties.”

Figuur 3.10 – Mate van tevredenheid over opbrengsten op het gebied van kwaliteit/inzicht in wat werkt

Doelstelling 3 – Meer organisaties werken samen in de aanpak van laaggeletterdheid

Al bij de tussentijdse evaluatie was er een grote meerderheid die vond dat er zeer goed werd samengewerkt; bij deze eindevaluatie is een nog grotere meerderheid van de respondenten (84%) van mening dat er in hun regio op dit moment goed tot zeer goed wordt samengewerkt tussen gemeenten, bibliotheken, aanbieders en welzijnsorganisaties (figuur 3.11). Een klein deel van de respondenten vindt dat de samenwerking niet goed is (12%) en een nog kleiner deel (5%) geeft aan niet te weten hoe er samen gewerkt wordt.

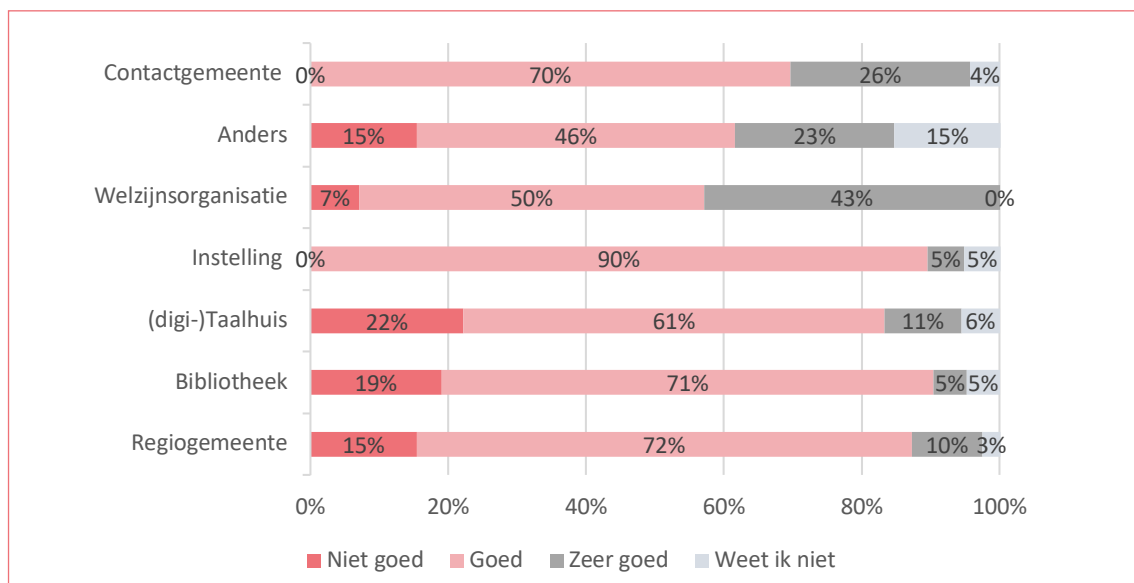
Op de vraag of er specifieke acties ondernomen zijn om de samenwerking tussen gemeenten, bibliotheken, aanbieders, welzijnsorganisaties, en werkgevers te verbeteren geeft de ruime meerderheid van de contact- en regiogemeenten aan dat ze wel specifieke acties hebben ondernomen. Voorbeelden hiervan zijn (structurele) bijeenkomsten of overleggen die zijn georganiseerd en het opzetten van een taalhuis of projecten. Ook worden specifiek activiteiten met werkgevers benoemd.

“Bibliotheek: Taalhuis en IDO pakken we samen op, belegd bij zelfde projectleider en zelfde beleidsadviseur. Werkgevers: wij hebben een regionale kleinschalige werkgeversaanpak met goede resultaten (veel extra taal op de werkvloer, meer bewustwording, handvatten om uit te breiden naar andere branches).”

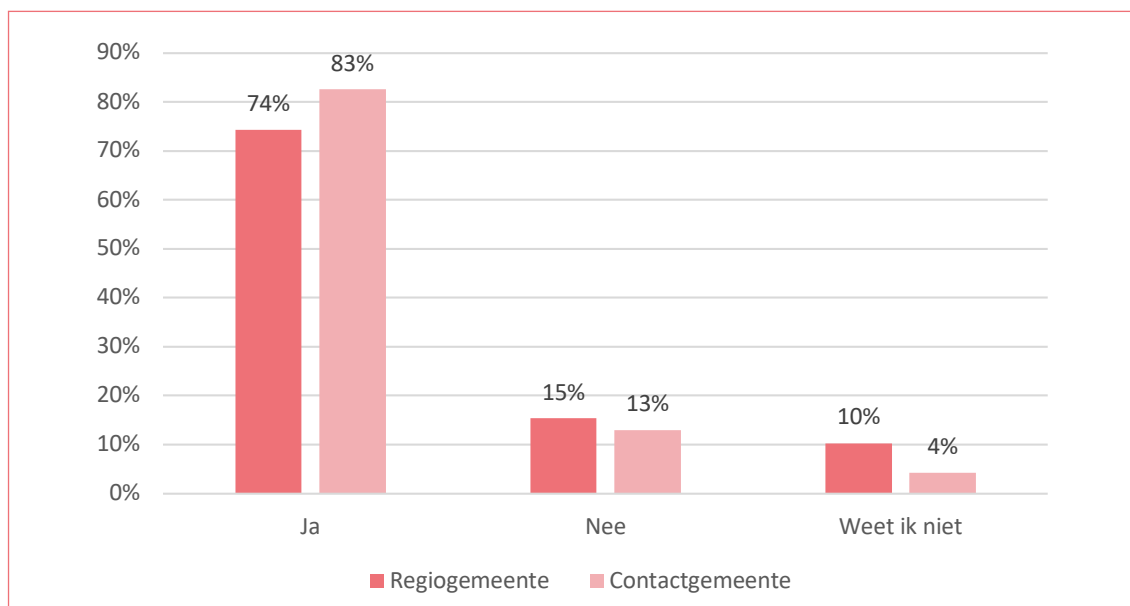
*“Elkaar blijven opzoeken en betrekken bij het op te stellen beleid.
De kennis zit bij deze instellingen en zij zijn de ogen en oren van de uitvoering.”*

*“Netwerken in de stad en regio rond de bibliotheek zijn cruciaal.
De boer op naar werkgevers, sociale dienst en werkvoorzieningen etc.
Proactieve houding van de regiegemeente is van groot belang.”*

Figuur 3.11 – Mate van tevredenheid over opbrengsten op gebied van samenwerking

Figuur 3.12 – Specifieke acties ondernomen om de samenwerking te verbeteren

Successen en belemmeringen op het gebied van samenwerking

Op het gebied van samenwerking is een belangrijke succesfactor dat er structurele overleggen zijn met betrokken organisaties. Hoewel er veel respondenten tevreden zijn over de samenwerking en de opbrengsten op het gebied van samenwerking in hun regio, is een deel van de respondenten ontevreden. Dit betreft voornamelijk medewerkers van (digi)taalhuizen en bibliotheken, maar ook regiogemeenten. Gevraagd naar de belemmeringen die ervaren worden in de samenwerking is op te maken dat het opnieuw vaak te maken heeft met capaciteit en geld. Daarnaast wordt genoemd dat er soms angst is voor concurrentie

“Wederom capaciteit en tijd, vooral bij gemeenten en bibliotheken is er vaak een tekort aan tijd om dit goed op te pakken.”

“De grote verschillen in grootte van de gemeenten, dus ook in budget en capaciteit en ondersteuningsbehoefte en -mogelijkheden. Uitdaging is om iedereen aangehaakt en zo actief als mogelijk betrokken te houden, het thema verdient een hoge prioriteit.”

“Er is soms angst voor concurrentie.”

“Voor veel partners in de keten is ureninzet in het Taalhuis erbij, er ligt niet altijd een duidelijk financiële ondersteuning onder. Wel als zaken eenmaal in WEB vallen maar alle voorbereiding, overleg, informeel aanbod e.d. kan daar niet uit gefinancierd worden.”

3.4 Conclusie en aanbevelingen

Conclusies

Op basis van de resultaten kunnen we de volgende conclusies trekken met betrekking tot de geformuleerde subdoelstellingen van maatregel 2. Het doel van maatregel 2 was dat er aanvullende afspraken gemaakt zouden worden tussen het Rijk en de gemeenten en dat gemeenten uiteindelijk eind 2024 in staat zijn zelf de regie te voeren.

Eerder bleek al dat alle gemeenten een regionaal programma laaggeletterdheid hebben ontwikkeld of daarmee bezig waren.¹⁸ Uit de eindevaluatie komt naar voren dat een ruime meerderheid van de regio's de meerwaarde inzien van een regionaal programma en ook na 2024 een regionaal programma opstellen. Regio's erkennen de meerwaarde van een regionaal programma en geven voornamelijk aan dat het regionale programma heeft bijgedragen aan het opstellen van een visie op de aanpak van laaggeletterdheid en dat de aanpak van basisvaardigheden beter wordt gecoördineerd.

Het doel van maatregel 2 is dat gemeenten zelf de regie kunnen voeren over de aanpak van basisvaardigheden. Eerder is gesignaleerd dat niet specifiek gedefinieerd is wat dat inhoudt. Een werkgroep van gemeenten heeft uitgewerkt hoe gemeenten zelf hun regierol idealiter zouden invullen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen de regierol van individuele gemeenten (zoals bedoeld in de WEB) en de coördinerende rol van de contactgemeente.

Uit de evaluatie komt het beeld naar voren dat contactgemeenten de voorbeelden die betrekking hebben op zachte vormen van regie minder vaak op hen van toepassing vinden, dan de voorbeelden die gaan over harde vorm van regie. Bij regiogemeenten zien we dat zij zich vaker herkennen in voorbeelden van zachte vormen van regie dan in harde vormen van regie, al liggen de resultaten dichtbij elkaar.

Een grote meerderheid van de contactgemeenten (76%) en vrijwel iedereen van de regiogemeenten (94%) geeft aan (heel) tevreden te zijn over de manier waarop de contactgemeenten invulling geven aan hun regierol.¹⁹ Daarnaast geeft ook een ruime meerderheid van de regiogemeenten (88%) aan (heel) tevreden te zijn over hoe zij invulling kunnen geven aan de lokale regierol. Gemeenten noemen dat de samenwerking goed gaat en de rolverdeling duidelijk is. Toch zijn ook de (heel) tevreden contactgemeenten kritisch en wordt er bijvoorbeeld genoemd dat er veel onzekerheid is over de (financiering in de) toekomst en dat er veel personele wisselingen zijn, die het invullen van de regierol bemoeilijken. Ontevreden contactgemeenten geven aan dat zij te weinig tijd hebben om de regierol naar tevredenheid uit te voeren.

¹⁸ Groot, A., Elderenbosch, M., Van Drie, E., Van Delft, A., Den Hollander, I., & Buiskool, B. (2021). *Regionale programma's laaggeletterdheid. Een vergelijkende beschrijving*. Expertisecentrum beroepsonderwijs.

¹⁹ Dit is wel minder dan in de tussentijdse evaluatie.

Maatregel 3 heeft tot doel dat er meer mogelijkheden zijn om te investeren in de regionale aanpak, waardoor er uiteindelijk meer deelnemers worden bereikt, er een aantoonbaar evenwichtiger bereik is onder verschillende doelgroepen en er formeel en non-formeel aanbod is in elke regio. Uit de resultaten van de tussentijdse evaluatie kwam naar voren dat de extra investeringen (de decentrale uitkering) met name gebruikt worden voor de inzet van een coördinator of projectleider en voor de monitoring van het programma. Ook worden communicatie- en wervingsactiviteiten bekostigd met deze extra middelen.

Als we nader kijken naar de belangrijkste opbrengsten van het regionale programma basisvaardigheden op het gebied van werving, kwaliteit en samenwerking dan zien we het volgende beeld:

- Werving van deelnemers

Er zijn in de regionale programma's niet altijd (duidelijk) meetbare doelen opgenomen met betrekking tot werving. Hierdoor is het onduidelijk of de doelen zijn gehaald en welke bijdrage het regionale programma daarin heeft gehad. De gestelde doelen worden beïnvloed door de hoeveelheid beschikbare tijd die beleidsmedewerkers hebben om aan de doelen te werken. Veel beleidsmedewerkers geven aan onvoldoende tijd te hebben om de aanpak basisvaardigheden in hun regio goed op te zetten en uit te voeren.

Wel zien we een verschuiving in de mate van tevredenheid van respondenten over de opbrengsten van wervingsactiviteiten. Meer respondenten dan in 2022 zijn tevreden over het aantal deelnemers dat zij bereiken. Het sturen op meer deelnemersaantallen werkt een minder evenwichtig bereik in de hand, doordat er keuzes gemaakt worden, waarmee zoveel mogelijk deelnemers in een klas bediend kunnen worden.

- Kwaliteitsverbetering van de aanpak van basisvaardigheden

Volgens 38% van de respondenten heeft het regionale programma meer inzicht gegeven in wat werkt. Zij noemen onder meer dat er meer kennis wordt gedeeld bijvoorbeeld over successen, en dat er beter gemonitord wordt. Toch geeft ook bijna een kwart van de respondenten aan dat het programma hier niet aan heeft bijgedragen en een groot deel van de respondenten (38%) heeft hier geen zicht op.

- Samenwerking

Een grote meerderheid van de respondenten is van mening dat er in hun regio op dit moment goed tot zeer goed wordt samengewerkt tussen gemeenten, bibliotheken, aanbieders en welzijnsorganisaties. Met name het organiseren van structurele overleggen en het opzetten van gezamenlijke projecten of een (digi)taalhuis hebben hieraan bijgedragen.

Belangrijke succesfactoren die genoemd worden op het gebied van werving van deelnemers, zijn de onderlinge samenwerking en uitwisseling, het inzetten van taalambassadeurs en een actieve benadering om deelnemers op te zoeken op plekken en bijeenkomsten waar zij naartoe gaan.

Op het gebied van kwaliteit wordt genoemd dat een belangrijke succesfactor de diverse manieren van monitoren is geweest, maar ook de uitwisseling over wat werkt en het delen van goede voorbeelden.

Op het gebied van samenwerking is een belangrijke succesfactor dat er structurele overleggen zijn met betrokken organisaties.

Als belemmering wordt voor alle doelstellingen vaak genoemd dat er onvoldoende capaciteit en middelen zijn, maar ook de continuïteit en het verloop van personeel. Ook komt naar voren dat niet alle organisaties het nut en de noodzaak ervan inzien om samen te werken.

Aanbevelingen

De resultaten en conclusies leiden tot een aantal aanbevelingen met betrekking tot de samenwerking tussen het Rijk en de gemeenten op het terrein van basisvaardigheden. Voor maatregel 2 blijft de aanbeveling staan

De resultaten en conclusies leiden daarnaast tot een aantal aanbevelingen met betrekking tot de extra budgetten die gemeenten kregen om te investeren in hun regionale aanpak:

- Het sturen op meer deelnemersaantallen werkt een minder evenwichtig bereik in de hand, doordat er keuzes gemaakt worden waarmee zoveel mogelijk deelnemers in een klas bediend kunnen worden. Bovendien zijn doelen met betrekking tot deelnemersaantallen lang niet altijd duidelijk of bekend bij alle betrokkenen. **Richt sturing om die reden niet (alleen) op deelnemersaantallen maar (ook) op een duurzame infrastructuur** waar alle volwassenen met beperkte basisvaardigheden terecht kunnen.
- De gestelde doelen die regio's opnemen in hun regionale programma worden beïnvloed door de hoeveelheid beschikbare tijd die beleidsmedewerkers hebben om aan de doelen te werken. Veel beleidsmedewerkers geven aan onvoldoende tijd te hebben om de aanpak basisvaardigheden in hun regio goed op te zetten en uit te voeren. Zorg dat beleidsmedewerkers **voldoende tijd kunnen investeren, zodat er hogere doelen kunnen worden bereikt.**
- De extra budgetten die gemeenten kregen zijn vaak benut voor de financiering van een coördinator of projectleider, voor monitoring en voor wervingsactiviteiten. **Ga na in hoeverre activiteiten ten behoeve van bereik, kwaliteit en samenwerking ook zonder deze extra financiering voldoende voortgezet kunnen worden.**
- De onderlinge samenwerking wordt door respondenten gezien als een belangrijke succesfactor voor zowel het bereiken van deelnemers als het verbeteren van de kwaliteit. Stimuleer dat de **investeringen in de samenwerking worden gecontinueerd.**

4. Landelijk ondersteuningsprogramma voor gemeenten door Stichting Lezen en Schrijven

4.1 Inleiding

In het eerdergenoemde bestuursakkoord tussen het Rijk en de gemeenten werd het doel gesteld dan gemeenten eind 2024 - onder regie van de centrumgemeente/WEB-contactgemeente van de arbeidsmarktregio - een effectieve aanpak van laaggeletterdheid kunnen realiseren. In voorbereiding daarop is er een sterke behoefte aan vraaggestuurde ondersteuning en kennisuitwisseling. Mede gegeven de positieve ervaringen met de ondersteuningsstructuur van Tel mee met Taal²⁰, heeft Stichting Lezen en Schrijven (LES) deze rol toebedeeld gekregen. De rol van LES is echter in dit programma wel veranderd ten opzichte van het vorige programma: van initiator en kartrekker van het dossier naar adviseur.

LES sluit gedurende de programmaperiode zo veel mogelijk aan bij de actuele wensen en behoeften van het veld om maatwerk te leveren aan elke arbeidsmarktregio en gemeente. Zij heeft voor de opdracht de volgende doelstellingen geformuleerd²¹:

- A. LES draagt bij aan de *ontwikkeling* van regionale en lokale beleidsplannen aanpak laaggeletterdheid door middel van het aanbieden van advies en ondersteuning aan arbeidsmarktregio's en gemeenten.
- B. LES draagt bij aan de *uitvoering* van regionale en lokale beleidsplannen aanpak laaggeletterdheid door middel van het aanbieden van advies en ondersteuning aan (contact)gemeenten en andere en (gemeentelijke en maatschappelijke) organisaties.
- C. LES draagt bij aan het vergroten van het bereik en de effectiviteit van de aanpak laaggeletterdheid door middel van kennisopbouw, kennisdeling en innovatie.

Met deze doelstellingen beoogt LES gemeenten te ondersteunen om op een duurzame wijze invulling te geven aan het laaggeletterdheidsbeleid. Gemeenten worden door het ondersteuningspakket gepositioneerd als institutionele 'agents of change', wat inhoudt dat zij de vaardigheden en de macht hebben om veranderingen te faciliteren en te coördineren.²² De vraag is dus of het ondersteuningsprogramma gemeenten voldoende ondersteunt in de toepassing van de middelen om daadwerkelijk regie te voeren.

²⁰ Ecorys (2018). Monitor actieprogramma Tel mee met Taal 2016-2018. Eindrapport. Geraadpleegd via rijksoverheid.nl

²¹ Stichting Lezen en Schrijven (2020). Voorstel monitoring Landelijk ondersteuningsprogramma laaggeletterdheid 29 juni 2020.

²² Zie: Watson, J., & Westley, B. (1958). Dynamics of Planned Change. Harcourt, Brace; Tomey, A. (2009). Guide to Nursing Management and Leadership. Eighth edition. Mosby Elsevier.

De opdracht aan LES vanuit het programma TMMT is om met alle centrumgemeenten een samenwerkingsafpraak te maken op inhoud. Het betreft voornamelijk de ondersteuning aan de regio, in sommige gevallen zijn afspraken gemaakt met regiogemeenten. LES is zelf verantwoordelijk voor de monitoring van de ondersteuningsactiviteiten. Zij heeft hiertoe eigen Key Performance Indicators (KPI's) geformuleerd en rapporteert over de voortgang daarop.

4.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet

De volgende onderzoeksvragen zijn geformuleerd voor de tussentijdse evaluatie van maatregel 4.

1. Aan welke ondersteuningsactiviteiten hebben gemeenten en partners deelgenomen?
2. Hoe beoordelen de gemeenten en hun partners het ondersteuningsprogramma (en de verschillende onderdelen)
3. In hoeverre heeft de ondersteuning tot (gedrags)verandering in regievoering, of andere inzichten geleid?
4. In hoeverre heeft de ondersteuning tot beleidsverandering geleid?
5. Welke aanbevelingen kunnen worden gedaan ter verbetering van de toekomstige ondersteuning?

De onderzoeksaanpak bestond uit de volgende methoden:

- *Deskresearch*: analyse voortgangsrapportages Stichting Lezen en Schrijven (LES).
- *Enquête* onder gebruikers van diensten LES. In totaal hebben 87 contactgemeenten (35) en regiogemeenten (52) deze vragenlijst ingevuld.
- *Verdiepende interviews*: om beter zicht te krijgen op de ervaring van contactgemeenten zijn aanvullend interviews gehouden met directeur en betrokken projectmanagers van LES, 5 regionale adviseurs en 5 contactgemeenten om duiding te geven aan de resultaten en input voor verbeteringsvoorstellen te genereren.

4.3 Resultaten

Vanuit het Tel mee met Taal-programma, tevens de subsidieverstrekker, zijn geen duidelijke output en resultaatverplichtingen geformuleerd waar het ondersteuningsprogramma aan moet voldoen. Stichting LES heeft daarvoor eigen KPI's geformuleerd waarover ze jaarlijks rapporteren aan OCW. De KPI's zijn voornamelijk op outputniveau geformuleerd, zoals het gebruik van ondersteuningsaanbod, aangevuld met tevredenheidsscores. Er zijn geen KPI's geformuleerd op impact van de geboden ondersteuning. In tabel 4.1 is een kort overzicht gegeven van de KPI's waarover LES rapporteert in de voortgangsrapportages voor 2020, 2021, 2022 en 2023 (de rapportage voor 2024 is nog niet beschikbaar). In het jaarverslag 2023 maakt Stichting LES voor het eerst melding van 6 ambities waaraan het ondersteuningsprogramma bijdraagt en rapporteert de resultaten per ambitie, in plaats van de resultaatgebieden zoals in eerdere jaren zoals opgenomen in tabel 4.1. Als gevolg van deze

verandering is het niet mogelijk om over alle indicatoren voor het jaar 2023 te rapporteren. Daarnaast ontbreekt informatie over 2024, omdat deze ten tijde van het onderzoek nog niet beschikbaar was. Voor de eenduidigheid volgen we in de rest van dit hoofdstuk de resultaatgebieden zoals opgenomen in het resultaat raamwerk.*

* In het jaarverslag 2023 maakt Stichting LES voor het eerst melding van 6 ambities waaraan het ondersteuningsprogramma bijdraagt, namelijk: (1) Het initiatief, eigenaarschap en de regie voor de aanpak van laaggeletterdheid liggen bij gemeenten; (2) In elke arbeidsmarkt-regio is stevig beleid voor de aanpak van laaggeletterdheid, met integrale verbindingen met het sociaal domein; (3) De uitvoering van dit beleid wordt opgepakt in lokale, integrale netwerken; (4) Betrokken partijen in die netwerken beschikken over voldoende capaciteit, expertise en instrumenten om de uitvoering van de aanpak laaggeletterdheid op te pakken; (5) We werken aan een groter bereik van mensen met Nederlands als eerste taal (NT1), met passend aanbod; en (6) We leren steeds meer over wat werkt: we hebben meer zicht op het bereik, de kwaliteit en de impact van de aanpak en op de effecten van onze inzet.

Tabel 4.1 – Resultaatgebieden en uitvoering ondersteuningsprogramma LES

Doelstelling	Resultaatgebied	KPI	Status 2020	Status 2021	Status 2022	Status 2023	Status 2024
A: Stichting Lezen en Schrijven draagt bij aan de ontwikkeling van regionale en lokale beleidsplannen aanpak laaggeletterdheid, door middel van het aanbieden van advies en ondersteuning aan arbeidsmarkt-regio's en gemeenten.	Resultaat A1: LES biedt in alle arbeidsmarktregio's (AMR) advies en ondersteuning aan bij het voorbereiden en ontwikkelen van beleidsplannen.	Kwartaalgesprekken met alle centrumgemeenten over de aanpak laaggeletterdheid.	✓ (doelstelling behaald)	V (met uitzondering van één arbeidsmarkt-regio door uitval WEB-ambtenaar)	32 van de 35 centrum-gemeenten	✓	✓
		Met minimaal 75% van de gemeenten voeren we een gesprek over lokale aanpak laaggeletterdheid	255 gemeenten (72%)	260 gemeenten (74%)	258 (74%)	212 (61%)	Niet beschikbaar
		We monitoren hoeveel en welke AMR's en gemeenten we ondersteund hebben met de ontwikkeling van beleid	245 gemeenten	243 gemeenten	197 gemeenten	Niet beschikbaar	Niet beschikbaar
	Resultaat A2: LES biedt een pakket aan met instrumenten, materialen en trainingen, dat beleidsmakers ondersteunt bij het maken van beleidsplannen.	We maken per jaar inzichtelijk voor gemeenten welke expertise, instrumenten, materialen en trainingen LES aanbiedt (of die we eventueel op beperkte schaal nog (vraaggericht) gaan ontwikkelen).	✓	✓	✓	✓	✓
	Resultaat A3: Beleidsmakers zijn tevreden over de ondersteuning van LES	Tevredenheid van gemeenten (moet op een schaal van 1 tot 10 minimaal een 7 zijn).	Rapportcijfer 8 88% tevreden, 12% soms wel/ soms niet tevreden; 0% ontevreden	Rapportcijfer 8 83% tevreden; 4% niet tevreden; 13% zegt n.v.t.	Rapportcijfer 8; 84% tevreden; 2% niet tevreden; 14% Niet van toepassing	Rapportcijfer 8; 75% tevreden; 4% niet tevreden; 21% Niet van toepassing	Rapportcijfer 8; 76% tevreden; 4% niet tevreden; 21% niet van toepassing

Doelstelling	Resultaatgebied	KPI	Status 2020	Status 2021	Status 2022	Status 2023	Status 2024
B: Lezen en Schrijven draagt bij aan de uitvoering van regionale en lokale beleidsplannen aanpak laaggeletterdheid, door middel van het aanbieden van advies en ondersteuning aan (contact)gemeenten en andere (gemeentelijke en maatschappelijke) organisaties.	Resultaat B1: LES biedt in alle AMR's advies, proces- en/of projectondersteuning aan bij de uitvoering van het beleidsplan laaggeletterdheid.	Met iedere AMR (waar het regionale programma laaggeletterdheid tijdig gereed is) zijn samenwerkingsovereenkomsten opgesteld waarin onze ondersteuning is vastgelegd.	4 AMR (16 bijna klaar; 14 nog gesprek gaande)	34 AMR (behalve Zuid-oost Brabant)	Niet beschikbaar	32 AMR	34 AMR
		We monitoren hoeveel en welke gemeenten we daadwerkelijk ondersteund hebben in de uitvoering van de aanpak laaggeletterdheid.	224 gemeenten	280 gemeenten	275 gemeenten	Niet beschikbaar	Niet beschikbaar
	Resultaat B2: LES biedt in alle AMR's een breed pakket aan instrumenten, materialen en trainingen aan om te ondersteunen bij de uitvoering van het beleidsplan laaggeletterdheid.	We maken inzichtelijk welke instrumenten, materialen en trainingen LES beschikbaar heeft (of die we eventueel op beperkte schaal nog (vraaggericht) gaan ontwikkelen).	✓	✓	✓	✓	✓
	Resultaat B3: Beleidsmakers, professionals en vrijwilligers zijn tevreden over de aangeboden ondersteuning door LES.	Tevredenheid moet op een schaal van 1 tot 10 minimaal een 7 zijn. Daarnaast gebruiken we individuele feedback en input uit de klankbordgroep. In de rapportage zullen we ook inzicht geven in hoe we gemeenten daadwerkelijk hebben ondersteund d.m.v. voorbeelden	Rapportcijfer 8; 85% tevreden; 15% soms wel/soms niet tevreden; 1% ontevreden	Rapportcijfer 8; 83% tevreden, 7% niet tevreden, 9 % n.v.t..	Rapportcijfer 8; 84% tevreden; 4% niet tevreden; 12% Niet van toepassing	Rapportcijfer 8; 77% tevreden; 5% niet tevreden; 19% Niet van toepassing	Rapportcijfer 8; 70% tevreden; 7% niet tevreden; 222% niet van toepassing

Doelstelling	Resultaatgebied	KPI	Status 2020	Status 2021	Status 2022	Status 2023	Status 2024
C: Stichting Lezen en Schrijven draagt bij aan het vergroten van het bereik en de effectiviteit van de aanpak laaggeletterdheid door middel van kennisopbouw, kennisdeling en innovatie.	Resultaat C1: Onlinedatabase waar landelijke, regionale en lokale beleidsmakers en professionals terecht kunnen voor interventies, innovaties, praktijkvoorbeelden en informatie over laaggeletterdheid	We rapporteren over de stand van zaken en het gebruik van de database	✓	✓	✓	✓	✓
	Resultaat C2: LES draagt bij aan het verhogen van het kennisniveau op landelijk, regionaal en lokaal niveau.	We organiseren jaarlijks (vraaggericht) lokale bijeenkomsten en/of webinars om kennis te delen en één landelijk evenement.	✓ (vertraging door corona; deels omgezet naar online)	✓ (vertraging door corona; deels omgezet naar online)	✓	✓	✓
		We monitoren hoe en welke AMR's en gemeenten we ondersteund hebben met kennisdeling.	261 gemeenten	313 gemeenten	296 gemeenten	Niet beschikbaar	Niet beschikbaar
		We organiseren in 2020 (vraaggericht) lokale bijeenkomsten en/of webinars om kennis te delen en één landelijk evenement in maart 2021.	✓ (vertraging door corona; deels omgezet naar online)	✓ (vertraging door corona; deels omgezet naar online)	✓	✓	✓
		We versturen minimaal tien nieuwsbrieven voor beleidsmakers, professionals en partners met een groeiend bereik van 10% en een openingspercentage en kliks boven benchmark.	✓	✓	Niet beschikbaar	✓ (11 nieuwsbrieven, maar lichte daling in aantal ontvangers sinds 2020 (van 8.450 naar het huidige aantal van 8.020).	✓ (12 nieuwsbrieven en lichte stijging in aantal ontvangers t.o.v. 2023 (van 8020 naar 8.088).
	Resultaat C3: Het ontwikkelen, testen, monitoren en delen van minimaal vijf innovatieve interventies in samenwerking met gemeenten en/of maatschappelijke organisaties.	We rapporteren van de stand van zaken van interventies.	✓	✓	✓	✓	✓

Doelstelling	Resultaatgebied	KPI	Status 2020	Status 2021	Status 2022	Status 2023	Status 2024
	Resultaat C4: Beleidsmakers en professionals zijn tevreden over het kennisaanbod van LES	Tevredenheid moet op een schaal van 1 tot 10 minimaal een 7 zijn. Daarnaast gebruiken we individuele feedback en input uit de klankbordgroep. Ook monitoren we de tevredenheid over bijeenkomsten.	Rapportcijfer 8 88% tevreden, 13% soms wel/ soms niet tevreden; 0% ontevreden	Rapportcijfer 8 93% tevreden, 3% niet tevreden, 4 % n.v.t..	Rapportcijfer 8; 91% tevreden; 4% niet tevreden; 6% Niet van toepassing	Rapportcijfer 8 81% tevreden; 5% niet tevreden; 14% Niet van toepassing	Rapportcijfer 8; 82% tevreden; 5% niet tevreden; 13% niet van toepassing
	Aanvullende indicatoren	Inzet basismeters (welk soort basismeters, hoeveel en waar)	6.736 keer afgenomen	6.309 keer afgenomen	8.829 keer afgenomen	6.573 keer afgenomen	5.453 keer afgenomen
		Inzet lesmateriaal (welk soort lesmateriaal, hoeveel en waar)	30.115 keer besteld	29.851 keer besteld	Toename wordt gerapporteerd, maar bijlage met aantallen ontbreekt.	21.616 keer besteld via bestelportal; 3.604 keer besteld via webwinkel Boom	10.777 via webwinkel Boom
		Gebruik e-learning (hoeveel en welke)	3.668 behaald	3.031 behaald	2.064 behaald	2.059 behaald	2.369 behaald

Op basis van tabel 4.1 is op te maken dat LES haar eigen geformuleerde doelstellingen voor het programma heeft behaald. LES voert kwartaalgesprekken met alle contactgemeenten over de aanpak laaggeletterdheid. Ook voert LES met het merendeel van de gemeenten gesprekken over de lokale aanpak. Het aantal gemeenten waar deze gesprekken hebben plaatsgevonden neemt af in 2023. Volgens LES komt dit voornamelijk door een capaciteitsgebrek bij gemeenten, het grote verloop onder ambtenaren en/of een gebrek aan ambtelijke en politieke interesse in de aanpak van laaggeletterdheid. Ook nemen gemeenten en organisaties grote aantallen materiaal af (zoals basismeters; lesmateriaal en e-learningmodules). Hiermee heeft het ondersteuningsprogramma en geleverde materiaal een groot bereik. Ook laat tevredenheidsonderzoek, uitgevoerd door Stichting LES zelf, zien dat de grote meerderheid van gemeenten tevreden is over hun dienstverlening. Hiermee voldoet LES aan de door haar zelf gestelde kaders en doelstellingen. Aanvullend heeft LES in 2021 een pilot opgezet om de effecten die het ondersteuningsprogramma hebben behaald beter vast te leggen door gebruik te maken van de 'Outcome Harvesting' techniek op basis van een verandertheorie die in 2021 is opgesteld. Er zijn tijdens deze pilot positieve effecten gemeten op alle drie de pijlers (beleidsvorming; beleidsuitvoering, kennis & innovatie) met een positieve bijdrage van het programma hieraan. Deze pilot is in februari 2023 afgerond en voortgezet daarna. Zo zijn er in de effectmeting van 2024 in totaal 89 effecten verzameld, met name op het gebied van beleidsuitvoering, gevolgd door beleidsontwikkeling en kennis en innovatie. Deze effecten zijn voornamelijk verzameld binnen gemeenten, gevolgd door uitvoeringsorganisaties en afnemers van lesmateriaal.

In de tussenevaluatie was al geconcludeerd dat er enige vertraging was in het uitvoeren van ondersteuningsactiviteiten aan het begin van de looptijd van het programma; onder andere door het opzeggen van het bestuursakkoord, waardoor regionale plannen later zijn opgeleverd. Als gevolg hiervan zijn samenwerkingsafspraken wat later gerealiseerd (deze zijn pas in 2021 allemaal vastgesteld). Ook heeft de coronapandemie aan het begin vertraging veroorzaakt in de geplande activiteiten en met name de fysieke activiteiten (zoals bijeenkomsten). Als gevolg hiervan heeft in de eerste jaren de focus voor ondersteuning voornamelijk gelegen in de beleidsontwikkeling en in minder mate de beleidsuitvoering. Ook heeft de coronapandemie impact gehad op het werven en vasthouden van deelnemers en vrijwilligers. Dat geldt met name voor non-formele aanbieders die meer moeite hadden met de verandering die van hen gevraagd wordt door de coronapandemie. LES heeft destijds zo goed mogelijk hierop gereageerd door online-instrumenten (zoals voor vrijwilligers) te ontwikkelen, zodat vrijwilligers ook digitaal met hun deelnemers aan de slag konden.

Ook werd er in de tussenevaluatie geconcludeerd dat niet alle beschikbare gelden waren besteed in 2020 en 2021. Dit werd voornamelijk verklaart door de impact van corona; hierdoor is een achterstand opgelopen in uitgaven voor materiële kosten (minder reiskosten, gebruik (les)materiaal en fysieke bijeenkomsten). Daarnaast was de realisatie van de personele kosten ook iets achtergebleven op de initiële begroting. Ook dit heeft te maken met de impact van de coronapandemie: werkzaamheden zijn vooruitgeschoven en activiteiten zijn uitgesteld. Daarnaast was de onderbesteding voor 2020 meegenomen in de begroting van 2021, wat weer extra uitdagingen met zich meebracht voor 2021. Het resterend budget van 2021 is vervolgens verdeeld over de resterende jaren van het programma. De begroting voor 2022 en 2023 is vervolgens grotendeels benut, met een lichte onderbesteding in 2023 (€ 8,983 miljoen gerealiseerd van de € 7,207 miljoen).

Dit komt me name door flink lagere uitgaven op materiele kosten door de overgang naar Boom voor lesmateriaal, maar ook door capaciteitsgebrek niet uitgevoerde trainingen en lagere kosten voor de website.

4.3.1 Veranderende rol

De rol van LES in het TMMT-programma 2020-2024 is anders dan in het vorige programma, waarin de Taal voor het Leven-aanpak was opgeschaald naar alle arbeidsmarktregio's. Dit gebeurde op basis van positieve ervaringen met de pilot in de periode 2012-2015, met als doel meer mensen te bereiken en te scholen. In dat programma had LES de rol van aanjager en projectleider van taalnetwerken. In het huidige programma is deze rol veranderd naar die van adviseur van gemeenten, waarbij LES gemeenten helpt om zelf regie te voeren over de aanpak. Hierdoor is LES meer een gesprekspartner van gemeenten geworden, in plaats van een gesprekspartner voor partijen uit het veld (hun oude rol).

Tijdens de tussenevaluatie van 2022 gaven gemeenten aan dat ze nog steeds behoefte hebben aan deze uitvoerende rol, om de vertaalslag te maken van beleid naar uitvoeringspraktijk. Zeker omdat er vaak geen lokale uitvoeringscapaciteit is voor het uitrollen van de beleidsplannen en activiteiten die mede door LES zijn aangedragen. Dit betreft bijvoorbeeld het gebruik van de taalmeter, het inzetten van ervaringsdeskundigen, de training 'herkennen en doorverwijzen', werkgeversaanpak, taalakkoorden en taalnetwerken. Deze roep klonk opnieuw door tijdens de interviews in de eindevaluatie, vooral bij gemeenten die geen projectleider of taalcoördinator hebben aangesteld.

Concrete voorbeelden zijn gemeenten die aangeven dat het een gemis is dat LES niet langer de training 'herkennen en doorverwijzen' uitvoert. Wel zijn contactgemeenten zich er meer van bewust dat LES deze rol niet meer oppakt en geven ze aan dat hier nu duidelijkheid over is. Regionale adviseurs geven aan dat ze strikter aangeven wat hun rol is en minder geneigd zijn om uitvoerende taken op zich te nemen, terwijl ze daar aan het begin van het programma vaker aan toegaven. Veel taken, zoals trainingen en presentaties, worden nu meer overgelaten aan lokale partijen. Adviseurs geven aan dat ze daarom niet kunnen ingaan op bepaalde verzoeken, zoals het schrijven van het regionaal plan of lokale uitvoeringsprogramma's, evenals het geven van trainingen. Desondanks zijn regionale adviseurs nog steeds bereid om tijdelijk gaten in de uitvoering op te vullen.

“We willen minder op uitvoering gaan doen, maar meer de gemeente in de regie zetten en zorgen dat die uitvoering in het netwerk ontstaat (regionaal adviseur).”

“We laten het uitvoeren van trainingen nu meer over aan de taalhuizen. Wij ondersteunen met kennis en advies, maar gaan niet meer zelf alles doen (regionaal adviseur).”

“Ik zie het toch zelf een beetje als coaching on the job. Veel coördinatoren zijn geneigd om in de uitvoering te schieten, terwijl het veel meer gaat over een netwerk opbouwen en een programmatische aanpak neerzetten. Wij proberen ze heel erg te coachen op: laat het netwerk werken en ga niet alles zelf doen (regionaal adviseur).”

“Ik ben heel bewust van hoe belangrijk het is om je aan je rol te houden. Ik heb van tevoren duidelijk gecommuniceerd dat de uren afnemen en dat ik keuzes moet maken (regionaal adviseur).”

“Door tekort aan capaciteit bij gemeenten blijven ze toch weer bij ons terugkomen voor ondersteuning bij uitvoering, zoals presentaties of trainingen (regionaal adviseur).”

In een derde (31%) van de geënquêteerde gemeenten wordt LES ingehuurd voor (kleine) aanvullende opdrachten, naast het ondersteuningsprogramma. Dit gaat echter om beperkte budgetten. Dit percentage is iets hoger dan tijdens de meting in 2022 (21%), waarschijnlijk omdat gemeenten bepaalde uitvoerende diensten niet meer kunnen afnemen vanuit het ondersteuningsprogramma, terwijl daar nog steeds veel behoefte aan is. Daarom huren ze aanvullende diensten in. Ondanks dat dit in beperkte mate voorkomt, leidt het bij enkele gemeenten nog steeds tot onduidelijkheid over wat binnen en buiten het ondersteuningsprogramma valt. Dit komt doordat dit over de tijd verschuift, maar ook tussen gemeenten varieert op basis van de lokale afspraken. Een blijvend aandachtspunt is dat de ondersteuning vanuit LES met name gemist wordt bij de ondersteuning van taalhuizen, omdat volgens enkele gemeenten regie en coördinatie ontbreken. Andere gemeenten waarderen juist de huidige rol van LES als sparringpartner van de gemeente en begrijpen de keuze om de ondersteuning af te bouwen, veelal omdat ze zelf de regierol (willen) overnemen.

“We moeten nu sommige diensten los inkopen, terwijl die vroeger onderdeel waren van het ondersteuningsprogramma (gemeente).”

“We hebben samenwerkingsafspraken gemaakt. Willen gemeenten extra inspanningen vanuit LES, dan betekent dat dat we of de afspraken aanpassen of aanvullende activiteiten uitvoeren via een meerwerkopdracht (regionaal adviseur).”

Dat de veranderende rol van regionale ondersteuning onduidelijkheid kan creëren, blijkt uit het feit dat een derde (31%) van de geënquêteerde gemeenten aangeeft dat het niet duidelijk is wat ze kunnen verwachten van de ondersteuning, terwijl de ruime meerderheid (69%) van de gemeenten aangeeft dat dit wél duidelijk is. Dit percentage is redelijk stabiel gebleven ten opzichte van de meting in 2022, toen 73% dit duidelijk vond. Er zijn, naast de veranderende rol, ook andere verklaringen voor de onduidelijkheid over de verwachtingen. Zo is de onduidelijkheid deels het resultaat van het vraaggestuurd werken. Hierdoor benadrukt de adviseur bepaalde ondersteuningsactiviteiten niet als deze niet aansluiten bij een directe behoefte van gemeenten. Ook wordt deze onduidelijkheid versterkt doordat sommige gemeenten zelf nog geen goed zicht hebben op hun eigen ondersteuningsbehoefte en daardoor hun ondersteuningsvraag minder goed kunnen formuleren. Hierdoor is het in de samenwerkingsovereenkomst vooraf lastig in te schatten wat de precieze ondersteuningsvraag is. Een andere verklaring is dat het contact met gemeenten kan verschillen, aangezien niet met elke gemeente afspraken zijn gemaakt over de dienstverlening. Daarnaast verschilt de intensiteit

van de afstemming per gemeente, met name tussen contactgemeenten en regiogemeenten. De enquêteresultaten laten echter geen grote verschillen zien tussen contactgemeenten en regiogemeenten in hun opvattingen over de (on)duidelijkheid van de ondersteuning.

De hierboven gepresenteerde cijfers komen overeen met die door LES gerapporteerd in hun jaarverslag. In het jaarverslag over 2022 staat dat ondanks het overgrote deel van de gemeenten bekend is met het ondersteuningsaanbod (57% kent alle onderdelen), en nog steeds een derde (30%) niet alle onderdelen kent. Deze onbekendheid kan ook tot onduidelijkheid leiden bij deze groep. Enkele contactgemeenten geven aan dat het handig zou zijn om een overzicht te ontvangen van de ondersteuningsdiensten, zodat ze beter weten wat er mogelijk is.

*“Ik weet niet altijd precies wat ik van LES kan verwachten.
De samenwerkingsafspraken zijn vrij algemeen (gemeente).”*

*“Ik mis soms inderdaad wel concrete voorbeelden van
wat ik kan verwachten van LES (gemeente).”*

4.3.2 Ervaren toegevoegde waarde

Het ondersteuningsprogramma van LES wordt door gemeenten ervaren als een belangrijke toegevoegde waarde.

Een belangrijke toegevoegde waarde volgens de geïnterviewde gemeenten is dat de adviseurs de gemeenten helpen bij het formuleren van een integrale aanpak en het ontwikkelen van concrete beleidsdoelen. Ze beschouwen de adviseur als een wegwijzer en kritische sparringpartner. Daarnaast levert het programma extra capaciteit die niet beschikbaar is in de regio of bij individuele gemeenten (“we hebben extra handjes nodig”). Dit geldt met name voor kleinere gemeenten, waar laaggeletterdheid vaak slechts één van de vele onderwerpen is die een beleidsmedewerker onder zijn of haar verantwoordelijkheid heeft. Hierdoor lukt het niet altijd om overal goed van op de hoogte te zijn. De ondersteuning van LES is in dit geval cruciaal om als gemeente goed op de hoogte te blijven van de belangrijkste ontwikkelingen, zowel landelijk als lokaal, door de voelsprietten die LES heeft in lokale en regionale netwerken.

Gemeenten waarderen de rol van LES als sparringpartner, met name vanwege de kennis en kunde van de LES-adviseurs. Naast deskundigheid geven gemeenten aan dat ze de bevoegdheid, proactiviteit en creativiteit van de adviseur waarderen. Ook noemen gemeenten in enkele gevallen de emotionele ondersteuning, vooral wanneer ambtenaren te weinig capaciteit hebben om het beleidsdossier voldoende aandacht te geven. Daarnaast wordt positief gesproken over het reservoir aan goede praktijken uit andere regio's en gemeenten, dankzij de landelijke dekking van LES.

Gemeenten geven ook aan dat LES goed is ingebed in de lokale taalnetwerken. Ze benadrukken het belang van LES als verbinder tussen gemeenten en stakeholders. Adviseurs hebben vaak langdurige ervaring in de regio, wat helpt bij kennisoverdracht en netwerkbeheer. Gemeenten waarderen ook de flexibiliteit van LES in de ondersteuning en het vraaggestuurd werken. Gemeenten geven aan dat

de samenwerkingsafspraken over het algemeen op hoofdlijnen zijn geformuleerd, wat voldoende flexibiliteit biedt om in de uitvoering nadere keuzes te maken in de ondersteuning.

“Er is heel veel verloop op dit moment, met heel veel nieuwe ambtenaren die helemaal nieuw zijn op het onderwerp en die zich moeten inwerken en ondersteuning nodig hebben.” (gemeente)

“Het is fijn als iemand er is die alles nog goed weet en de overdracht bewaakt.” (gemeente)

“Iedere zes weken moet er weer een nieuwe beleidsadviseur voorgesteld worden.” (gemeente)

Enkele geïnterviewde gemeenten geven aan dat de onderlinge rolverdeling tussen de adviseur en de WEB-ambtenaar complementair is en onderling wordt vastgesteld. Dit werkt met name goed wanneer de betrokken WEB-ambtenaar een goed beeld heeft van de ondersteunende rol van de adviseur. Dit geldt met name voor grotere gemeenten waar meer capaciteit beschikbaar is voor het beleidsdossier en regievoering. In deze gevallen wordt duidelijk afgesproken wat de rol is van een regionaal adviseur, als aanvulling op de activiteiten die het team basisvaardigheden binnen de gemeente al oppakt.

Ook het benadrukken en agenderen van het belang om de NT1-doelgroep te bereiken, het integraal werken en de duurzame aanpak met aandacht voor preventie worden gewaardeerd. Dit geldt zeker in tijden waarin de betrokken ambtenaar te maken krijgt met nieuwe politieke prioriteiten, zoals de Oekraïne-crisis.

De helft (50%) van de gemeenten geeft aan dat ze zonder het ondersteuningsprogramma niet hetzelfde resultaat hadden bereikt in de regio. Een vijfde geeft aan dat ze dit ook zonder het programma hadden bereikt, terwijl bijna een derde (31%) dit niet weet. Meerdere geïnterviewde contactgemeenten geven aan dat ze zonder de inzet en ondersteuning van de adviseur van LES bij beleidsvoorbereiding en -uitvoering, zowel regionaal als lokaal, niet waren gekomen tot wat er nu ligt.

Enkele gemeenten geven aan dat het ondersteuningsprogramma ook een belangrijke stok achter de deur was om het uitvoeringsprogramma te realiseren (“zonder uitvoeringsprogramma geen ondersteuning”).

4.3.3 Gebruikte ondersteuning en mate van tevredenheid daarover

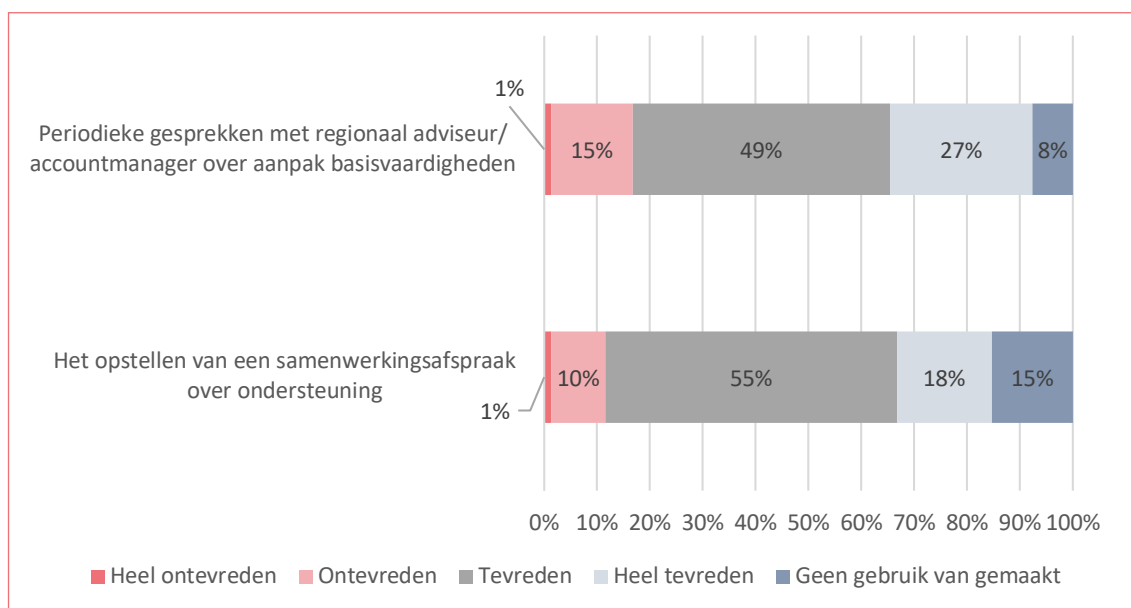
De enquête onder gemeenten geeft aanvullende informatie over het gebruik van de ondersteuning van LES aan gemeenten. Hieruit blijkt dat 90% van de gemeenten gebruik heeft gemaakt van de dienstverlening. Een beperkte groep regiogemeenten heeft er nog geen gebruik van gemaakt (in veel gevallen omdat ze nog onbekend zijn met het ondersteuningsaanbod, geen directe behoefte hebben of er nog niet aan zijn toegekomen). Dit cijfer is onveranderd in vergelijking met de meting in 2022.

Periodieke gesprekken en opstellen van een samenwerkingsovereenkomst

Rond de 92% van de responderende gemeenten geeft aan gesprekken te hebben gevoerd met een regionaal adviseur/accountmanager over de aanpak laaggeletterdheid. Ongeveer 85% van de gemeenten geeft aan samenwerkingsafspraken te hebben gemaakt voor ondersteuning (en met alle contactgemeenten zijn afspraken gemaakt).

Gemeenten zijn over het algemeen tevreden over deze periodieke gesprekken en samenwerkingsafspraken. Een kleine groep is ontevreden (zie figuur 4.1).

Figuur 4.1 – Tevredenheid contactmomenten LES en gemeenten (N=78)

Geïnterviewde gemeenten wijzen erop dat de afspraken duidelijk zijn en dat er goed contact is met de regionaal adviseur en dat deze goed meedenkt en goed bereikbaar is. Zowel adviseurs als gemeenten geven aan dat het periodieke overleg en de samenwerkingsafspraken juist zorgen dat de ondersteuning wordt ingezet waar het nodig is en daarmee tegemoetkomt aan de ondersteuningsvraag van gemeenten. Enkele adviseurs geven aan dat in het verleden meer bottom-up werd gewerkt (en meer ad hoc), met minder afstemming met de gemeente. LES is hiermee meer in lijn gekomen met de behoefte van gemeenten.

In de beperkte gevallen waar gemeenten minder tevreden zijn over de periodieke gesprekken en het opstellen van samenwerkingsafspraken heeft dit vaak betrekking op regiogemeenten die minder op de hoogte zijn van samenwerkingsafspraken of in enkele gevallen waar samenwerkingsafspraken op zich hebben laten wachten, mede door positiewisselingen binnen LES, en mindere ervaringen met de adviseurs.

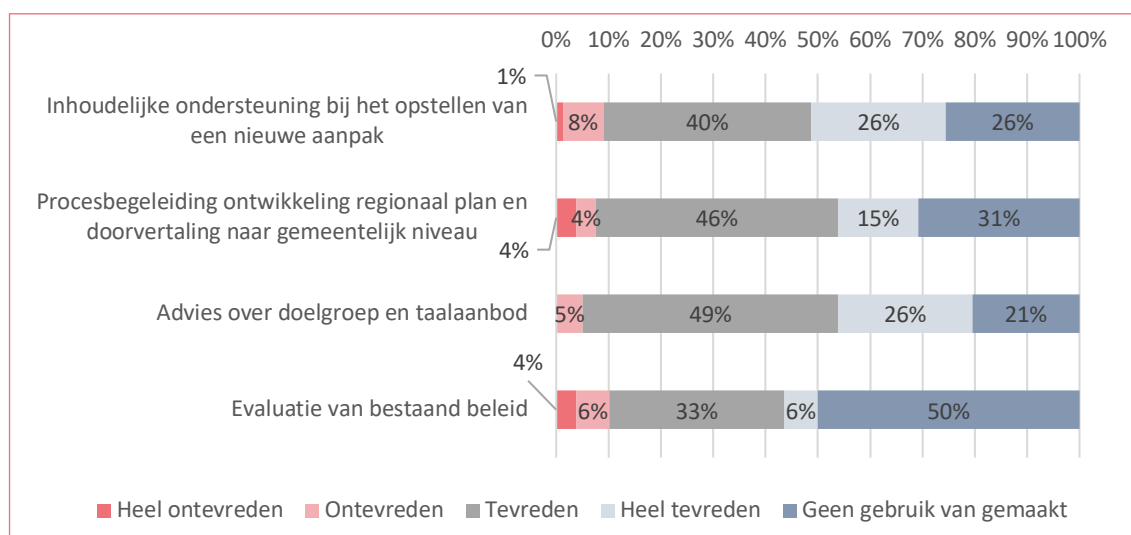
Ondersteuning in beleidsontwikkeling

Het ondersteuningsprogramma biedt gemeenten ondersteuning bij de beleidsontwikkeling. Deze ondersteuning omvat onder andere advies over de doelgroep en het taalaanbod, inhoudelijke ondersteuning bij het opstellen van een nieuwe aanpak, evaluatie van bestaand beleid en procesbegeleiding. Vanaf 2021 is gestart met het agenderen van de regierol en het adviseren van gemeenten over de uitvoering van die regierol. Om gemeenten te faciliteren bij het ontwikkelen van een integrale aanpak, heeft LES in 2022 een maatwerktraject ontwikkeld. In datzelfde jaar zijn de eerste tien gemeenten gestart met dit traject. Naast het maatwerktraject ondersteunt LES gemeenten ook bij het leggen van verbindingen met behulp van een Quicksan Beleid. Een aanvullend instrument dat LES hiervoor inzet, is het 'Groeimodel', dat partners helpt te reflecteren op de huidige en gewenste aanpak.

Gemeenten geven aan dat ze het meest gebruik hebben gemaakt van de inhoudelijke ondersteuning bij advies over de doelgroep en het taalaanbod (80%) en het opstellen van een nieuwe aanpak (74% van de gemeenten). Dit wordt gevolgd door procesbegeleiding bij de ontwikkeling van een regionaal plan en de doorvertaling naar regionaal niveau (69%) en evaluatie van bestaand beleid (50%). Hier zien we een duidelijke verschuiving ten opzichte van de meting in 2022, waarin LES minder heeft ondersteund bij advies over de doelgroep en het taalaanbod (destijds 53%), de ontwikkeling van een regionaal plan en doorvertaling naar gemeentelijk niveau (35%) en de evaluatie van bestaand beleid (19%). Hieruit blijkt dat LES meer diensten heeft verleend bij het operationaliseren van het regionaal plan.

Gemeenten zijn over het algemeen tevreden over de verschillende typen ondersteuning bij beleidsontwikkeling (zie figuur 4.2). Een kleine groep van 5 tot 10% is ontevreden, afhankelijk van het type ondersteuning.

Figuur 4.2 – Mate van tevredenheid gemeenten over de ondersteuning in beleidsontwikkeling (N=78)

Ondersteuning in beleidsuitvoering

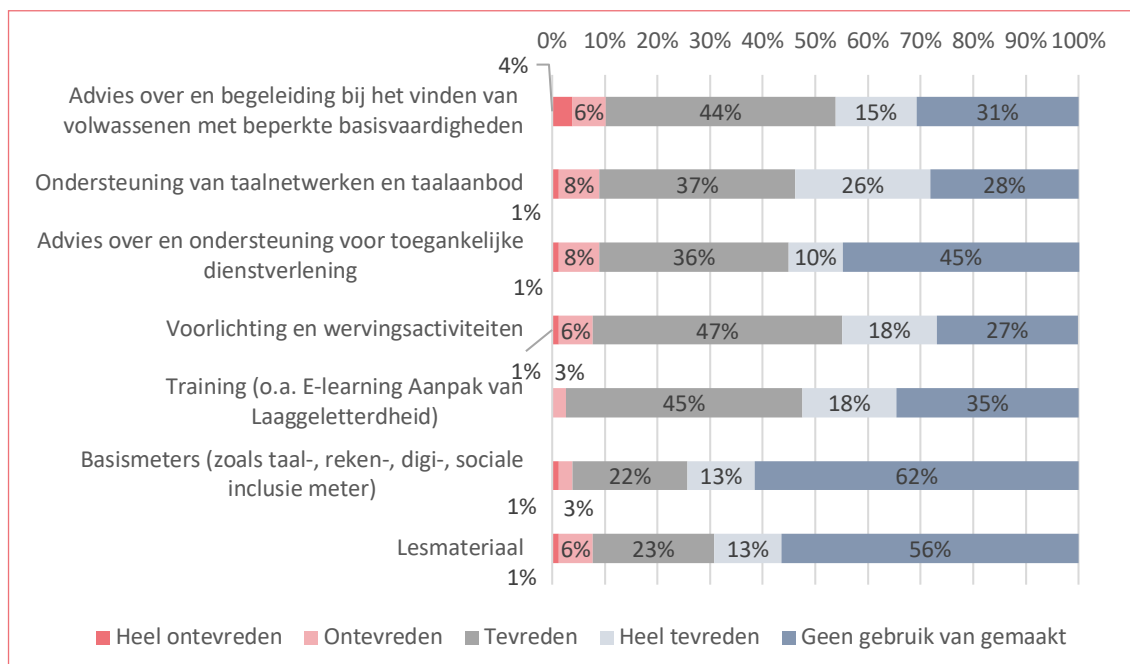
Het ondersteuningsprogramma biedt verschillende typen ondersteuning bij de beleidsuitvoering, variërend van ondersteuning bij het vinden van laaggeletterden, ondersteuning van taalnetwerken en taalaanbod, toegankelijke dienstverlening, voorlichting en werving door professionals en vrijwilligers te trainen (o.a. de e-learning Aanpak van Laaggeletterdheid), het inzetten van maatwerktrajecten en het ondersteunen bij het gebruik van de taalmeter. Het ondersteuningsprogramma streeft ernaar om zoveel mogelijk uitvoeringstaken bij lokale partijen te beleggen en te borgen.

Bijna driekwart van de respondenten (72%) geeft aan ondersteund te zijn in hun taalnetwerken en taalaanbod, terwijl twee derde (69%) aangeeft te zijn ondersteund bij het vinden van laaggeletterden. Ook geeft een groot aandeel van de gemeenten aan dat ze ondersteund zijn bij training (65%) en bij voorlichtings- en wervingsactiviteiten (71%). Een kleinere groep gemeenten geeft aan ondersteund te zijn bij het realiseren van toegankelijke dienstverlening en het gebruik van de basismeter (respectievelijk 55% en 38%). Deze percentages liggen voor alle activiteiten hoger dan bij de meting in 2022.

Voorbeelden van veelgevraagde en gewaardeerde diensten in de laatste twee jaar van het ondersteuningsprogramma zijn maatwerktrajecten om gemeenten te helpen bij het opzetten van een integrale aanpak, kennissessies voor nieuwe ambtenaren, het faciliteren van netwerksamenwerking, begeleiding bij aanbestedingen en het ontwikkelen van een werkgeversaanpak. Dit zijn ook de diensten die het meest gewaardeerd worden door de geïnterviewde gemeenten en die goed aansluiten bij hun behoeften. Andere voorbeelden van veelgevraagde en gewaardeerde diensten voor ondersteuning bij beleidsuitvoering zijn changelabs, de communicatiecampagne 'Ik wil leren', de inzet van de taalmeter en basismeters (inclusief taalmeterdagen), de e-learning Aanpak van Laaggeletterdheid, trainingen (zoals het herkennen van laaggeletterdheid en doorverwijzen) en lesmaterialen (zoals de methode Succes! Taal en Voor jou en je Kind!).

Gemeenten zijn over het algemeen tevreden over de verschillende typen ondersteuning bij beleidsuitvoering (zie figuur 4.3). Een kleine groep van 2 tot 7% is ontevreden, afhankelijk van het type ondersteuning.

Figuur 4.3 – Mate van tevredenheid gemeenten over de ondersteuning in beleidsuitvoering (N=79)

Kennis en innovatie

Het ondersteuningsprogramma wil ook bijdragen aan het vergroten van het bereik en de effectiviteit van de aanpak van laaggeletterdheid. Dit doet het programma door middel van kennisopbouw, kennisdeling en innovatie op het gebied van laaggeletterdheid. Zo organiseert LES regionale bijeenkomsten voor gemeentebesturen en betrokken professionals en informeert zij gemeenten via de website, nieuwsbrief en sociale media.

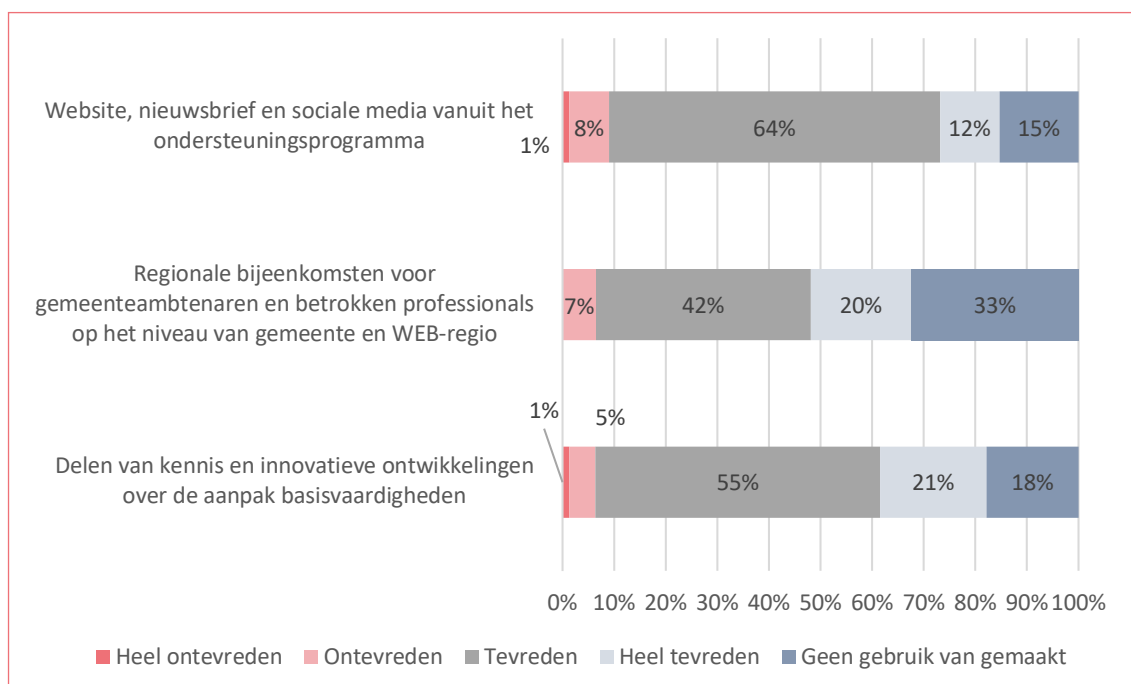
Op de website is bijvoorbeeld een database met interventies en praktijkvoorbeelden opgenomen en worden nieuwe interventiebeschrijvingen gedeeld in het netwerk (via online kennissessies, nieuwsbrieven en sociale media). Hierbij wordt samengewerkt met het Expertisepunt. Ook zijn er diverse regionale en landelijke kennisbijeenkomsten georganiseerd, aansluitend op vragen die bij gemeenten spelen (zoals de integrale aanpak, het screenen van laaggeletterdheid op het werk, het signaleren, motiveren en activeren van laaggeletterden en de financiering van de aanpak). Daarnaast zijn er aanvullende online kennissessies georganiseerd.

De meerderheid van de respondenten in de enquête geeft aan gebruik te maken van de website, nieuwsbrief en sociale media (85%) en van de gedeelde kennis en innovatieve ontwikkelingen over de aanpak van laaggeletterdheid (82%). In iets mindere mate, maar nog steeds meer dan de helft van de respondenten, heeft gebruikgemaakt van regionale bijeenkomsten (68%).

Gemeenten zijn over het algemeen tevreden over de geboden dienstverlening op het gebied van kennis en innovatie (zie figuur 4.4). Wel zien respondenten blijvende overlap met de diensten van het Expertisepunt Basisvaardigheden (Expertisepunt), zoals bij de online database met interventies en praktijkvoorbeelden, ondanks dat de database van LES aansluit bij de gehanteerde formats van Movisie. In enkele gevallen leidt dit tot verwarring bij respondenten over de rol en toegevoegde

waarde van het Expertisepunt versus de activiteiten van LES op het gebied van kennis en innovatie (en vice versa). De suggestie wordt gedaan om de activiteiten beter op elkaar af te stemmen en waar nodig te integreren in één centrale vindplaats.

Figuur 4.4 – Mate van tevredenheid gemeenten over de ondersteuning op het gebied van kennis en innovatie (N=71)

De vorige paragraaf maakt duidelijk dat gemeenten tevreden zijn over de geboden ondersteuning. Geïnterviewde contactgemeenten zijn vooral tevreden over de ondersteuning op het gebied van beleidsadvies, kennisdeling en het helpen bij het opstellen van beleidsplannen. De ondersteuning wordt vaak ervaren als het hebben van een extra collega of een extra sparringpartner. Veel is afhankelijk van de klik en de ervaring van de regionaal adviseur, en hoe gemeenten de toegevoegde waarde beoordelen.

“Het ondersteuningsprogramma heeft mij veel kennis geboden en inzicht in wat een goede aanpak van basisvaardigheden inhoudt.” (gemeente)

“Ondersteuning bij de vertaling van het regioplan naar een lokale agenda was erg helpend.” (gemeente)

“De stichting helpt gemeenten scherp te blijven op hun keuzes en zorgt ervoor dat laaggeletterdheid op de agenda blijft.” (gemeente)

“Toen ik net begon, heb ik heel veel gehad aan LES. Ik heb ook het maatwerktraject bij hen gedaan. Nou, dat heeft mij heel erg geholpen om een beeld te krijgen van hoe een beleidsplan ter schrijven, welke thema’s pak je op, waar ga je op focussen, en wie heb je daarvoor nodig?” (gemeente)

“Voor mij was het in het begin echt een wegwijzer moet ik zeggen op een nieuw terrein.” (gemeente)

“Ze hebben ook vaak een kritische blik en dat vind ik heel prettig.” (gemeente)

“De adviseur die wij vanuit LES hebben zit volgens mij al 8 à 9 jaar in de regio. Dat is voor mij ook heel helpend. Die heeft zoveel kennis, kunde en ervaring van zaken die voor mijn tijd speelden.” (gemeente)

Waar gemeenten kritischer tegenover de dienstverlening staan, heeft dit vaak te maken met personele wisselingen van hun regionaal adviseur, of waar adviseurs minder aansluiting hebben met het lokale netwerk, weinig inhoudelijke bagage meenemen of relatief onervaren zijn met het onderwerp, of redelijk autonoom handelen los van het regionaal plan.

“Wij hebben de afgelopen 3 jaar 3x een wisseling gehad van een adviseur. Hierdoor kwam de samenwerking slecht tot niet tot stand.” (gemeente)

“Er zijn in onze regio zeer veel personele wisselingen geweest, waardoor de samenwerking op een laag pitje is komen te staan.” (gemeente)

“Tot eind 2023 hadden we een heel betrokken persoon vanuit LES. Daarna is het contact wat verwaterd.” (gemeente)

“Het laatste jaar merk ik dat LES zijn eigen koers begint te lopen en niet meer ondersteunend handelt in lijn met het regioplan.” (gemeente)

“Veel informatie is mij al bekend, weinig vernieuwend.” (gemeente)

“Ik heb het idee dat wij vaak al stappen hebben gezet waar wij de adviseur op moeten bijpraten.” (gemeente)

Ondanks de positieve scores geeft paradoxaal genoeg bijna een derde (31%) van de respondenten aan dat het ondersteuningsprogramma niet voldoet aan hun behoefte. Dit percentage is vergelijkbaar met de meting in 2022 en is sindsdien onveranderd. Dit kan, naast ontevredenheid over de dienstverlening, mede worden ingegeven door personeelswisselingen binnen LES. Het kan ook liggen aan het feit dat gemeenten nog steeds een sterke behoefte hebben aan ondersteuning in de

uitvoering, terwijl het ondersteuningsprogramma dit niet langer kan bieden vanwege teruglopende ondersteuningscapaciteit, zoals tijdens het Tel voor het Leven-programma wel het geval was.

4.3.4 Impact

De meeste gemeenten geven in de enquête aan dat de ondersteuning vanuit het programma een positieve bijdrage heeft geleverd aan het tot uitvoer brengen van het regionale of lokale programma en plan van aanpak (80% is het hiermee eens). Ook is de meerderheid (72%) van de geënquêteerde gemeenten het erover eens dat de aangedragen inzichten en goede praktijken vanuit het ondersteuningsprogramma zijn ingebed in de aanpak. Gemeenten geven veelal aan dat het ondersteuningsprogramma en de regionale adviseurs hun kennis en deskundigheid hebben bevorderd over wat een goede aanpak van basisvaardigheden inhoudt.

Regionale adviseurs en gemeenten zien voornamelijk impact op het gebied van de ontwikkeling van een integrale aanpak, mede door het maatwerktraject. Hierdoor zijn concrete verbindingen gelegd tussen beleidsterreinen en op beleidsmatig en bestuurlijk niveau. Daarnaast geven respondenten aan dat gemeenten meer strategisch zijn gaan nadenken over wat ze willen bereiken en hoe ze dat via beleid en uitvoering vormgeven.

*“Ik zie dat gemeenten zich veel meer bewust zijn van het belang van die integrale aanpak.
Dat ze intern gaan denken: wat zou ik nou met mijn collega’s kunnen oppakken?”
(regionaal adviseur)*

*“Laaggeletterdheid staat niet meer op zichzelf, het wordt nu verbonden
met thema’s als werk, participatie en gezondheid.” (gemeente)*

*“De samenwerking tussen beleidsambtenaren is verbeterd.
Ze weten elkaar beter te vinden, er zijn betere formele afspraken gemaakt
over subsidies en het aanbod.” (regionaal adviseur)*

Een andere impact die is behaald, betreft concrete ondersteuning op het gebied van de werkgeversaankpak, maar ook ondersteuning bij contractbeheer. Hierdoor hebben gemeenten nu beter inzicht in de kwaliteit van het aanbod en kunnen ze daar beter op sturen.

Zoals eerder beschreven, is het uiteindelijke doel van het ondersteuningsprogramma dat gemeenten regie kunnen voeren over de aanpak van laaggeletterdheid. De meerderheid van de gemeenten (64%) geeft aan dat het ondersteuningsprogramma hen in staat heeft gesteld om regie te voeren over het beleidsdossier basisvaardigheden. Dit is significant meer dan de 42% die werd genoemd in de meting van 2022.

Deze resultaten komen overeen met de door LES zelf uitgevoerde effectmetingen, waarin is onderzocht in welke mate LES heeft bijgedragen aan de verandering zoals beschreven in de verandertheorie die is opgesteld in 2021 (gebruikmakend van de outcome harvesting-methode). Op alle drie de pijlers werden effecten gevonden, waarbij het ondersteuningsprogramma hieraan

een positieve bijdrage heeft geleverd. Geïdentificeerde succesfactoren waren met name het enthousiasme, de betrokkenheid en de kennis van de regionale adviseurs. Interviews met regionale adviseurs bevestigen dit beeld, met voorbeelden waaruit blijkt dat gemeenten meer de regie pakken, maar dat dit nog sterk varieert tussen gemeenten, afhankelijk van de beschikbare capaciteit. In sommige gemeenten wordt gemeld dat het bewustzijn groeit van het belang van een integrale aanpak, maar dat er nog steeds sprake is van terugval bij het verlies van netwerken en het wegvallen van capaciteit. Regionale adviseurs en gemeenten geven ook aan dat ze nog steeds worstelen met de vraag hoe dit concreet ingevuld moet worden.

Een blijvend aandachtspunt is dat er nogal verschillende opvattingen zijn over wat onder regievoering wordt verstaan – zowel tussen gemeenten als tussen LES-adviseurs en gemeenten. Het ontbreekt nog steeds aan een kader op landelijk niveau om de aanpak hieraan te toetsen.

4.3.5 Toekomstige ondersteuning

De meerderheid (77%) van de responderende gemeenten geeft aan een blijvende behoefte te hebben aan ondersteuning door LES (een tiende is het hier niet mee eens). Dit percentage is vergelijkbaar met 2022. Een blijvend element hierin is dat veel gemeenten aangeven dat ze door beperkte ambtelijke capaciteit en wisselingen in het personeelsbestand een blijvende behoefte hebben aan ondersteuning. Tegelijkertijd geven ze aan dat het mede door de wisselende ambtelijke capaciteit lastig is om werkelijk de regie te gaan voeren op het dossier.

Het ontbreekt bij veel gemeenten aan capaciteit om regievoering vorm te geven, waardoor gemeenten in een vicieuze cirkel terechtkomen met een blijvende behoefte aan capaciteitsopbouw. Gedegen kennis en kunde over de aanpak ontbreken; dit roept bij gemeenten de vraag op of zelfstandige regievoering over het dossier voor veel gemeenten niet een te ambitieuze doelstelling is. Ook de geïnterviewde adviseurs van LES geven aan dat het te vroeg is om het ondersteuningsprogramma af te bouwen.

Meer dan de helft (55%) van de geënquêteerde gemeenten ziet daarentegen graag meer keuzevrijheid in ondersteuning, zodat ze zelf capaciteit kunnen vrijmaken om regie te voeren of om ondersteuning in te kunnen huren waar nodig. Dit is significant meer dan de 33% die dit in 2022 aangaf. Meer keuzevrijheid betekent niet per se dat gemeenten geen gebruik meer willen maken van de dienstverlening van LES. Gemeenten geven vaak aan dat ze dan nog steeds gebruik willen maken van LES. De reden voor de wens voor meer keuzevrijheid lijkt vooral ingegeven door de wens om beschikking te hebben over het budget en zelf te kunnen bepalen waaraan het wordt besteed.

Enkele respondenten (zowel gemeenten als LES-adviseurs) waarschuwen wel voor het risico dat het huidige budget van het ondersteuningsprogramma toevloeit naar de decentrale middelen. De kans is volgens hen reëel dat het geld dan wordt gebruikt voor het aanbod aan trainingen, in plaats van voor versterking van de aanpak en samenwerking. Daarnaast geven gemeenten en LES-adviseurs aan dat er een risico bestaat dat kennis en ervaring versnipperd raken over meerdere organisaties; dit beperkt een gedegen landelijke kennisopbouw.

De gemeenten die tevreden zijn met het ondersteuningsprogramma zien graag een continuering van de samenwerking, ook als dit betekent dat ze de decentralisatiemiddelen moeten inzetten voor dit type ondersteuning

4.6 Conclusie en aanbevelingen

Conclusies

Er is algemene tevredenheid onder gemeenten over het ondersteuningsprogramma en de ondersteuning is volgens gemeenten van belangrijke toegevoegde waarde voor de aanpak laaggeletterdheid. Stichting LES voldoet aan de door haar zelf gestelde kaders en doelstellingen (KPI's) en een grote groep gemeenten geeft aan dat ze zonder het ondersteuningsprogramma niet hetzelfde resultaat hadden bereikt in de regio. Wel worden blijvende zorgen geuit dat niet alle gemeenten zelf de regie zullen kunnen voeren bij de aanpak van laaggeletterdheid. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de blijvende behoefte aan ondersteuning als gevolg van beperkte en wisselende ambtelijke capaciteit, maar ook door opgelopen vertraging door het opzeggen van het bestuursakkoord en de coronapandemie.

Er is een blijvende behoefte aan ondersteuning bij het vertalen van beleid naar uitvoering op strategisch en tactisch niveau; veel gemeenten zijn hier pas in 2022 mee gestart. Hierbij speelt ook het vraagstuk hoe het thema basisvaardigheden te verbinden met andere beleidsterreinen. Hoewel belangrijke stappen zijn gezet in gemeenten, staat dit in veel gemeenten nog in de kinderschoenen.

Gemeenten uiten de beleidswens om meer integraal te werken, maar ervaren in de praktijk de nodige uitdagingen om dit te realiseren.

Aanbevelingen

Op basis van de conclusies kan gedacht worden aan de volgende aanbevelingen voor de ondersteuning van gemeenten bij het realiseren van een aanpak basisvaardigheden.

Zet het ondersteuningsprogramma voort na 2024 om aan de blijvende ondersteuningsbehoefte te bedienen, maar definieer een eindpunt wanneer ondersteuning in de huidige vorm niet meer nodig is.

Hieraan gekoppeld is er onduidelijkheid over wat de regierol precies inhoudt en hoe bepaald kan worden wanneer gemeenten de regie over het dossier kunnen voeren. Hiervoor kunnen landelijke kaders worden vastgesteld, wat een afbouw van het ondersteuningsprogramma zou kunnen rechtvaardigen.

Definiëring en afbakening van regierol is nodig voor verdere invulling van toekomstige ondersteuningsbehoefte.

Differentieer de ondersteuning afhankelijk van waar regio's en gemeenten zich bevinden in de aanpak, in lijn met de landelijke kaders. Richt de ondersteuning specifiek op regio's die onvoldoende de regierol oppakken. Meer ervaren regio's en gemeenten, de zogenaamde koplopers, kunnen beter worden gefaciliteerd met intervisie en kennisdeling tussen gemeenten.

Deze functie zou bijvoorbeeld kunnen worden overgenomen door het Expertisepunt Basisvaardigheden (Expertisepunt), dat al enige overlap heeft met activiteiten binnen de kennis- en innovatie-functie van het ondersteuningsprogramma (zoals de kennisbank met interventies, het organiseren van kennisbijeenkomsten en het uitvoeren van onderzoek). Gezien de gedeeltelijke overlap tussen het ondersteuningsprogramma en het Expertisepunt op dit terrein, is een integratie van deze kennis- en innovatieactiviteiten in het Expertisepunt een zelfstandig scenario dat verder moet worden onderzocht.

Differentieer ondersteuningsaanbod op basis van de voortgang en volwassenheid van regionale aanpak en uitvoering, in lijn met gestelde kaders. Continueer de ondersteuning van regionale adviseurs in regio's die nog 'achterlopen'. Faciliteer intervisie en peer learning bij 'koplopers'.

De kwaliteit van dienstverlening is erg afhankelijk van de kennis en kunde van regionale adviseurs. In de regio's waar veel personeelwisselingen hebben plaatsgevonden zijn gemeenten ook kritischer op de ondersteuning.

Voorkom zoveel mogelijk personeelwisseling in de regio en betrek adviseurs met **praktijk-ervaring en netwerk in de regio**.

Daarnaast zien we dat met name beginnende ambtenaren behoefte hebben aan een snelle introductie in het werkveld. Gemeenten waarderen hiervoor de inzet van regionale adviseurs om hun snel op de hoogte te brengen van recente ontwikkelingen. Graag zouden ze zien dat LES deze ondersteuning meer systematisch organiseert.

Creëren van een **inwerkprogramma voor nieuwe ambtenaren** met e-learning en webinars over wetgeving, financiering en netwerkvorming.

Tot slot, geven veel gemeenten aan dat het onduidelijk is wat ze van het ondersteuningsprogramma kunnen verwachten. Sommige gemeenten hebben de behoefte geuit aan meer overzicht aan welke diensten het ondersteuningsprogramma aanbiedt zodat ze bewuster keuzes kunnen maken waar het ondersteuningsprogramma op in te zetten en daar het gesprek van de regionaal adviseur daarover te voeren.

Meer duidelijkheid en transparantie over de rol en het aanbod (**verwachtingsmanagement** en een catalogus met diensten).

5. Extra investering in (taal)scholing op de werkvloer

5.1 Inleiding

Veel volwassenen met beperkte basisvaardigheden hebben een baan.²³ Omdat zowel werknemers met beperkte basisvaardigheden als hun werkgevers er uiteindelijk belang bij hebben dat de basisvaardigheden van deze werknemers verbeteren, is het kansrijk dit via de werkgevers aan te pakken. De subsidieregeling 'Tel mee met Taal voor werkgevers' (maatregel 5 uit het Tel mee met Taal-programma) is bedoeld om werkgevers te stimuleren scholing aan te bieden en dit structureel in te bedden. Deze maatregel beoogt de volgende subdoelstellingen:

- in de periode 2020-2024 worden in totaal 30.000 werknemers bereikt met taalscholing²⁴ op de werkvloer;
- ten minste 1.000 werkgevers investeren in cursusaanbod voor hun medewerkers;
- inzicht krijgen in tevredenheid over de subsidieregeling;
- inzicht krijgen in het effect van gesubsidieerde trajecten voor werknemers.

De subsidieregeling²⁵

In de periode 2020-2022 zijn er vier rondes geweest waarvoor werkgevers subsidie konden aanvragen. In elk jaar was er één ronde, met een extra ronde in 2021 omdat er extra subsidiegeld beschikbaar was.

De subsidie die aangevraagd kon worden, was bedoeld voor scholing die leidt tot betere taal-, reken- en/of digitale vaardigheid van werknemers. Het gaat om taal- en rekentrajecten onder niveau 2F van het Referentiekader Taal en Rekenen (Meijerink, 2007) en trajecten voor digitale vaardigheden onder basisniveau 2. De trajecten moeten bestaan uit minimaal 30 contacturen per werknemer gedurende een periode van maximaal 12 maanden. Werkgevers mogen subsidie aanvragen voor een of meerdere trajecten met een maximum van € 125.000 per aanvraag en een maximum van € 1.500 per cursist. Er wordt ook een eigen bijdrage van 33% van de werkgevers gevraagd: de subsidie bedraagt maximaal 67% van de te subsidiëren kosten. De beschikbare subsidie in deze periode was:

- In 2020 € 2.900.000
- In 2021 € 8.800.000
- In 2022 € 2.850.000

²³ Buisman, M., Allen, J., Fouarge, D., Houtkoop, W., & Van der Velden, R. (2013). PIAAC: Kernvaardigheden voor werk en leven. Resultaten van de Nederlandse Survey 2012. Expertisecentrum Beroepsonderwijs.

²⁴ De doelstellingen zijn bij aanvang van het Tel mee met Taal-programma geformuleerd. Destijds was de subsidieregeling alleen bedoeld voor taalscholing. In 2022 is de subsidieregeling uitgebreid met trajecten gericht op rekenen en digitale vaardigheden. Daarmee kan deze doelstelling ook worden uitgebreid tot het bereiken van 30.000 werknemers met scholing op het gebied van taal, rekenen of digitale vaardigheden op de werkvloer.

²⁵ De subsidieregeling 'Tel mee met Taal' bestaat uit meerdere periodes. De eerste periode betreft 2016-2018 ([wetten.nl – Regeling – Subsidieregeling Tel mee met Taal – BWBR0038495 \(overheid.nl\)](#)). Met ingang van 2019 is die regeling op een aantal (met name technische) punten uitgebreid en aangepast ([Staatscourant 2020, 23765 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen \(officielebekendmakingen.nl\)](#)). Vanaf 2019 mogen ook trajecten gericht op rekenen en digitale vaardigheden worden aangevraagd. In 2021 is een nieuwe regeling gelanceerd voor de periode 2021-2024 ([wetten.nl – Regeling – Subsidieregeling Tel mee met Taal 2021-2024 – BWBR0044646 \(overheid.nl\)](#)). Ook die regeling is ten opzichte van de eerdere regeling op een paar punten gewijzigd.

5.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet

De volgende onderzoeksvragen zijn geformuleerd om de doelstellingen van de extra investering in scholing op de werkvloer (maatregel 5) te kunnen onderzoeken:

1. Wat zijn de belangrijkste opbrengsten van de subsidieregeling?
2. In hoeverre zijn de kwantitatieve doelstellingen behaald?
3. Wat zijn de belangrijkste opbrengsten op systeemniveau, werkgeversniveau, werknemersniveau en qua bereik?
4. Hoe tevreden zijn werkgevers en werknemers over deze opbrengsten?
5. Hoe sluit de regeling aan bij de behoefte van werkgevers en laaggeletterden?
6. Hoe verloopt het uitvoeringsproces van de subsidieregeling (aanvraag-, beoordelings- en uitvoeringsproces)?
7. Wat zijn de belangrijkste factoren die de opbrengsten van de subsidieregeling hebben beïnvloed?
8. Welke factoren op het gebied van de subsidieregeling, de kwaliteit van het aanbod en de motivatie van de werknemers hebben de opbrengsten beïnvloed?
9. Welke lessen zijn hieruit te trekken voor verbetering van de subsidieregeling?

Door de pandemie zijn er enkele aanvullende vragen opgesteld met het doel te achterhalen welk effect de pandemie heeft gehad op de (opbrengsten van de) subsidieregeling:

10. Op welke manier heeft de coronapandemie de opbrengsten van de subsidieregeling beïnvloed?
11. Op welke manier zijn de kwantitatieve doelstellingen beïnvloed?
12. Op welke manier zijn de opbrengsten beïnvloed op systeemniveau, werkgeversniveau, werknemersniveau en qua bereik?
13. Op welke manier is de tevredenheid beïnvloed onder werkgevers en werknemers over deze opbrengsten?

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden heeft een kwantitatieve analyse plaatsgevonden van de data van de aangevraagde subsidie over de tranches tot nu toe. Aanvullend daarop hebben we data verzameld via vragenlijstonderzoek. Alle werkgevers die subsidie hebben aangevraagd in de periode 2023-2024 kregen een vragenlijst toegestuurd.²⁶ De vragenlijst ging in op de trajecten die zij hebben georganiseerd met behulp van de subsidie, de opbrengsten die zij hebben ervaren en de tevredenheid over de regeling. De vragenlijst is uitgezet in de periode oktober 2024 tot en met november 2024. In die periode hebben we twee keer een reminder gestuurd. Uiteindelijk heeft dit geleid tot 88 compleet ingevulde enquêtes (respons = 23,2%) en 39 gedeeltelijk ingevulde enquêtes. Hiermee kunnen we representatieve en betrouwbare uitspraken doen.²⁷ Daarnaast zijn er 23 interviews gehouden met werkgevers en zijn drie focusgroepen georganiseerd in de regio's Noord, Midden en Zuid met in totaal dertien deelnemers.

²⁶ Soms is de contactpersoon iemand anders dan de werkgever (bijvoorbeeld vertegenwoordigers van een taleninstituut). In dat geval is gevraagd om de vragenlijst door te sturen naar de werkgever(s) waarvoor zij scholing verzorgden.

²⁷ Met een betrouwbaarheid van 95% en een foutenmarge van 5%.

5.3 Resultaten

5.3.1 Wie hebben subsidie aangevraagd?

Er zijn in totaal 2.611 aanvragen ingediend voor subsidie. Deze aanvragen kwamen in totaal van 1.797 verschillende werkgevers. De verdeling van aanvragen over de jaren heen, is te zien in tabel 5.1. Van de in totaal 2.611 aanvragen zijn er uiteindelijk 1.419 toegekend onder 1.122 verschillende werkgevers.

Tabel 5.1 – Verdeling van aanvragen over de jaren

Jaar	Aanvragen (n)	Gunningen (n)	Aandeel gegund (%)
2020	444	232	52%
2021	739	619	84%
2022	515	188	37%
2023	485	204	42%
2024	428	176	41%
Totaal	2.611	1.419	54%

Er waren 1.306 werkgevers die eenmalig een subsidieaanvraag hebben ingediend. De overige 491 werkgevers hebben meer dan één keer een subsidieaanvraag ingediend (zie tabel 5.2).

Tabel 5.2 - Aantal keren dat werkgevers een subsidieaanvraag hebben ingediend

Aantal keren een aanvraag ingediend	Aantal werkgevers
1 keer	1.306
2 keer	293
3 keer	112
4 keer	58
5 keer	27
6 keer	1

De regionale spreiding van aangevraagde en ontvangen subsidies is te zien in tabellen 5.3 en 5.4. Daarin is te zien dat Noord-Brabant en Zuid-Holland de helft van de gevraagde en ontvangen subsidies vertegenwoordigt. De noordelijke provincies vertegenwoordigen slechts 2,4% van de aangevraagde subsidies.

Tabel 5.3 – Verdeling aangevraagde en ontvangen subsidies verdeeld over regio's

Regio	Aangevraagd (n=2602)	%	Ontvangen (n=1419)	%
Noord	63	2,4%	39	2,7%
Midden	1701	65,4%	905	63,8%
Zuid	817	31,4%	463	32,6%
Caribisch gebied	21	0,8%	12	0,8%

Tabel 5.4 – Verdeling aangevraagde en ontvangen subsidies verdeeld over provincies

	Aangevraagd (n=2602)	%	Ontvangen (n=1419)	%
Noord Brabant	642	24,7%	366	25,8%
Zuid Holland	635	24,4%	337	23,7%
Noord Holland	346	13,3%	184	13,0%
Gelderland	321	12,3%	174	12,3%
Overijssel	177	6,8%	93	6,6%
Utrecht	151	5,8%	80	5,6%
Limburg	104	4,0%	59	4,2%
Flevoland	71	2,7%	37	2,6%
Zeeland	71	2,7%	38	2,7%
Friesland	30	1,2%	21	1,5%
Caribisch gebied	21	0,8%	12	0,8%
Groningen	19	0,7%	14	1,0%
Drenthe	14	0,5%	4	0,3%

De doorlooptijd van de aangevraagde trajecten was gemiddeld 9,5 maanden (n=2.120). 68% van de trajecten liep tussen 6 maanden en een jaar. De gemiddelde kosten van de aangevraagde trajecten bedroegen €24.760,-. De gemiddelde ontvangen subsidie bedroeg €16.422,-, waarmee de gemiddelde eigen bijdrage op €8.361,- komt. 68% van de aangevraagde trajecten had een eigen bijdrage tussen €830,- en €1.765,-. De verklaring voor de afwijking ten opzichte van de gemiddelde bijdrage is dat 4% van de aanvragen een subsidie van €80.000 of meer bedroeg.

De meerderheid (60%) van de werkgevers die de vragenlijst in 2024 hebben beantwoord, had nog niet eerder deelgenomen aan de regeling. Van hen hadden enkele werkgevers (6%) wel eerder een aanvraag gedaan, die toen niet is toegekend. Het aantal werkgevers dat een subsidie toegekend heeft gekregen is gedaald sinds de tussenevaluatie. In de periode 2020-2022 had 71% van de werkgevers minimaal één subsidie toegekend gekregen, in de periode 2020-2024 was dat 62%. De voornaamste redenen voor werkgevers om deel te nemen aan de regeling zijn de aansluiting van de regeling met het beleid rondom basisvaardigheden binnen de organisatie (43%) en de benadering door

een aanbieder die van de regeling afwist (28%). Als belangrijkste redenen waarom werkgevers niet hebben deelgenomen aan de regeling noemen zij twee redenen. 1) De onbekendheid van de regeling. De onbekendheid is weliswaar afgenomen (van 53% naar 28%), maar blijft de grootste reden om niet deel te nemen aan de regeling. 2) Het ontbreken van werknemers met een scholingsbehoefte op het gebied van taal, rekenen of digitale vaardigheden (20%). Daarbij moet worden opgemerkt dat werkgevers deze behoefte niet altijd in beeld hebben gebracht (wisselwerking vraag en aanbod). Het beeld dat vanuit werkgevers ontstaat is dat werknemers met Nederlands als tweede taal (NT2'ers) eenvoudiger te herkennen zijn. Bij deze groep werknemers bestaat meestal een praktische noodzaak om bij te scholen op Nederlandse taalvaardigheid. Het lijkt dat werkgevers moeite hebben met het bewust worden, herkennen en motiveren van werknemers die Nederlands als eerste taal (NT1'ers) spreken.

Het zijn met name bedrijven uit de sectoren 'Industrie' en 'Andere maatschappelijke, sociale en persoonlijke dienstverlening' (waaronder kinderopvang en uitzendbureaus) die subsidie hebben aangevraagd in de periode 2019-2024 (zie tabel 5.5). Over de gehele periode vragen kleinere bedrijven het minst vaak subsidie aan (zie tabel 5.6).

Tabel 5.5 – Top 5 sectoren die subsidie hebben aangevraagd²⁸

Sector	2019	2022	2024
1. Industrie	37%	30%	32%
2. Andere maatschappelijke, sociale en persoonlijke dienstverlening ²⁹	18%	21%	19%
3. Gezondheidszorg en sociaal werk	6%	10%	13%
4. Bouwnijverheid	5%	8%	8%
5. Landbouw, jacht en bosbouw			6%
6. Groothandel, detailhandel en reparatiebedrijven	8%	10%	6%

Tabel 5.6 – Omvang van organisaties die subsidie aanvragen⁵

Omvang in fte	2019	2022	2024
1-10 fte	10%	13%	10%
11-50 fte	28%	26%	30%
51-250 fte	38%	31%	38%
Groter dan 250 fte	24%	30%	32%

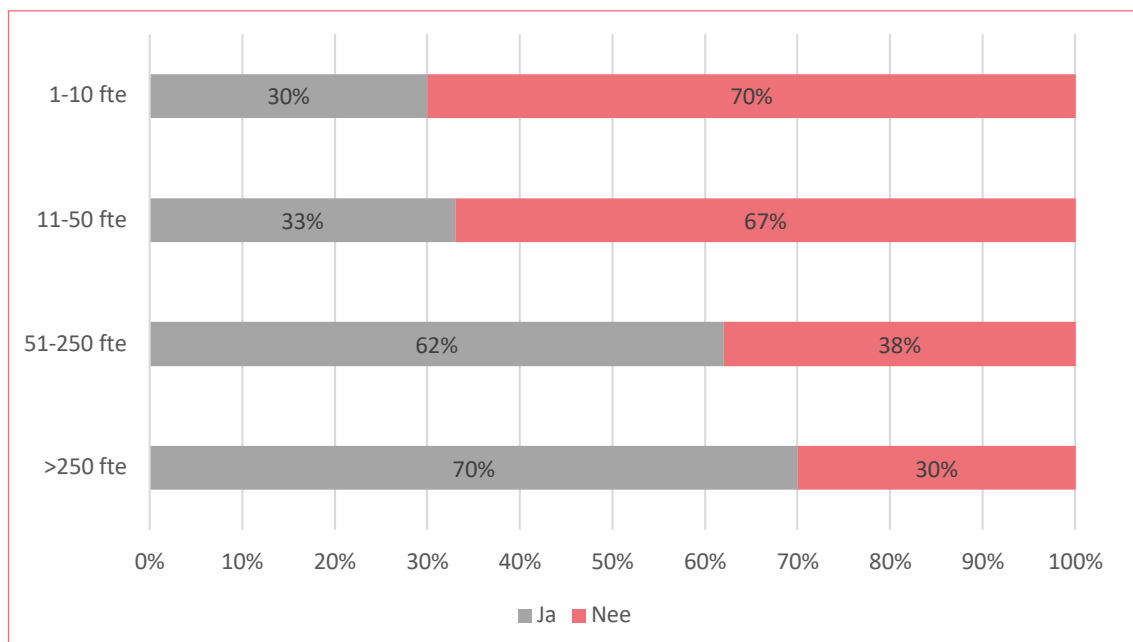
²⁸ Gebaseerd op de vragenlijst.

²⁹ Bijvoorbeeld kinderdagverblijven.

Slechts een klein aandeel van de werkgevers die de vragenlijst in 2024 hebben beantwoord, geeft aan deel te nemen aan een regionaal taalakkoord of een werkgeverstaalakkoord (respectievelijk 9% en 6%³⁰). De reden om deel te nemen aan een dergelijk akkoord is veranderd sinds de tussenmeting in 2022. Toen was de voornaamste reden dat werkgevers samenwerking op basisvaardigheden belangrijk vinden. In 2024 is de voornaamste reden de bevordering van ontwikkelmogelijkheden van hun werknemers. De reden die vaak genoemd wordt om niet deel te nemen aan een regionaal taalakkoord of werkgeverstaalakkoord, is met name de onbekendheid van de akkoorden (respectievelijk 23 en 20%). Andere redenen die genoemd worden zijn de omvang van het bedrijf (“we zijn te klein”) of irrelevantie om samen te werken, zowel vanuit de akkoorden als vanuit de werkgever.

De meerderheid (55%) van de werkgevers investeerde in 2024 al in basisvaardigheden, maar dit aantal is afgenomen sinds 2022 (64%) (zie figuur 5.1). Dit gebeurt in 2024 met (structureel) aanbod voor trajecten op het gebied van taal-, reken- of digitale vaardigheden (20%) en/of het is ingebed in het HRM-beleid (22%). 45% van de werkgevers gaf aan nog niet te investeren in basisvaardigheden voordat zij deze subsidie aanvroegen. Uit de vragenlijst blijkt dat dit mede afhankelijk is van de grootte van het bedrijf: 70% van de grotere bedrijven (>250 fte) investeert in basisvaardigheden terwijl dit percentage voor kleinere bedrijven significant³¹ lager ligt, namelijk 30% (anova F (3,77) = 3.58, p = 0.017). Met name bij de kleinere bedrijven is een aanzienlijke daling op te merken sinds 2022, toen investeerde 70% nog.

Figuur 5.1 – Investering werkgevers in basisvaardigheden voor deelname aan subsidieregeling (uitgesplitst naar bedrijfsgrootte)

³⁰ 8 bedrijven nemen deel aan een regionaal taalakkoord, 5 bedrijven aan een werkgeversakkoord

³¹ Gebaseerd op $\alpha=0.05$.

De belangrijkste redenen om te investeren in de basisvaardigheden van werknemers waren:

- employability/duurzame inzetbaarheid van werknemers (63%)
- maatschappelijk verantwoord ondernemen (51%)
- vanuit de scholingsplicht als aanvulling op goed werkgeverschap (29%)

Deze redenen zijn gelijk voor de periode 2019-2024. Uit de interviews komt het beeld naar voren dat werkgevers investeren in basisvaardigheden vanuit een aantal redenen: goed werkgeverschap, maatschappelijke betrokkenheid, veiligheid, loopbaanperspectief en duurzame inzetbaarheid.

“Vanuit goed werkgeverschap willen we mensen sowieso de mogelijkheid bieden om aan hun taalvaardigheid te werken.”

Werkgevers geven in de interviews aan dat sommige werknemers beperkte basisvaardigheden hebben. Dit wordt bijvoorbeeld zichtbaar wanneer interne informatie niet goed wordt begrepen, werknemers zich niet kunnen inschrijven voor cursussen of moeite hebben met het invullen van formulieren zoals loonstrookjes of bestellingen. Daarnaast wordt aangegeven dat de communicatie binnen de teams op de werkvloer lastig is. In sommige gevallen initiëren werknemers dat ze aan hun basisvaardigheden willen werken. Eén werkgever geeft aan dat het voor zijn bedrijf een uitdaging kan zijn om de behoefte aan basisvaardigheden bij werknemers in kaart te brengen, vooral bij NT1'ers:

“Ik denk dat veel bedrijven ervanuit gaan dat al het personeel kan lezen en schrijven.”

Daarnaast geven sommige werkgevers aan te investeren in basisvaardigheden vanuit maatschappelijke betrokkenheid. Dit gebeurt vooral wanneer zij te maken hebben met werknemers die een afstand tot de arbeidsmarkt ervaren of een niet-Nederlandse achtergrond hebben. Deze werkgevers vinden het belangrijk dat hun werknemers Nederlands leren zodat zij beter integreren in de Nederlandse maatschappij. Volgens hen vergroot betere integratie de kans dat deze werknemers zich blijvend in Nederland vestigen, wat voordelig is voor de werkgever.

“Natuurlijk ook het voordeel dat als zij hier een Nederlandse taaltraining volgen, zij daar ook in hun privésituatie gebruik van kunnen maken en zich veel beter kunnen integreren.”

Een ander aspect dat in sommige interviews naar voren komt als reden om te investeren in basisvaardigheden is veiligheid.

“We werken in een omgeving waar veiligheid super belangrijk is en op het moment dat je elkaar beter begrijpt, komt dat alleen maar ten voordele van de veiligheid.”

Daarnaast wordt benoemd dat investering in basisvaardigheden leidt tot beter loopbaanperspectief en tot duurzame inzetbaarheid van de werknemer. Door het verbeteren van taalvaardigheid voelen werknemers zich vaak meer betrokken en bevlogen, wat hun welzijn verhoogt.

“Wij investeren in het kader van duurzame inzetbaarheid, mensen helpen in hun ontwikkeling vinden wij heel erg belangrijk.”

De subsidieregeling raakt aan andere regelingen en activiteiten om scholing bij werknemers te stimuleren. Aan de werkgevers is de vraag voorgelegd in hoeverre zij hier bekend mee zijn en of zij daar ook gebruik van maken. Daaruit komt naar voren dat in 2024 een deel van deze werkgevers ook gebruikmaakt van het STAP-budget (26%) en de SLIM-subsidieregeling (14%). Het aandeel werkgevers dat geen enkele genoemde regeling kent is afgenomen van 16% (2022) naar 8% (2024). Er zijn ook werkgevers die in 2024 gebruikmaken van andere financieringsbronnen (16%). Genoemd worden de subsidieregeling Praktijkleren, specifiek gemeentelijke subsidies en specifiek sectorale subsidies (bv. SOOB, A+O of OOC).

5.3.2 Wat is bekend over de werknemers die zijn bereikt met de subsidieregeling?

Op basis van de data over de aangevraagde subsidie is op te maken dat minimaal 16.724 werknemers en maximaal 22.409 werknemers bereikt zijn met de subsidieregeling. De vraagstelling is door Dus-I aangepast, waardoor enkel nog aantallen in categorieën werden gemeten (zoals tussen de 50-100 werknemers) en er daardoor minder zekerheid is over het daadwerkelijk bereikte aantal deelnemers:

- 4.438 werknemers in 2020;
- 7.847 werknemers in 2021;
- 1.899 werknemers in 2022;
- Tussen de 1.330 en 3.915 werknemers in 2023;
- Tussen de 1.210 en 4.310 werknemers in 2024.

Het totaal aantal bereikte werknemers valt lager uit dan verwacht bij de tussentijdse evaluatie (toen waren er al ruim 14 duizend werknemers bereikt). In de tweede helft van de periode dat de maatregel werd uitgevoerd, werden minder werknemers bereikt. Een mogelijke verklaring is dat er in de periode 2020-2022 drie rondes waren, terwijl in de tweede periode dit er twee waren. Ook kunnen mogelijk de maatregelen ten tijde van de coronapandemie eraan hebben bijgedragen dat werkgevers meer werknemers een scholingstraject konden aanbieden (aangezien andere werkzaamheden mogelijk tijdelijk stil lagen).

In 2022 bleek al dat de meeste werknemers (91%) in dienst zijn van het bedrijf dat het opleidingstraject organiseert. De overige 9% werkten op basis van een uitzendcontract of waren afkomstig uit een samenwerking waarbij verschillende werkgevers samen opleiding organiseerden. Een ruime meerderheid van de werknemers heeft een vast contract (69%) en de meesten van hen werken fulltime (78%).

Uit de antwoorden op de vraag hoeveel van de deelnemers die een opleidingstraject volgden NT1'ers of NT2'ers waren, blijkt dat de meeste deelnemers NT2'er zijn. In 2022 was dat aandeel 78%. In 2024 gaf 80% van de werkgevers aan dat meer dan 50% van de deelnemers NT2'ers waren, waarbij 62%

van de werkgevers aangaf dat de volledige groep uit NT2'ers bestond. Werkgevers geven aan dat hun werknemers EU-arbeidsmigranten (43%) of expats (24%) zijn.

“De taaltraining is met name gericht op arbeidsmigranten die zich hier vestigen.”

“80 tot 90% van onze werknemers zijn mensen met een anderstalige achtergrond. Ze spreken vaak nog hun eigen taal en komen veelal bij cliënten met dezelfde achtergrond. Maar er moeten dingen gerapporteerd en vastgelegd worden, dit moet natuurlijk in het Nederlands voor de verantwoording richting verschillende partijen.”

In het type traject vindt enige verschuiving plaats. In 2022 gaf 95% van de werkgevers aan dat het traject op taalvaardigheid gericht was, in 2024 was dit 97%. Het aandeel trajecten gericht op digitale vaardigheden is toegenomen van 10% in 2022 naar 15% in 2024. Het aandeel trajecten gericht op rekenvaardigheid is verdubbeld van 4% in 2022 naar 9% in 2024.

5.3.3 Opbrengsten van de subsidieregeling

De meest genoemde opbrengsten die werkgevers in de periode 2019-2024 ervaren hebben als hun werknemers aan een opleidingstraject deelnamen, zijn de persoonlijke ontwikkeling van werknemers en de integratie op de werkvloer. Dit komt overeen met wat werkgevers beoogd hadden te bereiken; meer integratie op de werkvloer (55%), persoonlijke ontwikkeling van werknemers (45%) en medewerkerstevredenheid (33%) (zie tabel 5.7).

Tabel 5.7 – Door werkgevers ervaren opbrengsten van opleidingstrajecten voor werknemers

		Beoogde Opbrengst ³²	Ervaren Opbrengst 2024 ³³	Ervaren Opbrengst 2022
1	Meer integratie op de werkvloer	55	29	18
2	Persoonlijke ontwikkeling van werknemers	45	30	24
3	Hogere werknemerstevredenheid	33	14	9
4	Meer participatie van de werknemers in de samenleving	29	6	6
5	Veiliger werken	29	4	6
6	Kwaliteitsverhoging	23	3	6
7	Duurzame inzetbaarheid van werknemers	17	4	8
8	Behoud van werknemers voor het bedrijf	11	2	6
9	Mobiliteit van werknemers	10	0	2
10	Hogere klanttevredenheid	10	0	3
11	Efficiëntere bedrijfsprocessen	8	1	2
12	Hogere productiviteit	7	0	1

³² De respondenten konden meerdere antwoorden aangeven, vandaar dat het totaal meer dan 100% bedraagt.

³³ n=89.

In interviews is ook aan werkgevers gevraagd hoe zij de scholing ervaren in relatie tot de opbrengsten. Daarbij geven werkgevers aan dat scholing leidt tot meer zelfvertrouwen bij deelnemers, betere communicatie op de werkvloer, persoonlijke impact bij deelnemers, motivatie om te blijven leren en integratie binnen het bedrijf waar deelnemers werkzaam zijn.

Werkgevers merken dat het zelfvertrouwen van hun werknemers aanzienlijk is toegenomen. Het leren van bijvoorbeeld Nederlandse taal draagt bij aan deze boost in zelfverzekerdheid.

“Het is natuurlijk niet alleen het Nederlands, maar het is ook een soort zelfverzekerdheid dat het geeft.”

“Ten eerste hebben deelnemers wat meer assertiviteit, wat meer kracht, ze kunnen iets dus ze voelen trots. Daarnaast heb je ook echt iets ontwikkeld; ze hebben nu bijvoorbeeld een eigen e-mailadres kunnen aanmaken waar je nu wel een digitaal loonstrookje naartoe kan sturen.”

Een aantal werkgevers benoemt expliciet dat communicatie en taalvaardigheden op de werkvloer zijn verbeterd in vergelijking met vóór de training:

“We merken ook echt wel dat het op de werkvloer bij de deelnemers een stuk beter gaat met de communicatie en taal.”

Bovendien geven sommige werkgevers aan dat werknemers ook in hun persoonlijke leven voordeel ervaren van de scholing:

“Er zijn ook heel veel werknemers die hier in Nederland echt een toekomst aan het opbouwen zijn, waarvan hun kinderen bijvoorbeeld hier naar de school gaan en bij hun merk je dus wel heel erg dat zij het blijven onderhouden en dat hun Nederlands daar echt op vooruitgaat.”

Een ander resultaat van het traject is dat de verbeterde taalvaardigheid en het toegenomen zelfvertrouwen sommige deelnemers motiveert om verder te leren en nieuwe stappen in hun loopbaan te zetten.

“Werknemers laten op zakelijk vlak ook groei zien. In het bedrijf hebben we verschillende werknemers die door deze taaltraining gewoon de stap hebben kunnen maken van logistiek werknemer naar teamleider.”

Daarnaast wordt integratie op de werkvloer genoemd als een belangrijke uitkomst van het traject. Doordat deelnemers zich zekerder voelen over hun taalvaardigheden, ervaren ze zichzelf als een volwaardiger onderdeel van het bedrijf of team. Ze voelen meer binding met collega's, mede doordat er nu in een andere setting Nederlands wordt gesproken.

“Ik mag dan altijd bij die certificaatuitreikingen zijn. Dan zie je gewoon hoe mensen vooruit zijn gegaan. Ze geven dan aan ‘ik kan mijn werk beter doen, ik voel me een volwaardiger lid van het team, want ik durf nu ook mijn mond open te trekken’ of ‘ik durf nu beter een rapportage te schrijven, want ik schrijf nu betere volzinnen.’”

“Het is vooral binding met hun collega's.”

Tegelijkertijd geven enkele werkgevers aan dat hun verwachtingen met betrekking tot de taalontwikkeling van werknemers niet volledig zijn waargemaakt. Zij benoemen dat de duur van het traject mogelijk te kort is om een significante verbetering op taalgebied te realiseren. Een langer traject zou hier volgens hen wellicht beter geschikt voor zijn.

“De deelnemers moeten een drempel over om de taal te durven spreken. Je ziet nu dat als ze eenmaal de drempel over zijn, ze al aan het einde van het traject zitten. Ik vind juist dat je een langer traject moet hebben.”

Beoordeling bereikte opbrengsten door werkgevers

We hebben werkgevers ook gevraagd hoe zij het behalen van de vooraf geformuleerde doelstellingen beoordelen. Daaruit komt naar voren dat een grote meerderheid (80%) het behalen van de doelstellingen goed beoordeelt (in de periode 2019-2024). Een deel van de werkgevers heeft hier geen zicht op (16%). Een minderheid (4%) is ontevreden over de bereikte doelstellingen.

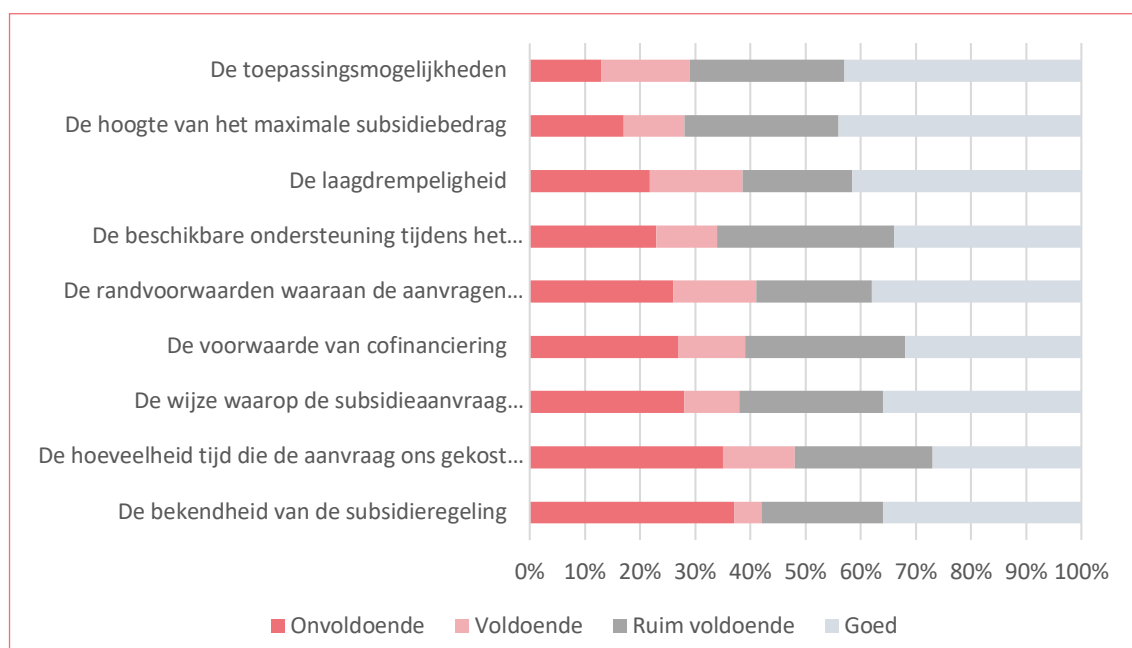
Hoewel werkgevers in de vragenlijst niet expliciet is gevraagd om hun oordeel toe te lichten, komt uit de focusgroepen en interviews naar voren dat een kleine groep werknemers ontevreden is over de tijdsinvestering die nodig is om een aanvraag in te dienen. Dit heeft niet alleen te maken met de inhoud, maar ook met het gebruik van jargon. Daarnaast kan de duur van het traject hebben bijgedragen aan het niet behalen van de doelstellingen, aangezien sommige trajecten als te kort werden ervaren. Ook het aantal deelnemers lijkt een rol te spelen, waarbij het uiteindelijke aantal vaak lager uitviel dan vooraf verwacht. Tot slot werd het starten met een toets in bepaalde gevallen als contraproductief beschouwd, omdat leren voor mensen met beperkte basisvaardigheden vooral een positieve ervaring moet zijn.

5.3.4 Tevredenheid over de subsidieregeling

De werkgevers is gevraagd met een rapportcijfer³⁴ per onderdeel aan te geven hoe tevreden zij zijn over verschillende aspecten van de subsidieregeling (figuur 5.2). De gemiddelde waardering van werkgevers is gedaald van 7,4 (2022) naar 6,6 (2024). Daarbij is weinig variatie tussen de verschillende onderdelen. Het meest gewaardeerd wordt de toepassingsmogelijkheden (met een gemiddeld cijfer 7,0). In 2022 wordt de bekendheid van de subsidieregeling het minst gewaardeerd. In 2024 wordt de tijd die het aanvragen kost het minst gewaardeerd (dit aspect krijgt van de werkgevers gemiddeld een 6,1). In figuur 5.2 staat het percentage weergegeven van werkgevers dat een voldoende/onvoldoende heeft gegeven voor alle onderdelen van de subsidieregeling.

De werkgevers is ook gevraagd om inhoudelijke feedback over het traject op te halen bij de deelnemers. Zij geven hierbij aan het meest tevreden te zijn over de docent (49%), de inhoud van de lessen (44%) en het gekozen materiaal (34%). Een aandachtspunt was het tijdstip van de lessen, dit was bij één op de tien deelnemers niet passend.

Figuur 5.2 – Rapportcijfers van werkgevers per onderdeel van de subsidieregeling (n=82)

Als er geen subsidieregeling was

Het beeld over de vraag of het opleidingstraject ook uitgevoerd zou zijn zonder de subsidieregeling, blijft in de periode 2019-2024 gelijk. Een deel van de werkgevers (10%) geeft aan dat het traject niet zou zijn uitgevoerd. Voor een derde (33%) van de werkgevers zou er geen verschil zijn. Voor andere werkgevers zou het opleidingstraject wel uitgevoerd zijn, maar op een later moment (7%), of in een andere (afgeslankte) vorm of met andere inhoud (30%).

³⁴ Op een schaal van 1 tot 10.

De financiering van het opleidingstraject zou in het geval er geen subsidieregeling was geweest op verschillende manieren worden opgelost. Het grootste deel van de werkgevers zou het volledig zelf financieren (2022=73%; 2024=67%). 13% van de werkgevers zegt in dat geval (ook) andere regelingen te benutten, bijvoorbeeld via de branchevereniging, stichting Doorzaam of via een regionaal opleidingsfonds.

Op de vraag of werkgevers voornemens zijn om zelf te investeren in de basisvaardigheden van hun werknemers geeft 69% aan dit al te doen en 17% zegt dit voortaan te gaan doen. Daarin is een stijging in ambitie te bemerken in vergelijking met 2022 (10%). De werkgevers die dit niet gaan doen (2%) of dit nog niet weten (11%) geven aan dat in deze afweging met name de hoogte van de kosten meespeelt.

“We willen het [taalaanbod] heel graag verder uitbreiden alleen de subsidie biedt daarin meer perspectief en ruimte. Het is een vrij grote kostenpost. We doen het hier op het bedrijf zodat het is aangepast op onze context. Wij willen sowieso zorgen dat het voor NT2'ers doorloopt. Het is jammer voor de groep NT1'ers, die het ook heel hard nodig hebben, die heeft nu minder prioriteit.”

De opvolging van de trajecten is sterk veranderd in de periode 2022-2024. In 2022 gaf de helft van de werkgevers nog aan dat de scholing onderdeel van het reguliere beleid zou worden, in 2024 was dat nog maar 27%. Opmerkelijk is dat in 2022 nog 17% aangaf niet verder te gaan met stimuleren van basisvaardigheden, en dat in 2024 10% was. Redenen hiervoor zijn onder meer dat het financieel niet haalbaar is om door te gaan, dat alle werknemers voldoende opgeleid zijn of dat de scholing onvoldoende heeft opgeleverd.

Verdere ondersteuningsbehoefte

Werkgevers is gevraagd wat zij, naast subsidie, nodig hebben om werknemers te ondersteunen bij het ontwikkelen van basisvaardigheden. Belangrijke aspecten die hierbij genoemd worden, zijn duurzame samenwerking en verbinding tussen werkgevers, brancheorganisaties en taalnetwerken, evenals een duidelijke werkwijze voor basisvaardigheden. Zo wordt benoemd dat een tussenpartij of platform kan helpen om werkgevers te verbinden met taalnetwerken en aanbieders, bijvoorbeeld via één centraal loket. Ook wordt voorgesteld om werkgevers de mogelijkheid te bieden werknemers in te schrijven voor trajecten, waarbij de financiering op de achtergrond wordt geregeld via gemeenten of fondsen.

Brancheverenigingen kunnen een rol spelen door een overzicht te creëren van regionale initiatieven en als brugfunctie te fungeren, zodat werkgevers direct actie kunnen ondernemen zonder het aanbod zelf te moeten doorzoeken. Daarnaast liggen binnen branches en O&O-fondsen kansen om kennis over basisvaardigheden te versterken. Ook wordt benoemd dat maatwerk belangrijk is, vooral voor NT1'ers die vaak een individuele leervraag hebben. Werkgevers zouden hierin ondersteund kunnen worden door betere aansluiting bij regionale netwerken in de aanpak van basisvaardigheden.

Tot slot wordt benadrukt dat vooral kleinere bedrijven vaak onvoldoende financiële middelen en capaciteit hebben om zelfstandig trajecten op te zetten. Subsidie kan hierin ondersteunen, maar de focus moet blijven liggen op het aanbod, waarbij financiering op de achtergrond wordt geregeld. Laagdrempelige initiatieven kunnen daarnaast helpen om werkgevers en werknemers over de drempel te trekken, zoals taalambassadeurs of een leermeester-gezel-aanpak bij het leren op de werkvloer. Voor zowel kleine als grotere bedrijven is daarbij aan te merken dat de bereidheid van werkgevers, werknemers en aanbieders veelvuldig aanwezig is om te investeren in basisvaardigheden bij werknemers. De belasting van de aanvraagprocedure wordt met name gevoeld bij kleinere bedrijven, vanwege een onevenredig nadeel in tijd en expertise. Werkgevers geven daarbij aan dat de procedure via aanbieders of een middenpartij daarbij een uitkomst zou kunnen bieden.

5.4 Conclusie en aanbevelingen

Conclusies

Op basis van de resultaten kunnen we de volgende conclusies trekken met betrekking tot de geformuleerde subdoelstellingen van maatregel 5:

- Het beoogde aantal deelnemers van 30.000 lag halverwege het programma op koers (er zijn ruim 14.000 werknemers bereikt in de periode 2020 tot en met 2022). Aan het einde van de maatregel ligt het bereikte aantal werknemers tussen de 16.724 en 22.409 werknemers.³⁵ Een mogelijke verklaring voor het lager uitgevallen bereik kan liggen in de bekendheid van de maatregel. Een tweede verklaring kan zijn dat werknemers hun scholingsbehoefte niet kenbaar maakten of dat werkgevers de mogelijkheid tot doorontwikkeling niet kenbaar maakten. Een derde verklaring kan zijn dat werkgevers aangaven dat zij met name bij NT1'ers lastig hun leerbehoefte in beeld kregen. De regeling was met name gericht was op NT1'ers, maar de bereikte doelgroep bestond vooral uit NT2'ers. Dit laat wellicht een mismatch zien tussen aanpak en bereik.
- Het beoogde aantal werkgevers is gehaald. 1.122 werkgevers hebben gebruikgemaakt van de subsidieregeling.

Werkgevers geven de tevredenheid over de regeling gemiddeld een 7. De gemiddelde waardering van werkgevers is gedaald van 7,4 (2022) naar 6,6 (2024). Daarbij is weinig variatie tussen de verschillende onderdelen. Het meest gewaardeerd wordt de toepassingsmogelijkheden (met een gemiddeld cijfer 7,0). In 2022 wordt de bekendheid van de subsidieregeling het minst gewaardeerd. In 2024 wordt de tijd die het aanvragen kost het minst gewaardeerd (dit aspect krijgt van de werkgevers gemiddeld een 6,1).

De meest genoemde opbrengsten die werkgevers in de periode 2019-2024 ervaren hebben als hun werknemers aan een opleidingstraject deelnamen, zijn de persoonlijke ontwikkeling van werknemers en de integratie op de werkvloer.

³⁵ De vraagstelling is door Dus-I aangepast, waardoor enkel nog aantallen in categorieën werden gemeten (zoals tussen de 50-100 werknemers) en er daardoor minder zekerheid is over het daadwerkelijk bereikte aantal deelnemers.

Met de subsidieregeling zijn voornamelijk werknemers met een NT2-achtergrond bereikt. Hoewel de regeling ook mogelijkheden bood om NT1'ers te ondersteunen, geven werkgevers aan dit lastig te vinden vanwege de individuele leerwensen binnen deze groep. Daarnaast zijn vooral taaltrajecten opgezet, terwijl minder aandacht was voor rekenen en digitale vaardigheden. Dit kan te maken hebben met een beperkter aanbod van dergelijke trajecten op de werkvloer.

Aanbevelingen

De resultaten en conclusies leiden tot een aantal aanbevelingen met betrekking tot de scholing van volwassenen met beperkte basisvaardigheden die een baan hebben:

Voor veel werkgevers was de subsidiemaatregel een goede kans om meer te kunnen investeren in de basisvaardigheden van hun werknemers. Nu de subsidie van het programma Tel mee met taal afloopt, verdwijnt de mogelijkheid om werkgevers te stimuleren om te investeren in basisvaardigheden. Daarbij verdwijnt de mogelijkheid om gericht te monitoren op resultaten. Werkgevers benoemen verschillende alternatieven (buiten de subsidieregeling), waarmee zij ondersteund hopen te worden in de toekomst:

Stimuleer **samenwerking en verbinding** tussen werkgevers, brancheorganisaties, taalnetwerken om kennis en ervaringen te delen. Dit versterkt de aanpak van basisvaardigheden. De betekenisvolle toepassing is daarbij essentieel; maak basisvaardigheden een expliciet onderdeel van andere regelingen, zodat het duurzaam belegd wordt bij organisaties (in tegenstelling tot incidentele interventies).

De **impact** en het effect van de maatregel kunnen smaller of breder zijn, afhankelijk van de selectie van opleiders. Een **brede aanpak** heeft als gevolg dat: 1) werkgevers mensen aan zich bindt (investering in langdurige krachten). 2) Werknemers met een goede ervaring op het gebied van werkgeverschap delen dit in hun omgeving, wat zowel positief imago rondom het bedrijf als wel aantrekking van potentiële werknemers met zich meebrengt. 3) Door het behoud van werknemers worden kosten bespaard in het zoeken naar nieuwe krachten en besparing in kosten van mogelijk verzuim. 4) Het biedt werkgevers voorspelbaarheid in de vorm van een duurzaam werknemersbestand.

De aanpak van een traject kan op verschillende manieren plaatsvinden. Er kan gericht worden op een **breed bereik** (veel mensen leren tien0 woorden) of een **diep bereik** (weinig mensen leren vijftig woorden en kunnen deze toepassen in hun organisatie). Daarnaast moet ook hier het holistisch aspect worden overwogen. Werknemers die betekenisvol scholing ontvangen kunnen dit direct inzetten in hun praktijk. Mondigheid bevordert een kritische houding en kan daarmee een bijdrage aan de kwaliteit van een organisatie zijn.

Zet een **centraal platform** of loket op. Een tussenpartij of platform kan helpen om werkgevers te verbinden met taalnetwerken en opleiders. Dit zorgt voor een overzichtelijk en toegankelijk aanbod. Dit platform zou sterk zichtbaar en vindbaar moeten zijn. Als gevolg hiervan kunnen ook werknemers op één centrale plek terecht om te zoeken naar scholingsactiviteiten. Denk daarbij goed na over de selectiecriteria op aanbieders en opleiders. Een holistische aanpak gericht op gedragsverandering bij werkgever en werknemer kan een meer langdurige impact bereiken dan een smalle insteek op het bevorderen van basisvaardigheden. De gestelde parameters zijn daarbij beperkend (voorbeeld: een pedagoog die niet is aangesloten bij een prijzig keurmerk kan geen aanbieder zijn).

Benut de **rol van brancheverenigingen en O&O-fondsen**. Brancheorganisaties kunnen een brugfunctie vervullen door een overzicht te bieden van beschikbare initiatieven en door kennisdeling over basisvaardigheden binnen de sector te bevorderen. Zorg voor **maatwerk**, vooral voor **NT1'ers**. Zet de individuele leervraag van werknemers centraal. Bied flexibele en gepersonaliseerde trajecten aan, waarbij basisvaardigheden een middel zijn om aan het doel van de leervraag te werken. Relateer de leervragen van werknemers aan de ambities van de organisatie.

Ondersteun kleine bedrijven bij de aanpak van basisvaardigheden. Kleinere bedrijven hebben vaak onvoldoende middelen om zelfstandig trajecten op te zetten. Subsidies kunnen een hulpmiddel zijn, maar het belangrijkste is dat de focus ligt op toegankelijk en kwalitatief aanbod.

Stimuleer laagdrempelige initiatieven op de werkvloer. Werkgevers kunnen basisvaardigheden bevorderen via informele leertrajecten, zoals de inzet van taalambassadeurs of een leermeester-gezel-aanpak binnen praktijkleren. Dit verlaagt de drempel voor werknemers om deel te nemen.

6. Leesbevordering voor laagtaalvaardige gezinnen en preventie van achterstanden

6.1 Inleiding

Het bevorderen van de leesvaardigheid en leesmotivatie op jonge leeftijd levert een belangrijke bijdrage aan het voorkomen van onderwijsachterstanden op latere leeftijd.³⁶ Hierin spelen zowel de thuissituatie als de geboden mogelijkheden op school en op de kinderopvang een centrale rol. De leestijd, leesvaardigheid en leesmotivatie van kinderen en jongeren in Nederland staan onder druk.³⁷ Om te voorkomen dat deze ontwikkeling in laagtaalvaardige gezinnen onderwijsachterstanden van kinderen versterkt, richt deze zesde maatregel zich op het versterken van de preventieve aanpak als aanvulling op het gemeentelijke onderwijsachterstandenbeleid en de inzet in het reguliere onderwijs. De centrale doelstelling van de preventieve aanpak is bijdragen aan leesbevordering in het algemeen en meer specifiek onder de laagtaalvaardige doelgroep. Hiertoe zijn de volgende doelstellingen bepaald:

- A. Alle openbare bibliotheekorganisaties richten zich op ouders met jonge kinderen met een educatieve gezinsaanpak, waarbij 75% van de openbare bibliotheekorganisaties een educatieve dienstverlening heeft specifiek gericht op laagtaalvaardige gezinnen.
- B. Alle openbare bibliotheekorganisaties werken samen met basisscholen in hun werkgebied aan een kwalitatief goede (digitale) educatieve dienstverlening, zoals bijvoorbeeld een schoolbibliotheek.
- C. 90% van de openbare bibliotheekorganisaties werkt samen met middelbare scholen voor een kwalitatief goede educatieve dienstverlening, zoals een schoolbibliotheek.
- D. 90% van de openbare bibliotheekorganisaties werkt samen met kinderopvanginstellingen voor een kwalitatief goede educatieve dienstverlening
- E. 25.000 laagtaalvaardige ouders worden in de periode 2020-2024 bereikt met taal- en leesactiviteiten die bijdragen aan het bevorderen van een educatieve thuisomgeving voor kinderen.

Deze doelstellingen richten zich op drie dimensies, namelijk:

- 1. Specifieke inzet van bibliotheken op laagtaalvaardige ouders en kinderen, om leesplezier te bevorderen van ouders en kind(eren).
- 2. Leesbevordering op school en in de kinderopvang, door aandacht te besteden aan de schoolbibliotheekvoorzieningen op basisscholen, middelbare scholen en in kinderopvanginstellingen.
- 3. Ondersteuning van initiatieven gericht op het bereiken van laagtaalvaardige ouders, zodat zij beter in staat zijn een educatief thuismilieu te bevorderen. Te weten:
 - a. gesubsidieerde projecten gericht op laagtaalvaardige ouders binnen de subsidieregeling Tel mee met Taal;
 - b. kwaliteitsimpuls Laagtaalvaardige Ouders, Koninklijke Bibliotheek;
 - c. Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid, Stichting Lezen i.s.m. Stichting Lezen en Schrijven, de Koninklijke Bibliotheek en Stichting Samenwerkende POI's Nederland (SPN).

³⁶ Notten, N. (2012). Over ouders en leesopvoeding. Stichting Lezen reeks deel 21. Eburon.

³⁷ Samen aan de slag voor een vaardig Nederland: vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020 - 2024. Kamerstukken II, 2019, 28760, nr. 84.

6.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet

Binnen de context van maatregel 6 zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Hoe ontwikkelt zich het aandeel van de openbare bibliotheekorganisaties met een educatieve dienstverleningsaanpak dat zich specifiek richt op laagtaalvaardige gezinnen?
2. Hoe succesvol is de educatieve dienstverleningsaanpak in het bereiken van laagtaalvaardige gezinnen?
3. Wat is het aandeel van openbare bibliotheekorganisaties dat samenwerkt aan een kwalitatief goede (digitale) educatieve dienstverlening met basisscholen, middelbare scholen en kinderopvang?
4. Op welke manier en op welke terreinen wordt samengewerkt?
5. Wat is het aantal laagtaalvaardige ouders dat is bereikt met taal- en leesactiviteiten?
6. In hoeverre sluiten de specifieke taal- en leesactiviteiten aan bij de behoeften van laagtaalvaardige ouders?
7. Op welke manier hebben de taal- en leesactiviteiten bijgedragen aan het bevorderen van een educatieve thuisomgeving?

Voor deze evaluatie hebben we zowel een kwantitatieve als kwalitatieve analyse uitgevoerd. De kwantitatieve analyse is gebaseerd op informatie beschikbaar gesteld door Stichting Lezen. Dit betreft de kerncijfers over de aantallen bibliotheken die specifieke maatregelen nemen, gericht op de genoemde educatieve dienstverlening en op de uitrol van samenwerking met onderwijsorganisaties. Ook biedt de rapportage zicht op het bereik van laagtaalvaardige ouders.

De kwalitatieve analyse is uitgevoerd via verdiepende interviews met Stichting Lezen, Stichting Lezen en Schrijven (LES), de Koninklijke Bibliotheek (KB), een gemeente en een bibliotheek om een beeld te krijgen van het bereik van specifieke doelgroepen, vormen van samenwerkingen tussen bibliotheek en onderwijsorganisaties en hoe de gemeentelijke gezinsaanpak vorm krijgt. Daarnaast is de evaluatierapportage van het project *Kwaliteitsimpuls Laagtaalvaardige Ouders*³⁸ meegenomen in deze tussentijdse analyse. Met de projectleiders van de Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid is een verdiepend interview afgenomen om zicht te krijgen op de voortgang van dit project, dat nog voortduurt tot eind 2024.

Naast de kwalitatieve evaluatie worden in de tussentijdse evaluatie van maatregel 6 ook bevindingen uit de centrale enquête meegenomen.

Voor deze eindrapportage hebben we zowel een kwantitatieve als kwalitatieve analyse uitgevoerd. De kwantitatieve analyse is gebaseerd op informatie beschikbaar gesteld door Stichting Lezen. Dit betreft de kerncijfers over de aantallen bibliotheken die specifieke maatregelen nemen, gericht op de genoemde educatieve dienstverlening en op de uitrol van samenwerking met onderwijsorganisaties. Ook biedt de rapportage zicht op het bereik van laagtaalvaardige ouders.

³⁸ Van den Aker, E., Van den Brink, M., Halewijn, E., Siekman, B., & Smits, T. (2022). *Rapportage evaluatieonderzoek Kwaliteitsimpuls Laagtaalvaardige Ouders*. ITTA UvA..

De kwalitatieve analyse is uitgevoerd via verdiepende interviews met Stichting Lezen, Stichting Lezen en Schrijven (LES) en de Koninklijke Bibliotheek (KB) om een beeld te krijgen van het bereik van specifieke doelgroepen, vormen van samenwerkingen tussen bibliotheek en onderwijsorganisaties en hoe de gemeentelijke gezinsaanpak vorm krijgt.

Naast de kwalitatieve evaluatie worden in de eindrapportage van maatregel 6 ook bevindingen uit de centrale enquête meegenomen om een beeld te krijgen van de activiteiten die zijn ondernomen ten behoeve van laagtaalvaardige gezinnen.

Binnen deze maatregel zijn ook subsidieprojecten uitgevoerd. Aan alle projectleiders van de afgeronde projecten is een enquête uitgestuurd om meer zicht te krijgen op de aard van het project, de manier waarop ingespeeld is op de behoeften van ouders en welke ouders er zijn bereikt met de individuele projecten. Op dit moment lopen er nog subsidieprojecten gericht op laagtaalvaardige ouders die in 2025/2026 zullen worden afgerond. Deze lopende projecten zijn niet meegenomen in deze eindevaluatie.

6.3 Resultaten

6.3.1 Ontwikkeling educatieve dienstverlening laagtaalvaardige gezinnen

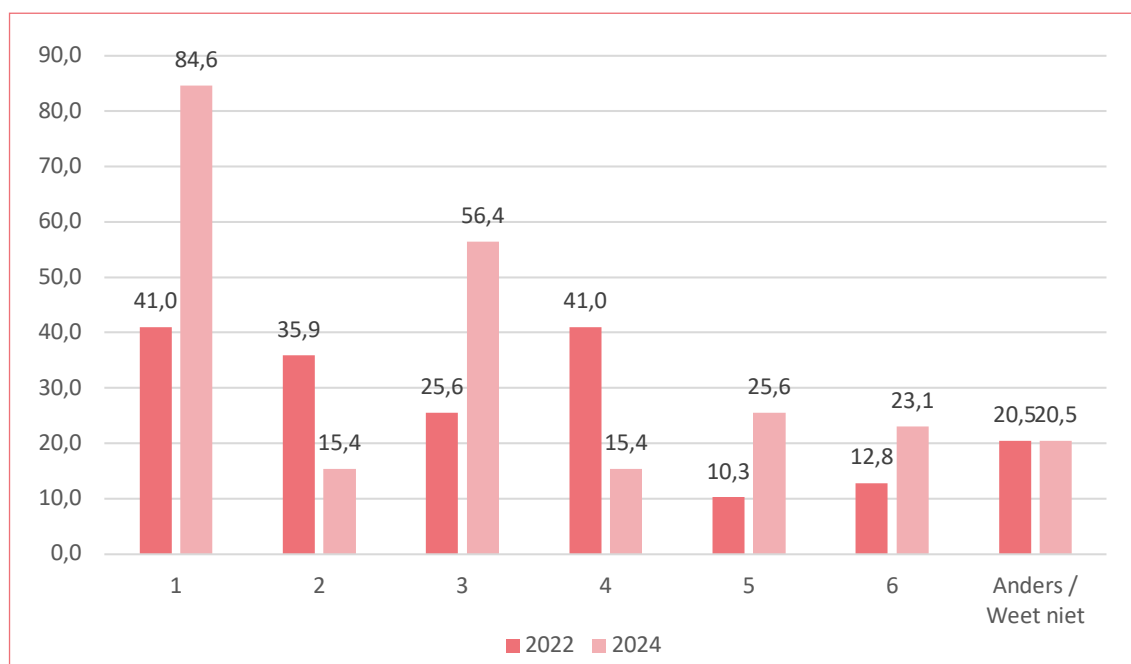
Terugkijkend over de afgelopen jaren is het positief om te zien dat de deelnamebereidheid steeds groter is geworden en dat steeds meer bibliotheekorganisaties zijn gaan meedoen. Ook grote gemeenten als Amsterdam en Den Haag zijn ingestapt, wat heeft bijgedragen aan meer betekenis. Het programma en de aanpak hebben ervoor gezorgd dat de dienstverlening van bibliotheken op scholen opgestart of verbeterd is. Het programma heeft ervoor gezorgd dat kleinschalige ontwikkelingen landelijk konden opschalen.

De mate van ontwikkeling van de educatieve dienstverlening van bibliotheekorganisaties gericht op laagtaalvaardige gezinnen verschilt per organisatie. Bij de ene bibliotheek wordt gewerkt aan de inrichting van het aanbod, terwijl bij een andere bibliotheek het aanbod al wordt geëvalueerd en er wordt nagedacht over vervolgstappen. De ontwikkeling van de educatieve dienstverlening gaat stapsgewijs en is onder te verdelen in 6 fases, zie kader 6.1. Om inzichtelijk te kunnen maken in welke fase bibliotheekorganisaties zich bevinden om te komen tot een educatieve dienstverlening gericht op laagtaalvaardige gezinnen, is aan bibliotheken de vraag voorgelegd in welke fase zij zich bevinden. Zij konden meerdere fases aankruisen.

Kader 6.1 – Ontwikkelingsfases educatieve dienstverlening laagtaalvaardige gezinnen

Fase	Beschrijving
1.	We hebben dit meegenomen in ons aanbod, bijv. BoekStart, BoekStart-BoekenPret, en activiteiten zoals peuteruurtjes.
2.	We hebben een behoefteanalyse gedaan om beter zicht te krijgen op de behoefte van ouders.
3.	We zijn bezig met het inrichten van ons aanbod en dienstverlening voor laagtaalvaardige gezinnen.
4.	Monitoring van deelname van laagtaalvaardige gezinnen aan het aanbod.
5.	Monitoring van onze dienstverlening.
6.	Evaluatie van onze dienstverlening en zijn bezig met het opstellen van een vervolgplan.
7.	Anders, namelijk ...
8.	Weet ik niet.

Figuur 6.1 – Ontwikkelingsfase educatieve dienstverlening bibliotheekorganisaties

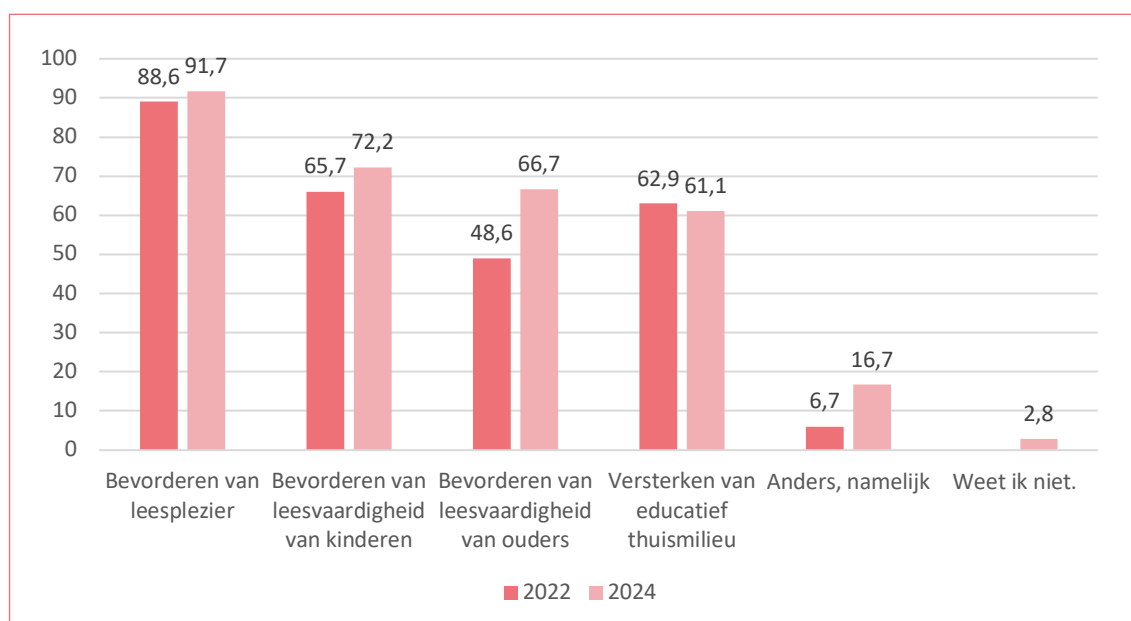
Uit de inventarisatie komt naar voren dat bibliotheekorganisaties zich in verschillende fases bevinden, maar wel allemaal (vergevoerde) stappen hebben gezet met betrekking tot educatieve dienstverlening specifiek voor laagtaalvaardige gezinnen. Het merendeel, 85%, van de bibliotheekorganisaties geeft aan activiteiten meegenomen te hebben in hun aanbod, onder andere BoekStart(-BoekenPret) of een peuteruurtje (fase 1). Dit is meer dan een verdubbeling ten opzichte van de inventarisatie uit de tussentijdse rapportage. Ook geeft meer dan de helft, 56%, van de respondenten aan bezig te zijn met het inrichten van het aanbod en de dienstverlening. Om zicht te krijgen op de behoefte van ouders geeft 15% van de respondenten aan een behoefteanalyse te hebben gedaan (fase 2). Dit is een daling ten opzichte van de inventarisatie uit de tussentijdse rapportage. In combinatie met het grote aandeel bibliotheekorganisaties dat al aangeeft activiteiten te hebben meegenomen en/of bezig te zijn met het inrichten van aanbod, kan dit erop duiden dat

bibliotheken deze (inventariserende) fase grotendeels voorbij zijn. 15% van de respondenten geeft aan bezig te zijn met de monitoring van deelname van laagtaalvaardige gezinnen en 26% monitort ook de eigen dienstverlening. Daarnaast evalueert 23% van de respondenten de eigen dienstverlening en zijn ze tegelijkertijd bezig met het opstellen van een vervolgplan. Ook dit is bijna een verdubbeling ten opzichte van de inventarisatie uit de tussentijdse rapportage. 8% van de respondenten geeft aan niet te weten in welke fase van de ontwikkeling van hun educatieve dienstverlening gericht op laagtaalvaardige gezinnen de bibliotheekorganisatie zich bevindt, een veel lager aantal dan in de tussentijdse rapportage.

Naast de ontwikkeling van de educatieve dienstverlening gericht op laagtaalvaardige gezinnen, hebben we de respondenten ook de vraag voorgelegd waarop deze dienstverlening zich richt: bevorderen van leesplezier, bevorderen van leesvaardigheid van kinderen, bevorderen van leesvaardigheid van ouders, versterken van het educatief thuismilieu of iets anders.

Figuur 6.2 toont aan dat het merendeel van deze dienstverlening zich richt op het *bevorderen van het leesplezier*, namelijk 92%. Gevolgd door het *bevorderen van leesvaardigheid van kinderen*, 72%, het *bevorderen van leesvaardigheid van ouders*, 67% en het *versterken van het educatief thuismilieu*, namelijk 61%. De verhouding tussen deze focusgebieden is grotendeels vergelijkbaar met de inventarisatie uit de tussentijdse rapportage. Wel is het bevorderen van leesvaardigheid van de ouders aanzienlijk gestegen (van 49% naar 67%) en is er ook een stijging te zien in het bevorderen van leesvaardigheid van kinderen (van 66% naar 72%). Het is aannemelijk te denken dat de subsidieprojecten hebben bijgedragen aan de stijging van leesvaardigheid bij zowel ouders als kinderen. Een deel van de respondenten, 17%, geeft aan dat de focus anders is, namelijk het bevorderen van spreekvaardigheid en talige interactie en het bevorderen van zelfredzaamheid in het contact tussen school en ouders. Deze stijging is deels te verklaren door een onvolledige overlap van items. Antwoorden gegeven bij de antwoordoptie 'Anders, namelijk' overlappen meermaals met een van de andere focusgebieden.

Figuur 6.2 – Focusgebied bibliotheekactiviteiten voor laagtaalvaardige gezinnen

Samenwerking bibliotheekorganisaties en onderwijs

Om antwoord te geven op de samenwerking van bibliotheken met kinderopvang (kdo), primair (po) en voortgezet onderwijs (vo) en het bereik van het aantal laagtaalvaardige ouders, baseren we ons op de jaarrapportages (t/m 2024) van Stichting Lezen. Hierin zijn de resultaten van de bibliotheekmonitor, uitgevoerd door de KB, meegenomen.

Sinds 2016 is Kunst van Lezen onderdeel van Tel mee met Taal, en daarmee deels verantwoordelijk voor maatregel 6 van het huidige Tel mee met Taal-programma. Kunst van Lezen wordt uitgevoerd door de KB en Stichting Lezen (penvoerder) en bestaat uit drie onderdelen:

- BoekStart voor baby's, BoekStart in de kinderopvang, de BoekStartcoach;
- de Bibliotheek op school in het po, vo (vmbo en praktijkonderwijs), mbo, pabo en de lerarenopleiding;
- het opzetten van (boven)lokale (strategische) leesbevorderingsnetwerken.

Samenwerking met kinderopvanginstellingen

Alle bibliotheken hebben in 2024 een BoekStartkoffertje uitgedeeld in het kader van BoekStart voor baby's, in totaal gaat het om 131 bibliotheekorganisaties. Hiermee is 46,2% van de in 2023 in Nederland geboren baby's bereikt. In 2024 bood 95,4% (125) van de lokale bibliotheekorganisaties BoekStart in de kinderopvang en/of een vergelijkbaar programma aan. Slechts zes bibliotheken (4,6%) deden niet mee. Dankzij de deelname van nieuwe bibliotheken aan de subsidieregeling Masterplan basisvaardigheden is het streefpercentage van 90% deelname in 2024 ruimschoots gehaald. In 2023 deed 78,4% (105 van toen 134 lokale bibliotheken) mee, het aantal deelnemende bibliotheken is dankzij het Masterplan basisvaardigheden met 20 gestegen (+ 17%).

Tabel 6.1 – Verspreiding BoekStartkoffertjes bibliotheken

Jaar	Aantal deelnemende lokale bibliotheken	% aantal lokale bibliotheken	Aantal verspreide BoekStartkoffertjes	Bereik van in Nederland geboren baby's
2020-2021	138	98,6%	57.500	34,2%
2021-2022	137	100%	74.500	42%
2022-2023	134	100%	65.500	39,7%
2023-2024	131	100%	76.234	46,2%

In schooljaar 2023-2024 zette 54,2% van de 131 lokale bibliotheken BoekStartcoaches in. Die waren aanwezig op 331 consultatiebureaus. Dat is een stijging met 48 locaties (17%) ten opzichte van 2022-2023.

Samenwerking met primair onderwijs

Alle openbare bibliotheken in Nederland werken samen met het primair onderwijs. In totaal wordt met 3.670 schoolvestigingen samengewerkt: dat is 61,3% van alle basisschoolvestigingen in het werkgebied van de bibliotheken. Dit is vergelijkbaar met de 3.599 scholen waarmee in 2021 werd samengewerkt. Dit betreft scholen die een overeenkomst hebben met de bibliotheek voor betaalde

dienstverlening, zoals de Bibliotheek op school of een vergelijkbaar programma. Als het gaat om samenwerking in het algemeen is het aantal scholen dat samenwerkt met een bibliotheek nog hoger. Eind 2024 bevinden zich 245 scholen in de verkennende fase met het oog op een betaalde samenwerking.

In 2024 werken alle 131 lokale bibliotheekorganisaties samen met ten minste enkele po-scholen in hun werkgebied op het gebied van leesbevordering. De doelstelling dat alle bibliotheekorganisaties samenwerken met een basisschoolinstelling is daarmee behaald. In het schooljaar 2023-2024 doet 98,5% van de lokale bibliotheken mee aan de Bibliotheek op school po of een vergelijkbaar programma. Twee bibliotheken deden nog niet mee met een betaalde dienstverlening. In de loop van 2024/2025 gaan ook zij een samenwerking aan met een lokale bibliotheek wat het totaal aantal samenwerkingen op 100% brengt.

De 3.670 reguliere basisscholen die meedoen aan de Bibliotheek op school of een vergelijkbaar programma telden samen ongeveer 723.000 leerlingen. Dit betreft 53,3% van de totale leerlingenpopulatie in het reguliere basisonderwijs in het schooljaar 2023-2024. In vergelijking met 2023 (49,3%) is het aantal bereikte leerlingen licht gestegen. Het aantal is vergelijkbaar met de cijfers uit 2021 en 2022 (53,8%), met de kanttekening dat in deze jaren ook de samenwerking zonder overeenkomst is meegeteld. Het is daarmee aannemelijk dat het aantal bereikte leerlingen ook gestegen zal zijn ten opzichte van 2021 en 2022.

Samenwerking met voortgezet onderwijs

Van alle lokale bibliotheken in Nederland met een vo-schoolvestiging in het werkgebied werkt 92% (121 van de 131) samen met het voortgezet onderwijs. Hiermee is de doelstelling van een bereik van 90% van de bibliotheekorganisaties die een samenwerking heeft met een vo-school bereikt. Kenmerkend voor deze samenwerking is dat het in de meeste gevallen gaat om de samenwerking tussen de bibliotheek en vmbo-scholen en praktijkonderwijsscholen, al dan niet als onderdeel van een scholengemeenschap. Dit is in lijn met het landelijk beleid vanuit Tel mee met taal en het Masterplan Basisvaardigheden. Op vmbo- en praktijkonderwijsscholen is veel te winnen, omdat deze scholen nauwelijks mediatheken hebben terwijl ze juist relatief veel laagtaalvaardige leerlingen tellen. Bibliotheken zetten doorgaans niet actief in op scholen met havo/vwo/gymnasium. Dat is in lijn met de opdracht van Stichting Lezen en de KB om in het kader van deze programma's te werken aan de preventie van laaggeletterdheid.

6.3.2 Bereik van laagtaalvaardige ouders

Met de verspreiding van de BoekStartkoffertjes zijn er in 2024 meer dan 76.000 ouders bereikt. Uit eerder onderzoek van Stichting Lezen bleek dat veelal hoogopgeleide ouders het koffertje komen ophalen, maar recentere inzichten laten zien dat ook laagtaalvaardige ouders het koffertje komen ophalen, als zij op de hoogte zijn van deze mogelijkheid. Geconcludeerd kan worden dat van de bereikte 76.000 ouders ook een aanzienlijk deel tot de doelgroep laagtaalvaardige ouders behoort. Het exacte aantal of deel van deze groep is echter niet vast te stellen, maar is te rechtvaardigen door het aantal uitgedeelde BoekStartkoffertjes en het contact van alle BoekStartcoaches met ouders. De BoekStartcoach informeerde laagtaalvaardige ouders en maakte afspraken met hen om het BoekStartkoffertje op te komen halen.

De BoekStartcoach wordt specifiek ingezet om meer laagtaalkundige ouders te bereiken. De coach is een opgeleide (voor)leesconsulent van de bibliotheek die op het consultatiebureau met ouders praat over het belang van (voor)lezen, bibliotheekbezoek en het BoekStartkoffertje. In schooljaar 2023-2024 zette iets meer dan de helft (54,2%) van de lokale bibliotheken BoekStartcoaches in op in totaal 331 consultatiebureaus. Dat is een stijging van 17% ten opzichte van 2022-2023. Deze substantiële toename is te danken aan de stimuleringsregeling van Kunst van Lezen en de toenemende gemeentelijke financiering. Een goede ontwikkeling is ook dat BoekStartcoaches bij gezinnen aan huis komen, zodat zij nog meer tijd en aandacht kunnen besteden aan de ondersteuning van ouders bij taalstimulering en voorlezen.

Tabel 6.2 – Inzet BoekStartcoaches

Jaar	Percentage bibliotheken dat BoekStartcoach inzet	Aantal consultatiebureaus met BoekStartcoach	Aantal BoekStartcoaches
2021	46%	178	139
2022	52%	226	152
2023	56,7%	283	177
2024	54,2%	331	Geen cijfers beschikbaar (schatting: 200+)

BoekStartcoach-actie

Tijdens de Week van Lezen en Schrijven 2024 startten BoekStartcoaches in het hele land met het uitdelen van de speciale uitgave van Bora Zoekboek in tien talen. Meertaligheid krijgt op die manier positieve aandacht. Met dit cadeauboek stimuleert de BoekStartcoach ouders om voor te lezen in de taal die ze het beste beheersen, omdat dit beter is voor de taalontwikkeling van het kind dan voorlezen in een taal die niet goed wordt beheerst. De doelgroep van deze actie waren ouders van kinderen met een verwijzing naar de voorschoolse educatie en gezinnen waar weinig wordt voorgelezen. De BoekStartcoaches maakten afspraken met de JGZ welke gezinnen in aanmerking kwamen om dit boek te ontvangen. Om van deze actie een succes te maken besteedden jeugdartsen en jeugdverpleegkundigen er aandacht aan tijdens hun contactmomenten met ouders. De actie werd ondersteund met extra materialen, zoals een handleiding en voorleestips in meerdere talen. Er werden 17.500 boeken uitgedeeld. De vraag bleek – net als in 2023 – weer groter dan het aanbod. Het toenemende aantal BoekStartcoaches zal daar zeker een rol in gespeeld hebben.

Monitor BoekStartcoach

De Monitor BoekStartcoach is ontwikkeld in samenwerking met de BoekStartcoaches, Stichting Lezen en het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid. De Monitor geeft zicht op de invulling van de rol van de BoekStartcoach. De Monitor wordt uitgevoerd door Sardes. 113 BoekStartcoaches deden mee aan de Monitor 2024-2025.

De BoekStartcoaches kregen in de Monitor de vraag voorgelegd met hoeveel ouders zij gemiddeld contact hebben per bezoek aan het consultatiebureau en hoeveel daarvan laaggeletterd zijn. Op basis van die gegevens is berekend dat alle BoekStartcoaches samen in 2024 7.164 laaggeletterde ouders bereikten. De meeste BoekStartcoaches zijn drie of vier keer per maand aanwezig op het consultatiebureau. Zij bereiken naar schatting gemiddeld 39 (drie keer per maand) en 77 (vier keer per maand) laaggeletterde ouders/verzorgers op jaarbasis.

Het programma Tel mee met Taal heeft op dit gebied als doelstelling voor de periode 2020-2024 dat er 25.000 laagtaalvaardige ouders worden bereikt met taal- en leesactiviteiten die bijdragen aan het bevorderen van een educatieve thuisomgeving voor kinderen. Kijkend naar het bereik en het contact van de BoekStartcoaches in 2023 (4.865) en 2024 (7.164) en een extrapolatie naar de drie jaren daarvoor, en het bereik van de BoekStartcoach-acties in 2023 en 2024, is het aannemelijk dat deze doelstelling ruimschoots gehaald wordt. Een veelbelovende uitkomst is dat driekwart van de BoekStartcoaches aangeven dat zij de ouders die ze eerder hebben gesproken op het consultatiebureau terugzien in de bibliotheek.

Toekomst

Er is een groeiende vraag vanuit bibliotheken naar dienstverlening rondom meertaligheid en (vervolg) activiteiten voor ouders. Afgelopen jaar werd een online symposium over meertaligheid door meer dan 1100 mensen bijgewoond. Daarnaast wordt de *bibliotheek op school* nu ook aangeboden op scholen met veel nieuwkomers. Dit zal voor komende jaren een belangrijk focuspunt zijn, omdat het belang van meertaligheid steeds beter wordt ingezien. Ook het jaarlijks congres Lezen centraal van Stichting Lezen had in april 2025 meertaligheid als thema. Met een recordaantal van 600 deelnemers wordt ook daarmee duidelijk dat het thema actueel en belangwekkend is.

Naast het bereiken en bedienen van de NT2-doelgroep blijft ook het bereik van de NT1-doelgroep een belangrijk aandachtspunt voor de toekomst. Het bereiken van deze doelgroep blijft een uitdaging. Omdat de focus in de periode 2025-2028 komt te liggen op de integrale aanpak van basisvaardigheden in plaats van primair op preventie van laaggeletterdheid wordt het risico gelopen dat er weer achterstanden ontstaan. Met het oog op preventie zou een belangrijke rol weggelegd kunnen zijn voor consultatiebureaus. Een mooi voorbeeld dat vanuit consultatiebureaus wordt georganiseerd is het project *Lezen op recept*. Daarvoor wordt ingezet op een stimuleringsregeling voor de komende jaren. Lezen op recept was een pilot met (voor)leesbevordering op het consultatiebureau bij gezinnen met kinderen van 0 tot 4 jaar. Jeugdartsen en jeugdverpleegkundigen informeerden ouders tijdens een consult over de positieve invloed van voorlezen op de taalontwikkeling van hun kind. Zij lieten voorbeeldgedrag zien, verstrekten informatie en gaven boekjes mee. Ook de BoekStartcoach speelde daarbij een rol. Jeugdartsen en jeugdverpleegkundigen die meewerkten aan de pilot waren enthousiast. In opdracht van Stichting Lezen leverde Sardes in 2024 een effectevaluatie op over de eerste 18 maanden van de pilot. De resultaten zijn positief. Sardes maakte ook een implementatiemodel van de werkwijze op het consultatiebureau. Stichting Lezen stelt dit beschikbaar aan gemeenten, JGZ-organisaties en bibliotheken.

Om de impact van deze maatregel, maar ook van dit soort programma's, in de toekomst te borgen en verder te vergroten, zijn een aantal zaken van belang: er moet lokaal voldoende geld beschikbaar zijn, *BoekStart in de kinderopvang* en de *Bibliotheek op school* zouden structureel ingezet moeten worden als voorwaardelijke voorziening voor het leesonderwijs en er zou meer aandacht moeten zijn vanuit ministeries met duurzame wet- en regelgeving, zodat de kennis die aanwezig is over wat werkt ook op scholen wordt geïmplementeerd.

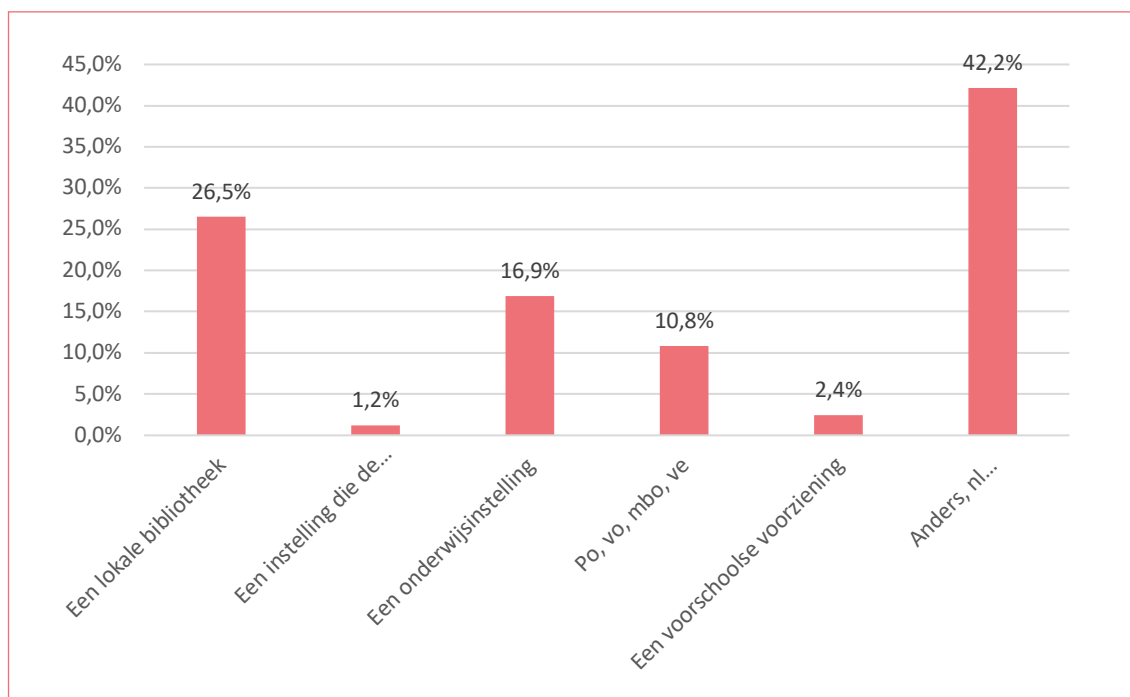
De afgelopen jaren heeft de financiële inzet op basisvaardigheden via het Masterplan Basisvaardigheden gezorgd voor de grote groei. Deze middelen lopen nog tot en met 2026. De verwachting is dat deze middelen nog langer beschikbaar zullen worden gesteld, maar het is aan het kabinet om daar een beslissing over te nemen. Deze beslissing over de hoogte van deze middelen, hoe lang ze beschikbaar zullen worden gesteld en hoe ze worden verdeeld zal van invloed zijn op de uitvoering in de toekomst.

Projecten

In totaal zijn 132 projecten ontwikkeld. Daarvan lopen 33 projecten nog door in 2025/2026. Door middel van een enquête is in kaart gebracht in hoeverre projectleiders van lopende en afgeronde projecten rekening hebben gehouden met de behoeften van laagtaalvaardige ouders, hoe deze behoeften in kaart zijn gebracht en hoe de verschillende projecten werden gewaardeerd. In totaal hebben 317 projectleiders deelgenomen aan de enquête. Daarvan heeft 47% de enquête volledig ingevuld. Alleen de resultaten van volledig ingevulde enquêtes zijn meegenomen voor verdere analyse. Daarnaast is een groot aantal enquêtes ingevuld voor projecten gericht op het bereiken van laagtaalvaardige werknemers in plaats van laagtaalvaardige ouders. Ook deze resultaten zijn buiten beschouwing gelaten. Dit resulteerde in een totaal van 83 volledig ingevulde en bruikbare enquêtes.

Ruim een kwart (27%) van de projecten is uitgevoerd namens een lokale bibliotheek. Een kleiner aantal projecten is uitgevoerd via een onderwijsinstelling (17%) of een school (11%). Een groot aantal projectleiders (42%) geeft aan bij een andere organisatie te werken, bijvoorbeeld een welzijnsinstelling, een vereniging of vrijwilligersorganisatie.

Figuur 6.3 – Uitvoerders subsidieprojecten laagtaalvaardige ouders

29% van de projecten heeft een subsidie aangevraagd voor een cursus die ouders helpt hun taal-, reken- en/of digitale vaardigheden te verbeteren.

Belemmeringen

Bijna de helft (48%) van de projectleiders geeft aan geen belemmeringen te hebben ervaren bij het in kaart brengen van de behoeften van ouders. 35% heeft wel belemmeringen ervaren. Degenen die belemmeringen hebben ervaren, benoemen vaak het probleem van een taalbarrière of schaamte.

“Wij hebben ons gericht op NT2-moeders die in een sociaal isolement zaten. Dit betekenden vaak dat Nederlands praten zeer lastig was. Behoeften zijn dan lastig aan te geven. Ook vonden sommige moeders het lastig om te vertellen wat ze graag wilden leren. We moeten ze daar wel een beetje mee helpen soms.”

“De ervaring leert dat ouders het moeilijk vinden om zich kwetsbaar op te stellen, aan te geven wat ze moeilijk vinden. In gesprek zien we soms schaamte voor wat er niet lukt. Door open vragen te blijven stellen kunnen we ondersteunen waar mogelijk.”

Door sommigen worden de belemmeringen wel herkend, maar niet als zodanig ervaren.

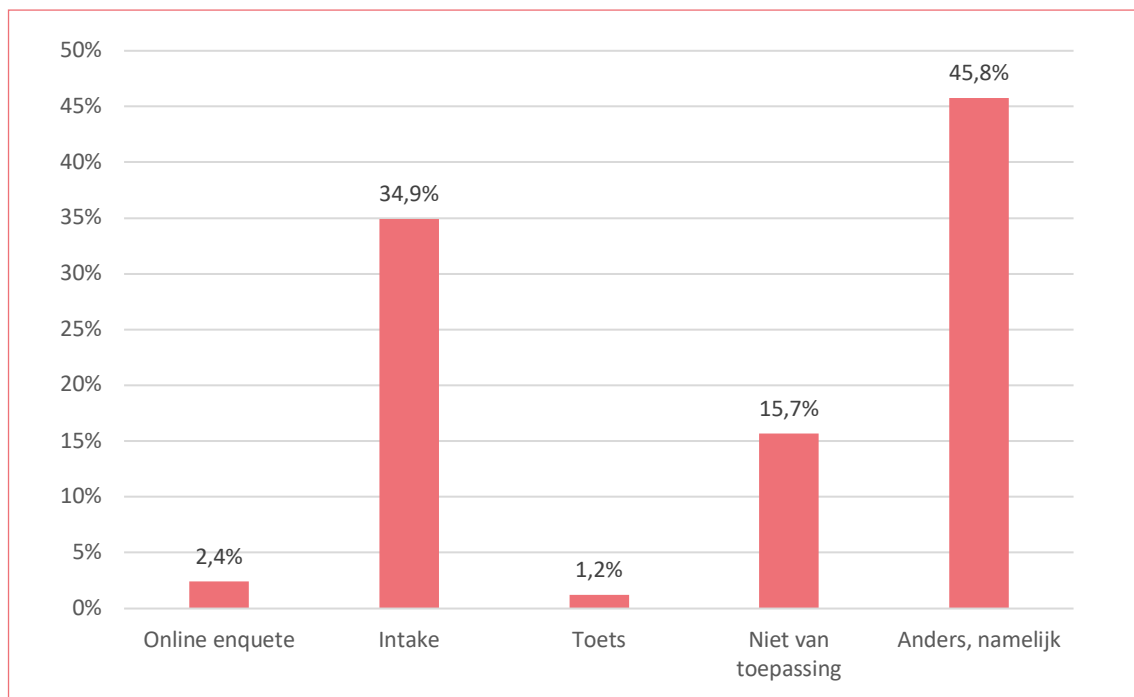
“We gaan uit van de belemmeringen: er is een taalbarrière en vaak ook misverstanden. Maar omdat dat voor ons het startpunt is, ervaren we niet als een belemmering. Maar als uitgangspunt. En gaandeweg het contact door het jaar heen leer je elkaar steeds beter kennen en kun je iemand soms toch begrijpen en indien gewenst verder helpen.”

Behoeften in beeld

Uit de enquête komt het beeld naar voren dat bij een ruime meerderheid van de projecten zicht was op de behoeften van de ouders. 10% van de projectleiders geeft aan volledig zicht te hebben en 51% geeft aan voldoende zicht te hebben op de behoeften van de ouders. 23% had gedeeltelijk zicht. Een klein deel (14%) van de projectleiders geeft aan slechts een beetje zicht te hebben gehad op de behoeften van de ouders en 2% geeft aan helemaal geen zicht te hebben gehad.

De behoeften van ouders is op diverse manieren in kaart gebracht, waarbij een intake met ouders de meest gebruikte manier is (36%). Slechts een klein deel van de projectleiders geeft aan een online enquête (2%) of toets (1%) te hebben gebruikt om de behoeften van ouders te peilen. 15% geeft aan dat deze vraag niet van toepassing is en bijna de helft (45%) geeft aan de behoeften op een andere manier in kaart te hebben gebracht. Dat is veelal gedaan door middel van een gesprek.

Figuur 6.4 -Behoeften van ouders in kaart brengen

Basisvaardigheden/taalvaardigheden

Veel projectleiders geven aan dat de behoeften van de ouders ligt bij het verbeteren van de eigen basisvaardigheden (met name taalvaardigheid) met als doel het kunnen bereiken of ondersteunen van hun kinderen:

“Allereerst stond centraal in de intake de behoefte van ouders om hun kind(eren) een goed talig thuismilieu te gaan bieden. Ze moesten dit echt willen en zich hiervoor willen inspannen. Op behoefte aan een duidelijk doel en helder proces dit te bereiken, werd daarna ingespeeld. Er werd veel aandacht besteed aan gedragsverandering, het eigen maken van een nieuw dagelijks ritueel (voorlezen), in de cursus. Met visualisering werden de stappen voor het behalen van het doel concreet voorgesteld en knelpunten zichtbaar gemaakt en aangepakt. Op behoefte aan informatie, ondersteuning en stimulans werd ook ingespeeld door gedurende de looptijd van de cursus te werken met bijeenkomsten en tussentijdse nudges. Via sms-berichtjes kregen ouders complimenten en/of extra tips of uitleg. De groepsbijeenkomsten zorgden ook voor sociale binding en groepsdruk om het doel te behalen.”

“We hebben ouders betrokken bij het voorleesuurkje. In de communicatie (al was die soms ‘met handen en voeten en Google Translate) en ook door daar waar mogelijk actief bij het voorlezen te betrekken (deels gebruikmakend van tekstloze prentenboeken) en vooral ook bij het spelletjes doen. Het ging ons heel erg om het taalplezier! Daarnaast werd de vrijwilliger een betrouwbare volwassene (uitgangspunt is minimaal een jaar) in dit gezin. Door er wekelijks een uurtje te zijn. Juist ook de meerwaarde van een bekende persoon die langer achter de voordeur komt, geeft het hele gezin vertrouwen (en meedenkkracht) op veel vlakken.”

Ouderbetrokkenheid

Veel projectleiders geven aan dat ouders de behoefte hebben om beter contact met school te kunnen onderhouden en hun kinderen te kunnen ondersteunen met school.

*“De behoefte om hun kind te kunnen helpen met school.
De behoefte om alles rond school/onderwijs beter te begrijpen.”*

“Wij zijn al 30 jaar actief bezig met samenwerken meer dan 40 basisscholen en twee v.o. scholen in Amsterdam. De meeste allochtone ouders durven niet deel te nemen school activiteiten en ze durven ook meestal niet naar de rapport besprekingen gaan. Hun Nederlandse taalniveau is te laag. Daarom hebben we een speciaal cursusprogramma ontwikkeld met allerlei onderwerpen zoals: schoolkeuze, activiteiten M.R. en O.R. Werkwijze van de school enz.”

Zelfredzaamheid

Meerdere projectleiders noemen behoeften die te maken hebben met de zelfredzaamheid van ouders. Het gaat daarbij om behoeften op sociaal of maatschappelijk vlak als ook om praktische hulpmiddelen.

‘Daarnaast ook behoefte om een sociaal leven en netwerk op te bouwen buiten de eigen (woonwagen)gemeenschap en het vergroten zelfredzaamheid.’

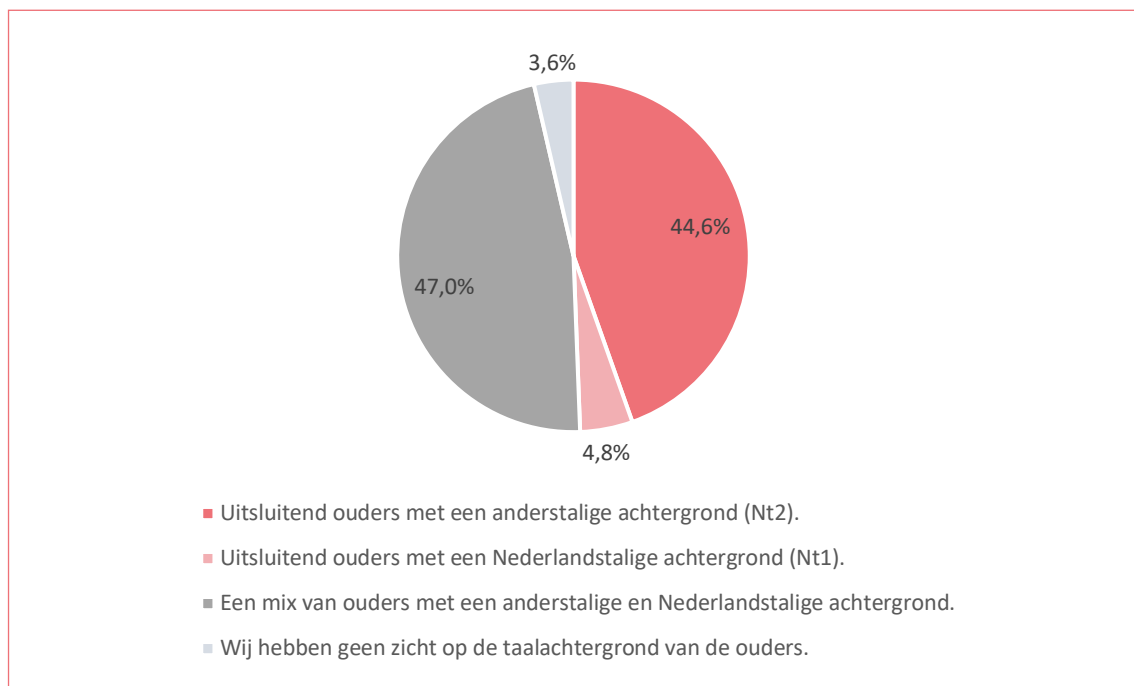
‘Behoeftte aan concreet leesbevorderend materiaal; tips en tricks door de voorleesvrijwilliger (VoorleesExpress) om het traject zelf door te kunnen zetten na het vertrek van de vrijwilliger.’

‘Vergroten en verbeteren woordenschat, oefen met praktische gesprekken (huisarts/ school/ etc.) Kennis van noodzakelijke instanties. Brieven vereenvoudigen met “Ik lees simpel- app vergroten van de zelfstandigheid van de deelnemers.’

Aantal bereikte ouders

Het merendeel van de bereikte ouders betreft ouders met een NT2-achtergrond. Bijna de helft van de projecten heeft uitsluitend ouders met een NT2-achtergrond bereikt (45%). 47% van de projecten heeft een mix van ouders met een NT2- en NT1-achtergrond bereikt. 5% van de projecten bereikten uitsluitend ouders met een NT1-achtergrond. Een aantal projecten (4%) had geen zicht op de taalachtergrond van de ouders.

Figuur 6.5 – Kenmerken bereikte ouders

Het aantal bereikte ouders varieert van 1 tot ruim 700 per project. De meeste projecten bereikten tussen de 1 en 50 ouders, een deel van de projecten bereikten tussen de 51 en 100 ouders en een aantal uitschieters bereikten meer dan 100 ouders. Twee derde (66%) van de projectleiders is (zeer) tevreden over het aantal bereikte ouders. 12% is (zeer) ontevreden over het aantal bereikte ouders.

Afgaande op projectleiders zijn er op verschillende vlakken successen behaald met het uitvoeren van de projecten. Het gaat daarbij om enthousiasme, de betrokkenheid van de ouders, de taalontwikkeling, een vergroot zelfvertrouwen en de impact van de projecten.

*“Interactie tussen ouders en kinderen verhoogd,
waarbij de leescultuur thuis is verhoogd.”*

*“Enthousiaste ouders en kinderen die samen nieuwe Nederlandse woorden
hebben geleerd. Enthousiaste scholen die nu ook met het materiaal werken dat we
speciaal ontwikkeld hebben voor dit project. Zo kan het en thuis en op school gestimuleerd
worden om de nieuwe thema woorden te leren.”*

*“Dat ouders en kinderen leesplezier ervoeren en zich gezien
voelden in hun (talige) identiteit als lezer.”*

*“Dat veel ouders aangaven nu meer zelfverzekerd te zijn en
daardoor meer zelf in contact te zijn met de leerkracht(en) van hun kind(eren).”*

*“Ouders uit de woonwagengemeenschap die actief gingen solliciteren
en uiteindelijk resulteerde in een betaalde baan!”*

*“Het gedurende het traject bijstellen van de PU-Taalhuis activiteiten voor ve-locaties
waarmee contact met ouders kon worden gemaakt. De bewustwording en
bereidwilligheid van onderwijsmedewerkers van hun rol als toeleider/sleutelfiguur.
Dit gold m.n. voor de ve-locaties, hier zijn ook verdere afspraken meegemaakt. ca.
75 vrijwilligers die een training volgden gericht op basisvaardigheden en opvoeding en die
dit kunnen inzetten voor taalmaatjes en of Taalvisitetrajecten.”*

6.3.3 Kwaliteitsimpuls Laagtaalvaardige Ouders

Achtergrond

In 2021 is het project Kwaliteitsimpuls Laagtaalvaardige Ouders (KLO) gestart, een gesubsidieerd project waarin de Koninklijke Bibliotheek, de SPN (Samenwerkende POI's Nederland), de POI's (Provinciale Ondersteuningsinstellingen) en bibliotheken samenwerkten. Binnen het project is het volgende ontwikkeld:

- voorbeeldaanpakken voor een gezinsaanpak in de bibliotheek, met elk een stappenplan voor uitvoering;
- inhoudelijke verdiepingstrajecten voor 2 van de 8 voorbeeldaanpakken om de kwaliteit van de aanpak te verbeteren;
- een strategisch werktraject voor de coördinator basisvaardigheden en de coördinator jeugd & educatie met als doel een actieplan gezinsaanpak voor de langere termijn te maken.

Naast de ontwikkelde producten en diensten, bestond dit project ook uit een subsidieregeling voor bibliotheken. Bibliotheken hadden de mogelijkheid om € 4.200 aan te vragen voor het versterken van bestaand aanbod dat bedoeld is voor de eindgebruiker, de laagtaalvaardige ouder/verzorger.

In totaal hebben 110 van de 140 (in 2021 bestaande) bibliotheken een stimuleringssubsidie gekregen om projecten voor laagtaalvaardige ouders op te schalen en/of te verbeteren. De KB heeft het ITTA UvA de opdracht gegeven om een evaluatieonderzoek³⁹ uit te voeren naar de Kwaliteitsimpuls Laagtaalvaardige Ouders (KLO). Door middel van een enquête en verdiepende interviews zijn een kwantitatieve en een kwalitatieve analyse uitgevoerd en opbrengsten van de subsidieregeling in kaart gebracht. Voor de beleidsmonitor Tel mee met Taal worden hoofdpunten uit deze evaluatie meegenomen in de evaluatie van maatregel 6.

Resultaten

In totaal hebben 82 van de 110 deelnemende bibliotheken deelgenomen aan de online-enquête (74,5%). De bibliotheken hebben met name het inhoudelijke aanbod kunnen versterken en meer ouders bereikt. Het aanbod dat is versterkt en/of opgeschaald, richt zich hoofdzakelijk op het vergroten van de Nederlandse taalvaardigheid en het educatief thuismilieu (zie figuur 6.3). Bibliotheken werd gevraagd de kwaliteit van hun gezinsaanpak voor laagtaalvaardige ouders te beoordelen voor en na de kwaliteitsimpuls, op een schaal van 1 tot 10. De respons toont aan dat de kwaliteitsimpuls volgens bibliotheken heeft bijgedragen aan een verhoogde kwaliteit van het aanbod.

32 bibliotheken geven aan dat het aantal bereikte ouders is toegenomen met behulp van de kwaliteitsimpuls, bij 20 bibliotheken is dit nog niet bekend. Bij 5 bibliotheken is het aantal ouders niet toegenomen, ondanks dat dit wel het doel was. De ouders die het meest bereikt zijn, behoren tot de doelgroep NT2. Weliswaar in mindere mate, maar bibliotheken hebben ook ouders behorend tot de doelgroep NT1 weten te bereiken. Wanneer we kijken naar de mate waarin het aanbod aansluit bij de

³⁹ Van den Aker, E., Van den Brink, M., Halewijn, E., Siekman, B., & Smits, T. (2022). *Rapportage evaluatieonderzoek Kwaliteitsimpuls Laagtaalvaardige Ouders*. ITTA UvA. Geraadpleegd via: bibliotheeknetwerk.nl

behoeften van ouders dan wordt gerapporteerd dat de geïnterviewde ouders het aanbod waarderen en dat het een belangrijke sociale functie heeft. Bibliotheken merken op dat ouders blijven komen en dat er een groei in vaardigheden te zien is. Wel zijn bibliotheken nog zoekende in het leveren van maatwerk voor de doelgroep laagtaalvaardige ouders. De samenwerking met andere partners kan hierin ondersteunend zijn, doordat andere partijen soms beter zicht hebben op de behoeften van ouders.

6.3.4 Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid

Achtergrond

Gemeenten voeren vanaf 2025 de regie over hun (lokale) aanpak laaggeletterdheid, dat geldt zowel voor de preventieve als de curatieve kant. Logischerwijs krijgt daarbinnen ook de gezinsaanpak een plek. Tel mee met Taal heeft daarom de opdracht gegeven aan Stichting Lezen (penvoerder), de Koninklijke Bibliotheek (KB) en Stichting Lezen en Schrijven (LES) in het project Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid een samenhangende lokale aanpak te ontwikkelen. Het projectplan is in samenspraak met de VNG ontwikkeld en met bibliotheken in de gemeente. Een werkgroep met vertegenwoordigers van Stichting Lezen, Stichting Lezen en Schrijven, KB en SPN voert het project uit. Hierover vond geregeld overleg plaats met de stuurgroep bestaande uit vertegenwoordigers van alle betrokken organisaties en OCW als opdrachtgever.

Dit project ondersteunt ook lokale bibliotheken om geleidelijk een sterke verbindende rol te spelen in het lokale netwerk. Het project heeft de volgende doelstellingen⁴⁰:

In 35 gemeentes:

- zien de relevante ambtenaren en bestuurders, en de relevante andere lokale partijen het belang van de gezinsaanpak van laaggeletterdheid (bewustwording);
- is gestart met de gemeentelijke gezinsaanpak van laaggeletterdheid;
- voelen gemeentes zich gesterkt en bekwaam in hun regierol als het gaat om de gezinsaanpak van laaggeletterdheid;
- voelen bibliotheken zich gesterkt en bekwaam in hun verbindende rol als het gaat om de gemeentelijke gezinsaanpak;
- zijn meer taalarme gezinnen bereikt met activiteiten die de taal/leesontwikkeling van kinderen direct stimuleert;
- zijn meer laaggeletterde en/of laagtaalvaardige ouders (vooral ouders van jonge kinderen) doorverwezen naar aanbod waarin zij aan hun eigen basisvaardigheden werken waardoor de taal/leesontwikkeling van kinderen indirect wordt gestimuleerd. Hierbij hebben we oog voor de enorme diversiteit binnen de doelgroep van taalarme gezinnen en laten we de precieze focus vooral afhangen van de prioriteiten en omstandigheden van de gemeentes waar we mee werken.

⁴⁰ Projectplan Gemeentelijke Gezinsaanpak 2020-2024, p. 3, 2021.

Landelijk gezien:

- zijn de koepelorganisaties van relevante partijen op de hoogte van de gemeentelijke gezinsaanpak en ondersteunen zij deze lokaal en landelijk waar mogelijk en relevant;
- is er een samenhangende lokale aanpak beschreven die gemeentes kunnen inzetten om de regierol op het gebied van de gezinsaanpak te versterken. De precieze invulling van deze samenhangende lokale aanpak is afhankelijk van de behoeften van de verschillende spelers en van het al bestaande aanbod. Hiervoor wordt een stappenplan en eventueel een toolkit ontwikkeld.

Opzet van het project

De uitvoering van de Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid (GGG) is opgedeeld in vier fases:

1. *Voorbereidingsfase: Q4 2020 t/m Q1 2021*
2. *Ontwikkelfase: Q2 2021 t/m Q1 2022.* Op basis van ervaringen en samenwerking met vijf gemeenten (Arnhem, Haarlem, Harderwijk, Schiedam en Venlo) is een concept-stappenplan ontwikkeld.
3. *Pilotfase: Q2 2022 t/m Q2 2023.* Het stappenplan is met en in vijf gemeenten (Bergen (L), Beuningen, Eemsdelta, Haarlemmermeer en Zutphen) getest en op basis daarvan aangescherpt en doorontwikkeld.
4. *Uitrolfase: Q3 2023 t/m Q4 2024.* Het aangepaste stappenplan is uitgerold in 31 nieuwe gemeenten. Deze gemeente waren uiteenlopend qua omvang en verspreid over het hele land. De deelnemers werden opgesplitst in twee clusters die elk gedurende een periode van zes maanden met de Gezinsaanpak aan de slag gingen. De begeleiding was in handen van de adviseurs van Stichting Lezen en Schrijven. Na en op basis van deze fase werd het stappenplan nogmaals aangepast om het geschikt te maken voor toepassing in alle Nederlandse gemeenten.

Monitoring Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid

Vanuit Tel mee met Taal werden er tot en met 2024 extra middelen beschikbaar gesteld voor de Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid. De opzet van het programma was dat de Nederlandse gemeenten eind 2024 de regierol in de aanpak van laaggeletterdheid, inclusief de Gezinsaanpak, op zich zouden nemen. Dit is niet helemaal gelukt. In 2024 werd bekend dat het ministerie het project GGG met een jaar verlengde tot en met 2025 om het project af te ronden en de opbrengsten te bestendigen en over te dragen. OCW stelde voor de periode 2024-2025 een extra impulssubsidie van in totaal € 0,5 miljoen beschikbaar om de resultaten van de Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid te borgen en over te dragen aan gemeenten die nog niet eerder deelnamen en om dit programma te implementeren in een klein aantal gemeenten die ook onderdeel zijn van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid.

Om alvast inzicht te geven in de opbrengsten tot nu toe is een verdiepend interview afgenomen met de betrokken projectleiders vanuit Stichting Lezen, Stichting Lezen en Schrijven en de KB. Betrokken projectleiders geven aan dat er een goede kennisbasis is bij gemeenten die betrokken zijn, al is er wel verschil te bemerken in het tempo van implementatie, de middelen voor implementatie en de kennisdeling. Het monitorinstrument moet dienen als kennisdelingsinstrument, waarmee beoogd wordt een lerend netwerk te creëren. Er wordt door gemeenten wel gewerkt aan voldoende vaardigheden voor implementatie van GGG:

“Er is een belangrijke focus op het trainen van gemeenten. Voor veel gemeenten is het gevoel dat ze de vaardigheden nog verder kunnen ontwikkelen ook echt aanwezig, zelfs als ze al goed op de hoogte zijn van de concepten.”

Er wordt moeite gedaan om de randvoorwaarden (financiën, begeleiding vanuit lokale bestuurders, ondersteuning vanuit de VNG) op orde te krijgen. Dit resulteert in een positieve ontwikkeling in het gedrag van gemeenten. Ook op landelijk niveau is men bewuster van het belang van de GGG. Koepelorganisaties zijn meer op de hoogte, werken actiever mee en leveren strategische input voor gemeenten. Er kan nog wel verbeterd worden in het verschaffen van helderheid over de rol, taken en verantwoordelijkheden van de koepelorganisaties.

“Het beleid wordt er op veel plekken meer op gericht om samen te werken en concrete gezamenlijke aanpakken te ontwikkelen. Er moet echter nog gewerkt worden aan de afstemming van dit beleid.”

Betrokken projectleiders geven aan dat er meer openheid is in gesprekken bij gemeenten die betrokken zijn. De dialoog is concreter geworden met meer inhoudelijke focus op praktijkvoorbeelden, ervaringen en samenwerkingen.

“Wat je nu merkt is dat er veel concretere stappen worden gezet. De eerste gesprekken waren nogal ‘zweverig’ als je het zo wilt noemen. Nu weet men veel beter waar ze het over hebben.”

Regierol van gemeenten

De rol van het projectteam was oorspronkelijk een ondersteunende rol. Nu speelt het projectteam een meer faciliterende en adviserende rol. Ook wordt de regierol steeds serieuzer genomen, al bevinden sommige kleinere gemeenten zich nog in een overgangsfase omdat het hen ontbreekt aan de juiste middelen en netwerken om deze rol daadwerkelijk vorm te geven. De uitdaging zit in het verbinden van beleidsmakers aan de daadwerkelijke uitvoering. De regierol werkt goed bij gemeenten die hun rol samen met lokale partners steviger uitbouwen. Ondersteuning hiervoor is over de jaren heen verbeterd, met name op het gebied van kennisdeling en praktische instrumenten. Het blijft van belang dat deze ondersteuning goed wordt afgestemd op de kennis en capaciteit van gemeenten; het is niet voor iedere gemeente gelijk.

Om in te zetten op bewustwording bij gemeenten van hun rol, maar ook het aanreiken van informatie, werd de samenwerking verkend met de VNG. Het opzeggen van het bestuursakkoord heeft ervoor gezorgd dat de VNG een meer faciliterende rol is gaan spelen in plaats van een ambassadeursrol. Recent komt er weer een duidelijker strategisch beleid vanuit hun kant, dat bijdraagt aan de implementatie van de gezinsaanpak op zowel nationaal als lokaal niveau. De projectleiders zien de GGG als een aanvulling op de integrale aanpak basisvaardigheden. Het zijn twee aanpakken die elkaar kunnen versterken. Vervolgbeleid van Tel mee met Taal is nog onduidelijk, wel is al besloten dat het

onderdeel preventie anders belegd wordt. Een spijtige ontwikkeling volgens de projectleiders van de gezinsaanpak.

*“Het is ontzettend jammer dat de verbinding met Tel mee met Taal is verbroken,
waardoor ook de verbinding met de ministeries is weggevallen.
In de verkenning wordt wel gewezen op het grote belang van preventie, de aandacht
daarvoor zal vooral regionaal en lokaal worden ingevuld.”*

Als het gaat om het bereik van laagtaalkundige ouders is er een vooruitgang te zien, maar het blijft een uitdaging om concrete aantallen te geven. Het bereik is systematisch groter geworden in de verschillende regio's, al blijft het proces van het bereiken van laagtaalkundige ouders een langetermijnuitdaging, evenals het zorgen voor effectiviteit en impact op de langere termijn. Voldoende programma-aanbod, lokale draagkracht en het creëren van vertrouwen bij ouders kunnen bijdragen aan het succes hiervan.

*“De impact is met name zichtbaar op lokaal niveau, waar gezinnen daadwerkelijk
de ondersteuning ontvangen die hun taalvaardigheid versterkt”*

Ten opzichte van de beginfase zijn nu meer concrete resultaten zichtbaar op het niveau van implementatie en de regierol. Gemeenten zitten in een proces van continu verbeteren en er is een grotere betrokkenheid. Wel wordt het belang van een stevige beleidsbasis nogmaals geïllustreerd. Het beleggen van de gezinsaanpak bij één ambtenaar is zeer kwetsbaar. Het lijkt dan ook een stevige randvoorwaarde van een gemeentelijke gezinsaanpak dat er een basis ligt als het gaat om netwerk en beleid. Voor een goede borging zou het duidelijker zijn als de dienstverlening op één afdeling wordt belegd, bijvoorbeeld met een kwartiermaker binnen iedere gemeente die voor een langere periode wordt aangesteld en zo kan zorgen voor borging over beleidsperioden heen.

Resultaten

Het projectteam levert de volgende resultaten op:

- Een stappenplan waarmee alle gemeenten zelfstandig aan de slag kunnen met de Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid;
- Een bijbehorende bouwstenenaanpak met voorbeelden van praktische toepassingen die gemeenten in kunnen zetten om hun aanpak uit te voeren;
- Een website met alle informatie over het stappenplan en de bouwstenen (www.gezinsaanpak.nl);
- Een monitorinstrument waarmee gemeenten de effectiviteit van hun aanpak kunnen meten en delen, beschikbaar via www.monitoregezinsaanpak.nl.
- Diverse kennisdelingssessies, nieuwsbrieven, bijeenkomsten en webinars.

6.4 Conclusie en aanbevelingen

Conclusies

Op basis van de resultaten kunnen we de volgende conclusies trekken met betrekking tot de geformuleerde doelstellingen:

A. Alle openbare bibliotheekorganisaties richten zich op ouders met jonge kinderen met een educatieve gezinsaanpak, waarbij 75% van de openbare bibliotheekorganisaties een educatieve dienstverlening heeft specifiek gericht op laagtaalvaardige gezinnen.

Alle openbare bibliotheekorganisaties zijn bezig met een educatieve gezinsaanpak waarbij ouders met jonge kinderen centraal staan. Meer dan 75% van de openbare bibliotheekorganisaties is gericht bezig met educatieve dienstverlening gericht op laagtaalvaardige gezinnen. Deze doelstelling is daarmee behaald. Wel is de diversiteit wat betreft aard en omvang van de aanpak nog groot tussen bibliotheken. De ene bibliotheek heeft een basisaanbod zoals de VoorleesExpress of BoekStart, daar waar de andere bibliotheek naast dit aanbod al gericht samenwerkingsafspraken, taken en rollen heeft in een meer integrale gezinsaanpak waarbij ook externe partners worden betrokken.

B. Alle openbare bibliotheekorganisaties werken samen met basisscholen in hun werkgebied aan een kwalitatief goede (digitale) educatieve dienstverlening, zoals bijvoorbeeld een schoolbibliotheek.

Alle openbare bibliotheekorganisaties werken samen met basisscholen in hun werkgebied aan een kwalitatief goede (digitale) educatieve dienstverlening, zoals bijvoorbeeld een schoolbibliotheek. Ook heeft 61,3% van de po-scholen in het werkgebied van de bibliotheken een samenwerking met een bibliotheek in de vorm van de Bibliotheek op school of een vergelijkbaar programma. Hiermee wordt 53,3% van de totale leerlingpopulatie in het reguliere basisonderwijs bereikt.

C. 90% van de openbare bibliotheekorganisaties werkt samen met middelbare scholen voor een kwalitatief goede educatieve dienstverlening, zoals een schoolbibliotheek.

92% van de bibliotheekorganisaties werkt samen met middelbare scholen in hun werkgebied voor een kwalitatief goede educatieve dienstverlening (121 van de 131). Hiermee is de doelstelling van een bereik van 90% van de bibliotheekorganisaties die een samenwerking heeft met een vo-school bereikt.

D. 90% van de openbare bibliotheekorganisaties werkt samen met kinderopvanginstellingen voor een kwalitatief goede educatieve dienstverlening.

In totaal werkt 95,4% van de openbare bibliotheekorganisaties samen met kinderopvanginstellingen voor een kwalitatief goede educatieve dienstverlening. Dankzij de deelname van nieuwe bibliotheken aan de subsidieregeling Masterplan basisvaardigheden is het streefpercentage van 90% deelname in 2024 ruimschoots gehaald.

E. 25.000 laagtaalvaardige ouders worden in de periode 2020-2024 bereikt met taal- en leesactiviteiten die bijdragen aan het bevorderen van een educatieve thuisomgeving voor kinderen.
Kijkend naar het bereik van de BoekStartcoaches in de afgelopen jaren en het bereik van de

BoekStartcoach-acties in 2023 en 2024 is het aannemelijk dat deze doelstelling ruimschoots is gehaald. Er zijn geen concrete cijfers bekend over het aantal laagtaalvaardige ouders dat is bereikt. Gezien het aantal contact van BoekStartcoaches met ouders en omdat de BoekStartcoach-acties specifiek gericht waren op ouders met een verwijzing naar de voorschoolse educatie en gezinnen waar weinig wordt voorgelezen, kan worden aangenomen dat daarmee 25.000 laagtaalvaardige ouders zijn bereikt. Toekomstige monitoring op het bereik van laagtaalvaardige gezinnen is nodig om hier duidelijkere uitspraken over te kunnen doen.

Overkoepelend zien we dat de preventieve aanpak van laaggeletterdheid de afgelopen jaren op verschillende manieren een impuls heeft gekregen. Denk hierbij aan de ontwikkeling van educatieve dienstverlening gericht op laagtaalvaardige ouders, subsidieprojecten gericht op laagtaalvaardige ouders en programma's als Kwaliteitsimpuls Laagtaalvaardige Ouders (KLO) en de Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid (GGG). De extra financiële stimulans heeft ertoe geleid dat er meer laagtaalvaardige ouders zijn bereikt en dat er een duidelijker beeld is ontstaan van de behoeften van ouders. Met de resultaten van deze maatregel lijkt het aannemelijk dat er voldoende laagtaalvaardige ouders worden bereikt. De vraag blijft echter wat dit bereik betekent en hoe bereik precies wordt gedefinieerd. Voor een succesvolle preventieve aanpak zouden niet alleen kwantitatieve doelstellingen moeten worden geformuleerd, maar ook kwalitatieve doelstellingen die duiding geven aan inhoudelijke opbrengsten.

Kwaliteitsimpuls Laagtaalvaardige Ouders

De KLO heeft ertoe geleid dat de Gezinsaanpak Geletterdheid in bibliotheken in een stroomversnelling is geraakt. Bibliotheken zijn zich bewust van hun maatschappelijke positie waarin samenwerken met andere partners in de gemeente of regio essentieel is voor een stevige gezinsaanpak. De meeste bibliotheken geven aan dat de subsidiegelden hebben bijgedragen aan een verhoogde kwaliteit van het aanbod en daarmee hebben gezorgd voor een echte impuls. Bibliotheken hebben met name het inhoudelijke aanbod kunnen versterken en meer ouders kunnen bereiken. Ook waarderen ouders het aanbod van de bibliotheken en dat het aanbod een sociale functie heeft. Bibliotheken geven aan dat ouders vaak blijven komen en dat er een groei in vaardigheden te zien is. Met het oog op preventie zijn bibliotheken zoekende in de manier waarop ze maatwerk kunnen leveren en hoe zij hun aanbod beter kunnen laten aansluiten bij de behoeften van ouders.

Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid

Met de GGG zijn flinke stappen gezet in de aanpak van laaggeletterdheid. Ondanks dat de regierol nog niet in alle gemeenten voldoende is belegd, zijn er in de afgelopen jaren wel belangrijke stappen gezet. Zo zijn er meer gemeenten bereikt en betrokken geraakt bij de gezinsaanpak. Dit heeft geleid tot een bredere bewustwording bij gemeenten als het gaat om hun rol en verantwoordelijkheden binnen de aanpak van laaggeletterdheid. Er is beweging ontstaan in het versterken van de integrale preventie-aanpak: de dialoog binnen gemeenten is concreter geworden, er wordt actiever ingezet op samenwerking en kennisdeling en het project heeft diverse resultaten opgeleverd. Deze resultaten vormen een stevige basis voor verdere uitbreiding en duurzame inzet van de GGG. De uitdaging zit hem daarbij wel in het duurzaam borgen van de dienstverlening op zowel gemeentelijk als landelijk niveau.

Terugkijkend naar het plan van aanpak van dit Tel mee met Taal-programma zijn in het kader van maatregel 6 ook verschillende activiteiten beschreven die zouden moeten bijdragen aan de preventieve aanpak gericht op de laagtaalvaardige doelgroep.

- a. De voortzetting van de generieke inzet op leesbevordering via programma's als BoekStartcoach en de Bibliotheek op school is succesvol gebleken. De doelstellingen met betrekking tot samenwerking tussen bibliotheek en school zijn behaald en alle openbare bibliotheekorganisaties zijn bezig met een educatieve gezinsaanpak. Deze inzet op leesbevordering is ook via de Kwaliteitsimpuls Laagtaalvaardige Ouders en de Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid verder gestimuleerd.
- b. Extra investeringen in initiatieven specifiek gericht op het bereiken van laagtaalvaardige ouders zijn niet van de grond gekomen. Via de maatregel is de doelstelling van het bereik van 25.000 laagtaalvaardige ouders bereikt. Echter blijft onduidelijk wat voor effect dit bereik heeft gehad. Deze focus lijkt ook weg te vallen met het beëindigen van het Tel mee met Taal-programma en het wegvallen van de preventieve aanpak voor leesbevordering en het bereiken van laagtaalvaardige gezinnen vanuit de aanpak basisvaardigheden.
- c. Bibliotheken hebben voldoende ingezet op het bereiken van laagtaalvaardige ouders met als doel leesbevordering en leesplezier. De inzet van de BoekStartcoaches is in de afgelopen jaren bijvoorbeeld flink gestegen en ook het aantal consultatiebureaus met een BoekStartcoach is bijna verdubbeld. Medewerkers uit de jeugdgezondheidszorg zijn in vergelijking met vorig jaar meer tevreden over de inzet van de BoekStartcoach. Wel blijkt uit de Monitor BoekStartcoach dat medewerkers van het consultatiebureau ouders nog meer naar de BoekStartcoach zouden kunnen doorverwijzen, dat voorlezen op meer consultatiebureaus een thema zou moeten worden in het teamoverleg en dat een kwart van de artsen en verpleegkundigen nooit scholing heeft gehad in het herkennen van laagtaalvaardige ouders. Ook zou de zichtbaarheid van BoekStart beter kunnen als de BoekStartcoach niet aanwezig is op het consultatiebureau, bijvoorbeeld door het inrichten van een voorleesplek en zou de BoekStartcoach kunnen profiteren van scholing in het herkennen en omgaan met laaggeletterdheid. Daarnaast kan het ook zinvol zijn om samenwerkingsafspraken te maken over de omgang met laagtaalvaardige ouders, zodat medewerkers van de bibliotheek en de jeugdgezondheidszorg dezelfde boodschap uitdragen.
- d. Relevante inzichten uit onderzoek worden meegenomen in de aanpak en het advies rondom het bevorderen van leesmotivatie en leesvaardigheid. De aanbevelingen zijn meegenomen in de preventie-aanpak. Het is de vraag of en hoe deze aanbevelingen terugkomen in de generieke aanpak basisvaardigheden.
- e. De aansluiting van jeugdgezondheidszorg op de preventieve aanpak laaggeletterdheid is cruciaal in het succes van de aanpak, zoals duidelijk wordt in projecten zoals BoekStart en de inzet van de BoekStartcoaches. VWS heeft zich echter teruggetrokken, terwijl de verbinding tussen VWS en OCW hierbij van belang is. Met het wegvallen van de extra middelen voor de BoekStartcoach lijkt ook dat initiatief niet voldoende van de grond te komen en dreigt het zelfs weg te vallen in de preventieve aanpak van laaggeletterdheid.

Aanbevelingen

Voor veel bibliotheekorganisaties was de subsidiemaatregel een mooie kans om te kunnen investeren in een educatieve gezinsaanpak en een samenwerking met scholen. Nu de Tel mee met Taal-subsidie afloopt, zijn er verschillende aanbevelingen die kunnen bijdragen aan de manier waarop bibliotheekorganisaties in de toekomst ondersteund kunnen worden in het bereiken van laagtaalvaardige ouders.

Stuur meer op het **monitoren van het bereik** van activiteiten onder laagtaalvaardige ouders. Op dit moment is duidelijk dat er voldoende laagtaalvaardige ouders worden bereikt met diverse interventies, alleen hoeveel dit er zijn, is niet duidelijk omdat informatie hierover onvolledig is. Om iets te kunnen zeggen over het bereiken van deze doelgroep, zijn deze inzichten wel nodig.

Zorg voor een **monitoring van de impact** van de verschillende interventies. Alleen het bereiken van laagtaalvaardige ouders zegt weinig tot niets over de impact die een interventie kan hebben. Daarvoor zijn in de doelstellingen geen kaders voor gegeven. Om ook aan de kwaliteit van het bereik invulling te kunnen geven, is het aan te bevelen om naast de kwantitatieve doelstelling tevens een kwalitatieve doelstelling te formuleren. Juist ook omdat het bereik van het aantal laagtaalvaardige ouders met de huidige interventies wordt behaald. Het lijkt dan ook een passend moment om te gaan sturen op het verkrijgen van inzicht met betrekking tot de impact van ingezette interventies.

Stuur op **continuïteit en borging** voor de toekomst, zodat er kan worden voortgebouwd op de al behaalde successen. Trek lessen uit de mooie voorbeelden die er zijn om te zien wat je daaruit kunt meenemen voor de toekomst in het voorkomen van beperkte basisvaardigheden.

7. Certificeren van taalhuizen en inzichtelijk maken van de kwaliteit van de educatieve dienstverlening

7.1 Inleiding

Om een kwalitatief goed volwasseneneducatieaanbod te kunnen garanderen, wordt in de Kamerbrief⁴¹ voorgesteld om extra in te zetten op de kwaliteit van taalhuizen en het non-formeel lesaanbod (Maatregel 7). Het idee achter deze maatregel is dat door uniforme standaarden te hanteren, beter zicht ontstaat over welke aanpak werkt voor welke lerende en zodoende kan effectiever maatwerk worden geleverd. De volgende specifieke doelstellingen zijn geformuleerd:

- A. De kwaliteit van aanbieders wordt onderling vergelijkbaar gemaakt en openbaar beschikbaar.
- B. Ten minste 200 taalhuizen worden gecertificeerd door de Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal (CBCT).
- C. Alle openbare bibliotheekorganisaties zijn gecertificeerd op de kwaliteit van de educatieve dienstverlening voor jeugd (binnen kinderopvang- en onderwijsinstellingen) en volwassenen (via cursusaanbieders).

Deze eindrapportage gaat in op doelstelling B die betrekking heeft op de certificering van taalhuizen. Met de goedkeuring 'Zicht op Ontwikkeling. Certificeringskader taalhuizen' werd in september 2019 de Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal (CBCT) verantwoordelijk voor de certificering van taalhuizen, als onderdeel van de aanpak van laaggeletterdheid.

Bij 'Zicht op Ontwikkeling I' wordt een taalhuis (ook wel taalnetwerk, (digi-)-taalhuis of taalpunt genoemd) getoetst op 7 generieke normen, die zijn afgeleid van het INK-model⁴² en waarbij rekening gehouden kan worden met de verschillen in omvang, dienstverlening en complexiteit van taalhuizen. Daarbij treedt CBCT niet in de inhoud van het beleid van de taalhuizen, maar toetst zij de aanwezigheid van een kwaliteitszorgsysteem en de werking ervan in de praktijk. In essentie wordt daarmee antwoord gegeven op de vraag of de organisatorische en taalinhoudelijke infrastructuur van het taalhuis op orde is en of daarmee de beoogde dienstverlening en (maatschappelijke) resultaten worden behaald. Benadrukt wordt dat CBCT in haar aanpak niet optreedt als inspectie of toezichthouder, maar met haar rapportages zowel op lokaal als landelijk niveau kwaliteitszorg- en organisatieontwikkeling actief ondersteunt. In de auditrapportages richt CBCT zich, aansluitend op de constatering ten aanzien van de 7 generieke normen, aanvullend op de toekomstbestendigheid van het taalhuis.

Ervaring met de eerste certificeringsronde en diverse onderzoeken heeft input geleverd voor de doorontwikkeling van het kwaliteitskader Zicht op Ontwikkeling I (2020-2023) naar Zicht op Ontwikkeling II (2024-2027). In de verdere doorontwikkeling ligt de nadruk nu meer op de

⁴¹ Kamerbrief Samen aan de slag voor een vaardig Nederland: vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024, 18 maart 2019.

⁴² Door het Instituut Nederlandse Kwaliteit (INK) is een managementmodel ontwikkeld, het INK-managementmodel waarmee organisaties een zelfevaluatie kunnen uitvoeren. Het model maakt gebruik van tien aandachtsgebieden die bepalend zijn voor het succes van een organisatie. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de onderdelen organisatie (5) en resultaten (4) en het aandachtsgebied verbeteren en vernieuwen.

lokale context van het taalhuis, zoals de uitdaging waarvoor een regio/ gemeente staat (omvang laaggeletterdheid), de bestuurlijke en financiële ondersteuning vanuit de gemeente en de omvang van het taalhuis. Er is meer ruimte voor proportionaliteit en maatwerk in de beoordeling. Verder is er meer aandacht voor borging en kennismanagement, bestuurlijke verantwoordelijkheid, het monitoren van de impact op de doelgroep en de verbreding naar een bredere set van basisvaardigheden. Daarnaast zijn de normen en vragen in de White Papers meer geharmoniseerd om overlap zoveel mogelijk te voorkomen. Een van de meest concrete aanpassingen na de tussenevaluatie is de toevoeging van de 'stem van de lerende' in het kader. Dit betekent dat taalhuizen nu ook moeten laten zien hoe zij feedback van deelnemers verzamelen en verwerken.

Op basis van de ervaringen met het kader Zicht op Ontwikkeling I (2020-2023) bleek dat een groot aantal bibliotheken juridisch eindverantwoordelijk was voor het taalhuis en dat het taalhuis onderdeel is van een bibliotheek. In de praktijk betekende dit dat een groep bibliotheken een dubbele certificering moest doorlopen: één voor de bibliotheek en één voor het taalhuis. Om overlap te voorkomen en de administratieve lasten te beperken, hanteert CBCT sinds 2025 een aangepaste versie van het certificeringskader van bibliotheken, genaamd Kwaliteit in Beeld Plus. Hierin is de kwaliteitstoetsing van taalhuizen geïntegreerd in de beoordeling van de kwaliteit en toekomstbestendigheid van de bibliotheekorganisatie. Deze ontwikkeling is van toepassing op een selectie van taalhuizen en de eerste ervaringen met dit aangepaste bibliotheekcertificeringskader worden momenteel opgedaan.

7.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet

We hebben de volgende onderzoeksvragen geformuleerd voor de eindevaluatie van maatregel 7.

1. Hoeveel taalhuizen (absoluut en als percentage) zijn in de onderzoeksperiode gecertificeerd?
2. In hoeverre zijn de taalhuizen tevreden over het certificeringsproces?
3. In hoeverre zien taalhuizen en gemeenten het certificeringsproces als meerwaarde?
4. In hoeverre draagt het in hun ogen bij aan de kwaliteit van de educatieve dienstverlening?
5. In hoeverre zijn taalhuizen voornemens om de certificering vanaf 2025 met eigen middelen (geld) voort te zetten?

De onderzoeksaanpak bestond uit de volgende methoden:

- *Deskresearch*: analyse van documentatie van CBCT (het vernieuwde certificeringskader; voortgangsrapportage; uitvoeringsdocumenten en onderzoek naar kwaliteit en toekomstbestendigheid taalhuizen 2020-2023).
- *Verdiepende interviews*: aanvullende interviews zijn gehouden met de directeur CBCT, 3 auditoren, 5 gecertificeerde taalhuizen en 1 taalhuis dat in het certificeringsproces zat.
- *Enquête onder taalhuizen*: Er is een enquête uitgezet onder Taalhuizen. Op basis van een door CBCT aangeleverde lijst zijn 121 unieke contactpersonen van Taalhuizen benaderd. Van 20 adressen kwam een foutmelding terug, meestal omdat het e-mailadres niet meer bestaat. Daarmee zijn 101 contactpersonen effectief benaderd. In totaal hebben 53 personen de vragenlijst volledig ingevuld en 6 personen gedeeltelijk, wat resulteert in een responspercentage van 52%.

7.3 Resultaten

Voortgang certificering taalhuizen

De doelstelling om 200 gecertificeerde taalhuizen te realiseren is niet behaald, hetgeen overeenkomt met de verwachting zoals geschetst in de tussenrapportage van 2022. Op basis van het certificeringskader Zicht op Ontwikkeling I (2020-2023) zijn er 124 audits uitgevoerd, inclusief 11 her-audits. Er hebben 92 taalhuizen niet deelgenomen. Een klein aantal taalhuizen (17) heeft expliciet geweigerd en een groot deel van de taalhuizen (75) heeft nog niet definitief gekozen voor certificering. Hoewel de optelsom leidt tot een totaal van 216 taalhuizen, moet de kanttekening worden gemaakt dat er geen actueel formeel overzicht bestaat van taalhuizen. Taalhuizen zijn niet verplicht om zich te registreren, waardoor de branche en CBCT afhankelijk zijn van aangeleverde informatie. CBCT heeft voorsnog het meest volledige overzicht, maar de situatie verandert voortdurend. Door oprichtingen, opheffingen, fusies en samenwerkingen blijft het totaalcijfer niet lang actueel.

De taalhuizen die (nog) niet willen deelnemen aan het certificeringstraject, geven verschillende overwegingen. De belangrijkste reden hiervoor is dat een aanzienlijk aantal taalhuizen nog niet kan voldoen aan de professionele maatstaven van het certificeringskader. Ook speelt mee dat sommige taalhuizen nog niet willen deelnemen. Dit komt door praktische belemmeringen, zoals personeelwisselingen en andere prioriteiten, bijvoorbeeld fusies en onvoldoende capaciteit. Een van de signalen die CBCT hierover ontvangt, zijn de vele verzoeken om langdurig uitstel. Ook geven enkele taalhuizen aan dat de basis organisatorisch, beleidsmatig of didactisch nog niet op orde is. Een andere reden is dat taalhuizen en gemeenten weerstand bieden, omdat gemeenten nog zelf op zoek zijn naar hun rol bij de aanpak van laaggeletterdheid.

“Het Taalhuis erkent de meerwaarde van certificering, maar ziet voorsnog af van certificering, hoofdzakelijk vanwege de grote tijdsinvestering die een audit van de betrokken partnerorganisaties vraagt en de beperkte tijd die hiervoor beschikbaar is. De mogelijkheid bestaat dat het Taalhuis binnen afzienbare tijd onderdeel wordt van de dienstverlening van de bibliotheek. In dat geval zou het efficiënt(er) zijn als bibliotheek en Taalhuis gelijktijdig aan een audit deelnemen.”

Zoals in de tussenrapportage is beschreven ervaarde CBCT een lastige start door het ontbreken van een goed overzicht van taalhuizen in Nederland in 2019 en de coronaperiode met de lockdowns in 2020 en 2021⁴³. Bij de eerste aanlevering van gegevens leek de auditopgave om ongeveer 200 taalhuizen te gaan, maar tijdens de uitvoering bleek het totaal aantal taalhuizen in Nederland te groeien – ondanks het afvallen van taalhuizen door fusies en samenwerkingen van kleinere taalhuizen en taalpunten. Doordat verschillende audits werden uitgesteld kwam er een opeenstapeling van inhaal-audits en eerder geplande audits. In deze periode ervaarde taalhuizen ook nog andere uitdagingen, zoals het afhaken van vrijwilligers en het vasthouden van cliënten waardoor de uitvoering van audits werd vertraagd.

⁴³ ECBO & Ockham IPS (2023). Tussentijdse evaluatie Vervolgaanpak Laaggeletterdheid 2020-2024.

Hoe zijn taalhuizen geïnformeerd over de certificering

CBCT heeft actief gecommuniceerd over de mogelijkheid voor taalhuizen om zicht te laten certificeren. Uit de enquête onder taalhuizen blijkt dat taalhuizen voornamelijk zijn geïnformeerd over de certificering via CBCT (83%) en het netwerk van collega taalhuizen (38%). Andere veelgenoemde bronnen zijn de Provinciale Ondersteuningsinstelling (21%), de Koninklijke Bibliotheek (19%), de Vereniging Openbare Bibliotheken (17%) en gemeenten (15%). Minder vaak werd de informatie verkregen via het Expertisepunt Basisvaardigheden (8%).

Drijfveren voor certificering

De taalhuizen zien in de enquête en interviews een belangrijke meerwaarde in de certificering van hun taalhuis. De belangrijkste drijfveren voor taalhuizen om zich te certificeren zijn kwaliteitsverbetering en erkenning. Zo noemt de meerderheid van de taalhuizen (77%) in de enquête kwaliteitsborging en verbetering van de dienstverlening als belangrijkste drijfveer. Een andere belangrijke drijfveer is inzicht krijgen in hoe het taalhuis ervoor staat (63%), wat wijst op de behoefte aan zelfevaluatie en inzicht in de huidige prestaties. Ook wordt de erkenning van de professionaliteit van het taalhuis genoemd als een belangrijke drijfveer, door bijna de helft van de taalhuizen (47%). Minder genoemde drijfveren zijn meer duidelijkheid over taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden (26%) en verbeterde samenwerking met andere organisaties in het (taal)netwerk en het vergroten van de effectiviteit in de aanpak van basisvaardigheden (beide 20%). Certificering als voorwaarde voor financiële ondersteuning en subsidies wordt minder vaak genoemd. Ook de professionalisering van medewerkers en vrijwilligers en een hogere instroom van deelnemers worden nauwelijks als drijfveren genoemd.

“We wilden laten zien dat we voor kwaliteit staan.” (taalhuis)

“We dachten dat we bij onze eigen gemeente meer serieus genomen zouden worden als we gecertificeerd waren.” (taalhuis)

“We hadden gehoord dat het andere taalhuizen had geholpen, dus dat gaf ons ook het vertrouwen om het te doen.” (taalhuis)

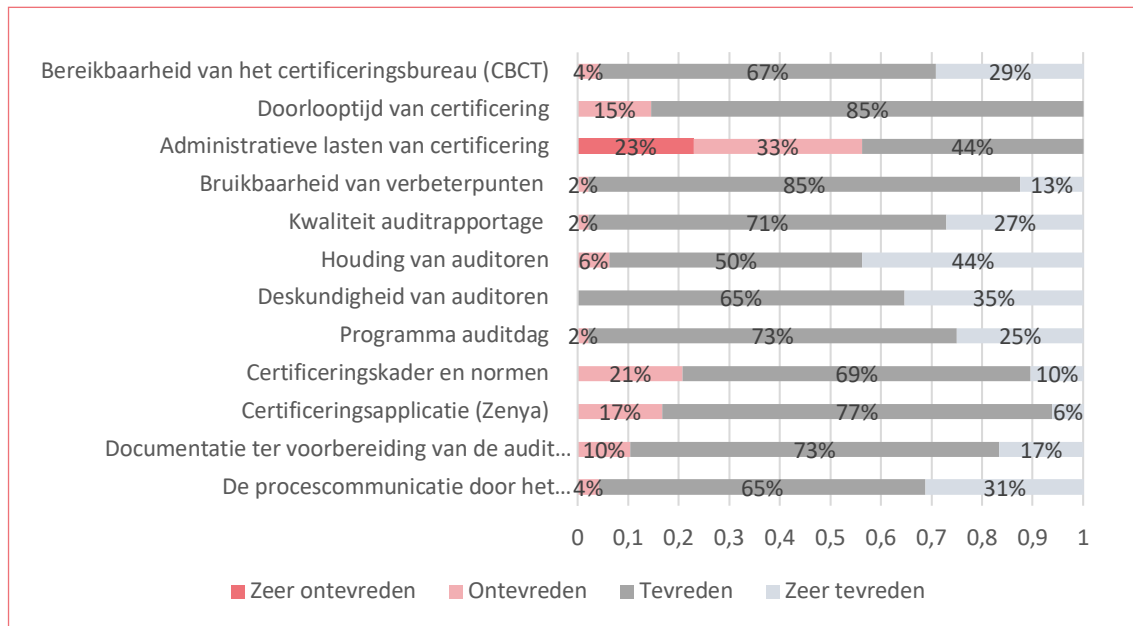
“De bibliotheek is ook gecertificeerd, dus het was logisch dat wij ook een gecertificeerd taalhuis zouden worden.” (taalhuis)

Hieruit kunnen we concluderen dat de belangrijkste redenen om een taalhuis te certificeren draaien om kwaliteitsverbetering, inzicht in de eigen organisatie en erkenning van professionaliteit. Factoren zoals subsidies, samenwerking en personeelsontwikkeling spelen een minder prominente rol. Dit suggereert dat taalhuizen zich vooral laten certificeren om hun interne processen en dienstverlening te versterken, eerder dan om externe voordelen zoals subsidies of deelnemersgroei te behalen.

Algemene tevredenheid over de certificering

De taalhuizen zijn over het algemeen tevreden over de verschillende deelaspecten van het certificeringsproces, zie Figuur 7.1.

Figuur 7.1. Teverden taalhuizen over verschillende deelaspecten van de certificering (N=48)

Een meerderheid van de respondenten is tevreden over de voorbereiding, zoals de procescommunicatie vanuit CBCT, de documentatie ter voorbereiding van de audit en de certificeringsapplicatie Zenya. Auditoren en taalhuizen benoemen dat de voorbereiding cruciaal is voor het proces. Hierbij is verwachttingsmanagement van beide kanten belangrijk voor de begeleiding van het proces en de resultaten van de certificering. De website van de organisatie informeert aanvragers en auditees over de procedures en werkprocessen door middel van een zelfevaluatie en White papers die de normen van het kwaliteitskader beschrijven. Met het nieuwe certificeringskader 'Zicht op Ontwikkeling II' zijn deze ook geactualiseerd. Daarbij is er ook een kennisbank met statistieken, rapportages en onderzoeken.

“Ik was in het begin minder sturend, maar ben in de loop der tijd duidelijker geworden. Ik geef nu vanaf het begin aan wie we willen spreken en welke documenten we willen zien.” (auditor)

Er zijn signalen dat taalhuizen het taalgebruik in de White papers te complex en te formeel vinden. Ook hebben taalhuizen behoefte aan meer praktijkvoorbeelden bij de normen van het kader. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat de meerderheid van de respondenten alleen ervaring heeft met het oude certificeringskader ZoO I (2020-2023) en daardoor nog niet kan reflecteren op de documentatie van het vernieuwde kader ZoO II (2024-2027). Een vaste begeleider of

procesondersteuner hielp bij sommige taalhuizen om het proces te stroomlijnen en zou vaker kunnen worden ingezet om de administratieve lasten te verminderen.

Meer kritische geluiden worden geuit over de certificeringsapplicatie Zenya. Hoewel een centrale tool wordt gewaardeerd, wordt het gebruik ervan als rommelig en beperkt ervaren qua functionaliteit. De grootste frustraties zijn het ontbreken van samenwerkingstools, de beperkte flexibiliteit bij bestandsbeheer en het gebrek aan overzicht. Taalhuizen zien duidelijke verbeterkansen voor de gebruiksvriendelijkheid, met name door het toevoegen van een track changes-functie, invulbare templates en een dashboard. Ook nieuwe functies zoals het uploaden van andere typen mediabestanden (audio en video), automatisch opslaan en collaboratief werken werden benoemd als gewenste verbeteringen.

Het kwaliteitskader wordt door alle betrokken partijen (auditoren en taalhuizen) beoordeeld als volledig en breed. Het biedt taalhuizen een gestructureerde manier van meten, met duidelijke normen die inzicht geven in het functioneren van het taalhuis. Desondanks is een vijfde van de taalhuizen ontevreden over het kader. Dit heeft vaak te maken met het feit dat zij het kader te uitgebreid vinden en de hoeveelheid benodigde documenten (ongeveer 50) ter onderbouwing van de normen als te veel ervaren.

Enkele taalhuizen geven aan dat de hoeveelheid administratief werk die nodig is om aan de normen te voldoen als belastend en soms onnodig wordt ervaren, zeker door relatief kleine taalhuizen. CBCT heeft dit aandachtspunt ter harte genomen. In het vernieuwde kader ZoO II hebben auditoren meer ruimte gekregen om contextafhankelijk te beoordelen, rekening houdend met de schaal en structuur van het betreffende taalhuis. Vooral voor kleinere taalhuizen wordt nu sterker gekeken naar proportionaliteit. Dit maatwerk biedt ruimte voor verschillen in aanpak, zonder de basisnormen los te laten.

“We wegen het nu meer. We kijken niet alleen of het er staat, maar ook hoe het past bij de schaal en de situatie van het taalhuis.” (auditor)

“Je kunt een taalhuis met een coördinator voor één dag in de week niet op dezelfde manier beoordelen als een grote bibliotheek.” (auditor)

Taalhuizen zijn erg tevreden over de houding en deskundigheid van de auditoren. CBCT wordt gezien als een professionele organisatie met uitgebreide ervaring en expertise op het gebied van certificering van bibliotheken en cultuurorganisaties. De auditoren hebben bijvoorbeeld ervaring in het (audit)veld en/of werken vaak als toezichthouder in de sector. Hierdoor beschikken ze over veel inhoudelijke kennis en hanteren ze tijdens het certificeringsproces vooral open vragen en vervolgvragen. De meeste taalhuizen waren positief over de auditdag zelf. De auditoren werden als vriendelijk, professioneel en ontwikkelgericht ervaren, in plaats van afrekenend. Sommige taalhuizen vonden de beoordeling echter te formeel en afstandelijk, wat het gevoel gaf dat het certificeringsproces te veel een administratief proces is.

*“De auditororen waren zorgvuldig en betrokken.
Ze waren goed voorbereid.” (taalhuis)*

*“Fijn dat buitenstaanders meekijken naar het proces en dat ze ook
werkelijk langs komen en met partners in gesprek gaan.
Je merkt dat dat indruk maakt op de samenwerkingspartners.
Het voelde echt als een belangrijke stap in de goede richting.” (taalhuis)*

*“Het voelde soms alsof je door hoepels moest springen zonder
dat duidelijk was waar die hoepels precies stonden.” (taalhuis)*

Het lerend vermogen staat centraal in de aanpak van CBCT, zowel voor de auditoren als voor de organisatie. De certificering wordt gezien als een ontwikkelinstrument, en de auditoren van CBCT geven hier op een goede manier invulling aan. De certificeringsrapportage wordt als bruikbaar ervaren, omdat de verbeterpunten een concreet handelingsperspectief bieden. Dit lerende effect was met name groot bij taalhuizen die voorwaardelijk of (nog) niet gecertificeerd waren. Zij kregen de tijd om te werken aan verbeterpunten, zoals het opstellen van een meerjarenplan of het monitoren van de impact op deelnemers.

Enkele taalhuizen geven aan behoefte te hebben aan meer transparantie over de totstandkoming van de scores. Sommige taalhuizen vonden het lastig te begrijpen waarom zij op bepaalde onderdelen een lagere score kregen.

Voor taalhuizen was het verkrijgen van de certificering ook een feestelijk moment voor het taalhuis en de partners, omdat dit erkenning geeft aan de professionaliteit van het taalhuis. De herkenbaarheid en positie van het taalhuis zijn met de certificering volgens taalhuizen versterkt, zowel intern als extern. Daarnaast is een positief resultaat een mooie afsluiting, omdat de certificering een collectieve inspanning is geweest.

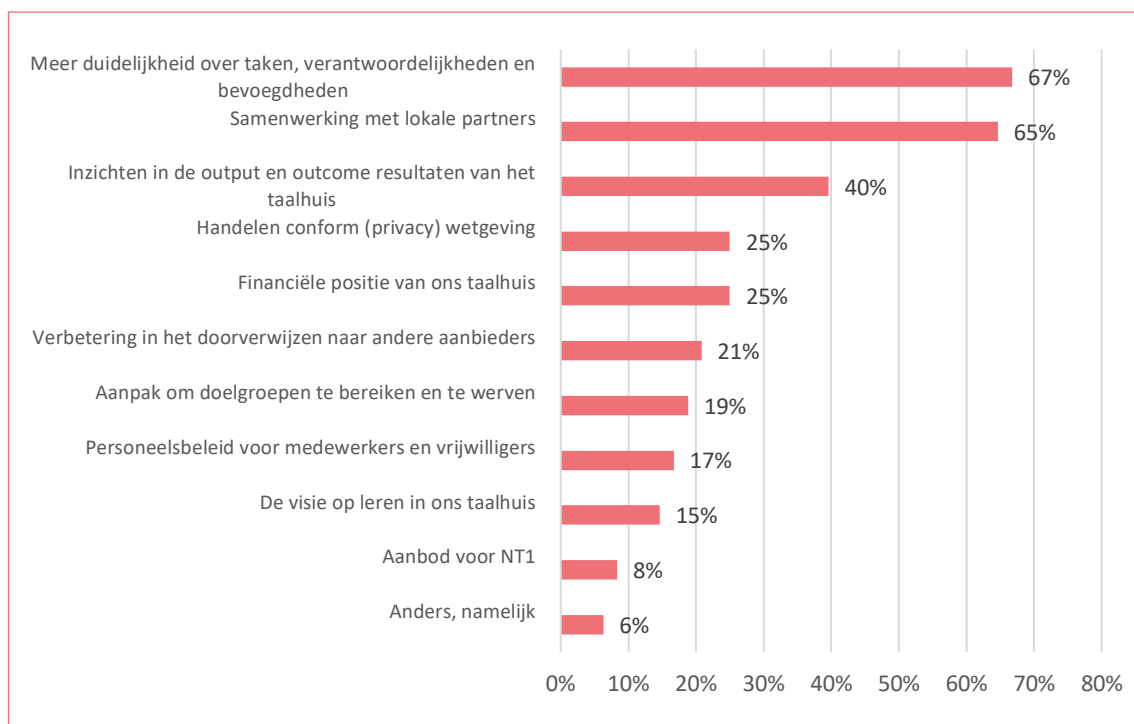
Er is algemene tevredenheid over het certificeringsproces. Respondenten geven CBCT een ruim voldoende (7,7) als rapportcijfer. Men is met name tevreden over de deskundigheid van de auditoren, de rapportage en de bruikbaarheid van de verbeterpunten. Auditoren zien daarbij een toegenomen bewustwording en betrokkenheid van verschillende partners in het veld, evenals een groeiende professionalisering van taalhuizen in het algemeen.

Impact van certificering op kwaliteit en dienstverlening

Uit eigen onderzoek van CBCT blijkt dat certificering een positieve uitwerking heeft op de kwaliteit en organisatie van taalhuizen. Taalhuizen scoren gaandeweg hoger op verschillende normen tijdens de certificering, met name op norm 4 (mensen) en norm 7 (privacy). Dit wijst op een duidelijke professionaliseringsslag, waarbij taalhuizen beter voorbereid zijn op de certificering.

Uit de enquête blijkt dat taalhuizen impact zien doordat er meer duidelijkheid is over taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden (67% van de taalhuizen vindt dat dit het geval is), verbeterde samenwerking met lokale partners (65%) en meer inzicht in de output en outcome resultaten van het taalhuis (40%), zie Figuur 7.2. De certificering heeft volgens taalhuizen geleid tot meer bewustwording intern en gezorgd voor het goede gesprek met de omgeving, inclusief de gemeente. Zo belanden de certificeringsrapporten steeds vaker bij gemeenten en worden deze gebruikt in gesprekken over beleid en financiering. Dit zorgt voor meer politieke en bestuurlijke aandacht voor de rol van Taalhuizen. Daarbij zien taalhuizen ook dat de certificering een positieve impact heeft op de kwaliteit en dienstverlening van hun aanbod. Bijvoorbeeld omdat de dienstverlening beter wordt afgestemd op de behoeften van de doelgroep of dat de begeleiding van deelnemers professioneler is geworden. Verder geeft het taalhuizen ook verduidelijking in de activiteiten en diensten die ze kunnen maken met gelimiteerde middelen.

Figuur 7.2 Effecten van de certificering op verschillende aspecten van taalhuizen (meerdere antwoorden mogelijk) (N=48)

Ook geven respondenten aan dat kwaliteitsprocessen zoals het opstellen van vrijwilligersbeleid (17%) en Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) (25%) zijn versneld door het doorlopen van het certificeringsproces. En enkele taalhuizen (25%) geven aan dat de financiële positie van hun taalhuis is verbeterd, bijvoorbeeld doordat er nu overeenstemming is behaald en meer processen zijn geformaliseerd tussen samenwerkingspartners. Dit betekent dat zij na de certificering beter kunnen lobbyen voor financiering naar de gemeente.

“Naar aanleiding van de certificering is duidelijk geworden dat we beter moesten gaan kijken naar een gemeenschappelijke visie en de stip op horizon. Ook is duidelijk geworden dat we onvoldoende capaciteit hebben om alle taken uit te voeren die we wel graag zouden willen doen. Dus daar moesten keuzes in gemaakt worden.” (taalhuis)

“Het keurmerk hielp om makkelijker financiering te krijgen.” (taalhuis)

Voor gecertificeerde taalhuizen blijft het een uitdaging om de input uit de rapportage om te zetten in praktische verbeteringen. Dit vraagt om betere impactmeting, structurele feedbackmechanismen en een flexibele aanpak die meegroeit met de veranderende doelgroep. Uit het rapport van Brandenburg (2024)⁴⁴ en dit onderzoek komt naar voren dat een tussengesprek met dezelfde auditor na twee jaar zou kunnen helpen bij het doorvoeren van verbeterpunten en het reflecteren op de organisatieontwikkeling van taalhuizen. De rollen en verantwoordelijkheden van auditoren en CBCT moeten daarbij wel duidelijk worden vastgelegd, aangezien het CBCT geen advies geeft. Een laagdrempelig en vrijwillig reflectiegesprek aan de hand van de zelfevaluatie zou hierbij een mogelijkheid kunnen zijn, om zowel het CBCT als de taalhuizen zo min mogelijk te belasten. Dit zou ook binnen het netwerk van taalhuizen georganiseerd kunnen worden. Deze aanpak sluit aan bij deesignaleerde behoefte aan kennisdeling met andere taalhuizen.

“De vraag is of organisaties de middelen en professionaliteit hebben om die uitkomsten door te vertalen naar een aanpak die echt verandert. (auditor)”

Kritische afweging van de kosten en baten van certificeren

Het certificeringsproces wordt door velen als positief beoordeeld, van begin tot eind, maar taalhuizen blijven kritisch op de administratieve lasten die met de certificering gepaard gaan. De administratieve last werd door meerdere taalhuizen als zwaar ervaren. Uit de enquête blijkt dat een groot deel van de respondenten (46%) aangeeft dat de kosten hoger waren dan de baten, tegenover een kleine minderheid (4%) die meer baten dan kosten ervaart. Een kwart (25%) geeft aan dat de kosten en baten in balans zijn, terwijl een ander kwart (25%) hierover geen oordeel heeft.

Voor de hoeveelheid (administratief) werk werd door veel taalhuizen als onevenredig groot ervaren. Kleinere taalhuizen en taalhuizen die nog over weinig documentatie beschikten, vonden de voorbereiding op de auditdagen behoorlijk intensief en tijdrovend voor zowel de organisatie als de partners. Zo moesten meer dan vijftig documenten worden aangeleverd. Daarnaast moesten taalhuiscoördinatoren meerdere gespreksrondes voeren met alle betrokken partijen om input te verzamelen, afstemming te verkrijgen en alle informatie te verwerken.

⁴⁴ Ton Brandenburg (2024). Taalhuizen doen ertoe! Onderzoek Zicht op Ontwikkeling 2020-2023.

Andere taalhuizen, bijvoorbeeld die meer institutioneel waren ingebed in de bibliotheek en daarbij ondersteuning en ervaring hadden met andere typen audits, gaven aan dat de voorbereiding meer in balans was.

“We vonden de administratieve lasten voor de certificering en het aanleveren van de documenten behoorlijk pittig en veel. Als Taalpunt ben je niet gewend aan certificering en wat je daarvoor moet doen. Helemaal als ‘klein’ Taalpunt waarbij de coördinator maar 10 uur heeft voor alle taken is dit een ‘zware extra last’”. (taalhuis)

“Het kader is nog steeds te complex voor taalhuizen met een kleine schaal en beperkte capaciteit.” (auditor)

Versterken van netwerk en kennisdeling als kwaliteitsinstrument

Zowel gecertificeerde als nog niet gecertificeerde taalhuizen geven aan dat er behoefte is aan meer kennisuitwisseling en het delen van goede praktijken ter ondersteuning van de kwaliteit van taalhuizen. De meest gebruikte informatiebronnen van taalhuizen ter versterking van hun kwaliteit zijn Stichting Lezen en Schrijven (LES) (90%), het lokale netwerk van taalhuizen (83%), Het Begint met Taal (74%) en het Expertisepunt Basisvaardigheden (66%). Voor taalhuizen die zijn ingebed in bibliotheken spelen de provinciale ondersteuningsinstellingen (POI's) een belangrijke rol (55%), evenals de Koninklijke Bibliotheek (KB) (46%). Voor taalhuizen die zijn ingebed bij een welzijnsorganisatie, gemeente of regionaal opleidingscentrum (ROC) lijken dezelfde kennisbehoeften te gelden. Zij zullen eerder aankloppen bij de arbeidsmarktregio's of gemeenten (68%) of bij onderwijsinstellingen (42%). Minder vaak genoemde informatiebronnen zijn CBCT, het landelijke netwerk van taalhuizen, de website taalhuis.nl en onderzoeks- en adviesbureaus.

Respondenten geven aan behoefte te hebben aan een structuur voor regionale en landelijke kennisdeling. Regionale en landelijke bijeenkomsten, netwerksessies, interviews en informele kennisuitwisseling worden genoemd als effectieve en waardevolle manieren om goede praktijken en ervaringen te delen

Bereidheid en financiële middelen voor toekomstige certificeren

Taalhuizen geven aan dat de subsidie voor certificering de drempel heeft verlaagd, vooral omdat het certificeringsbedrag aanzienlijk is in verhouding tot het totale budget van veel taalhuizen, met name van de kleinere taalhuizen. Op de vraag of ze de volgende certificering uit eigen middelen gaan bekostigen, kon een meerderheid van de respondenten (71%) nog geen antwoord geven. Een kleine minderheid van de respondenten gaf aan bereid te zijn om de certificering zelf te bekostigen (8%), terwijl 22% expliciet aangaf hier niet toe bereid te zijn. Het aflopen van het TmmT-programma zonder vervolg geeft financiële onzekerheid voor taalhuizen. Ondanks dat veel taalhuizen aangeven dat er nu meer bestuurlijke aandacht is voor het thema basisvaardigheden en laaggeletterdheid, varieert de mate van regievoering en financiering sterk per gemeente en regio. Gemeente lopen aan tegen beperkte middelen en het is de vraag of zij bereid en in staat zijn om toekomstige certificeringskosten zelf te dragen. Zolang de middelen beperkt zijn voor taalhuizen, zal er altijd kritisch worden gekeken naar dergelijke aanvullende kostenpost.

“Dit hangt af wat de gemeente ervan vindt. Op papier staat het mooi dat je een certificaat hebt behaald, maar de cursisten die gebruik maken van het Taalhuis hechten hier weinig tot geen waarde aan, zij willen worden geholpen.” (taalhuis)

Uitdagingen voor de toekomst

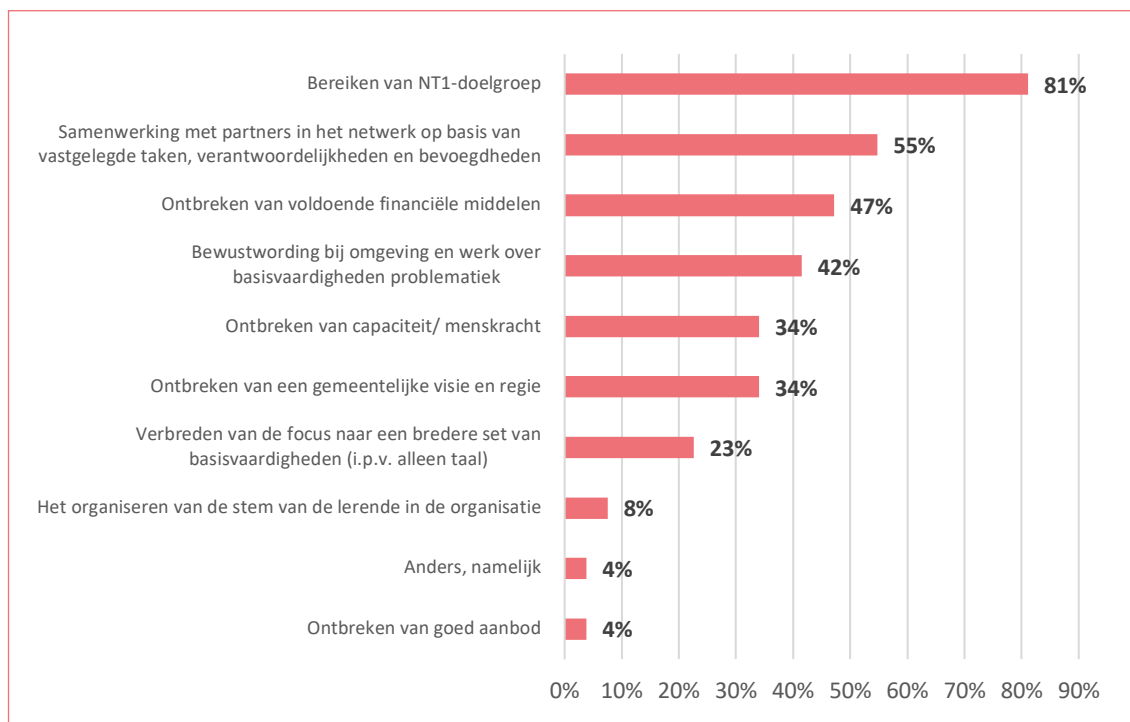
De meest genoemde toekomstige uitdagingen voor taalhuizen in de enquête zijn: het bereiken van de NT1-doelgroep (81%), samenwerking met partners in het netwerk op basis van vastgelegde taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden (55%) en het ontbreken van voldoende financiële middelen (47%) (zie Figuur 7.4). Dit zijn ook de aandachtspunten in het rapport van Brandenburg (2024) die aangeeft dat de onderdelen samenwerking en het bereiken van NT1-doelgroep een grote uitdaging ligt. Zo zijn er nog iet altijd duidelijk afspraken binnen de stuurgroep, ontbreken formele samenwerkingsverbanden, zijn de rollen, taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden niet altijd vastgelegd en is er geen sprake van evaluatiemomenten met ketenpartners.

Minder genoemde uitdagingen zijn: bewustwording binnen de omgeving en op de werkvloer over de problematiek rondom basisvaardigheden (42%), het ontbreken van een gemeentelijke visie en regie (34%) en het tekort aan capaciteit/menskracht (34%).

De kamerbrief en verkenning uit juli 2024 adviseren om de kwaliteit van taalhuizen te verbeteren door vanuit het certificeringskader sterker in te zetten op samenwerkingen met partners rond de drie basisvaardigheden (taal, reken en digitale vaardigheden). De verbreding van de focus van het taalhuis naar een bredere set van basisvaardigheden (in plaats van alleen taal) wordt echter slechts door een klein deel van de respondenten (23%) benoemd. Deze verbreding van basisvaardigheden is al deels opgenomen in het nieuwe certificeringskader ZoO II en heeft invloed op de aansturing, samenwerking, het budget en de personele inzet van taalhuizen.

Een andere uitdaging die naar voren komt uit de interviews – en ook wordtesignaleerd in het rapport van Brandenburg (2024) – is de schaalvergroting van taalhuizen in diverse regio's. Deze schaalvergroting wordt gemotiveerd door de aansluiting bij bestaande structuren van kleinere taalhuizen, wat het mogelijk maakt om efficiënter te werken. Er ontstaan steeds meer regionale taalnetwerken, maar schaalvergroting brengt ook risico's met zich mee, zoals een gebrek aan lokale aansluiting en onduidelijke taakverdelingen. Dit betreft met name de regiefunctie bij de aanpak van lokale laaggeletterdheid.

Figuur 7.4. Belangrijkste uitdagingen voor een taalhuis (meerdere antwoorden mogelijk) (N=48)

Operationeel is er veel diversiteit tussen taalhuizen, met verschillen in lokale contexten, bestuurlijke aandacht en beschikbare middelen. Dit brengt verschillende uitdagingen met zich mee. Taalhuizen ervaren een gebrek aan standaardisering en kennisdeling op het gebied van gedeelde operationele uitdagingen, zoals het bereiken van de NT1-doelgroep en het opzetten van samenwerkingen. Ook spelen maatschappelijke ontwikkelingen een rol, zoals de veranderende NT1-doelgroep, de verbreding van laaggeletterdheid naar basisvaardigheden en schaalvergroting.

Taalhuizen hebben daarom behoefte aan meer kennisdeling en standaardisatie, bijvoorbeeld in de vorm van een 'blauwdruk' voor een goed functionerend taalhuis om richting te geven aan hun verdere ontwikkeling. Hiervoor is het essentieel om te weten wat werkt. Dit betreft onder andere de samenwerking met partners binnen het netwerk, op basis van vastgelegde taken, verantwoordelijkheden en behoeften. Daarnaast is de betrokkenheid van gemeenten en hun rol als opdrachtgever en regisseur van belang bij het verbeteren van het aanbod en het beleid. Hun rol is op dit moment vrijblijvend en er ontbreken kaders, waardoor beleidsmatige aandacht en aanpak tussen gemeenten en regio's verschillen. Binnen deze blauwdruk vallen ook succesvolle aanpakken om de NT1-doelgroep beter te bereiken die in samenwerking tussen bibliotheek, welzijn, onderwijs en gezondheidszorg worden opgepakt.

Taalhuizen zien ook een belangrijke rol weggelegd voor het Expertisepunt Basisvaardigheden bij het verder verbeteren van de kwaliteit. Dit kan door actieve ondersteuning bij de voorbereiding van het certificeringsproces en door het aanbieden van trainingen en workshops voor medewerkers en vrijwilligers over onderwerpen zoals laaggeletterdheid, digitalisering en omgaan met diversiteit. Daarnaast zou het Expertisepunt taalhuizen kunnen ondersteunen bij het monitoren van de

effectiviteit van hun aanbod, door het aanbieden van tools en methodieken om de impact van het taalhuis beter te meten en zichtbaar te maken.

CBCT is daarnaast actief bezig met het delen van kennis en resultaten uit de certificeringen met het veld, onder andere via verbeterde statistieken en een AI-tool om patronen te analyseren. De AI-tool geeft auditoren de mogelijkheid om eenvoudig de documentatie van taalhuizen te doorzoeken en biedt inzicht in de relatie tussen context en effectiviteit van taalhuizen.

7.4 Conclusie en aanbevelingen

Conclusies

De doelstelling van 200 gecertificeerde taalhuizen is met 124 certificeringen binnen 'Zicht op Ontwikkeling I' (2020-2023) niet behaald. Dit is te verklaren door verschillende factoren, waaronder de vertraagde start van de certificering door corona en het ontbreken van een overzicht van taalhuizen. Daarnaast ervaren taalhuizen vooral praktische belemmeringen, zoals het gebrek aan capaciteit, middelen en structuren bij de dagelijkse uitvoering, wat de keuze voor vrijwillige certificering bemoeilijkt.

Zoals al geconcludeerd in de tussenevaluatie, is de certificering belegd op een goede plek. Een ervaren en professionele organisatie met uitgebreide kennis en kunde op het gebied van certificering van bibliotheken en cultuurorganisaties is verantwoordelijk voor het proces. De organisatie staat stevig en de procedures en werkprocessen zijn duidelijk beschreven voor aanvragers. Waar nodig worden processen aangepast, zoals de harmonisatie van vragen voor normering in de White papers en het (gebruik van het) normenkader.

Ervaring met de eerste certificeringsronde en verschillende onderzoeken hebben input geleverd voor de doorontwikkeling van het kwaliteitskader 'Zicht op Ontwikkeling I' (2020-2023) naar 'Zicht op Ontwikkeling II' (2024-2027). Zo is er nu meer aandacht voor de 'stem van de lerende', als gevolg van aanbevelingen uit de tussenevaluatie. Daarnaast is er meer ruimte voor maatwerk en contextafhankelijke beoordeling (proportionaliteit) en extra aandacht voor samenwerking, governance (taken en bevoegdheden) en maatschappelijke impact. Ook is het nu mogelijk om de certificering van taalhuizen te integreren in de bibliotheekcertificering. Hiermee laat CBCT zien dat zij continu werkt aan verbetering en aanpassing van het kader. Een grote meerderheid van de gecertificeerde taalhuizen ziet meerwaarde in het certificeringsproces, vooral voor de kwaliteitsborging en verbetering van de dienstverlening. Certificering wordt over het algemeen breed gedragen binnen het netwerk van taalhuizen en gemeenten erkennen de meerwaarde ervan. Taalhuizen zijn tevreden over verschillende deelaspecten van het certificeringsproces, met name over de auditoren, de rapportage en de voorgestelde verbeterpunten. Kritiek is er vooral op de administratieve lasten en de online applicatie Zenya. Taalhuizen zouden daarnaast graag meer gerichte ondersteuning krijgen tijdens het certificeringsproces, bijvoorbeeld door meer duidelijkheid over wat er van hen wordt verwacht en voorbeelden van de aan te leveren documenten. Vooral kleinere taalhuizen ervaren het kader als omvangrijk en veeleisend. Zij zouden graag zien dat het kader wordt

vereenvoudigd, met meer rekening houdend met de diversiteit tussen taalhuizen ('proportionaliteit'). Gecertificeerde taalhuizen hebben behoefte aan een gerichte focus op verbeterpunten in de nieuwe certificeringsronde na vier jaar, in plaats van een volledige herhaling van het proces. Ook wordt gepleit voor maatwerk en vereenvoudiging om de administratieve lasten voor kleinere taalhuizen te verminderen.

Uit eigen onderzoek van CBCT blijkt dat certificering een positieve uitwerking heeft op de kwaliteit en organisatie van taalhuizen. Taalhuizen scoren gaandeweg hoger op verschillende normen tijdens de certificering, met name op norm 4 (mensen) en norm 7 (privacy). Dit wijst op een duidelijke professionaliseringsslag, waarbij taalhuizen beter voorbereid zijn op de certificering. In de enquête geven taalhuizen aan dat certificering leidt tot meer duidelijkheid over taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden, verbeterde samenwerking met lokale partners en meer inzicht in de output- en outcome-resultaten van het taalhuis. Daarnaast zien taalhuizen dat certificering een positieve impact heeft op de kwaliteit en dienstverlening van hun aanbod. De dienstverlening wordt beter afgestemd op de behoeften van de doelgroep en de begeleiding van deelnemers is professioneler geworden. Ook biedt certificering taalhuizen meer inzicht in welke activiteiten en diensten mogelijk zijn met beperkte middelen.

Ondanks deze professionaliseringsslag, variëren taalhuizen sterk in vorm, scope en omvang, mede afhankelijk van de regievoering en financiering door de gemeente. Er is een gebrek aan standaardisering en kennisdeling, waardoor veel organisaties het wiel opnieuw moeten uitvinden. Slechts een minderheid van de respondenten is bereid om de hercertificering over vier jaar zelf te bekostigen. Hoewel gemeenten mogelijk de kosten op zich kunnen nemen, zullen taalhuizen nog steeds interne capaciteit nodig hebben voor de voorbereiding en procesbegeleiding. Gemeenten beschikken echter over beperkte middelen, en door de financiële uitdagingen voor gemeenten de komende jaren is de kans groot dat er minder budget beschikbaar is voor laaggeletterdheid en taalondersteuning.

Er is daarnaast behoefte aan meer inhoudelijke kennisuitwisseling, zowel regionaal als landelijk. Het Expertisepunt Basisvaardigheden heeft potentie en wordt door taalhuizen gevonden, maar mist nog de structuur, zichtbaarheid en praktische aansluiting met de taalhuizen. Er is meer nodig om het Expertisepunt een effectief ondersteuningsinstrument te maken, zoals betere regionale verankering en actieve kennisdeling. Dit kan bijvoorbeeld door concrete tools, sjablonen of procesbegeleiding aan te bieden ter ondersteuning van taalhuizen.

Aanbevelingen

Ondanks het positieve oordeel over de certificering en de rol van CBCT, zijn er nog zaken te verbeteren of te heroverwegen. Enkele aanbevelingen stonden al in de tussenrapportage en blijven staan:

- Informeer beter wat van taalhuizen wordt verwacht tijdens de auditdagen (documentatie en scope), wie waarvoor verantwoordelijk is, wie uit te nodigen en maak gebruik van praktijkvoorbeelden. Overweeg een informatiesessie te organiseren waarin meerdere taalhuizen stapsgewijs over het certificeringsproces worden geïnformeerd en ervaringen gedeeld kunnen worden.

- Faciliteer netwerkvorming en kennisuitwisseling tussen taalhuizen op nationaal niveau en lokaal niveau (peer-learning) en de mogelijke actievare rol van het Expertisepunt Basisvaardigheden hierin.
- Verken de potentie van het certificeringskader voor ander non-formele aanbieders die WEB-gelden ontvangen.

Enkele nieuwe aanbevelingen voor CBCT op basis van de eindevaluatie zijn als volgt:

- Evalueer **de inbedding** van de taalhuiscertificering als module van de bibliotheek-certificering
- Bied taalhuizen **meer informatie** over goede praktijken en structuren ('blauwdrukken') aan zodat het veld meer kan standaardiseren
- **Versimpel** of focus op verbeterpunten voor de hercertificering van taalhuizen over vier jaar om een hoge administratieve last te voorkomen
- Overweeg een **follow-upgesprek na twee jaar** om bij te sturen en meer inzicht te krijgen op impact
- **Overweeg de voorwaarde van cofinanciering** voor de hercertificering van taalhuizen over vier jaar, het percentage kan afhankelijk zijn van het budget, aansturing of inbedding (juridische verantwoordelijk) van het taalhuis.

Enkele nieuwe algemene aanbevelingen voor taalhuizen zijn:

- Zorg voor **structurele financiering** voor de operationele aspecten van taalhuizen en de aanpak van laaggeletterdheid (basisvaardigheden) en overweeg ontwikkelbudgetten om in te spelen op veranderende doelgroepen en beleidsontwikkelingen
- Zet regionale managers of coördinatoren in om **strategische sturing in netwerken te verbeteren**. Dit kan ook bijdragen aan systematische kennisborging voor taalhuizen en personele wisselingen beter op te vangen.

8. Landelijk expertisepunt basisvaardigheden

8.1 Inleiding

De evaluatie van het Tel mee met Taal-programma 2016-2018 concludeerde dat een duurzame verankering in beleid belemmerd wordt doordat gemeenten vaak te weinig capaciteit of expertise hebben om de verbinding te leggen tussen de verschillende domeinen (werk, onderwijs, financieel, gezin) van het gemeentebestuur.⁴⁵ In de Kamerbrief is daarom voorgesteld om, samen met verschillende partners, waaronder de VNG, een nieuw onafhankelijk expertisepunt voor basisvaardigheden op te zetten.⁴⁶ In het advies *Samen werken aan taal* moedigt de Sociaal-Economische Raad (SER) dit initiatief aan.⁴⁷

De Kamerbrief stelt nog enkele aanvullende eisen aan dit expertisepunt: het Expertisepunt Basisvaardigheden (hierna Expertisepunt) moet onafhankelijk zijn, moet fungeren als vraagbaak voor wet- en regelgeving op het gebied van volwassenenonderwijs, scholingsregelingen en subsidies en heeft als doel om kennis en beleid ten behoeve van de doelgroep beter te verbinden. Alle partijen, van werkgevers tot gemeenten, en van scholen tot maatschappelijke organisaties, kunnen bij het Expertisepunt terecht. Het expertisepunt zou zich verder specifiek moeten richten op kwaliteitsbevordering, professionalisering van docenten en (bij)scholing van vrijwilligers, en het delen van goede voorbeelden. Een aanvullende wens is dat het expertisepunt ook faciliteert in het opleiden van nieuwe NT1-docenten. Het expertisepunt zou verder een landelijke onderzoeksagenda moeten coördineren die aansluit op de vragen en behoeften die leven in het veld, en jaarlijks investeren in de kwaliteit van taalvrijwilligers en de organisaties die met hen werken. Tot slot, dient het expertisepunt netwerkbijeenkomsten te organiseren en bij te dragen aan het verspreiden van goede voorbeelden en succesvolle lokale en regionale experimenten. Voor het expertisepunt is jaarlijks € 1.000.000 beschikbaar.

Tijdens de opzet van het Expertisepunt heeft in opdracht van het Interbestuurlijk Programma (IBP) een uitgebreide verkenning plaatsgevonden hoe de inrichting van het Expertisepunt eruit zou moeten zien.⁴⁸ Belangrijke onderwerpen hierbij zijn de rol, functie en taken, eigenaarschap, onafhankelijkheid en betrokken partners, en tot slot, de organisatie, aansturing en positionering van het Expertisepunt. Belangrijke uitkomsten van deze verkenning zijn opgenomen in de box op de volgende pagina.

⁴⁵ Ecorys (2018). *Monitor actieprogramma Tel mee met Taal 2016-2018*. Eindrapport. p. 22.

⁴⁶ Kamerbrief *Samen aan de slag voor een vaardig Nederland: vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024*, 18 maart 2019.

⁴⁷ SER (2019). *Samen werken aan taal. Een advies over laaggeletterdheid*, p. 67.

⁴⁸ Wolswinkel (2019). *Expertisepunt Basisvaardigheden. Voorstel voor inrichting*. Op basis van een verkenning met interview langs betrokken partners.

- **Functie en taken zoals gesteld in de Kamerbrief worden deels onderschreven** (zoals vraagbaakfunctie, verbinden van kennis en beleid; landelijke onderzoeksagenda; stimuleren van kennisuitwisseling via netwerkbijeenkomsten en bijdragen aan het verspreiden van voorbeelden en lokale en regionale experimenten). Andere genoemde taken zou, volgens de verkenning, het Expertisepunt niet direct moeten oppakken, zoals professionalisering van docenten en (bij)scholing van vrijwilligers, het opleiden van nieuwe NT1-docenten, het jaarlijks investeren in de kwaliteit van taalvrijwilligers en de organisaties die met hen werken, en het beoordelen en toekennen van de innovatiegelden (experimenten). Het Expertisepunt zou hier meer in randvoorwaardelijke en faciliterende zin aan kunnen bijdragen.
- **Belangrijk uitgangspunt van het Expertisepunt zou moeten zijn dat het werkveld zich gezamenlijk verantwoordelijk voelt – en kan voelen – voor het Expertisepunt.** Als het Expertisepunt iets van het werkveld moet worden – zoals uit de ambitie spreekt – moet het ook voelen alsof het van het werkveld is. Dan moeten betrokken partijen ook betrokken zijn, een gezamenlijke verantwoordelijkheid voelen en samen met de andere betrokken partners, actief participeren en medezeggenschap ervaren. Suggesties zijn gedaan van mogelijke partijen die in de stuurgroep zitting kunnen nemen die de brede sector van de volwasseneneducatie vertegenwoordigen. Het risico wordt ook benoemd dat de betrokkenheid van te veel partners ten koste zou kunnen gaan van de slagkracht van het Expertisepunt.
- **Er is overeenstemming dat het Expertisepunt onafhankelijk moet zijn, werkend vanuit een gezamenlijke opdracht** (en niet vanuit een eigen belang, product, of vanuit politieke overweging). Kanttekening hierbij is dat er altijd sprake is van een dilemma ten opzichte van de onafhankelijkheid omdat elke organisatie in eerste instantie werkt vanuit de eigen focus van de organisatie. Het is daarom van belang om afspraken te maken hoe deze onafhankelijkheid wordt geborgd. Er is consensus in de verkenning dat er een duidelijke rol- en taakverdeling moet komen tussen gemeenten, Stichting LES en het Expertisepunt, maar ook wat deze organisaties op hun verschillende websites publiceren (TMMT, LES en Expertisepunt).
- **Het Expertisepunt zou moeten bestaan uit een stuurgroep met leden van betrokken organisaties, een projectleider/netwerkregisseur en projectsecretaris.** Daarnaast is het volgens de verkenning van belang om specifieke kennis en expertise van organisaties uit het werkveld te benutten, bijvoorbeeld door ze bij bepaalde deelprojecten een voortrekkersrol te geven. Er is een voorkeur om het Expertisepunt te beleggen bij een bestaand kennisinstituut, dat in het veld als onafhankelijk wordt gezien. Het risico hierbij is wel dat een bestaand kennisinstituut, dat tegelijkertijd onafhankelijk is, beperkte kennis over en expertise op het thema heeft en dat dit kan leiden tot versnippering (nieuwe organisatie in het veld).

Stichting Lezen en Schrijven (LES) en Movisie hebben de inrichting van het Expertisepunt Basisvaardigheden opgepakt. Het Expertisepunt is op 29 oktober 2020 gelanceerd. In lijn met de doelstelling werkt het Expertisepunt vanuit vier focusgebieden, verdeeld over de twee uitvoerende organisaties: (1) Vraagbaak (LES); (2) Netwerk (LES en Movisie); (3) Wat werkt (LES en Movisie) en (4) Onderzoek (Movisie).

8.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet

Voor de evaluatie van het Expertisepunt zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd.

1. Hoe heeft het Expertisepunt invulling gegeven aan de taakomschrijving en welke activiteiten heeft het Expertisepunt uitgevoerd?
2. Hoe is de samenwerking tussen Movisie en LES vormgegeven en in welke mate versterken deze organisaties elkaar in de uitvoering?
3. Hoe is het veld betrokken in de uitvoering van het EB?
4. Hoe heeft de doelgroep (brancheorganisaties, gemeenten, onderwijsinstellingen, vrijwilligersorganisaties, UWV, bibliotheekveld, werkgevers) gebruikgemaakt van het Expertisepunt?
5. Hoe beoordeelt de doelgroep de dienstverlening en producten van het Expertisepunt in termen van:
6. In hoeverre hebben de dienstverlening en producten tot nieuwe inzichten, bewustwording of gedrag geleid bij de verschillende doelgroepen?
7. Beantwoordt het Expertisepunt aan de gestelde doelstelling, namelijk de samenwerking verbeteren tussen organisaties en het werkveld op zowel landelijk als lokaal niveau professionaliseren?
8. Dient het Expertisepunt voortgezet te worden na 2024, en zo ja, onder welke condities?

De onderzoeksaanpak bestaat uit de volgende methoden:

- *Deskresearch*: analyse voortgangsrapportages van het EB. Aangezien het jaarverslag voor het jaar 2024 nog niet is vastgesteld, heeft het Expertisepunt alleen kengetallen aangeleverd voor het jaar 2024.
- *Enquête onder gebruikers van Expertisepunt*: in totaal hebben 204 respondenten de vragenlijst ingevuld, waaronder gemeenten, bibliotheken, taalhuizen, onderwijsinstellingen, welzijnsorganisaties en overige instellingen betrokken bij de regionale aanpak.
- *Verdiepende interviews*: om beter zicht te krijgen op de ervaring van gebruikers van het Expertisepunt zijn in totaal 13 interviews uitgevoerd met o.a. medewerkers van het Expertisepunt en diverse stakeholders in het werkveld (zoals Divosa, Oefenen.nl; ITTA, Het Begint met Taal, CBCT, MBO-raad, Maurice de Greef en vijf taalhuizen) om duiding te geven aan de resultaten en input voor verbeteringsvoorstellen te genereren.

8.3 Resultaten

8.3.1 Hoe heeft het Expertisepunt invulling gegeven aan de taakomschrijving?

Opstartproblemen, maar nu duidelijke taakafbakening LES en Movisie

Het Expertisepunt wordt door twee organisaties uitgevoerd die elk hun eigen expertise inbrengen. Movisie brengt specifieke expertise in vanuit het sociaal domein en evidence based aanpakken en heeft een duidelijke onafhankelijke rol richting het werkveld, terwijl LES jarenlange ervaring heeft met het thema laaggeletterdheid en de uitvoering van lokale/regionale programma's en ondersteuning van gemeenten.

In de oorspronkelijke opzet zouden beide organisaties werken vanuit een organisatiestructuur waarin op alle vier de focusgebieden door medewerkers wordt samengewerkt. In de praktijk echter bleek deze organisatiestructuur niet te werken en is in overleg met het ministerie van OCW besloten om de taken eenduidiger te beleggen en de taken (en de bijbehorende inhoudelijke en financiële verantwoording) over de twee organisaties te verdelen. Movisie richt zich hiermee meer op het focusgebied 'Onderzoek', terwijl LES zich richt op het focusgebied 'Vraagbaak'. Bij de focusgebieden 'Netwerk' en 'Wat werkt' zijn de taken verdeeld en zijn beide organisaties betrokken bij de uitvoering en leggen hier verantwoording over af. In de tussenevaluatie in 2022 stelden geïnterviewde stakeholders toch vraagtekens bij het wat en waarom van deze beslissing, juist omdat samenwerking tussen en met organisaties in het veld als belangrijke prioriteit van het Expertisepunt werd neergezet. Enkele respondenten gaven destijds aan dat ze de indruk hebben dat beide organisaties redelijk geïsoleerd werken. Daarnaast was er tijdens de tussenevaluatie in het veld nog wat animositeit waarom het Expertisepunt belegd is bij Stichting LES, juist ook omdat de Kamerbrief het belang van een onafhankelijk Expertisepunt benadrukt en de verkenning van IBP juist het advies heeft gegeven om het Expertisepunt te beleggen bij een kennisinstituut/kenniscentrum dat als onafhankelijk wordt gezien.

Deze geluiden komen minder naar voren tijdens de eindevaluatie in 2024 en daarmee lijkt dat de taakverdeling tussen organisaties goed is belegd en merkt het veld weinig van de constructie van twee samenwerkende organisaties. We wordt door geïnterviewde stakeholders de vraag opgeroepen of het Expertisepunt vanuit efficiencyoverweging niet beter kan worden aangestuurd door een organisatie.

Een toenemende focus in de laatste jaren

Het eerdergenoemde advies van IBP geeft aan dat er met het beschikbare budget keuzes moeten worden gemaakt over wat het Expertisepunt wel en niet zou moeten oppakken. Het Expertisepunt heeft dit advies bij het opstarten deels ter harte genomen door bijvoorbeeld bepaalde taken, zoals genoemd in de Kamerbrief, niet uit te voeren, zoals het faciliteren en opleiden van NT1-docenten. In plaat hiervan heeft het Expertisepunt er bijvoorbeeld voor gekozen om bestaande NT1-modules, zoals ontwikkeld door ITTA, te promoten. Daarnaast bestaat er al een NT1-docentennetwerk. Hierdoor is het niet nodig om een nieuw netwerk te faciliteren, maar kan juist worden aangesloten bij een bestaand netwerk. Ook bestond de wens om meer te doen met het één-op-één begeleiden van werkgevers; hiervoor was het budget echter niet toereikend. Het Expertisepunt heeft daarmee de aanbeveling opgevolgd door zicht te concentreren op vier focusgebieden, verdeeld over de twee uitvoerende organisaties: vraagbaak, netwerk, wat werkt en onderzoek.

Desondanks had het Expertisepunt ten tijde van de tussenevaluatie nog een zeer brede taakstelling met een diversiteit aan doelgroepen, variërend van ervaringsdeskundigen, docenten, werkgevers, beleidsmakers, welzijnsprofessionals en vrijwilligers, en een grote diversiteit aan focusgebieden. Dit gaf het Expertisepunt een behoorlijke uitdaging in zijn positionering. Het in 2019 opgeheven Steunpunt Basisvaardigheden had bijvoorbeeld een meer gerichte focus op een netwerk van gemeenteambtenaren die behoefte hadden om kennis te delen over beleid en wetgeving, wat deels het succes verklaarde van het Steunpunt (duidelijke doelstelling, platform en community van gebruikers). De tussenevaluatie concludeerde dat de taakopvatting van het Expertisepunt duidelijk breder is en deels overlapt met bestaande platforms en netwerken, wat het lastig maakt het Expertisepunt helder te positioneren.

Mede op basis van de conclusies en aanbevelingen van de tussenevaluatie van het TmmT-programma van 2022 heeft het Expertisepunt meer focus aangebracht in zijn activiteiten, zoals op gemeenten, taalhuizen, het sociaal domein en vrijwilligers.

Expertisepunt wordt vooral als kennisaanbieder gezien; daarnaast verscheidenheid aan rollen

Door de brede focus blijkt het voor gebruikers niet altijd duidelijk wat en voor wie het Expertisepunt nou werkelijk is (zie figuur 8.1). Uit de enquête onder regionale stakeholders blijkt dat het veld een brede variëteit aan rollen toebedeelt aan het Expertisepunt en dit beeld is niet veel veranderd sinds de tussenevaluatie van 2022. De belangrijkste rol is die van kennisaanbieder (genoemd door 71% van de respondenten; versus 64% in 2022), kennisontwikkelaar (47% versus 44% in 2022), adviseur (26% versus 27% in 2022) en netwerkfacilitator (18% versus 17% in 2022). Opvallend is dat geen van de rollen door alle respondenten is benoemd; dit geeft een duidelijke indicatie dat gebruikers blijvend diverse rollen toebedelen aan het Expertisepunt. Ook het Expertisepunt zelf was in het begin zoekende hoe het zich tot deze verschillende rollen moest verhouden, maar in de laatste jaren ligt de focus meer op de rol van kennisaanbieder, wat door een groeiende meerderheid van respondenten ook wordt gezien als een rol van het Expertisepunt.

Figuur 8.1 – Oordeel stakeholders over de rol van het Expertisepunt in het werkveld (N=90 in 2022; N=81 in 2024)

De diversiteit aan rollen verklaart waarschijnlijk ook dat een relatief grote groep van 30% aangeeft dat het onvoldoende duidelijk is wat ze kunnen verwachten van het Expertisepunt (terwijl 53% aangeeft dit wel duidelijk te vinden; 17% weet dit niet of het heeft geen mening). Dit percentage is hoger dan 2022, waar een kwart (25%) aangaf dat het onvoldoende duidelijk is wat ze kunnen verwachten. Hier lijkt blijvend een aandachtspunt te liggen voor het Expertisepunt in het duidelijker maken voor wie ze zijn. Diegenen die duidelijk weten wat ze kunnen verwachten waarderen wel de brede focus van het Expertisepunt, terwijl anderen juist focus missen. De laatste groep betreft ook de groep die verdiepende kennis zoekt op een aantal themagebieden, die het Expertisepunt volgens hen (nog) onvoldoende aansluit. In veel gevallen hebben deze stakeholders ook eigen vindplaatsen voor hun vragen. Ongeveer een derde (32%) geeft dan ook aan dat de informatie op de website niet uniek is en vindbaar op andere vindplaatsen. Wel voelen respondenten die bekend zijn met het Expertisepunt zich als professional aangetrokken door de dienstverlening van het Expertisepunt (14% is het hier niet mee eens; 11% weet dit niet). Meer professionals voelen zich aangetrokken door het Expertisepunt ten opzichte van de cijfers in 2022.

Betrokkenheid van het werkveld is blijvend een aandachtspunt

Een blijvend aandachtspunt is dat doelgroepen kritisch zijn over de mate waarin ze betrokken worden bij de vormgeving en uitvoering van het Expertisepunt. Ongeveer 14% van de respondenten geeft aan dat dit niet het geval is, terwijl 20% aangeeft dat dit wel het geval is (de rest weet dit niet of heeft geen mening). Deze percentages zijn vergelijkbaar met die van 2022. Deze bevinding wordt ondersteund door de verdiepende interviews, waarin verschillende landelijke stakeholders aangeven

dat ze nog onvoldoende betrokken worden bij de opzet van het Expertisepunt en zich daardoor minder eigenaarschap ervaren of zich minder onderdeel voelen van de community van het Expertisepunt. Een enkele partij geeft aan dat het Expertisepunt nog te veel autonoom werkt. Dit zijn voornamelijk gevestigde organisaties die eerder onderdeel waren van de petitieraad die was gevormd om onder andere mee te denken over hoe het Expertisepunt beter onderdeel kan worden van het veld. Dit lijkt niet te stroken met de oorspronkelijk wens om het Expertisepunt iets van het werkveld te laten worden en blijft daarmee een blijvend aandachtspunt (zie verkenning in opdracht van het IBP).

Geformuleerde outputdoelstellingen zijn behaald, minder zicht op impact

Om ervoor te zorgen dat de afgesproken doelstellingen worden behaald, maakt het Expertisepunt elk jaar een werkplan, waarin de belangrijkste thema's en activiteiten voor de verschillende doelgroepen, belanghebbenden en de opdrachtgever zijn uitgewerkt. Ook rapporteert het Expertisepunt jaarlijks over de uitgevoerde activiteiten in vier focusgebieden in hun voortgangsverslag. Het ministerie van OCW stuurt aanvullend weinig op de te behalen output en resultaten en laat het Expertisepunt vrij om eigen invulling te geven aan hun diensten.

8.3.2 Focusgebied Vraagbaak

Binnen dit focusgebied wil het Expertisepunt dé toegangspoort zijn voor iedereen met een vraag of verzoek over basisvaardigheden. LES verzamelt en presenteert hiervoor informatie die beschikbaar is in het werkveld, zoals kennis over wie wat doet, methodes, aanpakken en toepassingen, en relevante onderzoeken en publicaties. Daarnaast zorgt het Expertisepunt ervoor dat deze informatie toegankelijk en zichtbaar is voor iedereen. Ze beantwoorden vragen over basisvaardigheden en volwasseneneducatie of verwijzen vragenstellers door naar de juiste (kennis)partners. Vragen kunnen worden gesteld via e-mail, telefoon of het contactformulier op de website.

Door de jaren heen rapporteert het Expertisepunt een groeiend aantal vragen: van 174 in 2021 naar 293 vragen in 2024. Dit duidt op een toenemende behoefte vanuit het werkveld. Dit komt neer op gemiddeld vijf vragen per week, terwijl dit in de eerste jaren tussen de drie en vier vragen per week lag. Daarnaast zijn er in 2024 nog eens 96 vragen gesteld tijdens de vier georganiseerde vragenuren. Deze waren gericht op werkgevers, ouders, basisvaardigheden en gecijferdheid en Taalschakeltrajecten en het staatsexamen NT2. De meeste vragen (ongeveer 80%) worden intern afgehandeld. De overige vragen worden beantwoord in overleg met collega's van LES of Movisie (6%) en externe partners zoals het ministerie van OCW of de Inspectie van het Onderwijs (10%). Indien nodig wordt een beroep gedaan op kennispartners in het veld, maar dit is slechts incidenteel gebeurd.

In het jaarverslag van 2023 en 2024 staat niet uit welke doelgroepen de vragen afkomstig zijn. Wel wordt specifiek verwezen naar taalhuisprofessionals, waarvoor concrete doelstellingen zijn geformuleerd. Zo blijkt dat een aanzienlijk aantal vragen afkomstig is van taalhuisprofessionals (33 van het gestelde doel van 50). Eerdere jaarverslagen maakten wel een uitsplitsing naar doelgroep. Uit het jaarverslag van 2021 bleek dat de meeste vragen in dat jaar afkomstig waren van beleidsmakers (38%), gevolgd door werkgevers (28%). In mindere mate kwamen de vragen van wetenschappers en vrijwilligers.

Driekwart (74%) van de vragen in 2024 ging over basisvaardigheden op het gebied van taal, rekenen of digitale vaardigheden. Ongeveer een vijfde (21%) betrof vragen over taalschakeltrajecten. Dit beeld is niet anders voor 2023. In de eerste jaren van het Expertisepunt ging een groot deel van de vragen (40%) over de TMMT-subsidieregeling. Dit leidde ertoe dat het Expertisepunt in die periode belangrijke signalen en adviezen heeft gegeven aan het ministerie van OCW en DUS-I over de TMMT-subsidies en de inrichting daarvan.

Op basis van de gestelde vragen heeft het Expertisepunt in 2024 twee kennisdocumenten gepubliceerd, namelijk over (1) de organisatie van basisvaardigheden en (2) leermaterialen NT1. Daarnaast zijn in 2024 twee bestaande kennisdocumenten geactualiseerd, namelijk (1) kwaliteit van docenten basisvaardigheden en (2) doorverwijzen en de privacywetgeving (AVG). Hiermee voldoet het Expertisepunt aan het doel om vier kennisdocumenten op te leveren. In 2023 publiceerde het Expertisepunt drie kennisdocumenten over (1) budgetten voor volwasseneneducatie, (2) kwaliteit van docenten basisvaardigheden en (3) doorverwijzen en de privacywetgeving (AVG). Hiermee is het doel van vier tot zes kennisdocumenten in 2023 niet volledig behaald.

Het Expertisepunt is bezig om de tevredenheid en impact van de antwoorden aan vragenstellers beter te meten en is van plan dit in 2025 mee te nemen in een impactmeting.

8.3.3 Focusgebied Netwerken

Het Expertisepunt beoogt samenwerking en netwerken te stimuleren op landelijk, regionaal en lokaal niveau, maar ook op inhoudelijke thema's. Zo onderhoudt het Expertisepunt een overzicht van landelijke en regionale organisaties die actief zijn op het gebied van basisvaardigheden. Het Expertisepunt geeft ook bekendheid aan bijeenkomsten, onder andere via de nieuwsbrieven en de website. Daarnaast organiseren ze online bijeenkomsten in de vorm van webinars, kennisateliers en meer, maar ook offline bijeenkomsten zoals werkbezoeken en workshops.

In het werkplan stelt het Expertisepunt doelen voor het aantal activiteiten in ieder jaar (zoals 12 activiteiten en/of producten in 2023), die elk jaar zijn gehaald. Zo zijn er in 2023 twee kennisateliers georganiseerd, namelijk over meertaligheid en informatiegestuurd werken. Daarnaast zijn er in 2023 de volgende activiteiten georganiseerd: 1 werkbezoek (aanbod Oekraïense ontheemden), 2 onlinebijeenkomsten (Gezin en basisvaardigheden), 1 workshop (over ervaringsdeskundigheid), 1 lanceringsbijeenkomst voor de onderzoeksagenda, 1 optreden tijdens een VNG-sessie, 1 landelijke bijeenkomst over het opstarten van taalhuizen en 1 symposium (*Basisvaardigheden in een toegankelijke samenleving*). Hiermee voldoet het Expertisepunt net niet aan de gestelde doelstellingen van 12 activiteiten en/of producten voor 2023.

Voor 2024 stelde het Expertisepunt zichzelf tot doel om minimaal 10 activiteiten en/of producten te organiseren, waarvan minimaal 4 landelijke leer- en uitwisselsessies voor taalhuisprofessionals, 1 kennisatelier over gecijferdheid, 3 tot 4 symposia van stakeholders bij te wonen en tot slot 1 symposium voor taalhuisprofessionals en sociale professionals over een integrale aanpak van basisvaardigheden. Deze doelstelling voor 2024 is gerealiseerd met de organisatie van bijeenkomsten en kennisateliers over de onderwerpen gecijferdheid, kwaliteit taalhuizen, sociaal domein/integrale aanpak, handreiking kwaliteit, samenwerken aan basisvaardigheden en ervaringsdeskundigheid.

Verder organiseerde het Expertisepunt twee webinars over de gemeentelijke aanpak van basisvaardigheden in samenwerking met Toezicht Sociaal Domein. Aanvullend organiseerde het Expertisepunt een werkbezoek aan drie Taalhuiscafés voor taalhuisprofessionals (twee online en één live) in samenwerking met kennispartners. Eind 2024 organiseerde het Expertisepunt het Festival Samen Sterk in Basisvaardigheden.

8.3.4 Focusgebied Wat werkt?

In dit focusgebied verzamelt het Expertisepunt kennis over wat werkt en maakt deze voor alle doelgroepen toegankelijk. Het Expertisepunt verzamelt goede voorbeelden van interventies op basis van een set kwaliteitscriteria (op basis van de ervaring van Movisie met het opzetten van een objectieve databank van interventies). Deze voorbeelden zijn gekoppeld aan themapagina's. In de kennisbank is over de thema's informatie te vinden, zoals onderzoeken, interventies, praktijkvoorbeelden, materialen, instrumenten en organisaties. Waar nodig trekt het Expertisepunt samen op met externe partijen, zoals Stichting 'Het Begint met Taal' op het thema kwaliteit van vrijwilligers. Om de doelgroep te informeren over 'wat werkt' worden interventies kritisch beoordeeld en beschreven volgens een beslismodel.

Voor 2023 had het Expertisepunt tot doel gesteld om een overzicht te maken van minimaal 20 aanpakken met kwaliteitskenmerken, en ook een beschrijving van minimaal 4 lokale voorbeelden van domeinoverstijgende samenwerking en 6 nieuwe publicaties over relevante kennis en onderzoek. Minimaal één publicatie of activiteit diende te worden opgenomen om tools en methoden onder de aandacht te brengen. Ook was het Expertisepunt voornemens een dossier op te stellen over wat werkt bij gecijferdheid en minimaal één 'wat werkt volgens experts' titel. Voor het grootste deel zijn deze doelen behaald, met de opmerking dat het jaarverslag voor 2023 alleen verwijst naar het aantal gerealiseerde publicaties (14) en 5 lokale voorbeelden van domeinoverstijgende aanpakken. Aan de andere streefwaarden, zoals opgenomen in het werkplan voor 2023, wordt niet gerefereerd in het jaarverslag.

Ook voor 2024 zijn vergelijkbare doelstellingen geformuleerd met 8 tot 10 beschreven aanpakken, 4 lokale voorbeelden van domeinoverstijgende samenwerking, minimaal 6 publicaties, een aantal publicaties en activiteiten om tools en methoden onder de aandacht te brengen, een dossier over wat werkt bij gecijferdheid en minimaal één 'wat werkt volgens de expert'-artikel. Het Expertisepunt heeft in 2024 de kennisbank verder verrijkt met ruim 100 nieuwe items, waaronder artikelen, praktijkverhalen, Tel Mee Met Taal-content, goede voorbeelden, onderzoek en interventies van kennispartners. Daarnaast heeft het Expertisepunt in 2024 vier veelbelovende aanpakken beschreven en drie artikelen geschreven over wat werkt. Ook zijn er twee workshops georganiseerd over impact onder de noemer "Doen Wat Werkt" en zijn er vier dossiers gepubliceerd in de reeks "Weten wat Werkt".

Ook is er een startpagina ontwikkeld voor taalhuizen waarop de kwaliteitscriteria van een goed functionerend taalhuis te vinden zijn, aangevuld met goede voorbeelden. De handreiking kwaliteit van ITTA/Berenschot is bovendien toegankelijk gemaakt via de website, als onderdeel van een landingspagina voor gemeenteambtenaren.

8.3.5 Focusgebied Onderzoek

Het Expertisepunt stelt jaarlijks een onderzoeksagenda op vanuit de behoeften, vraagstukken en uitdagingen rondom basisvaardigheden. Op basis van deze agenda wordt een jaarlijkse onderzoeksronde opengesteld waarvoor onderzoeksvoorstellen kunnen worden ingediend van maximaal 33.000 euro. In 2023 en 2024 zijn er vijf onderzoeken gehonoreerd. Daarnaast zijn er in 2023 twee vervolgonderzoeken toegekend uit de onderzoeksronde van 2022, meer gericht op verspreiding en implementatie. Er is verder een onderzoeksfestival georganiseerd om de opgedane kennis beter te delen en netwerken te versterken. Daarnaast is er een onderzoeks- en praktijkmagazine gepubliceerd met alle relevante kennis.

8.3.6 Gebruik van website, nieuwsbrief en LinkedIn

Gebruikersresultaten laten eind 2024 een groei zien in het bereik van het Expertisepunt. De website laat bijvoorbeeld een groeiend aantal bezoekers zien over de jaren (105.191 gebruikers eind 2024 versus 17.000 eind 2021). De meeste gebruikers bezoeken de kennisbank (140.456 weergaven), de homepage (65.242), de pagina voor vrijwilligers (11.961), de pagina met het themaoverzicht (4.096), de zoekbalk (27.392), de themapagina (2.355) en de Handreiking: kwaliteit bij de aanpak van laaggeletterdheid (4.512). Daarnaast verstuurt het Expertisepunt een aantal keer per jaar een nieuwsbrief waarvoor het aantal abonnees sterk is gegroeid over de jaren (van 672 in 2021 tot 1.460 in 2024). Ook het aantal gebruikers van de LinkedIn-pagina groeit over de jaren (825 volgers begin 2022 versus 2.239 volgers begin 2024). Ook het aantal bezoekers, updateweergaven en paginaweergaven is toegenomen over de jaren.

Het Expertisepunt zorgt er ook voor dat de doelgroep zelf meedenkt over de uitvoering van het Expertisepunt door het instellen van een ervaringsraad. De ervaringsraad bestaat uit zes personen en is een afspiegeling van een diverse groep mensen met beperkte basisvaardigheden, met aandacht voor regionale spreiding, gender, werkstatus, leeftijd en herkomst. De ervaringsraad geeft gevraagd en ongevraagd advies en wordt betrokken bij de activiteiten van het focusgebied onderzoek (bijvoorbeeld de onderzoeksagenda).

Op basis van het bovenstaande is op te maken dat LES en Movisie haar eigen geformuleerde doelstellingen, zoals opgeschreven in de jaarlijkse werkplannen, behalen. Er vindt een grote variëteit aan activiteiten plaats en het aantal gebruikers van het Expertisepunt is groeiende. Wel moet hierbij gezegd worden dat er door het Expertisepunt voornamelijk over activiteiten wordt gerapporteerd en in mindere mate over het effect van de focusgebieden op de gebruiker (resultaatgebieden), zoals de mate waarin gebruikers zich gehoord voelen, de mate waarin doelgroepen van het Expertisepunt elkaar weten te vinden, en de mate waarin gebruikers zich geïnspireerd voelen. Hiervoor is meer inzicht nodig in de ervaring van de gebruikers. Het Expertisepunt heeft hiervoor een verandertheorie opgesteld om de impact van haar diensten in de toekomst beter te meten. In 2024 zijn hier de eerste stappen voor gezet via tevredenheidsenquêtes.

8.3.7 Gebruik van het Expertisepunt Basisvaardigheden en mate van tevredenheid

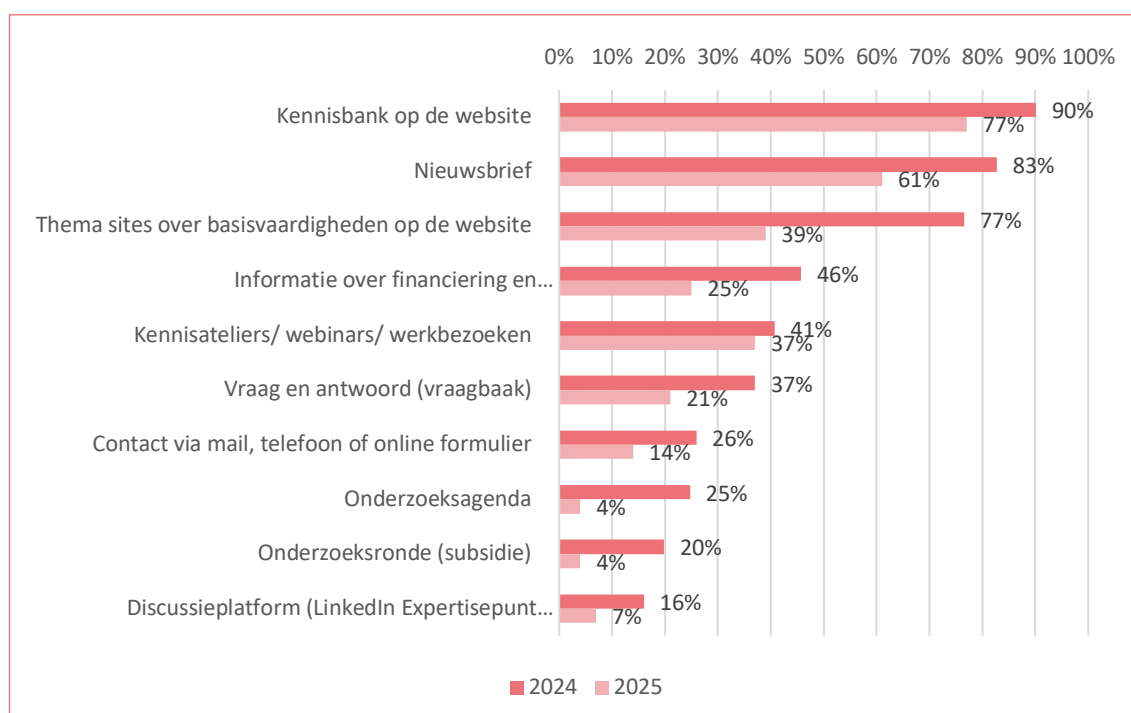
Groeiende bekendheid en gebruik, maar nog steeds een aandachtspunt

Geïnterviewde stakeholders zien duidelijk een meerwaarde in een centrale plek voor kennis en informatie over basisvaardigheden en een platform voor kennisuitwisseling voor organisaties en professionals die werkzaam zijn in de volwasseneneducatie.

De bekendheid van het Expertisepunt is de laatste twee jaar gestegen (van 52% in 2022 naar 67% in 2024), onder andere omdat het Expertisepunt meer acties heeft ondernomen om de bekendheid te vergroten, met name door actiever aan evenementen deel te nemen en LinkedIn sterker in te zetten. Toch blijft de bekendheid een aandachtspunt, omdat nog steeds een derde van het werkveld niet bekend is met het Expertisepunt.

Ook maakt een groeiende groep gebruik van het Expertisepunt. Ongeveer vier op de tien responderende organisaties in de enquête heeft gebruikgemaakt van de dienstverlening van het Expertisepunt (dit was een derde in 2022). De meest genoemde gebruikte diensten zijn de kennisbank (90% versus 77% in 2022), de nieuwsbrief (83% versus 61% in 2022), de themasite (77% versus 39% in 2022), kennisateliers/webinars (41% versus 37% in 2022) en informatie over subsidiemogelijkheden (46% versus 25% in 2022) (zie figuur 8.2). Met name de sterke groei in het gebruik van de themasites, de kennisbank, de nieuwsbrief, informatie over financiering en subsidiemogelijkheden en de onderzoeksagenda is meldenswaardig. Genoemde redenen voor het niet gebruiken van het Expertisepunt zijn onbekendheid met het Expertisepunt, geen duidelijke noodzaak voor gebruik, het gebruik van andere informatiebronnen, tijdsgebrek en onduidelijkheid over de dienstverlening.

Figuur 8.2 – Gebruik van diensten van het Expertisepunt (N=90 in 2022 en N=81 in 2024)

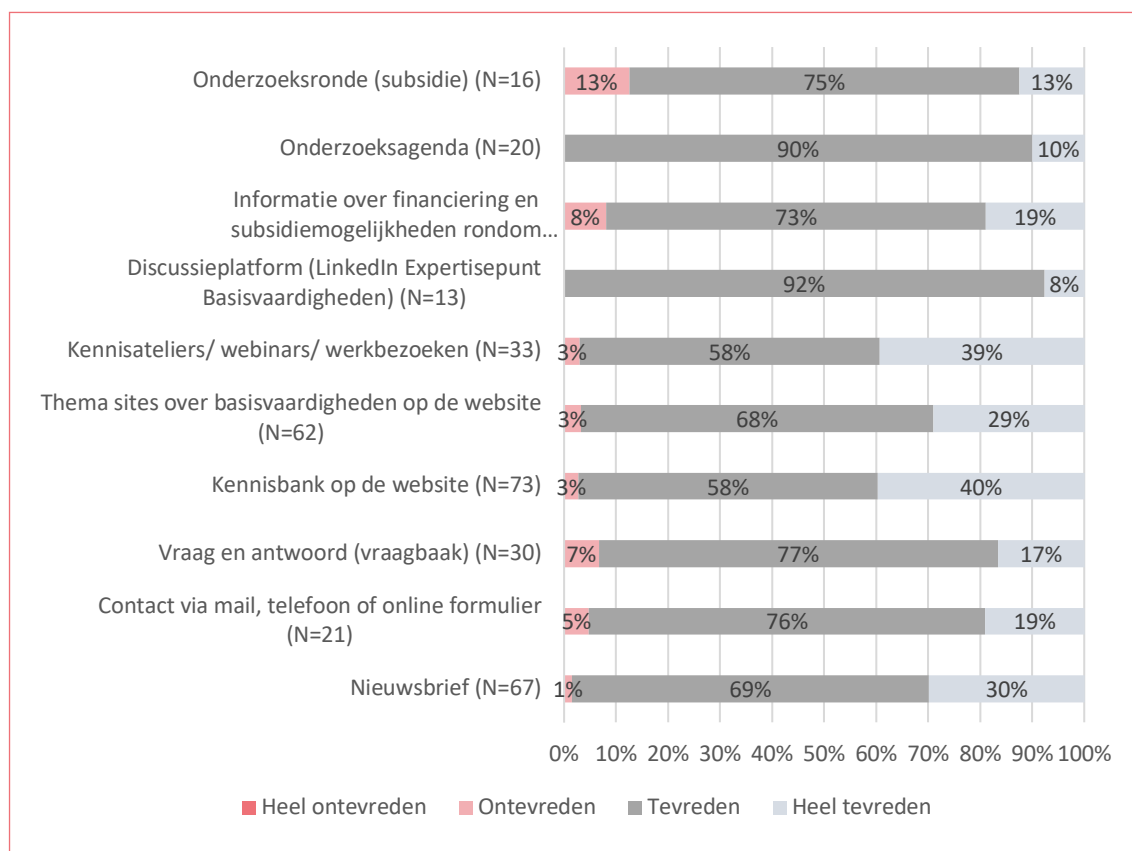

De enquête onder taalhuizen (zie maatregel 7) laat ook zien dat het Expertisepunt veelvuldig gebruikt wordt, met ongeveer twee derde van de taalhuizen die aangeeft het Expertisepunt te gebruiken als informatie- en kennisbron. De informatiebronnen die hoger scoren zijn LES (91%), hun lokale netwerk van taalhuizen (83%) en Het Begint met Taal (74%). Het toegenomen bereik wordt door het Expertisepunt herkend aan het toenemende aantal bezoekers aan hun website, maar ook aan het stijgend aantal deelnemers tijdens bijeenkomsten.

Responderende gebruikers zijn over het algemeen tevreden over de diensten van het Expertisepunt als ze daarvan gebruik maken (zie figuur 8.3). Een zeer kleine groep – variërend van 1% tot 8% over de verschillende diensten – is hier ontevreden over. Respondenten zijn met name positief over de onderzoeksrunde, discussieplatform op LinkedIn, nieuwsbrief, kennisbank, themasites en kennisateliers, als ze hier gebruik van maken. Een deel is minder tevreden over de informatie over financiering en subsidiemaatregelen (8%) en de onderzoeksrunde (13%).

Uit de enquête onder taalhuizen blijkt ook dat taalhuizen tevreden zijn over de dienstverlening van het Expertisepunt (geen van de taalhuizen heeft aangegeven hier ontevreden over te zijn).

Figuur 8.3 – Mate van tevredenheid over verschillende typen diensten van het Expertisepunt

Ondanks dat gebruikers tevreden zijn over de verschillende diensten, vindt bijna een vijfde (17%) dat de dienstverlening niet aansluit bij hun behoefte, terwijl dit percentage in 2022 11% was. Een veelgehoorde opmerking hierbij is nog steeds de wens dat het Expertisepunt juist meer gaat doen op het gebied van beleid en wetgeving (zoals voor gemeenten of opleiders) en het faciliteren van netwerken op dit terrein, naar het voorbeeld van het Steunpunt Basisvaardigheden.

Deze uitkomst resoneert met de eerdere conclusie in de tussenevaluatie dat er twee ‘kampen’ zijn met een verschillend oordeel over het Expertisepunt. Deze situatie is niet gewijzigd ten tijde van de eindevaluatie. Juist de gevestigde landelijke organisaties in het werkveld zien graag meer verdieping in de dienstverlening van het Expertisepunt. Zij ervaren de informatie van het Expertisepunt als redelijk basaal en maken daardoor weinig of geen gebruik van het Expertisepunt. Deze groep geeft ook aan dat ze hun informatie uit eigen en andere informatiebronnen en netwerken halen, waardoor ze zich minder aangesloten voelen bij het Expertisepunt. Dit weerspiegelt zich in de relatief grote groep (een derde) van respondenten die vinden dat de beschikbare informatie op de website niet uniek is, omdat deze ook vindbaar is op andere platforms.

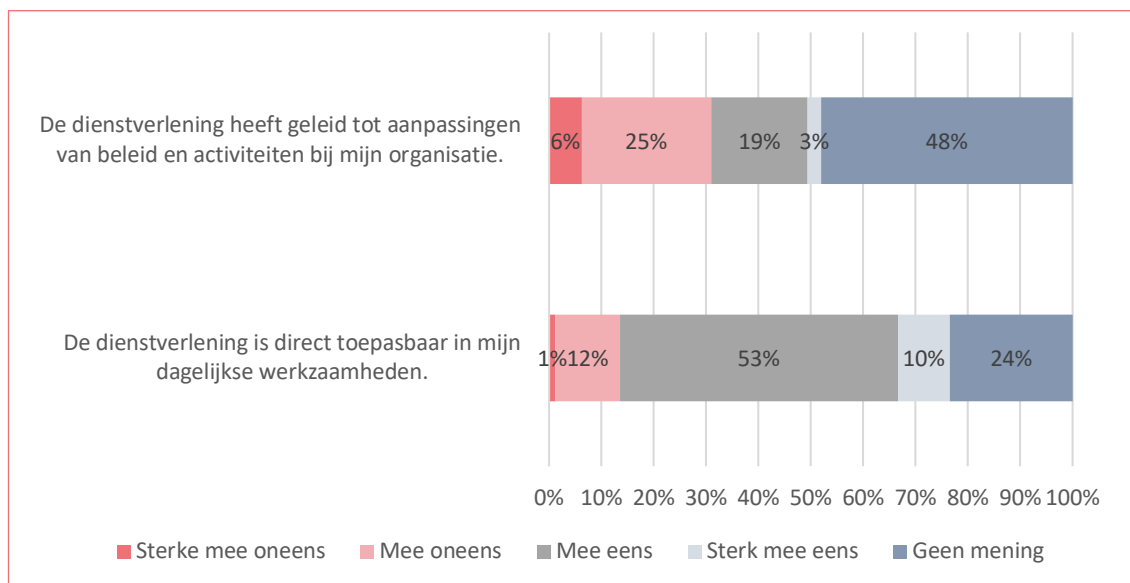
”Ik denk dat het Expertisepunt heel nuttig is voor partijen met weinig kennis en inzicht op dit thema, maar voor mij is de meerwaarde nog niet duidelijk omdat er meer ingangen zijn voor deze expertise en er mijns inziens ook cruciale samenwerkingspartners ontbreken in dit Expertisepunt.”

Stakeholders geïnterviewd zijn over het algemeen tevreden over de deskundigheid van het Expertisepunt op het gebied van basisvaardigheden, de kwaliteit van beschikbare informatie op de website en de bereikbaarheid voor vragen en opmerkingen.

8.3.8 Impact

Respondenten in de enquête beoordelen de gebruikswaarde van de diensten van het Expertisepunt als goed. De meerderheid geeft dan ook aan dat de dienstverlening direct toepasbaar is in hun dagelijkse werkzaamheden (63%). Deze groep is groter dan in de tussenevaluatie in 2022 (46%). Over de impact zijn respondenten voorzichtiger, maar toch geeft bijna een vijfde (21%) aan dat de dienstverlening van het Expertisepunt heeft geleid tot aanpassingen van beleid en activiteiten van hun organisatie. Ook hier is de groep groter dan in 2022 (16%). De groep die geen toepasbaarheid en impact ervaart, is ongeveer even groot als in 2022.

Figuur 8.5 – Ervaren gebruikswaarde van het Expertisepunt (N=81)

8.3.9 Toekomstige rol Expertisepunt en aandachtspunten

Geïnterviewde stakeholders zijn het erover eens dat het goed is om een centrale plaats te hebben waar alle informatie over de volwasseneneducatie samenkomt en zien daarin de meerwaarde van het Expertisepunt. Ervaring laat wel zien dat het tijd kost om het Expertisepunt te positioneren in een sector. Er zijn wel tekenen dat het bereik van het Expertisepunt toeneemt, zoals blijkt uit het groeiende aantal bezoekers op de website en seminars, met over het algemeen tevreden gebruikers. Desondanks weet het Expertisepunt (nog) niet iedereen te bereiken en te binden. Landelijke spelers en meer ervaren professionals in het werkveld zijn kritischer ten opzichte van het Expertisepunt omdat zij niet de informatie en samenwerkingspartners vinden die zij nodig hebben voor verdere professionalisering. Deze stakeholders maken vaak gebruik van hun eigen netwerken en informatiekanaalen (zoals MBO-instellingen via de MBO Raad, gemeenten via Divosa en VNG, en taalprofessionals in hun eigen netwerken) en zien daarom het Expertisepunt niet als hun plek voor samenwerking of om informatie vandaan te halen. Om hen te bereiken, moet het Expertisepunt meer specialistische en nieuwe kennis bieden.

Een legitieme vraag is of het Expertisepunt zich op een grote verscheidenheid aan doelgroepen moet richten. De tussenevaluatie van het TmmT-programma in 2023 beval aan om meer focus aan te brengen in thema's en doelgroepen en netwerken en communities rond deze thema's te organiseren. De evaluatie beval ook aan om het Expertisepunt te richten op doelgroepen en thema's waar bestaande kennis en/of netwerkvorming ontbreekt of onvoldoende van de grond komt (zoals taalhuizen en gemeenten). De onderzoeksagenda zou zich hier volgens de tussenevaluatie ook op kunnen richten, met een select aantal strategische thema's, lopend over meerdere jaren (longitudinaal onderzoek dat juist impact heeft op systeemniveau in plaats van praktisch gericht onderzoek in individuele organisaties). Ook in de eindevaluatie benadrukken de geïnterviewde stakeholders het belang voor meer focus in de activiteiten van het Expertisepunt.

“Het EB probeert te veel doelgroepen te bedienen (gemeenten, taalhuizen, bedrijven, sociaal domein, vrijwilligers), waardoor de impact per doelgroep beperkt blijft.”

“Voor ervaren professionals biedt het EB weinig nieuwe of diepgaande kennis.”

“Het EB lijkt voornamelijk waarde te hebben voor nieuwe ambtenaren die nog niet bekend zijn met het dossier en basisinformatie nodig hebben om zich in te werken.”

Het Expertisepunt heeft deze aanbeveling serieus opgepakt door de focus in toenemende mate te leggen op taalhuizen, gemeenten, het sociaal domein en vrijwilligers. Hier is in 2023 een start mee gemaakt, maar in 2024 is er nog meer focus aangebracht. Zo is de informatievoorziening op de website nu beter gericht op deze doelgroepen (met de landingspagina per doelgroep en daarachter informatie op basis van de meest gestelde vragen in de vraagbaak). Daarnaast wordt de kennisvraag gerichter opgehaald en zijn er gerichte kennissessies georganiseerd, afgestemd op de specifieke behoeften van gemeenten en taalhuizen. Het Expertisepunt heeft bovendien gewerkt aan fysieke aanwezigheid tijdens evenementen in het werkveld (zoals tijdens vakdagen, waaronder de NT1-dag) en aan samenwerking met belangrijke stakeholders (zoals het CBCT; er is een aparte landingspagina voor certificeringen van taalhuizen met praktische voorbeelden).

“Het werkt niet om op een statische website zoveel mogelijk kennis te genereren over een onderwerp en dan te hopen dat mensen daar naartoe gaan. Ambtenaren hebben het te druk en zoeken direct contact met elkaar in plaats van naar een website te gaan.”

Mede als gevolg van deze focus zien taalhuizen het Expertisepunt bijvoorbeeld als een belangrijke kennisbron en zijn ze tevreden met de ondersteuning van het Expertisepunt. Hiermee is het Expertisepunt de goede weg ingeslagen en stakeholders waarderen deze herziene focus, die aansluit op de directe kennisbehoefte in de regio's.

Naast landingspagina's voor doelgroepen heeft het Expertisepunt ook geïnvesteerd in thematische landingspagina's, waardoor het voor bezoekers makkelijker navigeren is en ze sneller toegang hebben tot kennis. Ook heeft het Expertisepunt bijgedragen aan het beter onder de aandacht brengen van onderwerpen, zoals kennis rond het thema gecijferdheid, wat door stakeholders wordt gewaardeerd.

Ook zijn er nog blijvende aandachtspunten. Zo voelt een deel van de geïnterviewde stakeholders zich nog steeds niet voldoende betrokken bij het Expertisepunt en zouden zij meer eigenaarschap willen hebben. Dit was een belangrijk aandachtspunt in de verkenning van IBP, die concludeerde dat het werkveld zich gezamenlijk verantwoordelijk moet en kan voelen voor het Expertisepunt. Enkele geïnterviewde stakeholders zijn van mening dat het Expertisepunt nog te veel autonoom opereert zonder strategische afstemming over de inhoud en onderzoeksagenda. Niet alle geïnterviewde stakeholders zijn het hiermee eens; de betrokken stakeholders binnen de gekozen themavelden en doelgroepen voelen zich meer betrokken bij het Expertisepunt.

Een ander aandachtspunt dat wordt genoemd, is dat in enkele gevallen kennis op de website wordt opgenomen, maar niet tot volledige tevredenheid van de oorspronkelijke bron of kennispartner. Dit komt mede doordat de bron niet wordt vermeld, verkeerd wordt geïnterpreteerd, niet volledig recht wordt gedaan of achterhaald is. Dit kan de legitimiteit en autoriteit van het Expertisepunt onder druk zetten. Dit is een aandachtspunt dat eerder is benoemd in de tussenevaluatie.

Verder geven enkele stakeholders aan dat ze een betere doorvertaling willen zien van kennis naar de praktijk, om zo meer impact op de grond te bereiken en ondersteuning te bieden bij het bouwen van een regionale infrastructuur vanuit een gemeenschappelijke visie. Dit is ook een kritiekpunt op de gesubsidieerde onderzoeksprojecten. Hoewel stakeholders de onderzoeksbudgetten van grote toegevoegde waarde vinden, omdat er weinig alternatieve onderzoeksfinanciering voor handen is, zijn ze licht kritisch over de inhoudelijke programmering en opvolging. Een veelgehoorde opmerking is dat onderzoeksresultaten niet voldoende worden omgezet in praktische toepassingen voor beleidsmakers en uitvoerders.

8.4 Conclusie en aanbevelingen

Conclusies

De opdracht voor het Expertisepunt in wording was zeer breed geformuleerd. Dit gaf het Expertisepunt de ruimte om zelf vorm te geven aan het Expertisepunt, mede op basis van behoeften van het veld. Het Expertisepunt heeft de geformuleerde doelstellingen zoals opgeschreven in de jaarlijkse werkplannen behaald. Deze doelstellingen zijn afgestemd met het Ministerie OCW en de werkgroepleden van het Expertisepunt. Er wordt vanuit het ministerie niet duidelijk gestuurd op verwachte outcome, maar voornamelijk op activiteiten in relatie tot de vier focusgebieden (output).

Er vindt een grote variëteit aan activiteiten plaats en het aantal gebruikers van het Expertisepunt is groeiende. Gebruikers zijn tevreden over de diensten, als ze daarvan gebruik maken.

Doordat de opdracht aan het Expertisepunt breed is geformuleerd is er een risico dat het Expertisepunt voor iedereen is, en tegelijkertijd voor niemand. De tussenevaluatie concludeerde dat om van het Expertisepunt een succes te maken het van belang is om segmenten van het werkveld beter aan het Expertisepunt te binden. Zonder community van actieve gebruikers die actief kennis haalt, brengt en verrijkt, heeft het Expertisepunt onvoldoende bestaansrecht. Enkele segmenten in het werkveld hebben duidelijk eigen vindplaatsen en netwerken voor kennis en informatie, waardoor het Expertisepunt als minder relevant wordt beschouwd. Binnen andere segmenten kan het Expertisepunt juist een belangrijke stimulans geven om netwerkvorming te realiseren en thema's te verdiepen (zie onder andere voor taalhuizen en gemeenten). Het Expertisepunt is de laatste jaren hierin de goede weg ingeslagen om meer focus aan te brengen op thema's en doelgroepen. Hier wordt positief op gereageerd in het veld. In de interviews met landelijke stakeholders werd nogmaals ook de behoefte geuit aan meer netwerkactiviteiten op strategisch beleidsniveau, zoals het bespreken van wet- en regelgeving, naar voorbeeld van het oude Steunpunt Basisvaardigheden.

Aanbevelingen

Uit de evaluatie blijkt dat er stappen gezet zijn in het aanbrengen van focus in de activiteiten van het Expertisepunt, maar ook dat dit blijvende aandacht verdient.

- Continueer de **focus op een select aantal thema's en doelgroepen** en organiseer netwerken en communities rond deze thema's. Betrek blijvend externe organisaties/experts die samen met het Expertisepunt deze communities kunnen moderaten en geef deze eigenaarschap.
- Zorg binnen de thema's voor een **goede vertaalslag naar de praktijk**, zodat uitvoerders concreet met praktijkkennis aan de slag kunnen gaan (blauwdrukken; goede voorbeelden; do's & don'ts)
- Overweeg **verdieping** aan te brengen in de focus om ook de ervaren professional/ expert te interesseren om gebruik te maken van het Expertisepunt
- **Monitor de impact van deze activiteiten** (op basis van verandertheorie) en communiceer over behaalde impact

Verschillende partijen voelen zich nog steeds in mindere mate gehoord door het Expertisepunt; dit leidt tot discussies over de rol en legitimiteit van het Expertisepunt in het werkveld.

- Zorg dat organisaties blijven aangehaakt door ze actief te benaderen om een bijdrage te leveren aan het Expertisepunt. Betrek ze in de governance op de door hun relevante thema's en betrokkenheid (strategisch versus operationeel). Zorg dat het succes van het Expertisepunt ook **afstraalt op deze organisaties** (en vice versa).

Bijna een derde van de respondenten van de enquête is onbekend met het Expertisepunt. Vanuit het adagium 'onbekend maakt onbemind' is het van belang dat het EB blijft werken aan haar bekendheid.

- Blijf werken aan de **bekendheid van het platform**. Zet hier ook externe partijen voor in door strategische allianties aan te gaan.

Respondenten geven aan dat er veel strenger moest worden gestuurd op betekenisvol onderzoek voor de hele sector en op impact. De wens wordt geuit om nadrukkelijker te sturen op disseminatie en impact van onderzoeksprojecten.

- Overweeg om onderzoeksprojecten met interessante uitkomsten voor het veld **aanvullend budget te geven voor verdere verspreiding** van opgedane lessen of het verder piloten van onderzoeksuitkomsten bij andere organisaties (in het geval het onderzoeksprogramma in de toekomst wordt doorgezet)
- Breng **focus aan in de onderzoeksagenda**: kies voor een beperkt aantal thema's en betrek het veld structureel bij het bepalen van onderzoeksvragen.
- Zorg voor een directe **koppeling tussen onderzoek en beleidsmaatregelen**. Richt onderzoek meer op praktische toepasbaarheid voor beleidsmakers en gemeenten.

9. Landelijke monitor basisvaardigheden

9.1 Inleiding

De WEB-evaluatie en de Tel mee met Taal-evaluatie laten zien dat gemeenten en arbeidsmarktregio's moeilijkheden ervaren met het monitoren van het bereik en de resultaten van non formele educatie en dat de resultaten lastig samen te brengen zijn in een landelijk beeld. Daardoor is niet transparant wat precies bereikt wordt met de educatiebudgetten en in hoeverre niveauverbetering plaatsvindt op de terreinen geletterdheid en zelfredzaamheid. Het is daarom evenmin mogelijk goed vast te stellen welke aanpakken succesvol zijn voor welke doelgroep en welke niet. De Kamerbrief stelt daarom voor om een monitor te ontwikkelen die kijkt naar de input (het bereik), de output (afgeronde trajecten) en de outcome (verbetering van vaardigheden en zelfredzaamheid). Het specifieke doel van maatregel 9 is om het volgende te bewerkstelligen:

In alle arbeidsmarktregio's worden het bereik en effect van de aanpak van laaggeletterdheid op vergelijkbare wijze periodiek in kaart gebracht, met oog voor de grote diversiteit aan deelnemers en ondersteuningsaanbod.

In 2019 is een gezamenlijk traject van OCW en VNG uitgerold om een monitoringssysteem op te zetten. Dit traject was begeleid door de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) en heeft geleid tot een inventarisatie van monitoringssystemen en aanbevelingen voor het inrichten van een toekomstig monitoringssysteem. De voorgestelde monitor zal moeten balanceren tussen het verzamelen van bruikbare informatie en het zo laag mogelijk houden van de administratieve lasten. Ook moet de monitor rekening houden met gemeenten die al een (uitgebreid) systeem hebben én gemeenten die nog geen systeem hebben. Rijk en gemeenten hebben besloten hier stapsgewijs (gedeeltelijk) uitvoering aan te geven, waaronder de uitvoering van een pilot die wordt uitgevoerd door het CBS, met als doel te inventariseren welke gegevens over deelnemers beschikbaar zijn bij gemeenten en bij aanbieders van cursussen en de onderlinge vergelijkbaarheid daarvan. Ook moet de pilot inzicht bieden in de beperkingen die gemeenten en aanbieders ondervinden bij het aanleveren van de gegevens en antwoord geven op de vraag wat er ingericht moet worden om de gegevenslevering zo goed mogelijk te laten aansluiten bij de praktijk van gemeenten en aanbieders.

In 2022 is de pilot afgerond en de monitor is inmiddels een structureel proces geworden en wordt steeds beter geïntegreerd bij gemeenten en aanbieders.

9.2 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet

Voor de evaluatie van maatregel 9 zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Wat is de stand van zaken ten aanzien van de ontwikkeling en implementatie van de landelijke monitor onder gemeenten en cursusaanbieders?
2. Hoe beoordelen de gemeenten en cursusaanbieders deze monitor?
3. Welke gegevens van de landelijke monitor kunnen worden gebruikt om te rapporteren over de voortgang in de realisatie van de regionale programma's?
4. Welke gegevens van regionale monitoring kunnen worden gebruikt voor kleuring van landelijke outputgegevens?

De onderzoeksaanpak bestaat uit de volgende methoden:

- *Deskresearch*: analyse van documenten geproduceerd in het kader van de CBS- pilot en het advies van de ICT-Uitvoeringsorganisatie (ICTU) van de overheid over de landelijke monitor basisvaardigheden volwassenen.
- *Enquête onder gemeenten*: in totaal hebben 80 gemeenten vragen beantwoord over de landelijke monitor basisvaardigheden.
- *Verdiepende interviews*: om beter zicht te krijgen op de ervaringen is een interview uitgevoerd met de projectleider van het CBS verantwoordelijk voor monitoring.

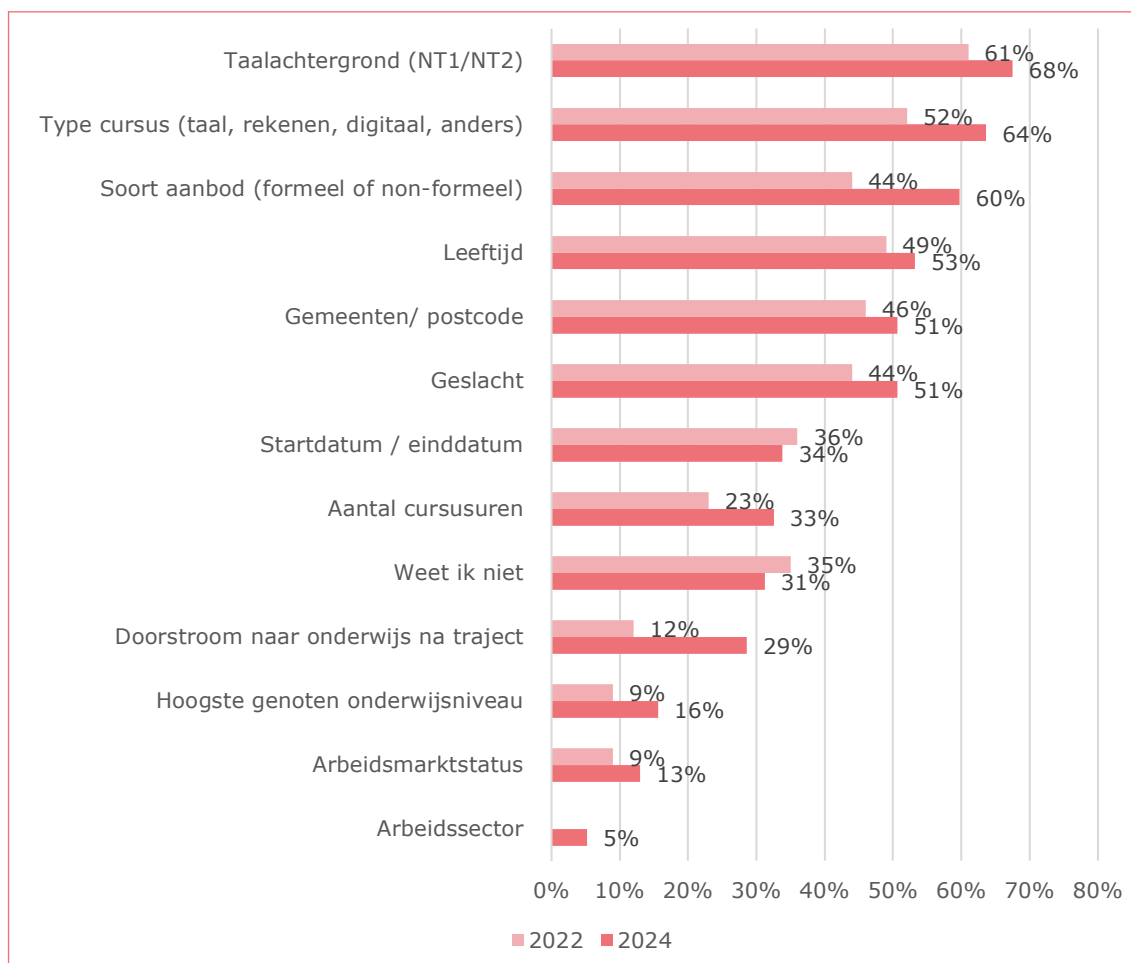
9.3 Resultaten

Stand van zaken van gemeenten met het monitoren van deelname

Uit de enquête onder gemeenten blijkt dat de meeste gemeenten deelname aan WEB- bekostigde cursussen monitoren voor zowel het formele als het non-formele deel van het aanbod (67% van de gemeenten doet dit). Ongeveer 17% van de gemeenten monitort alleen het formele aanbod en een kleinere groep (8%) beperkt zich alleen tot het non-formele aanbod. Ongeveer 6% van de gemeenten geeft aan dit niet te meten en rond de 2% van de gemeenten weet dit niet. Het beeld is hiermee niet veel veranderd ten opzichte van de vorige meeting in 2022. De gemeenten die deelname aan aanbod (nog) niet monitoren geven aan dat dit op regionaal niveau gebeurt of dat ze hier door beperkte capaciteit niet aan toe zijn gekomen. Anderen geven aan dat ze een nieuw monitor systeem introduceren en daarom tot op heden niet gemonitord hebben. Van diegenen die deelname nog niet monitoren geeft meer dan helft aan (60%) dit binnen nu en 2 jaar te hebben gedaan.

Een nadere vraag over de achtergrondkenmerken die gemeenten monitoren leert ons dat met name de taalachtergrond (NT1/NT2), type cursus, leeftijd, gemeenten, soort aanbod en geslacht worden gemonitord. Over de hele linie zien we dat verschillende achtergrondkenmerken door meer gemeenten worden gemeten in vergelijking met de situatie in 2022, wat duidt dat er stappen zijn gezet in de laatste twee jaar om aanvullende kenmerken te monitoren (zie figuur 9.1). Opvallend is dat ruim een derde van de gemeenten aangeeft dit niet te weten.

Figuur 9.1 – Percentage van gemeenten die achtergrondkenmerken van deelnemers aan WEB-gefinancierde cursussen monitoren (N=84)

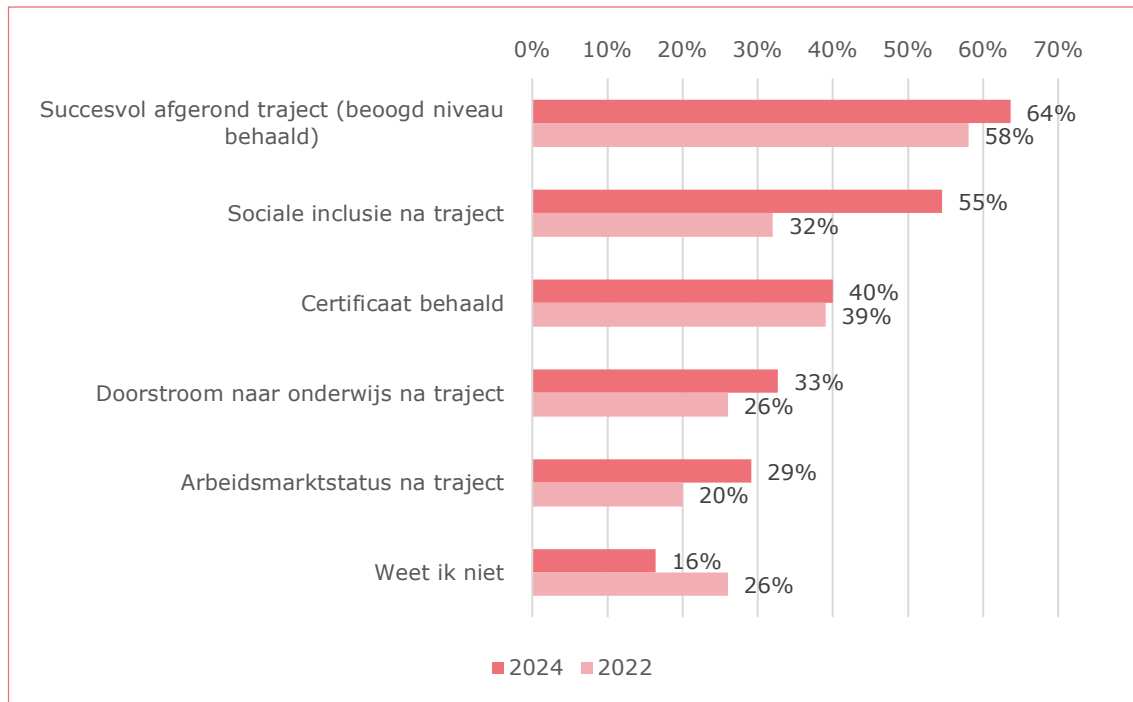

Aanvullende informatie die gemeenten verzamelen zijn gegevens over uitval, gegevens over taalniveau, focus op specifieke doelgroepen (mensen in de P-wet, werkenden, kwetsbaren, ouders van jonge kinderen, NT1/Nederlandssprekenden), impact op zelfvertrouwen en tevredenheid. Bij de vraag wie verantwoordelijk is voor de monitoring van deelname geeft de helft (52%) van de gemeenten aan dat dit de contactgemeente is, gevolgd door de onderwijsaanbieder (43%), de regiogemeente of externe partij (respectievelijk 23% en 16%). Ongeveer 4 % geeft aan dit niet te weten.

Bijna de helft (45%) van de gemeenten geeft aan de effecten van de met WEB- gefinancierde cursussen te monitoren, voor zowel het formele als het non-formele aanbod. Ongeveer 17% geeft aan dit alleen te doen voor het formele aanbod en 4% alleen voor het non-formele aanbod. Ongeveer 16% van de gemeenten monitort het effect helemaal niet en bijna een vijfde (19%) weet dit niet. De gemeenten die (nog) geen effecten monitoren, geven aan dat ze problemen hebben met hun monitoring instrument, weerstand ervaren bij taalaanbieders, gebrek aan budget hebben of dat de effectmeting niet met regelmaat gebeurt. In het geval gemeenten resultaten meten van deelname aan WEB-gefinancierd aanbod, dan meten ze voornamelijk of deelnemers succesvol een traject hebben afgerond (of beoogd niveau is behaald), of een certificaat is behaald en of sociale

inclusie effect is behaald (zie figuur 9.2). Opvallend is dat sociale inclusie in de laatste twee jaar veel meer wordt gemeten (van 32% naar 55% van de gemeenten). Doorstroom naar onderwijs en arbeidsmarktstatus worden in mindere mate gemeten door gemeenten, maar is wel toegenomen in de laatste twee jaren. Ook hier geeft 16% van de gemeenten aan dat ze dit niet weten.

Figuur 9.2 – Percentage van gemeenten die bepaalde effect uitkomsten monitoren van deelnemers aan WEB-gefinancierde cursussen (N=84)

Het meest gebruikte instrument om deelname en effect te monitoren is de sociale impact monitor van prof. dr. Maurice de Greef (71%), gevolgd door MATCH van Het Begint met Taal (24%) en een eigen gemeentelijk monitoringsysteem (15%). Het gebruik van het instrument van Prof. Dr. Maurice de Greef, maar ook Match en eigen gemeentelijk monitoring systeem, is flink toegenomen van 2022 tot 2024.

Gemeenten gebruiken de monitoringsinformatie voornamelijk voor de evaluatie en aanpassing van de aanpak laaggeletterdheid (activiteiten en doelgroepen) (64% van de gemeenten) en om te sturen op kwaliteit en het soort aanbod (45%). Ongeveer de helft (50%) benoemt dat ze de gegevens gebruiken om te rapporteren aan de gemeenteraad. Een kleinere groep gemeenten gebruikt de gegevens voor definiëring van doelstellingen voor werving en bereik (32%). Deze percentages liggen hoger dan 2022, wat duidt op dat meer gemeenten de uitkomsten gebruiken voor beleid.

Gemeenten benoemen een aantal uitdagingen voor het monitoren van deelname en effecten (zie kader 9.1 hieronder).

Kader 9.1 – Uitdaging bij monitoring deelname en effecten

Uitdaging	
Capaciteitsproblemen en regionale verschillen	• Kleine gemeenten hebben onvoldoende capaciteit voor monitoring. • Het monitoring systematiek ontwikkeld door contactgemeenten is niet altijd geschikt om in de regio breed te gebruiken.
Problemen bij het volgen van deelnemers	• Monitoring gebeurt momenteel op hoofdlijnen, niet op individueel niveau. • De informele aanbieders registreren alleen aantallen deelnames en werken met vrijwilligers, wat het monitoren bemoeilijkt. Bibliotheken en taalcafés houden alleen aantallen bij, geen individuele gegevens. • Bij non-formeel onderwijs haken deelnemers vaak af voor de tweede meting, waardoor voortgang moeilijk meetbaar is. Daarnaast zijn informele trajecten zijn moeilijk te volgen vanwege het vrijblijvende karakter. • Privacywetgeving en praktische uitdagingen maken dat monitoring veel inzet vraagt, wat de vraag oproept of de opbrengst het waard is. • Registratie in gemeentelijke systemen is niet consistent.
Gebrek aan duidelijkheid en structuur	• Er is behoefte aan een helder format voor een monitoringsplan, met richtlijnen over doelen, registratiemethode en communicatie van resultaten. Een passend registratiesysteem voor alle partners en divers aanbod ontbreekt. Door het brede en diverse aanbod is maatwerk in monitoring nodig. • Impactmeting op persoonsniveau is complex door zowel harde als zachte componenten. Het lage taalniveau van deelnemers maakt vragenlijsten moeilijk bruikbaar. • De invoering van een nieuw systeem wordt bemoeilijkt door koudwatervrees; goede begeleiding bij implementatie is noodzakelijk.

Bijna de helft (42%) van de gemeenten geeft aan behoefte te hebben aan meer ondersteuning in hun aanpak voor monitoring van deelname en impact, terwijl dit een kwart was tijdens de meting van 2022. Hieruit blijkt dat gemeenten aan de slag willen met monitoring. Gemeenten geven aan dat ze meer inzicht willen hebben in de maatschappelijk opbrengsten van het aanbod, zoals arbeidsmarktstatus, armoedebestrijding, schuldhelpverlening en zorggebruik, maar ook meer zicht op de effecten van het non-formeel aanbod. Ook hebben een deel van de gemeenten behoefte aan meer samenwerking en een landelijk systeem van gegevensverzameling (met name de kleinere gemeenten omdat zij capaciteit en expertise missen). Dit ook om te voorkomen dat elke gemeenten het wiel opnieuw gaat uitvinden. Enkele gemeenten geven ook aan de keuze voor het juist instrument lastig te vinden en dat het beter is om te streven naar een uniform instrument. Een verscheidenheid aan instrumenten maakt ook de vergelijkbaarheid tussen gemeenten lastig en volgens enkele gemeenten zijn meer uniforme richtlijnen – maar ook verplichtingen – hiervoor nodig. Enkele gemeenten geven tevens aan dat er onduidelijkheid is wat en hoe er precies gemonitord moet worden. Zij willen dan ook advies hoe de monitoring het beste ingericht kan worden en met welke indicatoren. Aandachtspunt hierbij is ook hoe aanbieder hierin aan te sturen omdat enkele gemeenten hierin weerstand ondervinden.

Ervaring met de landelijk monitor basisvaardigheden van het CBS

Ruim de helft (51%) van de gemeenten geeft aan gegevens te leveren aan het CBS. Dit is meer dan in 2022 waar een kwart (27%) van de gemeenten aangaf dit te doen. Een vijfde (18%) geeft aan dit niet te doen. Opvallend is dat een derde (31%) aangeeft dit niet te weten. Verbijzonderen we de cijfers voor contactgemeenten dan ligt het percentage dat gegevens aanlevert veel hoger (76%), terwijl dit voor de regiogemeenten veel lager ligt (34%). In dit geval wordt de monitoring vaak door de contactgemeenten gecoördineerd of wordt dit door de aanbieders opgepakt buiten de regiogemeente om.

Van de gemeenten die hebben deelgenomen aan de pilot heeft ongeveer een kwart (26%) problemen ervaren met het aanleveren van data. De meeste genoemde problemen met aanleveren van data zijn het ontbreken van een goed werkend monitoringsysteem in de regio en specifiek problemen met het monitoren van het informele aanbod (te vrijblijvend), maar ook de administratieve last daarvoor bij partners. Andere ervaren problemen zijn dat maar een beperkt deel van het aanbod wordt gemonitord. Ook worden melding gemaakt dat subsidiepartners en sommige aanbieder moeite om gegevens aan te leveren. Tot slot, melden gemeenten dat er vervuiling is van het deelnemersbestand door deelnemers buiten de regio, maar ook door dubbeltellingen in de registraties door deelname aan meerdere cursussen).

Gemeenten zijn over het algemeen tevreden met de monitor; 43% is tevreden; 12% is ontevreden en de rest weet het niet. Hiermee is de tevredenheid iets toegenomen ten opzichte van 2022 (waar 37% van de gemeenten tevreden was en 27% ontevreden). Gemeenten vragen wel om meer ondersteuning bij het monitoren van deelname en meer harmonisatie van het monitorsysteem tussen gemeenten. Ook is er de wens om benchmarkinggegevens te kunnen krijgen over deelname en impact, aangezien informatie over hun eigen regio al voor hen bekend is. Dat zal regio's meer motiveren om deel te nemen aan de monitor.

9.4 Conclusie en aanbevelingen

Conclusies

De monitor is inmiddels een structureel proces geworden en wordt steeds beter geïntegreerd bij gemeenten en aanbieders. De aanlevering van data verloopt soepeler doordat gemeenten en aanbieders beter weten hoe ze data moeten aanleveren. Toch zijn er nog uitdagingen. Zo zijn er nog enkele regio's die geen of incomplete data aanleveren, wat uitdagingen oplevert voor een volledig beeld.

De monitor is niet verplicht, waardoor deelname en volledigheid wisselen per regio. Uit de enquête blijkt dat sommige aanbieders en gemeenten moeite hebben om de volledigheid van hun eigen data te garanderen. Er zijn nog steeds verschillen in de manier waarop regio's data verzamelen en aanleveren. En met name het non-formeel aanbod wordt mogelijk ondervertegenwoordigd in de data.

Een ander aandachtspunt is dat gemeenten zelf aangeven dat de monitor hen minder waardevolle nieuwe inzichten biedt, omdat zij hun eigen data al kennen. Benchmarking gegevens zou volgens hen een toegevoegde waarde hebben, maar is tegelijkertijd lastig vanwege verschillen in dataverzameling en volledigheid van data. Er is een wens om meer over de outcome (effecten van deelname) te weten in vergelijkend perspectief, maar dit wordt niet systematisch gemeten. Een mogelijkheid hiervoor is het gebruik van BSN-nummers, waarmee een koppeling gemaakt kan worden met andere relevante gegevens. Een juridische basis hiervoor ontbreekt in de WEB en gemeenten zien daarin ook praktische bezwaren, zeker voor het informele aanbod.

Voor een goede monitor is het noodzakelijk om een zo volledig mogelijk beeld te hebben van deelname. Als een aantal gemeenten besluit om geen data aan te leveren, kan dat al grote consequenties hebben voor de representativiteit van de gegevens op landelijk niveau, omdat het lastig schatten is voor gemeenten waarvoor geen informatie is aangeleverd (er is immers geen informatie over de totale populatie van deelnemers).

Aanbevelingen

- **Motiveer en ondersteun blijvend zoveel mogelijk gemeenten** om deelnemersgegevens aan te leveren aan het CBS, zolang het wettelijk nog niet mogelijk is om BSN-gegevens te registreren voor monitoringsdoeleinden. Waar mogelijk met financiële ondersteuning.
- **Verzorg regelmatig feedback** aan gemeenten hoe ze de volledigheid en kwaliteit van data kunnen verbeteren. Informatie- en trainingssessies blijven noodzakelijk, vooral vanwege vele personeelwisselingen bij gemeenten en aanbieders.
- Overweeg mede afhankelijk van het succes van het aanleveren van gegevens of verder gestuurd kan worden op **monitoring van data als voorwaarde** voor het verkrijgen van een decentralisatie-uitkering en/of WEB-gelden.
- **Promoot goed werkende registratie-instrumenten** onder gemeenten om daarmee in toekomst meer uniforme registraties te krijgen en mogelijke koppeling met impact data. Onderzoek of een uniform monitor systeem op landelijk niveau haalbaar is.
- Onderzoek de **vergelijkbaarheid en representativiteit** van data en kijk welke regio's goed vergelijkbaar zijn.
- Overweeg het opzetten **van een online portal waar WEB-regio's** met elkaar vergeleken kunnen worden naar voorbeeld van www.geletterdheidinzicht.nl. Hier kan ook een koppeling worden gemaakt met laaggeletterdheidcijfers.

10. Lerende aanpak: ruimte voor experimenten en overige projecten

10.1 Inleiding

Het Tel mee met Taal-programma beoogde door middel van een lerende aanpak dat educatieaanbod sneller kon inspelen op veranderingen in de aanpak van basisvaardigheden. Door middel van een subsidieregeling werden praktijkgerichte experimenten gefinancierd met als doel om niet alleen meer kennis en inzicht te krijgen in wat werkt maar ook succesvolle voorbeelden en nieuwe inzichten snel te kunnen verspreiden en opschalen.

De subsidieregeling

In 2021 en 2022 was er naast de subsidieregeling voor laagtaalvaardige ouders (zie hoofdstuk 6) en de subsidieregeling voor werkgevers (zie hoofdstuk 5) de mogelijkheid om subsidie aan te vragen voor korte, praktijkgerichte experimenten. In 2020 was deze mogelijkheid er nog niet.

In 2021 mochten er aanvragen worden ingediend voor experimenten gericht op:

- A. beter bereik van de doelgroep;
- B. verbetering van de kwaliteit van het cursusmateriaal.

Doordat de meeste gehonoreerde projecten in 2021 zich richtten op het verbeteren van de kwaliteit van het cursusmateriaal, is ervoor gekozen de subsidieregeling voor 2022 aan te passen: de experimenten in 2022 moesten zich richten op het bereiken, motiveren of doorgeleiden van potentiële cursisten.

Belangrijk bij de aanvraag voor een experiment was dat de aanvraag ondersteund moest worden door een gemeente. Er werd ook om een eigen financiële bijdrage verwacht: de experimenten werden tot 80% vergoed.

In 2021 en 2022 was er jaarlijks € 625.000 beschikbaar voor de experimenten. Per aanvraag kon een budget van € 25.000 tot € 125.000 aangevraagd worden.

De doelstelling is dat tussen 2020-2024 jaarlijks minstens twee experimenten worden gefinancierd. In de periode 2020-2022 is daarnaast het project “Beeld en Geluid” uitgevoerd, waarvan in de tussentijdse evaluatie verslag is gedaan.⁴⁹ We geven in dit hoofdstuk eerst een toelichting op de onderzoeksvragen en onderzoeksopzet (10.2). Vervolgens geven we in 10.3 een overzicht van de gehonoreerde aanvragen projecten. In 10.4 beschrijven we de resultaten van de experimenten en in welke mate de doelen zijn behaald. In 10.5 geven we een nadere beschrijving van enkele projecten.

⁴⁹ Groot, A., Buischool, B. & Elderenbosch, M. (2023). Eindevaluatie Vervolgaanpak Laaggeletterdheid 2020-2024. CINOP.

10.3 Onderzoeksvragen en onderzoeksofzet

De volgende onderzoeksvragen zijn geformuleerd om de doelstellingen van de subsidieregeling voor korte, praktijkgerichte experimenten (maatregel 10) te kunnen onderzoeken:

1. Hoeveel en welke typen partijen hebben een aanvraag ingediend per jaar?
2. In hoeverre sluit de regeling aan bij de behoefte van de aanvrager?
3. In hoeverre dragen de experimenten bij aan nieuwe en bewezen inzichten in het effectief bereiken van mensen met lage basisvaardigheden?
4. In hoeverre dragen de experimenten bij aan het vergroten van de kwaliteit van het aanbod?
5. In hoeverre dragen de experimenten bij aan meer kennis en inzicht in wat werkt voor wie onder welke omstandigheden?
6. Welke rol heeft het expertisepunt in verder verspreiden en opschalen van succesvolle projecten?

Per experiment zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Hoe wordt het experiment vormgegeven?
2. In hoeverre zijn de beoogde doelstellingen gerealiseerd?
3. In hoeverre worden de uitkomsten van het experiment verspreid en opgeschaald? Op welke manier kan het overheidsbeleid bijdragen aan het vergroten van de opbrengsten?

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden heeft een kwantitatieve analyse plaatsgevonden van de data van de aangevraagde subsidies. Aanvullend daarop hebben we data verzameld via vragenlijstonderzoek. Alle organisaties die subsidie hebben aangevraagd in de periode 2020-2024 kregen een vragenlijst toegestuurd (dit betrof 14 contactpersonen). De vragenlijst ging in op de experimenten die zij hebben georganiseerd met behulp van de subsidie, de opbrengsten die zij hebben ervaren en de tevredenheid over de regeling. De vragenlijst is uitgezet in de periode januari-februari 2025. In die periode hebben we twee keer een reminder gestuurd. Uiteindelijk heeft dit geleid tot 12 ingevulde enquêtes. Daarnaast is ook het Expertisepunt Basisvaardigheden geïnterviewd over de uitgevoerde experimenten.

10.3.1 Gehonoreerde aanvragen

De procedure voor toekenning van de subsidie was als volgt:

Een beoordelingscommissie van het Expertisepunt Basisvaardigheden beoordeelde de aanvragen voor experimenten. Aanvragen zijn gerangschikt aan de hand van een aantal beoordelingscriteria:

- relevantie van het project; het project biedt iets nieuws en is zowel innovatief als praktijkgericht;
- kwaliteit van het activiteitenplan;
- draagvlak en samenwerking;
- uitvoerbaarheid en haalbaarheid;
- begroting.

Op basis van de beoordeling is een advies uitgebracht aan de minister van OCW over de te honoreren projecten. De minister besloot welke aanvragen gehonoreerd werden.

In 2021 zijn er bij de Dienst Uitvoering Subsidie (DUS-I) 98 aanvragen binnengekomen. Vanwege dit hoge aantal, moest er eerst geloot worden, voordat de aanvragen beoordeeld konden worden op inhoud. Uiteindelijk zijn er zes aanvragen gehonoreerd en is één aanvraag deels gehonoreerd.

DUS-I, OCW en het Expertisepunt Basisvaardigheden hebben de werkwijze voor toekenning van de subsidie geëvalueerd. Hieruit kwam naar voren dat er veel kwalitatief goed uitgewerkte aanvragen uitgeloot waren, terwijl aanvragen van mindere kwaliteit ingeloot waren. Een project was gericht op het beter bereiken van de doelgroep; zes projecten waren gericht op het verbeteren van de kwaliteit van het cursusmateriaal. De experimenten hebben een looptijd van 10 tot 18 maanden.

In 2022 zijn er in totaal 38 aanvragen ingediend. Dit aantal was aanzienlijk lager dan het aantal uit 2021 (98), mogelijk door aanpassing van de regeling.⁵⁰ Er zijn zeven aanvragen gehonoreerd. De experimenten hebben een looptijd van 10 tot 18 maanden. Zie Tabel 10.1 voor een overzicht van de gehonoreerde experimenten.

Tabel 10.1 – Overzicht gehonoreerde experimenten

Exp.	Omschrijving	Subsidie-ronde	Looptijd in maanden	Toegekende subsidie
1	Lesmateriaal ontwikkeld als aanvulling op bestaand programma	2021	16	Groot
2	Ontwikkeling lesmateriaal en handleiding.	2021	18	Middel
3	Ontwikkeling van een app gericht op vaktaal en veilig werken	2021	18	Groot
4	Website voor kennisdeling en promotie; ontwikkeling van bewustwordings- en oefenmateriaal.	2021	18	Groot
5	Online platform met een lesprogramma en e-learnings	2021	18	Groot
6	Onderzoek naar bewezen effectieve aanpak; instrumentontwikkeling; beschrijving best practices.	2021	16	Middel
7	Naschools aanbod met activiteiten	2021	10	Middel
8	Taaltraining op de werkvloer; activiteiten (taalfestival en lesprogramma)	2022	12	Groot
9	Activiteiten voor ouders en kinderen resulterend in een (voor)leesboekje; instrumenten voor medewerkers	2022	18	Middel
10	Culturele activiteiten; 1-op-1 taalmaatjescontact	2022	12	Klein
11	Activiteiten in samenwerking met stakeholders en laaggeletterden; voorlichtingsactiviteiten	2022	12	Klein

⁵⁰ Doordat de meeste gehonoreerde projecten in 2021 zich richtten op het verbeteren van de kwaliteit van het cursusmateriaal, is ervoor gekozen de subsidieregels voor 2022 aan te passen: de experimenten in 2022 moesten zich richten op het bereiken, motiveren of doorgeleiden van potentiële cursisten

Exp.	Omschrijving	Subsidie-ronde	Looptijd in maanden	Toegekende subsidie
12	Voorlichtingsactiviteiten voor (opleiding)bedrijven; ontwikkeling van leermiddelen t.b.v. cursussen.	2022	17	Groot
13	Werven op basis van inzicht: met bibliotheken en gemeenten in kaart gebracht welke doelgroepen niet worden bereikt; werving vanuit bibliotheken met vernieuwd aanbod; online gids met stappenplan voor werving nieuwe doelgroepen.	2022	15	Groot
14	Organiseren van activiteiten; creëren van bewustwording; verwerken van het netwerk	2022	18	Middel

10.4 Resultaten

We beschrijven hier de resultaten op de digitale vragenlijst die onder aanvragers is verspreid. We gaan eerst in op de achtergrond en ervaring van de aanvragers (10.4.1), daarna beschrijven we in 10.4.2 de globale uitvoering van experimenten en de opbrengsten (10.4.3). Tot slot gaan we in 10.4.4 op de experimenten in relatie tot de beleidsdoelen van het Tel mee met Taal-programma.

10.4.1 Achtergrond van aanvragers

De experimenten zijn uitgevoerd en aangevraagd door verschillende organisaties waarvan de meerderheid te classificeren is als sociale/maatschappelijke onderneming, vrijwilligersorganisatie of stichting met als doel het ondersteunen van volwassenen rond maatschappelijke onderwerpen zoals basisvaardigheden, werk en onderwijs. Daarnaast zijn ook verschillende experimenten uitgevoerd door (dienstverlenende) kennisinstituten en onderwijsinstellingen gericht op een integrale, maatschappelijke ontwikkeling van volwassenen en de aanpak van basisvaardigheden.

De ervaring van aanvragers met de aanpak van basisvaardigheden is groot: de helft van de aanvragers is al meer dan tien jaar betrokken bij de aanpak van basisvaardigheden voor volwassenen. Een kwart van de aanvragers is vijf tot tien jaar betrokken bij de aanpak van basisvaardigheden en nog een kwart is hier tot vijf jaar bij betrokken. Ook geeft de helft van de aanvragers aan dat zij na afronding van het experiment nog steeds voornamelijk projecten en activiteiten uitvoeren die te maken hebben met de aanpak van basisvaardigheden. Een kwart van de aanvragers geeft aan nog enkele projecten of activiteiten uit te voeren en een kwart geeft aan geen projecten of activiteiten rondom de aanpak van basisvaardigheden meer uit te voeren.

Globale uitvoering van experimenten

Hieronder volgt een beschrijving van de globale uitvoering van de experimenten, de ervaren successen en belemmeringen.

1. Het experiment 'TaalKlik' had als doel de ontwikkeling van digitale vaardigheden en taalvaardigheid samen aan te pakken. De taallessen zijn ontwikkeld en toegevoegd aan bestaande cursussen digitale vaardigheden. Aan de hand van feedback van cursisten, docenten en pilotorganisaties is het materiaal bijgesteld. Het materiaal is daarna in meerdere cursussen uitgevoerd waarmee zowel NT1- als NT2-leerders zijn bereikt. Het materiaal is nu gekoppeld aan het al bestaande trainingsmateriaal digitale vaardigheden, waardoor de duurzaamheid en continuïteit van het experiment is geborgd. Door uitgebreide disseminatie onder huidige aanbieders van cursussen digitale vaardigheden, nieuwsbrieven, sociale media, TMMT-kanalen enz. wordt het gebruik van TaalKlik verder gestimuleerd. Het grootste succes is de intensieve samenwerking die is ontstaan tussen en de afstemming en communicatie met de pilotorganisaties. Belemmeringen werden ervaren in de kwaliteit van de begeleiding per pilotorganisatie en de transfer naar de praktijk werd soms bemoeilijkt omdat deelnemers thuis niet over de juiste digitale middelen beschikten.
2. Het experiment 'Digitale geletterdheid' heeft een werkgroep opgericht bestaande uit vrijwillige taaldocenten, docenten digitale vaardigheden en beroepskrachten om samen nieuwe activiteiten rondom digitale vaardigheden te ontwikkelen en te integreren binnen het bestaande (taal)aanbod. Deze werkgroep fungeerde als klankbordgroep om acties te evalueren en de structurele inbedding van de activiteit te bespreken. De werkgroepen brachten advies uit over onderwerpen die aan bod moesten komen en of dit aanbod overeenkwam met de wensen van deelnemers. Tijdens evaluaties zijn lesmateriaal, manier van vrijwillige docenten benaderen en het creëren van draagkracht onder de docenten aan bod gekomen. De werkgroepen zijn een goed instrument gebleken om de ontwikkelingen binnen het project te evalueren en bij te sturen aansluitend bij de behoeften van docenten en cursisten. Het experiment heeft succesvol bijgedragen aan het enthousiasme en de draagkracht van zowel deelnemers als vrijwilligers en laten inzien hoe belangrijk het is om met digitale vaardigheden aan de slag te gaan in de taallessen. Door beiden vanaf het begin te betrekken is het thema digitale geletterdheid meer gaan leven bij beide groepen en is er les- en docentenmateriaal ontwikkeld dat goed aansluit bij de behoeften. Ook heeft het experiment voor bewustwording gezorgd, waardoor vrijwilligers ook na het project aandacht zijn blijven besteden aan digitale vaardigheden. Belemmeringen werden ervaren in de connectie van digitale vaardigheden met de gehanteerde NT2-leergangen en weerstand bij een aantal vrijwilligers in het werken met digitale vaardigheden in de taallessen.
3. Het experiment 'Taal op de werkvloer' richt zich met nieuwe digitale mogelijkheden op het oefenen en versterken van de taalvaardigheid van laaggeletterden op de werkvloer. Daarvoor is een app ontwikkeld die mensen helpt om beter de vaktaal te leren die ze nodig hebben om hun werk veilig uit te kunnen voeren. Het grootste succes van het experiment was het creëren van bewustwording bij het management en de mensen in de uitvoering over het belang van het beheersen van taal op de werkvloer. Het heeft inzicht gegeven in dat er meer tijd geïnvesteerd moet worden in taal op de werkvloer. Belemmeringen zaten in het gebruik van de app, omdat

de geboden mogelijkheden niet voldoende gebruiksvriendelijk waren waardoor het gebruik ontmoedigd werd. Dit is tussentijds bijgestuurd richting de ontwikkelaar.

4. In het experiment 'Gecijferdheid Telt Mee' zijn vier bibliotheken aan de slag gaan met rekenen en gecijferdheid om laaggecijferde personen te bereiken. De bibliotheken voeren elk een eigen plan uit. Daarbij is aandacht zijn voor het creëren van bewustwording, het trainen van medewerkers, het ontwikkelen van aanbod, het opzetten van promotiecampagnes en het vergroten van draagvlak bij lokale partners. Eén bibliotheek zet bijvoorbeeld een financieel café op waar mensen naartoe kunnen komen met vragen over geld. Een andere bibliotheek traint vrijwilligers als rekenmaatjes. Vanuit het experiment werden bibliotheken ondersteund om in co-creatie recente inzichten rond gecijferdheid en het verhogen van de kwaliteit van gecijferd gedrag te vertalen naar de lokale praktijk. De materialen worden uitgewerkt om betrokken organisaties en bibliotheken buiten het experiment te trainen. Ook werden bibliotheken ondersteund bij het maken van een website met informatie hoe je mensen kunt helpen om te groeien in gecijferdheid. Ook bevat deze website veel goede voorbeelden. Het experiment heeft succesvol gezorgd voor veel activiteiten en kennisvergroting bij deelnemende bibliotheken en provinciale ondersteuningsinstellingen met betrekking tot gecijferdheid. Het bereiken van de doelgroep werd als grootste belemmering ervaren. Een experimentperiode van twee jaar is te kort om grote aantallen te kunnen bereiken.
5. Het experiment 'TopTaal' combineert het leren van taal met oefenen in de praktijk, omdat dat de snelste manier is om mee te doen in de maatschappij. Cursisten zoeken een cursus waarbij ze de taal die ze leren meteen kunnen gebruiken op hun werk of in de buurt. Omdat die verbinding vaak niet gelegd wordt, is vanuit dit experiment een nieuwe lesmethode ontwikkeld die past bij de persoonlijke situatie van elke cursist. Daarvoor is een online platform ontwikkeld dat bestaat uit: 1) een lesprogramma voor cursisten, waarmee cursisten naast de les ook online kunnen oefenen. Er zijn lesprogramma's passend bij verschillende thema's, bijvoorbeeld werk, opleiding, gezondheid of geldzaken, 2) een e-learning voor begeleiders op de werkvloer. Collega's op het werk leren hoe ze de cursist kunnen helpen bij het uitvoeren van de praktijkopdracht, 3) een e-learning voor taalvrijwilligers. Cursisten zonder werk krijgen hulp van een taalvrijwilliger. In dit programma leert de vrijwilliger hoe zij cursisten kunnen helpen bij de praktijkopdracht, en 4) een e-learning voor docenten. Docenten leren hoe ze deze lesmethode kunnen gebruiken. Ze leren hoe ze voor elke cursist een passende praktijkopdracht kunnen maken. Het ontwikkelen van bijna honderd competenties die cursisten in de dagelijkse (les)praktijk kunnen inzetten is het grootste succes van dit experiment. Het inzetten van competenties bij analfabeten blijkt wel lastiger te zijn dan gedacht. Omdat er weinig gebruik gemaakt wordt van taalvrijwilligers, wordt de e-learning die daarvoor ontwikkeld is nauwelijks gebruikt.
6. Het experiment 'Werven met KLASSE!' voorzag in de behoefte om meer grip te krijgen op de werving van laaggeletterde NT1'ers. Dit experiment ging op zoek naar wat werkt bij het vinden van laaggeletterde NT1'ers, bij lopende en nieuw te organiseren camouflagecursussen volgens de methode KLASSE!. Er werd onderzocht wat een bewezen effectieve aanpak en invulling is van zo'n cursus, wat succesfactoren zijn en welke best practices er al zijn. Er zijn instrumenten ontwikkeld waarmee de succesfactoren getest kunnen worden in de praktijk. Er

werd samengewerkt met een brede groep aan betrokkenen en een onafhankelijk onderzoeker monitorde de resultaten. Het grootste succes is het opstellen van een goede handreiking met best practices. Succesfactoren die aan het slagen van het project hebben bijgedragen: regelmatige projectoverleggen met de proeftuinorganisaties, het kunnen uitgaan van bestaande cursussen, zodat er niet vanaf 0 een cursus hoefde te worden ontworpen en een flinke investering in monitoring, zodat er concrete resultaten zijn te delen hebben hieraan bijgedragen. Het experiment liep ten tijde van corona, dit heeft het organiseren en uitvoeren van diverse cursussen bemoeilijkt. Ook hadden cursuscoördinatoren al direct behoefte aan meer voorbeelden in de handleiding. Het verzamelen van die voorbeelden was juist het doel van het experiment, waardoor deze voorbeelden er aan het begin nog niet waren. Dat maakte het voor sommigen lastig om een cursus op te zetten.

7. Het experiment 'Woordenstroom' is een initiatief gericht op kinderen van 8 tot en met 12 jaar, met achterblijvende taalvaardigheid. Het initiatief is in eerste instantie gericht op Woensel-West, een wijk van Eindhoven waar veel kinderen wonen met taalachterstanden. Inzet is de ontwikkeling van taalactiviteiten die het taalplezier, taalvertrouwen en de laatveiligheid van deze doelgroepen vergroten. Om dit te realiseren gaan verschillende partijen in Woensel samen nieuwe werkvormen voor de taalontwikkeling bedenken, testen en implementeren. Elke zes weken wordt een nieuwe taal verkennende werkvorm bedacht, ontworpen, getest en geïmplementeerd.
8. Het experiment 'Taallab' had als doel om laaggeletterden beter te kunnen bereiken en inspireren en hen zo te leiden naar passend taalaanbod gericht op hun persoonlijke leefwereld, waardoor deelnemers eerder zelfstandig mee kunnen doen op de arbeidsmarkt en geen ondersteuning vanuit de participatiewet meer nodig hebben. In het experiment zijn professionals getraind om laaggeletterdheid te herkennen en te ondersteunen met het oefenen van taal op de werkvloer. Elke drie maanden komt de klankbordgroep bijeen om activiteiten te evalueren en nieuwe behoeften te bespreken. Succesfactoren zijn de gestructureerde aanpak, samenwerking met partners, evaluaties en innovatieve leer- en begeleidingsmethoden. Hierdoor hebben de activiteiten de drempel voor werkzoekenden om met basisvaardigheden aan de slag te gaan verlaagd en de deelname aan leertrajecten binnen het Taallab hebben vergroot. Ook is er structureel een NT1-trainer aangesteld die helpt bij het signaleren en trainen, is er meer bewustwording gecreëerd en is de samenwerking met ketenpartners versterkt. Mogelijke risico's zitten in de structurele inzet van de NT1-trainer. Die rol is cruciaal in het succes van het experiment. Ook zijn de borging van de activiteiten in het proces en toekomstige betrokkenheid van alle partijen cruciaal voor voortdurend succes.
9. Het experiment 'Samen sterk starten in Almelo' is gericht op het bereiken van laagtaalaardige ouders en het in beeld krijgen van welke behoeften rondom taalvaardigheid zij hebben, zodat zij gemotiveerd zijn om met deze vaardigheden aan de slag te gaan. Professionals kregen inzichten en handvatten aangereikt om laagtaalaardige ouders beter te herkennen en op kansrijke vindplaatsen te bereiken. Samen met ouders is camouflageaanbod ontwikkeld dat aansluit op hun leefwereld en behoeften. Dit aanbod had als doel dat ook laaggeletterde ouders hun kind kunnen stimuleren in diens taalontwikkeling en dat ze weten waar ze daarvoor ondersteuning of handvatten kunnen krijgen. Het grootste succes was het ontwikkelen en

testen van de training voor het herkennen en signaleren van laaggeletterdheid bij ouders met jonge kinderen. Die training wordt nog steeds gegeven. Wat het moeilijk maakte was dat het onderwerp soms erg abstract was en dat het daardoor moeilijk was om ouders te werven. Laaggeletterdheid wordt vaak niet ervaren als 'hoofdprobleem', alledaagse obstakels en zelfredzaamheid werden als belangrijker ervaren. Het betrekken van ouders bij het ontwikkelen van aanbod droeg bij aan meer betrokkenheid en eigenaarschap.

10. In het experiment 'Huntu pa Dilanti' wordt verbinding gezocht tussen iemand die Nederlands spreekt en iemand die Papiamentu spreekt. Op deze manier kunnen deelnemers elkaar onderling motiveren tot verdieping in elkaars taal. De taalmaatjes spreken één keer per week af om de taal te oefenen. Eén keer per maand is er een culturele activiteit of workshop voor alle deelnemers, zoals dichten, een museum bezoeken, een filmavond, of spelletjesavond. Zo is er buiten het klaslokaal de kans om het (impopulaire) Nederlands te verbeteren. Het laagdrempelige en persoonlijke contact draagt bij aan nieuwe en positieve associaties met de Nederlandse taal voor de Papiamentu-sprekers, waardoor interesse en motivatie kan ontstaan voor het volgen van een taalcursus.
11. In het experiment 'Gezonde Taal' werken zorg- en welzijnswerkers, buurtsportcoaches, wijkbewoners en de bibliotheek samen. Zij helpen mensen uit de wijk die moeite hebben met de basisvaardigheden. De activiteiten worden samen met laaggeletterden bedacht, zodat de activiteiten goed bij ze passen en meer mensen mee gaan doen aan de activiteiten. Dit doet Buurtplein op basis van het concept Positieve Gezondheid, waarin 'eigen regie geven' centraal staat. Om het experiment Gezonde Taal te realiseren, wordt er een werkgroep opgericht met daarin mensen uit de zorg, van de bibliotheek en laaggeletterden. De groep bewaakt het experiment en stuurt eventueel bij. Daarnaast krijgen de mensen uit de zorg voorlichting over hoe je laaggeletterdheid herkent, hoe je het bespreekbaar maakt en hoe je mensen koppelt aan een taalactiviteit. Ook leren ze hoe ze hun website en brieven kunnen aanpassen zodat laaggeletterden het kunnen begrijpen.
12. Met het experiment 'Taalhuis voor de Bouw' is in samenwerking met Stichting Lezen en Schrijven gewerkt aan (voorlichtings)activiteiten met als doel de instroom, bereikbaarheid en toegankelijkheid van hun cursussen rondom de aanpak basisvaardigheden te verbeteren. De cursussen zijn bedoeld voor NT1'ers en NT2'ers werkzaam in de bouw- en technieksector. In het experiment zijn praktijktaalboeken ontwikkeld en zijn de ervaringen ingezet om (opleidings)bedrijven in de regio bewust te maken van de dienstverlening om zo de begeleiding en instroom van laaggeletterden in de bouw te verbeteren. De grootste successen zijn een verbreding van het Taalhuis met groter bereik in de regio, het ontwikkelen van lesmateriaal en de sociaal-maatschappelijke impact die is bereikt met het opleiden en plaatsen van werknemers in de bouw. Het stoppen van de subsidie wordt gezien als een belemmering, omdat de mogelijkheden voor verdere opschaling en regionale verbinding daardoor worden beperkt.
13. Het experiment 'Non-bereik NT2? Werven op basis van inzicht' wordt onderzocht hoe gemeenten en bibliotheken, met hun samenwerkingspartners in de gemeente, het non-bereik onder laaggeletterde anderstalige niet-inburgeringsplichtigen kunnen bereiken en verkleinen.

Met bibliotheken en gemeenten werd in kaart gebracht welke doelgroepen zij nog niet bereikten en werd geëxperimenteerd met manieren om die doelgroepen alsnog te bereiken en van passend en wenselijk aanbod te voorzien. Het grootste succes is dat op basis van alle verzamelde informatie en ervaringen een uitgebreid, interactief en informatief 'stappenplan' opgeleverd is met een gids voor werving van nieuwe doelgroepen. Deze gids is samengesteld na een langdurig co-creatieproces met partners en de doelgroep en bevat suggesties, tips en ervaringen. Een belemmering zat hem in een verkeerde tijdsinschatting en ook het idee dat gemeenten bepalen waar in het bereik en beleid knelpunten zitten is niet goed van de grond gekomen. Gemeenten laten dat liever aan de bibliotheken of aanbieders over.

14. Het experiment 'Jouw verhaal begint met Taal' heeft zich bezighouden met bewustwording van de problematiek rondom laaggeletterdheid in de wijk en heeft tools en handvatten ontwikkeld voor herkenning en erkenning. Daarnaast is er gewerkt aan activering en participatie van de doelgroep aan bestaande en te ontwikkelen wijkprogrammering en de toeleiding richting bestaande of te ontwikkelen (taal)initiatieven. Deze aanpak is uniek te noemen vanwege de brede netwerkaanpak waarbij de focus ligt op deelname en participatie aan het maatschappelijk leven met oog voor taalontwikkeling. Participatie als middel, taalontwikkeling als doel. Het experiment wil laaggeletterde wijkbewoners vinden via sleutelfiguren en sleutelplekken en betrekken door de organisatie van dekmantelactiviteiten. Ook speelt het versterken van het netwerk en werken aan bewustwording onder professionals en vrijwilligers een belangrijke rol. Het grootste succes is het op de kaart zetten van laaggeletterdheid als thema in de wijk, zowel door gesprekken met betrokken organisaties als door groei van activiteiten aanbod. Ook is het project door de gemeente opgenomen in het beleid. Het vinden en bereiken van de doelgroep was een uitdaging. Leren van de eigen aanpak, bijsturen en herhaling heeft ervoor gezorgd dat de boodschap onder de aandacht kwam.

In hoeverre sluit de regeling aan bij de behoefte van de aanvrager?

De maatregel met subsidie voor experimenten sluit enerzijds aan bij de behoeften van de aanvragers. De subsidie heeft gezorgd voor financiële ondersteuning ten behoeve van het ontwikkelen van lesmateriaal en cursusaanbod, kennisvergroting en bewustwording rondom het belang van de aanpak basisvaardigheden, intensieve(re) samenwerking tussen ketenpartners en het bijdragen aan een groter lokaal bereik. Anderzijds is er ook behoefte aan structurele financiering en ondersteuning, meer tijd om de doelgroep te bereiken en het duurzaam verspreiden van kennis en inzichten. Veel aanvragers maken zich zorgen over het wegvallen van de subsidie, waarmee de continuïteit van de opgezette projecten gevaar loopt. Deze manier van financieren door middel van een maatregel met een tijdelijke subsidie zorgt niet voor structurele ondersteuning, waardoor organisaties van subsidieaanvraag naar subsidieaanvraag werken zonder borging van de resultaten. Daarnaast stoppen projecten bij het beëindigen van de subsidie, omdat organisaties zelf de middelen niet hebben om op te schalen of ermee door te gaan.

10.4.2 Opbrengsten van de experimenten

Het doel van de projecten en praktijkgerichte experimenten was dat zij bijdragen aan meer kennis en inzicht in wat werkt. We hebben aan alle aanvragers gevraagd welke opbrengsten de experimenten hebben opgeleverd. We zien drie soorten opbrengsten met name terug:

1. Ontwikkeling van lesmateriaal en cursusaanbod;
2. Bijdrage aan kennis en bewustwording op het gebied van basisvaardigheden;
3. Intensivering van de samenwerking.

We hebben aan de aanvragers gevraagd in hoeverre zij vinden dat hun experiment heeft bijgedragen aan meer kennis en inzicht in wat werkt. Uit de enquête komt het beeld naar voren dat alle experimenten ruim voldoende tot veel kennis en inzicht opgeleverd hebben in wat werkt in de aanpak van basisvaardigheden. Op een schaal van 1 (helemaal niet) tot en met 10 (heel veel) zijn alle experimenten met een 7, 8 of 9 beoordeeld. De experimenten hebben gezorgd voor meer bewustwording, hebben de behoeften beter in kaart gebracht en hebben geleid tot de ontwikkeling van concrete materialen en trainingsaanbod.

Uit de resultaten van de enquête blijkt dat de experimenten met name op regionaal gebied bijdragen aan het bereik van mensen met lage basisvaardigheden. Door de experimentregeling hebben organisaties kunnen opschalen, materiaal ontwikkeld, het contact met ketenpartners uitgebreid en geïntensiveerd, bewustwording en draagvlak gecreëerd en het thema laaggeletterdheid op de kaart gezet. Echter, bij de meeste experimenten waarbij een bijdrage wordt geleverd aan kennis en bewustwording, en een intensivering van de samenwerking gaat het om tijdelijke initiatieven die na de afronding van het experiment weer worden stopgezet door gebrek aan financiële middelen, structurele aandacht of door een gebrek aan kennis over hoe verder te verspreiden. Bij één van de experimenten heeft de gemeente - voor ten minste een jaar - kennis en inzichten overgenomen als onderdeel van het gemeentelijk beleid rondom de aanpak van basisvaardigheden. Wel zijn er veel experimenten uitgevoerd waarbij lesmateriaal en cursusaanbod is ontwikkeld. Dit materiaal en aanbod wordt vaak, ook na afronding van het experiment, vrij (digitaal) beschikbaar gesteld of is opgenomen als materiaal in de standaard dienstverlening of het cursusaanbod van een organisatie of opleiding.

De resultaten laten zien dat tijd een belangrijke factor is in het opdoen van kennis en inzicht. Verschillende experimenten bouwen voort op projecten die al bestonden en konden door de subsidie een volgende stap zetten. Het opzetten en ontwikkelen van een traject kost meer tijd dan de looptijd van een enkele subsidie en ook kennis en inzicht opdoen in wat werkt onder welke omstandigheden heeft daarom meer tijd nodig.

De kracht en meerwaarde van de experimenten bevindt zich op regionaal vlak. Regionaal is beter zicht op welk aanbod er nodig is en welke betrokkenen daarbij nodig zijn. Experimenten dragen bij aan de ontwikkeling van nieuw aanbod en aan de doorontwikkeling van al bestaande projecten. Dit draagt bij aan bewustwording, kennisverspreiding, een groter regionaal bereik en betrokkenheid van relevante stakeholders. De maatregel met subsidie voor experimenten maakte het mogelijk om met extra middelen doelgerichter tot een passend aanbod te komen in een 'langdurig co-creatieproces waarin behalve de partners ook de beoogde doelgroepen nauw betrokken waren'. Stakeholders in de regio weten elkaar beter te vinden en zijn gemotiveerder om aan de slag te gaan omdat ze horen

over de successen. Naast de in de subsidieaanvragen beschreven projectdoelstellingen hebben de experimenten ook gezorgd voor maatschappelijke impact die in de aanvraag niet altijd was voorzien. De impact en opbrengsten van de experimenten reiken daarmee verder dan (kwantitatief) beschreven doelstellingen. Een van de projectleiders noemde het inhoudelijke gesprek kunnen voeren over het belang van de gezamenlijke maatschappelijke taak voor iedereen als het meest waardevol.

Verspreiding en opschaling

Een tweede doel van de praktijkgerichte experimenten was dat succesvolle voorbeelden en nieuwe inzichten snel kunnen worden verspreid en opgeschaald. We hebben de aanvragers van de experimenten gevraagd of dit voor hun experiment is gebeurd of mogelijk zou kunnen gebeuren in de toekomst.

Bij elf experimenten is aangegeven of de kennis en/of nieuwe inzichten uit het experiment verder verspreid zijn. Bij negen van deze elf experimenten zijn kennis en/of inzichten voortkomend uit het experiment verder verspreid; bij twee experimenten is dit niet het geval. Kennis en inzichten zijn verder verspreid door samenwerking met ketenpartners binnen de regio en door diverse disseminatie-activiteiten zoals webinars, congressen, mailingen en het online beschikbaar stellen van materiaal.

Als het gaat om opschaling is het beeld diverser. Bij drie van deze elf experimenten is aangegeven dat de opzet van het experiment is opgeschaald en/of op andere plekken is uitgevoerd. Het gaat dan bijvoorbeeld om dienstverlening die in het standaard aanbod is opgenomen en via trainers verder wordt verspreid of om samenwerking met regionale ketenpartners waardoor opschaling naar andere organisaties plaatsvindt. Bij drie van de elf experimenten is aangegeven dat men niet weet of er is opgeschaald. Bij vijf experimenten is aangegeven dat er geen opschaling heeft plaatsgevonden. Reden hiervoor is dat het experiment tot op heden intern is ontwikkeld en op kleine schaal is ingebed in de organisatie. Het is soms onduidelijk hoe en of kan worden opgeschaald.

De potentie voor opschalen lijkt er wel te zijn: alle experimenten geven aan dat de opbrengsten uit hun experiment vrij eenvoudig tot heel eenvoudig opgeschaald kunnen worden. Vier experimenten benoemen dat regionale kennis wel noodzakelijk is bij verdere opschaling omdat experimenten niet 1-op-1 overgenomen kunnen worden in andere contexten en dat financiën een rol spelen in het behoud en verdere verspreiding van de dienstverlening.

Zes experimenten geven aan dat verdere verspreiding en opschaling vrij makkelijk tot heel makkelijk zou kunnen plaatsvinden. Zij geven aan dat het experiment heeft bevestigd dat er behoefte is aan het ontwikkeld aanbod en dat training en materiaal eenvoudig kan worden verspreid. Tegelijkertijd wordt er wel gewaarschuwd voor het wegvallen van structurele aandacht en bekostiging met als risico dat alles wat is opgebouwd door bezuinigingen weer zal verdwijnen.

De landelijke overheid kan stimuleren dat er meer inzicht komt in wat werkt in de aanpak van basisvaardigheden door experimenten en projecten die kleinschalig en/of regionaal zijn ontwikkeld organisatorisch en financieel te ondersteunen in opschaling, landelijke verspreiding, monitoring en samenwerking, en door succesverhalen te delen.

10.4.3 De experimenten in relatie tot de doelstellingen van het Tel mee met Taal-programma

Uit de enquête blijkt dat de meningen van aanvragers verdeeld zijn als het gaat om de geschiktheid van een maatregel met subsidie voor experimenten als manier om meer inzicht te krijgen in wat werkt in de aanpak van basisvaardigheden. Degenen die het een goede manier vinden zijn positief over de mogelijkheid die het geeft om (verder) te kunnen ontwikkelen en diverse partners en belanghebbenden te kunnen bereiken. Degenen die het niet als goede manier hebben ervaren of het niet weten, noemen dat dit soort subsidies niet de oplossing zijn, omdat projecten vaak weer stoppen als de subsidie eindigt. Structurele financiering is nodig om van dit soort experimenten daadwerkelijk een duurzaam succes te maken. De landelijke overheid zou verder kunnen stimuleren dat er meer inzicht komt in wat werkt in de aanpak basisvaardigheden door succesverhalen van verschillende partijen en experimenten te delen, samenwerking tussen kennisinstituten en onderzoeksinstituten te stimuleren en bottom-up initiatieven te ondersteunen. Ook zou er meer aandacht moeten zijn voor ontwikkelingsgerichte concepten achter het faciliteren van Leven Lang Ontwikkelen in plaats van steeds te focussen op losse interventies.

De maatregel met subsidie voor experimenten wordt ook wisselend beoordeeld als manier om kennis en inzichten te verspreiden of op te schalen. Het is volgens aanvragers onduidelijk hoe kennis en inzichten worden verspreid, omdat het niet structureel gebeurt, men geen zicht heeft op de opbrengsten van andere experimenten en de communicatie tussen partijen niet altijd toereikend was. De landelijke overheid kan verdere innovatie stimuleren door het faciliteren van uitwisseling van kennis, inzichten en ervaringen uit verschillende initiatieven en tussen verschillende partijen. Ook wordt structurele bekostiging genoemd als stimulans voor innovatie, zodat niet iedereen van subsidie naar subsidie werkt, maar structureel een innovatie kan ontwikkelen en kan uitbouwen aan de hand van de opgedane inzichten. Door voort te bouwen op wat er beschikbaar is, kom je dieper tot de kern van wat een succesvolle aanpak kan zijn. Die kennis en ervaring draagt bij aan het continu verbeteren en ontwikkelen van kansrijke en innovatieve interventies. De aanpak van basisvaardigheden zou daarbij niet afhankelijk moeten zijn van subsidies, maar zou voor iedereen die daar behoefte aan heeft toegankelijk moeten zijn. Op die manier draagt innovatie bij aan een brede aanpak van basisvaardigheden waarin een maatschappelijke taak ligt voor iedereen.

10.5 Conclusie en aanbevelingen

Conclusies

Op basis van de resultaten kunnen we de volgende conclusies trekken met betrekking tot de geformuleerde doelstellingen van maatregel 10.

Het doel van een subsidieregeling voor praktijkgerichte experimenten was om niet alleen meer kennis en inzicht te krijgen in wat werkt maar ook succesvolle voorbeelden en nieuwe inzichten snel te kunnen verspreiden en opschalen. Er zijn uiteindelijk veertien projecten gesubsidieerd via de subsidieregeling. Hiermee is het doel gehaald om jaarlijks minstens twee experimenten te financieren.

Met behulp van een vragenlijst onder de projectleiders van de experimenten is geprobeerd te achterhalen of de inhoudelijke doelen van deze maatregel zijn bereikt.

Op basis van de bevindingen kan geconcludeerd worden dat de experimenten elk op een heel eigen manier bijgedragen te hebben aan het vergroten van de kwaliteit van het aanbod. Daarnaast komt het beeld naar voren dat alle experimenten ruim voldoende tot veel kennis en inzicht hebben opgeleverd in wat werkt in de aanpak van basisvaardigheden. Van negen experimenten is aangegeven dat de kennis uit het experiment verder is verspreid, bijvoorbeeld door samenwerking met anderen in de regio of het online presenteren/beschikbaar stellen van het materiaal. Wat betreft het opschalen is van drie experimenten bekend dat deze op andere plekken zijn uitgevoerd. Hiervan lijkt minder sprake te zijn, al geven zes experimenten wel aan dat opschaling vrij makkelijk zou kunnen met de juiste kennis van het lokale (werk)veld, structurele aandacht voor basisvaardigheden in (lokaal) beleid en borging van de dienstverlening in reguliere, lokale activiteiten en interventies.

Gevraagd naar de geschiktheid van een subsidieregeling voor experimenten met als doel meer inzicht te krijgen in wat werkt, schetsen de aanvragers een diffuus beeld. Enerzijds vinden aanvragers een dergelijke regeling positief vanwege de mogelijkheid om ideeën uit te kunnen werken en door te ontwikkelen. Anderzijds wordt genoemd dat dergelijke subsidies niet de oplossing zijn, omdat projecten vaak weer stoppen als de subsidie eindigt. Een andere opzet (bijvoorbeeld meer structurele financiering) is nodig om van experimenten die succes hebben opgeleverd tijdens het experiment, ook daarna daadwerkelijk een duurzaam succes te maken.

Aanbevelingen

De resultaten en conclusies leiden tot een aantal aanbevelingen met betrekking tot het verkrijgen van meer kennis en inzicht in wat werkt:

Experimenten dragen bij aan het verkrijgen van meer inzicht in wat werkt, maar worden onvoldoende benut voor verdere verspreiding en doorontwikkeling. **Stimuleer daarom structurelere investeringen in innovaties** zodat niet alleen lokaal maar ook landelijk geprofiteerd wordt van de opgedane kennis en inzichten.

11. Conclusies en aanbevelingen

Er zijn drie hoofddoelstellingen van het Tel mee met Taal-programma Vervolgaanpak laaggeletterdheid 2022-2024 gedefinieerd:

- Doelstelling 1: Meer mensen bereiken met een aanbod op maat, vooral de groep met Nederlands als moedertaal.
- Doelstelling 2: Weten wat werkt: investeren in kwaliteit.
- Doelstelling 3: Samen aan de slag onder regie van gemeenten.

Om deze doelstellingen te bereiken zijn er tien maatregelen gedefinieerd met elk eigen subdoelstellingen. In dit hoofdstuk trekken we op basis van de tussentijdse bevindingen van alle maatregelen conclusies in hoeverre de hoofddoelstellingen van het programma bereikt (zullen) worden met deze maatregelen en doen we enkele aanbevelingen (paragraaf 11.1). We sluiten dit hoofdstuk af met overwegingen voor de toekomst (paragraaf 11.2).

11.1 Conclusies per doelstelling en aanbevelingen

Een belangrijke vraag die gesteld moet worden is in hoeverre het hele programma uiteindelijk bijdraagt aan de drie hoofddoelstellingen. In tabel 11.1 is weergegeven welke maatregelen bijdragen aan welke hoofddoelstelling(en).

Tabel 11.1 – Bijdrage aan programmadoelstellingen per maatregel

Maatregel	Meer mensen bereiken	Weten wat werkt	Samen aan de slag
1	x		
2	x	x	x
3	x	x	x
4	x	x	x
5	x		x
6	x		x
7		x	
8	x	x	x
9	x	x	
10	x	x	

Hoofddoelstelling 1: Meer deelnemers bereiken met een aanbod op maat

De meeste maatregelen uit het programma Tel mee met Taal zijn gericht op het bereiken van meer mensen. Die hoofddoelstelling staat niet op zich: al decennia wordt door het ministerie van OCW via diverse actieplannen geprobeerd om meer deelnemers te bereiken. We weten dat er in Nederland ruim drie miljoen volwassenen moeite hebben met basisvaardigheden, maar de aantallen die bereikt worden met educatieaanbod liggen veel lager (BRON). Alle genomen maatregelen uit het Tel mee met Taal-programma moesten daarom bijdragen aan het bereiken van meer deelnemers, en dan vooral met een evenwichtiger bereik in doelgroepen. De maatregelen zetten in op initiatieven (en financiering) gericht op een betere werving van deelnemers of het organiseren van passend aanbod.

Zoals bij de tussentijdse evaluatie reeds geconstateerd werd, is onvoldoende gedefinieerd wat er in het Tel mee met Taal-programma precies bedoeld wordt met *meer bereik* en *aanbod op maat*. In hoeverre de beoogde kwantitatieve doelstellingen behaald zijn is om die reden onduidelijk. Wel kunnen we het volgende vermelden over de gekwantificeerde doelstellingen:

- *Maatregel 1*
Het aantal nieuw op te leiden taalambassadeurs van 200 is waarschijnlijk bereikt. Door dubbelingen in de aantallen is moeilijk vast te stellen of het er echt 200 zijn. Met de landelijke campagne zijn meer dan de beoogde 1.000.000 mensen bereikt.
- *Maatregel 5*
Het aantal werkgevers dat beoogd was, is bereikt. Het aantal werknemers (30000) is niet gehaald.
- *Maatregel 6*
 - 75% van de dienstverlening van alle bibliotheken is gericht op gezinnen.
 - Alle bibliotheken werken samen met primair onderwijs
 - 90% van de bibliotheken werkt samen met voortgezet onderwijs
 - 90% van de bibliotheken werkt samen met kinderdagverblijven
 - Er zijn meer dan de beoogde 25.000 laagtaalaardige ouders bereikt
- *Maatregel 10*
Het aantal beoogde experimenten per jaar (twee) is met veertien experimenten ruimschoots gehaald.

Het programma beoogde toe te werken naar een aantoonbaar evenwichtiger bereik onder verschillende doelgroepen, in het bijzonder mensen met Nederlands als eerste taal. Uit de resultaten maken we op dat de NT2'ers in vrijwel alle regio's makkelijker en beter bereikt worden en veelal meer gebruik maken van het educatieaanbod dan de NT1'ers. Dit wordt bevestigd in de monitor van het CBS ('Landelijk beeld VE') waaruit blijkt dat in 2023 het merendeel van de cursusdeelnemers Nederlands als tweede taal had (NT2; 87 procent), voor 8 procent was Nederlands de moedertaal (NT1) en voor nog 5 procent was de achtergrond onbekend. Het aandeel NT2'ers is in 2023 zelfs iets hoger dan in 2022 (82%). Dergelijke sturingsinformatie op nationaal niveau is van groot belang om de aanpak te evalueren en indien nodig aan te scherpen en met behulp van het TmmT-programma is er voor de eerste keer een landelijk overzicht van bereik en achtergrondkenmerken van type deelnemers en aanbod. Op basis van de CBS-monitor zien we dat de huidige aanpak nog onvoldoende succesvol is om een evenwichtig bereik te realiseren. Cijfers over het totale bereik in de CBS-monitor zijn

nog niet te gebruiken omdat data incompleet is. Er zijn nog steeds verschillen in de manier waarop regio's data verzamelen en aanleveren. En met name het non-formeel aanbod wordt mogelijk ondervertegenwoordigd in de data. Ook de subsidieregeling voor werkgevers wordt met name benut door NT2-werknemers. In hoeverre er nu meer dan in de periode voor 2020 sprake is van een evenwichtiger bereik, valt te betwijfelen. Regio's geven wel aan actief in te zetten op de werving van andere doelgroepen dan NT2'ers, maar benoemen dat zij moeite hebben om het juiste aanbod te creëren en de werving van deze volwassenen kost veel tijd en capaciteit (zeker in vergelijking met de NT2-deelnemers). Tegelijkertijd zijn er ook regio's waar de werving van NT1 goed loopt. We zien de afgelopen jaren een lichte verschuiving dat er meer NT1'ers bereikt worden, al is dat niet overal evenveel en ook niet in alle regio's het geval. Op basis van interviews met stakeholders over hun ervaringen in het kader van verschillende maatregelen, maken we op dat er steeds meer bekend is over de werving van deelnemers en steeds meer regio's hier belangrijke stappen zetten. We zien een verschuiving in de mate van tevredenheid van respondenten over de opbrengsten van wervingsactiviteiten. Meer respondenten dan in 2022 zijn tevreden over het aantal deelnemers dat zij bereiken. Ook de enquête onder taalhuizen laat zien dat de werving van NT1 als belangrijkste uitdaging wordt gezien. Ook het ondersteuningsprogramma van LES heeft veel activiteiten ontplooit om gemeenten te ondersteunen in het vergroten van dit bereik (zoals de training herkennen en doorverwijzen, inzetten van data om vindplaatsen te identificeren, de ondersteuning in het maatwerktraject om beter de verbinding te leggen met andere beleidsterreinen, maar ook de werkgeversaanpak). Ook worden steeds meer onderbouwde aanpakken vanuit het ondersteuningsprogramma ('outcome harvesting') en de kennisbank van het Expertisepunt Basisvaardigheden gepromoot, maar de doorwerking daarvan in de lokale praktijk laat deels nog op zich wachten. Vaak ontbreekt het aan uitvoeringscapaciteit om plannen om te zetten in actie.

Belangrijke succesfactoren die genoemd worden zijn continuïteit, zowel in personele bezetting alsook bij de betrokken stakeholders. Binnen gemeenten is over het algemeen te weinig capaciteit om de gestelde ambities waar te maken en door wisseling van personeel verliezen gemeenten kennis en lokaal netwerk, wat de uitvoeringskracht sterk verminderd. Dit verklaart ook dat er een blijvende behoefte is onder gemeenten voor ondersteuning voor beleidsuitvoering door het ondersteuningsprogramma van LES, ondanks dat het ondersteuningsbudget is afgeschaald en LES steeds minder in de uitvoering ondersteunt. Daarnaast pakt het wisselen van aanbieders (vanwege aanbestedingen) op alle fronten ongunstig uit: het wisselen van aanbieders leidt ertoe dat de opgebouwde deskundigheid bij professionals wegvalt en door een andere aanbieder weer op moet worden gebouwd. Het leidt er ook toe dat doorontwikkelingen in aanbod niet plaatsvindt en aanbod opnieuw wordt uitgedacht en gecreëerd. En misschien belangrijker nog: het leidt tot een diffuus veld voor alle betrokkenen in het veld: professionals die een rol hebben in het signaleren van beperkte basisvaardigheden moeten voortdurend op de hoogte gebracht worden van welke aanbieders welk aanbod organiseren. In het geval organisaties over een langere periode betrokken zijn, weet iedereen in de regio waar deelnemers terecht kunnen voor welk type aanbod en dat werpt op termijn vruchten af op het gebied van werving. Aanbieders die meer zekerheid hebben, investeren in hun personeel en in het aanbod dat zij ontwikkelen wat uiteindelijk de kwaliteit van het aanbod ook ten goede komt.

Dergelijke patronen laten zich moeilijk in getallen vatten: hoewel het bereiken van kwantitatieve doelstellingen van behaalde aantallen deelnemers een objectief gegeven is, waarop gestuurd kan

worden, is het de vraag of hiermee gestuurd wordt op het juiste mechanisme. De effecten van langdurige onderlinge samenwerking worden vaak pas na langere tijd zichtbaar en ook dan is niet altijd duidelijk waarom de aantallen deelnemers op dat moment wel of niet stijgen. Omgekeerd kunnen tegenvallende deelnemersaantallen tal van verschillende oorzaken hebben (bijvoorbeeld een veranderde bevolkingssamenstelling in de regio, maar ook de inhoud van de cursus). Die drie miljoen Nederlandse volwassenen die moeite hebben met basisvaardigheden ervaren hier niet allemaal problemen door en zijn niet allemaal even geïnteresseerd in het volgen van educatieaanbod. De vraag is dan ook of het enkel blijven sturen op een hoger deelnemersbereik dat educatieaanbod volgt, passend is: de aantallen lijken een doel op zich geworden en niet een middel dat ervoor moet zorgen dat Nederlandse volwassenen uiteindelijk zelfredzaam zijn en mee kunnen doen in de maatschappij.

Wat we zien is dat regio's die de mogelijkheden hebben om te investeren in de volwassenen in hun regio, door ze op te zoeken, met ze in gesprek te gaan en te horen waar ze tegenaan lopen er ook daadwerkelijk in slagen passend aanbod ook voor de Nederlandssprekende volwassenen te creëren. Volwassenen die ergens tegenaan lopen hebben behoefte aan een loket waar zij een gerichte hulpvraag kunnen stellen aan een professional bijvoorbeeld bij het Informatiepunt Digitale Overheid of in een buurthuis. Dergelijke loketten helpen de volwassenen op weg, waardoor zij weer verder kunnen in de situatie waarin ze zaten en zich weer kunnen redden. Mogelijk zijn zij, nadat zij meerdere keren goed geholpen zijn, wel gevoelig voor een doorverwijzing naar educatieaanbod. In dat geval is het belangrijk om te zorgen voor een uitgebreide infrastructuur waar burgers terecht kunnen met hun vragen en waar de deskundigheid domeinoverstijgend bij elkaar komt. Een dergelijke aanpak lijkt aan te sluiten op het doel dat volwassenen ondanks hun beperkte vaardigheden wel mee kunnen doen in de maatschappij. Daarmee verandert ook de zienswijze dat organisaties geen deelnemers moeten zoeken voor trajecten die ze aanbieden, maar dat organisaties gevonden worden door de deelnemers omdat die organisaties hun (leer)vragen beantwoorden.

Het sturen op deelnemersaantallen doet vermoeden dat deelnemers die op cursus zijn geweest, geholpen zijn en voortaan zelfredzaam zijn. Het feit dat het aantal volwassenen dat moeite heeft met basisvaardigheden hoog blijft ook in de laatste meting (Buisman et al., 2024) maakt echter duidelijk dat het geen oplossing is om een tijdelijke impuls te geven door middel van een cursus aan alle volwassenen die op de laagste niveaus functioneren: willen we dat alle volwassenen in Nederland mee kunnen doen, dan zullen we moeten zorgen voor een duurzame infrastructuur waar iedereen terecht kan met vragen voor ondersteuning en ontwikkeling. Dergelijke loketten zijn echter kostbaar, zeker als er zowel een professional met kennis over educatie als een professional met kennis van het sociaal domein aanwezig zijn. Het sturen op deelnemersaantallen maakt dat er andere keuzes gemaakt worden in de hoop dat een professional een hele klas deelnemers kan bedienen. Terwijl het lang niet altijd lukt om een volle klas te krijgen.

In plaats van het enkel sturen op bereikte deelnemers zou ook gestuurd kunnen worden op de aangeboden infrastructuur. Is de infrastructuur op orde, zijn alle professionals op de hoogte van de mogelijkheden en is de plek waar je als burger terechtkunt bij iedereen bekend, dan leidt dat er mogelijk toe dat meer Nederlanders mee kunnen doen in de maatschappij. De certificering van taalhuizen hebben bijgedragen aan de professionalisering van taalhuizen, maar tegelijkertijd is er ook behoefte aan een 'blauwdruk' wat een goed taalhuis is en wat voor infrastructuur aanwezig moet

zijn om deelnemers te bereiken. Hier zou verder op gestuurd kunnen worden in de doorontwikkeling van taalhuizen. De aanpak van taalhuizen kan hier als voorbeeld dienen voor de versterking van het non-formeel aanbod van basisvaardigheden training.

Hoofddoelstelling 2: Weten wat werkt; investeren in kwaliteit

De tweede hoofddoelstelling van het Tel mee met Taal-programma was gericht op het versterken van de kwaliteit van het aanbod en meer inzicht krijgen in wat werkt. Belangrijke indicatoren voor deze doelstelling zijn onderdelen uit de regionale component (maatregel 2 en 3), maar ook maatregel 4 en 7-10). Er zijn geen gerichte kwantitatieve doelstellingen genoemd, waardoor het moeilijk vast te stellen is of deze doelstelling is behaald. Elementen, waaruit wij opmaken of we door het Tel mee met Taal-programma meer inzicht hebben gekregen in wat werkt, zijn:

- Volgens 38% van de respondenten heeft het regionale programma meer inzicht gegeven in wat werkt. Zij noemen onder meer dat er meer kennis wordt gedeeld bijvoorbeeld over successen, en dat er beter gemonitord wordt. Toch geeft ook bijna een kwart van de respondenten aan dat het programma hier niet aan heeft bijgedragen en een groot deel van de respondenten heeft hier geen zicht op.
- Er is algemene tevredenheid onder gemeenten over het ondersteuningsprogramma en de ondersteuning is volgens gemeenten van belangrijke toegevoegde waarde voor de aanpak laaggeletterdheid. De meeste gemeenten geven in de enquête aan dat de ondersteuning vanuit het programma een positieve bijdrage heeft geleverd het tot uitvoer brengen van het regionaal/ lokaal programma en plan van aanpak (80% is het hier mee eens). Ook is de meerderheid (72%) van de geënquêteerde gemeenten het erover eens dat aangedragen inzichten/ goede praktijken die aangedragen zijn vanuit het ondersteuningsprogramma zijn ingebed in de aanpak. Gemeenten geven veelal aan dat het ondersteuningsprogramma en regionaal adviseurs hun kennis en deskundigheid heeft bevorderd over wat een goede aanpak basisvaardigheden inhoudt.
- Regionale stakeholders beoordelen de gebruikswaarde van de diensten van het Expertisepunt Basisvaardigheden als goed. De meerderheid geeft dan ook aan dat de dienstverlening direct toepasbaar is in hun dagelijkse werkzaamheden. Deze groep is groter dan in de tussenevaluatie in 2022. Over de impact zijn respondenten voorzichtiger, maar toch geeft bijna een vijfde (aan dat de dienstverlening van het Expertisepunt heeft geleid tot aanpassingen van beleid en activiteiten van hun organisatie. Ook hier is de groep groter dan in 2022. De groep die geen toepasbaarheid en impact ervaart, is ongeveer even groot als in 2022.
- Taalhuizen die gecertificeerd zijn geven aan dat de certificering leidt tot meer bewustwording en professionalisering. Zo geven ze aan dat de structuur en organisatie is verbeterd, maar ook dat het heeft bijgedragen aan de professionalisering van het team. Andere effecten zijn een betere aansluiting van aanbod op behoefte en verbeterde samenwerking met partners. Ook heeft de certificering bijgedragen aan de erkenning bij gemeenten en partners/ toegang tot subsidies
- Ook de gesubsidieerde experimenten hebben in de ogen van de aanvragers bijgedragen aan meer kennis en inzicht in wat werkt.

We maken hieruit op dat er door deze maatregelen meer aandacht is gekomen voor de kwaliteit van het educatieaanbod. Stakeholders hebben een duidelijker beeld hoe zij zicht kunnen krijgen en houden op de kwaliteit en er zijn projecten uitgevoerd die, soms heel lokaal, hebben bijgedragen

aan wat er in een specifieke situaties kan werken. Toch noemen ook verschillende regio's dat dit onderdeel nog weinig aandacht heeft gekregen in hun aanpak. Hoewel de gemeenten en aanbieders tools in handen hebben gekregen om zicht te kunnen houden op de kwaliteit en het weten wat werkt, is de vraag hoe goed deze kennis door iedereen duurzaam geborgd is en hoeveel aandacht dit onderdeel blijft krijgen op het moment dat hier niet meer landelijk op gestuurd zal worden of in het geval er bezuinigd wordt op de aanpak van basisvaardigheden.

Hoofddoelstelling 3: Samen aan de slag onder regie van de gemeenten

De derde doelstelling waar het Tel mee met Taal-programma zich op richt is de samenwerking: beoogde opbrengst is dat na het programma meer gemeenten werkgevers en maatschappelijke organisaties actief zijn in de aanpak van basisvaardigheden. Deze doelstelling bouwt voor top de doelstelling uit het Actieprogramma Tel mee met Taal (2016-2018), waarin het doel was dat er in elke regio een duurzame samenwerking tot stand kwam.

Op basis van de resultaten maken we op dat de tevredenheid over de samenwerking in de regio's hoog is. Een grote meerderheid van de respondenten is van mening dat er in hun regio op dit moment goed tot zeer goed wordt samengewerkt tussen gemeenten, bibliotheken, aanbieders en welzijnsorganisaties. Met name het organiseren van structurele overleggen en het opzetten van gezamenlijke projecten of een (digi)taalhuis hebben hieraan bijgedragen.

Het ondersteuningsprogramma van LES en de certificering van taalhuizen hebben hierin ook een belangrijke rol gespeeld. Zoals door het inzetten van maatwerktrajecten voor het realiseren van een integrale aanpak waardoor de samenwerking tussen beleidsambtenaren is verbeterd. Samenwerking is ook een van de normen in het certificeringskader (norm 3). Gecertificeerde taalhuizen zien juist de grootste impact van de certificering op meer duidelijkheid over taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden en samenwerking met lokale partners. Desondanks wordt samenwerking ook benoemt als grootste uitdaging voor de toekomst. Zo zijn er nog niet altijd duidelijke afspraken binnen de stuurgroep, ontbreken formele samenwerkingsverbanden, zijn de rollen, taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden niet altijd vastgelegd en is er geen sprake van evaluatiemomenten met ketenpartners. Hierop stuur het aangepast certificeringskader "Zicht op Ontwikkeling II" meer.

We concluderen dat door deze doelstelling de samenwerking in de regio blijvend onder de aandacht is gebracht en de samenwerking met betrokken organisaties versterkt en uitgebreid is. We zien in de resultaten ook zorgen aangaande deze doelstelling: door de onduidelijkheid over de toekomst maken respondenten zich zorgen of de opgebouwde samenwerking stand zal houden ook als financiering vermindert of wegvalt.

11.2 Overstijgende conclusies

Reflecterend op de opbrengsten van het Tel mee met Taal-programma concluderen wij dat er ten opzichte van de tussentijdse evaluatie kleine bewegingen zijn waargenomen in het bereiken van deelnemers. De tevredenheid die er tussentijds al was over het inzicht in kwaliteit en de samenwerking is niet veel veranderd. Dit beeld zien we ook terug in de verkenning die door OCW is uitgevoerd over het vervolg op dit programma.

In historisch perspectief is het Tel mee met Taal-programma 2020-2024 niet het eerste programma dat gericht is op het verbeteren van de basisvaardigheden van volwassen Nederlanders. Al meerdere decennia zijn er diverse aanvalsplannen en programma's geweest die dit doel voor ogen hadden. Met dit Tel mee met Taal-programma is opnieuw geprobeerd om elementen uit de aanpak van basisvaardigheden voor volwassenen aan te jagen en een beweging in gang te zetten die ertoe leidt dat uiteindelijk alle Nederlanders mee kunnen doen in de maatschappij.

De vraag die op basis van het afgelopen programma en de programma's uit het verleden gesteld kan worden is wat de rol van dergelijke programma's en actieplannen is. Zijn de maatregelen vooral bedoeld om bewegingen in gang te zetten of is de financiering cruciaal om de ontwikkelingen in stand te houden? De ervaring leert dat met het beëindigen van een programma accenten verschuiven. Op basis van de bereikte opbrengsten wordt bekeken welke maatregelen voortgezet zouden moeten worden en van welke maatregelen afscheid genomen moet worden. Elementen die op basis van een evaluatie succesvol blijken of juist nog meer aandacht vragen worden in een vervolgprogramma opgepakt met het idee ook daar een (verdere) beweging in gang te zetten. Een evaluatie is vervolgens gericht op het al dan niet succesvol in gang zetten van een beweging, maar is niet gericht op het grotere geheel: draagt het programma daadwerkelijk bij aan een visie op volwassenenonderwijs in Nederland? Hoe verhouden de maatregelen zich ten opzichte van bijvoorbeeld mogelijkheden voor leven lang ontwikkelen, ontwikkelingen in het sociaal domein en met betrekking tot technologie? Een overkoepelende visie waar de programma's uiteindelijk naartoe werken lijkt te ontbreken waardoor het beleid vooral op kortdurende impulsen leunt. De tijd van het kortdurend aanjagen van elementen leidt tot een beperkte focus en kijken naar resultaten en opbrengsten. Willen er echt stappen gezet worden in het bestendigen van het beleid, dan is er meer aandacht nodig voor het hogere doel dat iedereen in Nederland mee kan doen. Het sturen op aantallen deelnemers of organisaties lijkt belemmerend te werken doordat het kortetermijn-keuzes stimuleert (bijvoorbeeld "Hoe kan ik zo snel mogelijk zo veel mogelijk deelnemers bereiken?"). Sturen op een duurzame infrastructuur lijkt nodig om te zorgen dat iedere burger in Nederland ondersteuning kan vinden, als hij/zij belemmeringen ervaart als gevolg van beperkte basisvaardigheden. Een infrastructuur waar men terecht kan voor vragen en een divers cursusaanbod zowel online als fysiek en zowel formeel als non-formeel lijkt nodig om te zorgen dat uiteindelijk daadwerkelijk iedereen mee kan doen in de maatschappij.

Er zal naar verwachting een blijvende ondersteuningsbehoefte zijn onder betrokken organisaties:

- Onder gemeenten, hoe zij zaken kunnen oppakken en aanjagen, gezien het verloop in personeel en deskundigheid en de beperkte tijd en capaciteit die zij beschikbaar hebben op dit dossier;
- Onder aanbieders t.b.v. uitwisseling en innovatie en opschaling van goede ideeën.

Zonder financiering voor innovatie zal men blijven doen wat men doet en zullen de resultaten blijven hoe ze nu zijn. Het uitproberen of doorontwikkelen van innovatieve ideeën zou lokaal geïnitieerd moeten worden maar landelijk opgepakt en verspreid moeten worden.

Het programma heeft veel in gang gezet (zie conclusies per maatregel). Het programma heeft concrete successen geboekt en zichtbare verbeteringen gerealiseerd in de ondersteuning van mensen met beperkte basisvaardigheden. Het bood stakeholders in het veld een kader voor samenwerking waarin projecten en initiatieven samenkwamen, onder andere via de Programma Adviesraad. Dit heeft ertoe geleid dat partijen zich bewuster zijn geworden van elkaars werk, wat heeft bijgedragen aan een gevoel van gezamenlijkheid en samenwerking tussen verschillende organisaties, ministeries en gemeenten bij het verbeteren van de aanpak van basisvaardigheden in Nederland. Dit voorkwam versnippering en zorgde voor meer synergie. Wel geven stakeholders aan dat de Adviesraad, bestaande uit een mix van strategische en operationele partijen, een te grote diversiteit aan partijen omvatte, wat de effectiviteit van de besluitvorming soms in de weg stond.

Met het wegvallen van het programma ontstaat er volgens stakeholders echter een vacuüm. Er is op dit moment geen duidelijke opvolging of structurele borging, waardoor verschillende partijen zich afvragen hoe het nu verder moet. De verkenning naar de toekomst van het TmmT-programma, uitgevoerd door OCW, geeft aan dat het Rijk graag succesvolle acties wil behouden en doorontwikkelen. Activiteiten die niet goed werkten, worden stopgezet. Andere activiteiten die nog niet het gewenste resultaat opleveren, moeten worden aangepast. Voorbeelden hiervan binnen de verkenning zijn het EB en de subsidieregelingen. Op basis van de beleidsmonitor kan echter niet worden geconcludeerd dat individuele maatregelen niet doelmatig en doeltreffend zijn. De beoogde doelen voor elke maatregel worden grotendeels bereikt en de beleidsmonitor geeft verschillende aanbevelingen om de doeltreffendheid en doelmatigheid van elke maatregel te verhogen.

De effecten kunnen worden vergroot door de subsidie voor 'taal op de werkvloer' te integreren in bestaande subsidieregelingen voor werkgevers (zoals de MDIEU, SLIM of ESF-regeling van SZW) of binnen sectoren zelf (die aandacht geven aan basisvaardigheden in hun cao), waarbinnen meer budget beschikbaar is en daarmee een groter bereik bewerkstelligd kan worden. Voor andere activiteiten, zoals onderzoek en het EB, is er minder alternatieve financiering beschikbaar buiten de WEB en de gemeentelijke begroting, waarvoor de meerwaarde van het programma groot is. Tegelijkertijd wordt verwacht dat bepaalde activiteiten uiteindelijk geborgd worden in reguliere begrotingen.

Nu het Tel mee met Taalprogramma stopt, bestaat het risico dat initiatieven en projecten weer los van elkaar gaan opereren en dat het overzicht verloren gaat. Stakeholders maken zich zorgen dat het veld hierdoor minder effectief wordt en dat er sprake kan zijn van een terugval zonder opvolging. Veel initiatieven hebben baat bij structurele ondersteuning.

Desondanks moet OCW overwegen of er een goede verhouding is tussen het beschikbare budget om de capaciteit van regionale stakeholders te versterken en het WEB-budget om trajecten te financieren voor de verschillende doelgroepen. Deze verhouding ligt in 2024 op 1 staat tot 4 (24,9 miljoen TmmT-budget versus 92 miljoen structureel budget voor de volwasseneneducatie). Met de verwachting dat gemeenten steeds meer in hun regierol gaan zitten, moet worden afgewogen of

deze verhouding blijvend wenselijk is, mede gegeven de druk op de gemeentelijke financiën om het (contextgericht) aanbod te organiseren. De verwachting is dat de doelen van initiatieven om de lokale aanpak verder te verstevigen uiteindelijk zijn bereikt of structureel zijn verankerd in de reguliere aanpak vanuit de regiefunctie van de gemeenten.

Om gemeenten te helpen hun regiefunctie goed in te vullen, zou het Rijk moeten zorgen voor duidelijke kaders en richtlijnen en de daarbij horende financiering. Daarover is nu nog onduidelijkheid. Aanpak, aanbod en infrastructuur is nu nog te versnipperd en wordt belemmerd door factoren als het ontbreken van capaciteit, personele wisselingen, te weinig samenwerking en het ontbreken van structurele of voldoende middelen. Zoals gesteld in het rapport van Brandenburg (2024) is 'decentralisatie zonder kaders verwarrend (veel vrijheid, maar geen gemeenschappelijke visie of bindende afspraken)'. De eindevaluatie en rondgang langs stakeholders onderstreept nogmaals de behoefte voor meer duidelijkheid en sturing wat er wordt verwacht van een kwalitatief goed systeem voor de volwasseneneducatie, waarin integraliteit, professionalisering van het aanbod, en de kansen die technologie biedt, worden gewaarborgd, en hoe hierop te sturen vanuit de gemeenten en Rijk.

Bijlage 1 – Conclusies per maatregel

Maatregel	Conclusies
1	Het aantal opgeleide extra taalambassadeurs van 200, om deelnemers te werven en organisaties bewust te maken van het belang van toegankelijke dienstverlening is behaald.
	Het beoogde aantal van 1.000.000 mensen met lage basisvaardigheden via directe communicatie is bereikt.
2	Het bestuursakkoord tussen het Rijk en de gemeenten is opgezegd, maar alle gemeenten hebben wel een regionaal programma laaggeletterdheid ontwikkeld.
	Een ruime meerderheid van de betrokken stakeholders is (zeer) tevreden over de manier waarop regie wordt gevoerd. Hoe hieraan invulling wordt gegeven, verschilt per regio. Toch zijn ook de (heel) tevreden contactgemeenten kritisch en wordt er bijvoorbeeld genoemd dat er veel onzekerheid is over de (financiering in de) toekomst en dat er veel personele wisselingen zijn, die het invullen van de regierol bemoeilijken. Ontevreden contactgemeenten geven aan dat zij te weinig tijd hebben om de regierol naar tevredenheid uit te voeren.
3	De extra investeringen (de decentrale uitkering) worden met name gebruikt voor de inzet van een coördinator of projectleider en voor de monitoring van het programma. Ook worden communicatie- en wervingsactiviteiten bekostigd met deze extra middelen.
	De tevredenheid over het bereik van het aantal deelnemers is in de tweede helft van de programmaperiode iets toegenomen. Het sturen op meer deelnemersaantallen werkt een minder evenwicht bereik in de hand.
	38% van de respondenten geeft aan door het regionale programma meer inzicht te hebben in wat werkt.
	Een grote meerderheid van de respondenten is van mening dat er in hun regio op dit moment goed tot zeer goed wordt samengewerkt tussen gemeenten, bibliotheken, aanbieders en welzijnsorganisaties.
4	Er is algemene tevredenheid onder gemeenten over het ondersteuningsprogramma en de ondersteuning is volgens gemeenten van belangrijke toegevoegde waarde voor de aanpak laaggeletterdheid. Stichting LES voldoet aan de door haar zelf gestelde kaders en doelstellingen (KPI's) en een grote groep gemeenten geeft aan dat ze zonder het ondersteuningsprogramma niet hetzelfde resultaat hadden bereikt in de regio.
	Wel worden blijvende zorgen geuit dat niet alle gemeenten zelf de regie zullen kunnen voeren bij de aanpak van laaggeletterdheid. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de blijvende behoefte aan ondersteuning als gevolg van beperkte en wisselende ambtelijke capaciteit, maar ook door opgelopen vertraging door het opzeggen van het bestuursakkoord en de coronapandemie.
5	Het beoogde aantal deelnemers van 30.000 lag halverwege het programma op koers (er zijn ruim 14.000 werknemers bereikt in de periode 2020 tot en met 2022). Aan het einde van de maatregel ligt het bereikte aantal werknemers tussen de 16.724 en 22.409 werknemers.
	Het beoogde aantal werkgevers is gehaald. 1.122 werkgevers hebben gebruikgemaakt van de subsidieregeling.
	Met de subsidieregeling zijn voornamelijk werknemers met een NT2-achtergrond bereikt. Hoewel de regeling ook mogelijkheden bood om NT1'ers te ondersteunen, geven werkgevers aan dit lastig te vinden vanwege de individuele leerwensen binnen deze groep. Daarnaast zijn vooral taaltrajecten opgezet, terwijl minder aandacht was voor rekenen en digitale vaardigheden.

Maatregel	Conclusies
6	Alle openbare bibliotheekorganisaties zijn bezig met een educatieve gezinsaanpak waarbij ouders met jonge kinderen centraal staan. Meer dan 75% van de openbare bibliotheekorganisaties is gericht bezig met educatieve dienstverlening gericht op laagtaalvaardige gezinnen. Deze doelstelling is daarmee behaald. Wel is de diversiteit wat betreft aard en omvang van de aanpak nog groot tussen bibliotheken.
	Alle openbare bibliotheekorganisaties werken samen met basisscholen in hun werkgebied aan een kwalitatief goede (digitale) educatieve dienstverlening, zoals bijvoorbeeld een schoolbibliotheek. Hiermee wordt 53,3% van de totale leerlingpopulatie in het reguliere basisonderwijs bereikt.
	92% van de bibliotheekorganisaties werkt samen met middelbare scholen in hun werkgebied voor een kwalitatief goede educatieve dienstverlening (121 van de 131).
	In totaal werkt 95,4% van de openbare bibliotheekorganisaties samen met kinderopvanginstellingen voor een kwalitatief goede educatieve dienstverlening. Dankzij de deelname van nieuwe bibliotheken aan de subsidieregeling Masterplan basisvaardigheden is het streefpercentage van 90% deelname in 2024 ruimschoots gehaald.
	Kijkend naar het bereik van de BoekStartcoaches in de afgelopen jaren en het bereik van de BoekStartcoach-acties in 2023 en 2024 is het aannemelijk dat deze doelstelling ruimschoots is gehaald. Er zijn geen concrete cijfers bekend over het aantal laagtaalvaardige ouders dat is bereikt. Gezien het aantal contact van BoekStartcoaches met ouders en omdat de BoekStartcoach-acties specifiek gericht waren op ouders met een verwijzing naar de voorschoolse educatie en gezinnen waar weinig wordt voorgelezen, kan worden aangenomen dat daarmee 25.000 laagtaalvaardige ouders zijn bereikt. Toekomstige monitoring op het bereik van laagtaalvaardige gezinnen is nodig om hier duidelijkere uitspraken over te kunnen doen.
7	De doelstelling om 200 taalhuizen te certificeren is niet gehaald; 124 taalhuizen zijn gecertificeerd in de periode 2020–2023. Dit komt onder andere door een vertraagde start door corona, een gebrek aan overzicht van taalhuizen en praktische belemmeringen zoals beperkte capaciteit en middelen. De certificering is ondergebracht bij een deskundige organisatie met duidelijke processen, die zich blijft ontwikkelen op basis van feedback en ervaringen.
	De overgang naar het nieuwe kwaliteitskader 'Zicht op Ontwikkeling II' (2024–2027) brengt verbeteringen zoals meer maatwerk, aandacht voor de lerende, samenwerking en maatschappelijke impact. Ook kunnen taalhuizen nu meeliften op bibliotheekcertificering. Hoewel certificering algemeen als waardevol wordt ervaren – vooral voor kwaliteitsverbetering en professionalisering – ervaren kleinere taalhuizen het proces als belastend. Zij pleiten voor meer ondersteuning, vereenvoudiging en focus op verbeterpunten bij hercertificering.
	Certificering leidt aantoonbaar tot hogere scores op normen, meer duidelijkheid in taken en betere samenwerking. Toch verschillen taalhuizen sterk in vorm en financiering, wat standaardisering bemoeilijkt. Weinig taalhuizen kunnen of willen een hercertificering zelf bekostigen. Gemeenten kampen op hun beurt met beperkte middelen.
	Tot slot is er behoefte aan meer inhoudelijke kennisuitwisseling. Het Expertisepunt wordt wel gevonden, maar moet zichtbaarder, praktischer en beter regionaal ingebed zijn om effectief te ondersteunen.

Maatregel	Conclusies
8	Het Expertisepunt had een breed geformuleerde opdracht, wat ruimte gaf om eigen invulling te geven op basis van behoeften uit het veld. De afgesproken doelstellingen in de werkplannen, afgestemd met OCW en de werkgroep, zijn behaald. De sturing vanuit OCW richt zich vooral op activiteiten (output), niet op concrete resultaten (outcome). Het aantal gebruikers neemt toe en zij zijn tevreden, mits ze het Expertisepunt weten te vinden. Tegelijkertijd schuilt er een risico in de brede positionering: het Expertisepunt dreigt er voor iedereen én niemand te zijn. Voor blijvend succes is het noodzakelijk om specifieke doelgroepen sterker te binden en een actieve gebruikerscommunity op te bouwen. In sommige delen van het werkveld zijn al andere kennisnetwerken actief, waardoor het Expertisepunt minder relevant wordt gevonden. Voor andere segmenten, zoals taalhuizen en gemeenten, biedt het juist meerwaarde.
9	De monitor is inmiddels een structureel proces geworden en wordt steeds beter geïntegreerd bij gemeenten en aanbieders. De aanlevering van data verloopt soepeler doordat gemeenten en aanbieders beter weten hoe ze data moeten aanleveren. Toch zijn er nog uitdagingen. Zo zijn er nog enkele regio's die geen of incomplete data aanleveren, wat uitdagingen oplevert voor een volledig beeld.
10	Het doel van een subsidieregeling voor praktijkgerichte experimenten was om niet alleen meer kennis en inzicht te krijgen in wat werkt maar ook succesvolle voorbeelden en nieuwe inzichten snel te kunnen verspreiden en opschalen. Er zijn uiteindelijk veertien projecten gesubsidieerd via de subsidieregeling. Hiermee is het doel gehaald om jaarlijks minstens twee experimenten te financieren. De experimenten hebben elk op een heel eigen manier bijgedragen aan het vergroten van de kwaliteit van het aanbod. Daarnaast komt het beeld naar voren dat alle experimenten ruim voldoende tot veel kennis en inzicht hebben opgeleverd in wat werkt in de aanpak van basisvaardigheden. Enerzijds vinden aanvragers een dergelijke subsidieregeling positief vanwege de mogelijkheid om ideeën uit te kunnen werken en door te ontwikkelen. Anderzijds wordt genoemd dat dergelijke subsidies niet de oplossing zijn, omdat projecten vaak weer stoppen als de subsidie eindigt.

Bijlage 2 – Aanbevelingen per maatregel

Maatregel	Aanbevelingen
1	Versterk beleidsmatige inspraak. Creëer structurele mogelijkheden voor ambassadeurs om mee te denken en invloed uit te oefenen op het beleid rondom basisvaardigheden.
	Zorg voor structurele financiering: wil je de continuïteit en professionalisering van taalambassadeurs waarborgen, dan is duurzame financiering aan te raden.
	Gerichter opleiden per rol: door taalambassadeurs voor specifieke rollen in te kunnen zetten is het aan te bevelen daarvoor ook gerichte training voor te bieden, zoals voor de inspraakrol.
	Monitoring van effecten: Het is aan te bevelen gerichter te monitoren wat het effect is van de inzet van taalambassadeurs voor de diverse rollen. Met name voor werving kan dit interessant zijn, gezien de blijvende behoefte en noodzaak om laaggeletterde volwassenen te bereiken. Een taalambassadeur in de rol van werver kan hierin een bijdrage leveren.
	Voeg een kenniscomponent toe aan de landelijke campagne. Richt een mogelijk volgende campagne op het vergroten van kennis van de doelgroep over mogelijkheden waar er geleerd kan worden, hoe en waar je voor vragen terecht kunt.
	Verhoog de herkenbaarheid. Zorg voor een duidelijke en consistente boodschap die beter blijft hangen bij de doelgroep. En overweeg stakeholders betrokken bij de werving van de doelgroep (nog) meer te betrekken bij verspreiding.
	Pas het aanbod aan op de leerbehoefte. Meer focus op online leren en digitale hulpmiddelen, aangezien de doelgroep daar een voorkeur voor lijkt te hebben.
2&3	Het sturen op meer deelnemersaantallen werkt een minder evenwichtig bereik in de hand, doordat er keuzes gemaakt worden waarmee zoveel mogelijk deelnemers in een klas bediend kunnen worden. Bovendien zijn doelen met betrekking tot deelnemersaantallen lang niet altijd duidelijk of bekend bij alle betrokkenen. Richt sturing om die reden niet (alleen) op deelnemersaantallen maar (ook) op een duurzame infrastructuur waar alle volwassenen met beperkte basisvaardigheden terecht kunnen.
	De gestelde doelen die regio's opnemen in hun regionale programma worden beïnvloed door de hoeveelheid beschikbare tijd die beleidsmedewerkers hebben om aan de doelen te werken. Veel beleidsmedewerkers geven aan onvoldoende tijd te hebben om de aanpak basisvaardigheden in hun regio goed op te zetten en uit te voeren. Zorg dat beleidsmedewerkers voldoende tijd kunnen investeren, zodat er hogere doelen kunnen worden bereikt.
	De extra budgetten die gemeenten kregen zijn vaak benut voor de financiering van een coördinator of projectleider, voor monitoring en voor wervingsactiviteiten. Ga na in hoeverre activiteiten ten behoeve van bereik, kwaliteit en samenwerking ook zonder deze extra financiering voldoende voortgezet kunnen worden.
	De onderlinge samenwerking wordt door respondenten gezien als een belangrijke succesfactor voor zowel het bereiken van deelnemers als het verbeteren van de kwaliteit. Stimuleer dat de investeringen in de samenwerking worden gecontinueerd.
4	Zet het ondersteuningsprogramma voort na 2024 om aan de blijvende ondersteuningsbehoefte te bedienen, maar definieer een eindpunt wanneer ondersteuning in de huidige vorm niet meer nodig is.
	Definiëring en afbakening van regierol is nodig voor verdere invulling van toekomstige ondersteuningsbehoefte.

Maatregel	Aanbevelingen
4	Differentieer ondersteuningsaanbod op basis van de voortgang en volwassenheid van regionale aanpak en uitvoering, in lijn met gestelde kaders. Continueer de ondersteuning van regionale adviseurs in regio's die nog 'achterlopen'. Faciliteer intervisie en peer learning bij 'koplopers'.
	Voorkom zoveel mogelijk personeelsswisseling in de regio en betrek adviseurs met praktijkervaring en netwerk in de regio.
	Creëren van een inwerkprogramma voor nieuwe ambtenaren met e-learning en webinars over wetgeving, financiering en netwerkvorming.
	Meer duidelijkheid en transparantie over de rol en het aanbod (verwachtingsmanagement en een catalogus met diensten).
5	Stimuleer samenwerking en verbinding tussen werkgevers, brancheorganisaties, taalnetwerken om kennis en ervaringen te delen. Dit versterkt de aanpak van basisvaardigheden. De betekenisvolle toepassing is daarbij essentieel; maak basisvaardigheden een expliciet onderdeel van andere regelingen, zodat het duurzaam belegd wordt bij organisaties (in tegenstelling tot incidentele interventies).
	De impact en het effect van de maatregel kunnen smaller of breder zijn, afhankelijk van de selectie van opleiders. Een brede aanpak heeft als gevolg dat: 1) werkgevers mensen aan zich bindt (investering in langdurige krachten). 2) Werknemers met een goede ervaring op het gebied van werkgeverschap delen dit in hun omgeving, wat zowel positief imago rondom het bedrijf als wel aantrekking van potentiële werknemers met zich meebrengt. 3) Door het behoud van werknemers worden kosten bespaard in het zoeken naar nieuwe krachten en besparing in kosten van mogelijk verzuim. 4) Het biedt werkgevers voorspelbaarheid in de vorm van een duurzaam werknemersbestand.
	De aanpak van een traject kan op verschillende manieren plaatsvinden. Er kan gericht worden op een breed bereik (veel mensen leren tien0 woorden) of een diep bereik (weinig mensen leren vijftig woorden en kunnen deze toepassen in hun organisatie). Daarnaast moet ook hier het holistisch aspect worden overwogen. Werknemers die betekenisvol scholing ontvangen kunnen dit direct inzetten in hun praktijk. Mondigheid bevordert een kritische houding en kan daarmee een bijdrage aan de kwaliteit van een organisatie zijn.
	Zet een centraal platform of loket op. Een tussenpartij of platform kan helpen om werkgevers te verbinden met taalnetwerken en opleiders. Dit zorgt voor een overzichtelijk en toegankelijk aanbod. Dit platform zou sterk zichtbaar en vindbaar moeten zijn. Als gevolg hiervan kunnen ook werknemers op één centrale plek terecht om te zoeken naar scholingsactiviteiten. Denk daarbij goed na over de selectiecriteria op aanbieders en opleiders. Een holistische aanpak gericht op gedragsverandering bij werkgever en werknemer kan een meer langdurige impact bereiken dan een smalle insteek op het bevorderen van basisvaardigheden.
	Benut de rol van brancheverenigingen en O&O-fondsen. Brancheorganisaties kunnen een brugfunctie vervullen door een overzicht te bieden van beschikbare initiatieven en door kennisdeling over basisvaardigheden binnen de sector te bevorderen.
	Zorg voor maatwerk, vooral voor NT1'ers. Zet de individuele leervraag van werknemers centraal. Bied flexibele en gepersonaliseerde trajecten aan, waarbij basisvaardigheden een middel zijn om aan het doel van de leervraag te werken. Relateer de leervragen van werknemers aan de ambities van de organisatie.
	Ondersteun kleine bedrijven bij de aanpak van basisvaardigheden. Kleinere bedrijven hebben vaak onvoldoende middelen om zelfstandig trajecten op te zetten. Subsidies kunnen een hulpmiddel zijn, maar het belangrijkste is dat de focus ligt op toegankelijk en kwalitatief aanbod.

Maatregel	Aanbevelingen
6	Stuur meer op het monitoren van het bereik van activiteiten onder laagtaalvaardige ouders. Op dit moment is duidelijk dat er voldoende laagtaalvaardige ouders worden bereikt met diverse interventies, alleen hoeveel dit er zijn, is niet duidelijk omdat informatie hierover onvolledig is. Om iets te kunnen zeggen over het bereiken van deze doelgroep, zijn deze inzichten wel nodig.
	Zorg voor een monitoring van de impact van de verschillende interventies. Alleen het bereiken van laagtaalvaardige ouders zegt weinig tot niets over de impact die een interventie kan hebben. Om ook aan de kwaliteit van het bereik invulling te kunnen geven, is het aan te bevelen om naast de kwantitatieve doelstelling tevens een kwalitatieve doelstelling te formuleren. Juist ook omdat het bereik van het aantal laagtaalvaardige ouders met de huidige interventies wordt behaald. Het lijkt dan ook een passend moment om te gaan sturen op het verkrijgen van inzicht met betrekking tot de impact van ingezette interventies.
	Stuur op continuïteit en borging voor de toekomst, zodat er kan worden voortgebouwd op de al behaalde successen. Trek lessen uit de mooie voorbeelden die er zijn om te zien wat je daaruit kunt meenemen voor de toekomst in het voorkomen van beperkte basisvaardigheden.
7	Informeel beter wat van taalhuizen wordt verwacht tijdens de auditdagen (documentatie en scope), wie waarvoor verantwoordelijk is, wie uit te nodigen en maak gebruik van praktijkvoorbeelden. Overweeg een informatiesessie te organiseren waarin meerdere taalhuizen stapsgewijs over het certificeringsproces worden geïnformeerd en ervaringen gedeeld kunnen worden.
	Faciliteer netwerkvorming en kennisuitwisseling tussen taalhuizen op nationaal niveau en lokaal niveau (peer-learning) en de mogelijke actievare rol van het Expertisepunt Basisvaardigheden hierin.
	Verken de potentie van het certificeringskader voor ander non-formele aanbieders die WEB-gelden ontvangen.
	Evalueer de inbedding van de taalhuiscertificering als module van de bibliotheekcertificering
	Bied taalhuizen meer informatie over goede praktijken en structuren ('blauwdrukken') aan zodat het veld meer kan standaardiseren
	Versimpel of focus op verbeterpunten voor de hercertificering van taalhuizen over vier jaar om een hoge administratieve last te voorkomen
	Overweeg een follow-upgesprek na twee jaar om bij te sturen en meer inzicht te krijgen op impact
	Overweeg de voorwaarde van cofinanciering voor de hercertificering van taalhuizen over vier jaar, het percentage kan afhankelijk zijn van het budget, aansturing of inbedding (juridische verantwoordelijk) van het taalhuis.
	Zorg voor structurele financiering voor de operationele aspecten van taalhuizen en de aanpak van laaggeletterdheid (basisvaardigheden) en overweeg ontwikkelbudgetten om in te spelen op veranderende doelgroepen en beleidsontwikkelingen
8	Zet regionale managers of coördinatoren in om strategische sturing in netwerken te verbeteren. Dit kan ook bijdragen aan systematische kennisborging voor taalhuizen en personele wisselingen beter op te vangen
	Continueer de focus op een select aantal thema's en doelgroepen en organiseer netwerken en communities rond deze thema's. Betrek blijvend externe organisaties/experts die samen met het Expertisepunt deze communities kunnen moderaten en geef deze eigenaarschap.
	Zorg binnen de thema's voor een goede vertaalslag naar de praktijk, zodat uitvoerders concreet met praktijkkennis aan de slag kunnen gaan (blauwdrukken; goede voorbeelden; do's & don'ts).

Maatregel	Aanbevelingen
8	Overweeg verdieping aan te brengen in de focus om ook de ervaren professional/ expert te interesseren om gebruik te maken van het Expertisepunt.
	Monitor de impact van deze activiteiten (op basis van verandertheorie) en communiceer over behaalde impact.
	Zorg dat organisaties blijven aangehaakt door ze actief te benaderen om een bijdrage te leveren aan het Expertisepunt. Betrek ze in de governance op de door hun relevante thema's en betrokkenheid (strategisch versus operationeel). Zorg dat het succes van het Expertisepunt ook afstraalt op deze organisaties (en vice versa).
	Overweeg om onderzoeksprojecten met interessante uitkomsten voor het veld aanvullend budget te geven voor verdere verspreiding van opgedane lessen of het verder piloten van onderzoeksuitkomsten bij andere organisaties (in het geval het onderzoeksprogramma in de toekomst wordt doorgezet).
	Breng focus aan in de onderzoeksagenda: kies voor een beperkt aantal thema's en betrek het veld structureel bij het bepalen van onderzoeksvragen.
	Zorg voor een directe koppeling tussen onderzoek en beleidsmaatregelen. Richt onderzoek meer op praktische toepasbaarheid voor beleidsmakers en gemeenten.
9	Motiveer en ondersteun blijvend zoveel mogelijk gemeenten om deelnemersgegevens aan te leveren aan het CBS, zolang het wettelijk nog niet mogelijk is om BSN-gegevens te registreren voor monitoringsdoeleinden. Waar mogelijk met financiële ondersteuning.
	Verzorg regelmatig feedback aan gemeenten hoe ze de volledigheid en kwaliteit van data kunnen verbeteren. Informatie- en trainingssessies blijven noodzakelijk, vooral vanwege vele personeelwisselingen bij gemeenten en aanbieders.
	Overweeg mede afhankelijk van het succes van het aanleveren van gegevens of verder gestuurd kan worden op monitoring van data als voorwaarde voor het verkrijgen van een decentralisatie-uitkering en/of WEB-gelden.
	Promoot goed werkende registratie-instrumenten onder gemeenten om daarmee in toekomst meer uniforme registraties te krijgen en mogelijke koppeling met impact data. Onderzoek of een uniform monitor systeem op landelijk niveau haalbaar is.
	Onderzoek de vergelijkbaarheid en representativiteit van data en kijk welke regio's goed vergelijkbaar zijn.
	Overweeg het opzetten van een online portal waar WEB-regio's met elkaar vergeleken kunnen worden naar voorbeeld van www.geletterdheidinzicht.nl . Hier kan ook een koppeling worden gemaakt met laaggeletterdheidcijfers.
10	Experimenten dragen bij aan het verkrijgen van meer inzicht in wat werkt, maar worden onvoldoende benut voor verdere verspreiding en doorontwikkeling. Stimuleer daarom structurelere investeringen in innovaties zodat niet alleen lokaal maar ook landelijk geproefteerd wordt van de opgedane kennis en inzichten.

